

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ
ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

2021

Ετήσια έκθεση

ΕΘΝΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ
ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ
ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ
ΑΥΘΑΙΡΕΣΙΑΣ
(Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α.)

Η παρούσα Ειδική Έκθεση αποτελεί προϊόν επεξεργασίας υλικού, το οποίο προέκυψε από την εργασία της ομάδας του Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας του Συνηγόρου του Πολίτη, υπό την εποπτεία του Συνηγόρου Ανδρέα Ι. Ποττάκη.

Ομάδα Εθνικού Μηχανισμού:

Βίκυ Βασιλαντωνοπούλου
Νίκος Δουλαδέρης
Σέργιος Δρόσος
Ζωή Καραμήτρου
Μαρία Λιαδή
Άννα Λύτρα
Γιώργος Νικολόπουλος (Βοηθός Συνήγορος)
Στέργιος Πρεβέντης
Μιχάλης Τσαπόγας
Χρύσα Χατζή

Επιμέλεια έκθεσης:

Βίκυ Βασιλαντωνοπούλου
Άννα Λύτρα

Συντονισμός έκδοσης:

Αλεξάνδρα Πολιτοστάθη

Σχεδιασμός, σελιδοποίηση:

ΚΑΜΠΥΛΗ ΑΕΒΕ, Νικολέττα Μιχελάκη
info@kambili.gr

Γλωσσική επιμέλεια:

Χρυσάνθη Γαλάτη chrysanthigalati@yahoo.com

Επιτρέπεται η δωρεάν αναπαραγωγή του κειμένου αυτής της έκδοσης σε οποιαδήποτε μορφή ή μέσο, υπό την προϋπόθεση ότι αναπαράγεται με τρόπο ακριβή και μη παραπλανητικό.

Είναι απαραίτητη η αναφορά στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του Συνηγόρου του Πολίτη και στον τίτλο της έκδοσης. Σε περίπτωση που περιλαμβάνεται υλικό τρίτων, πρέπει να ζητηθεί η άδεια από τον αντίστοιχο κάτοχο των πνευματικών δικαιωμάτων.

Για ερωτήματα σχετικά με την έκδοση παρακαλώ επικοινωνήστε στο **press@synigoros.gr**

Η Ειδική Έκθεση τυπώθηκε, το 2022, σε 500 ελληνικά και 100 αγγλικά αντίτυπα και διατίθεται στην πλήρη της μορφή στην ιστοσελίδα της Αρχής: **<https://www.synigoros.gr>**

© **Συνήγορος του Πολίτη**

 Χαλκοκονδύλη 17, 104 32 - Αθήνα

 Τηλ.: (+30) 213 1306 600

 www.synigoros.gr

 ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ – THE GREEK OMBUDSMAN

 @Synigoros

ISSN: 2654-0991

Διαστάσεις: 16,5X23,5 εκ.

Σελίδες: 176

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
1. Η ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΩΣ ΕΘΝΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΑΥΘΑΙΡΕΣΙΑΣ	13
2. ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ	19
3. ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟ 2021	25
α) Ως προς τα θύματα της αυθαιρεσίας των σωμάτων ασφαλείας	27
β) Ως προς τον τύπο του πειθαρχικού ελέγχου	30
γ) Ως προς τις ποινές του πειθαρχικού ελέγχου	32
δ) Ως προς τον εγγυητικό ρόλο του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α.	34
4. Ο ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α.	37
4.1. Διερεύνηση ελέγχων και επεισοδίων αστυνομικής αυθαιρεσίας	39
4.1.α. Υποθέσεις της 17 ^{ης} Νοεμβρίου 2019	39
4.1.β. Υποθέσεις εκκένωσης καταλήψεων στο Κουκάκι τον Δεκέμβριο 2019	54
4.1.γ. Διερεύνηση ελέγχου υπόθεσης σε πόλη της περιφέρειας Μαγνησίας τον Ιούνιο 2020	64
4.1.δ. Διερεύνηση περιστατικών στο πλαίσιο συναθροίσεων κατά το 2020	68
4.1.ε. Υποθέσεις της 17 ^{ης} Νοεμβρίου 2020	71
4.1.στ. Διερεύνηση υποθέσεων τον Μάρτιο 2021 στην περιοχή της Νέας Σμύρνης	75
4.1.ζ. Διερεύνηση υπόθεσης Περάματος	85
4.2. Διερεύνηση καταγγελιών και υποθέσεων παράνομης επαναπροώθησης	85
4.3. Παραπομπή στον Υπουργό της μη αιτιολογημένης απόκλισης από πόρισμα του Εθνικού Μηχανισμού	89
4.3.α. Ρητορική μίσους	89
4.3.β. Σωματική βλάβη	92

5. ΣΥΝΗΘΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ	99
5.1. Ως προς τη συλλογή και αξιολόγηση αποδεικτικού υλικού	101
5.1.α. Μάρτυρες και μαρτυρικές καταθέσεις	101
5.1.β. Οπτικοακουστικό υλικό – Ηχητικά αρχεία	106
5.1.γ. Ιατρικές γνωματεύσεις και ιατροδικαστικές εκθέσεις	109
5.1.δ. Εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης	116
5.2. Ως προς τη διαδικασία έρευνας	121
5.2.α. Αυτοτέλεια πειθαρχικής δίκης από την ποινική	121
5.2.β. Διερεύνηση ρατσιστικού κινήτρου	128
5.2.γ. Διασφάλιση της αμεροληψίας	132
5.2.δ. Παράλειψη διερεύνησης καταγγελλομένων	133
5.2.ε. Υποχρέωση αιτιολογίας και παρερμηνείες του νομικού πλαισίου	134
5.2.στ. Παραβίαση υποχρέωσης αναστολής απόφασης ως το πόρισμα του Συνηγόρου	139
6. ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΤΟΥ Ε.Δ.Δ.Α.	141
7. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. ΜΕ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΦΟΡΕΙΣ	159
8. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ – ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ	163
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	173

A stylized graphic of a plant with four leaves. The top-left leaf is grey, the top-right is blue, the middle-right is a faded image of a person, and the bottom-left is blue and the bottom-right is brown. The word "ΕΙΣΑΓΩΓΗ" is centered in the middle.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εισαγωγή

Το προνόμιο της εξουσίας λήψης δεσμευτικών μέτρων και άσκησης βίας που μία φιλελεύθερη πολιτεία και κοινωνία αναγνωρίζει στα σώματα ασφαλείας, οφείλει να περιορίζεται στο απολύτως αναγκαίο και αναλογικό μέτρο και να υπόκειται σε ενδελεχή, ουσιαστικό και διαρκή έλεγχο, με κυρώσεις, ποινικές και πειθαρχικές, ανάλογες της βαρύτητας της αυθαίρετης ή καταχρηστικής άσκησης του. Διαφορετικά, διαρρηγνύεται η σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ των σωμάτων ασφαλείας και της κοινωνίας, και αντί για την ενίσχυση του αισθήματος ασφάλειας, η δράση τους επιτείνει την ανασφάλεια των πολιτών. Η ανάθεση στον Συνήγορο του Πολίτη της ειδικής αρμοδιότητας διερεύνησης περιστατικών αυθαιρεσίας στα σώματα ασφαλείας και τους υπαλλήλους των καταστημάτων κράτησης, καταδεικνύει την κρισιμότητα της ενίσχυσης των μηχανισμών λογοδοσίας και διαφάνειας στον διενεργούμενο έλεγχο κάθε περιστατικού.

Πολλές από τις διαπιστώσεις παθογενειών στη διενέργεια πειθαρχικών ελέγχων και για το 2021 είχαν ήδη αναδειχθεί με προηγούμενες εκθέσεις του Μηχανισμού, παρά τις σημαντικές εξελίξεις στο θεσμικό πλαίσιο που έλαβαν χώρα τα τελευταία χρόνια. Είναι γεγονός, ότι δεν υπάρχουν περιθώρια εφησυχασμού. Είναι δεδομένο ότι η πλήρης εμπέδωση των διαδικαστικών και ουσιαστικών εγγυήσεων αποτελεσματικής, διαφανούς, αμερόληπτης και, σύμφωνης προς τα προτάγματα του κράτους δικαίου και τις νομολογιακά διαμορφωμένες αρχές, πειθαρχικής διερεύνησης, δεν αναμένεται να επιτευχθεί από τη μία στιγμή στην άλλη. Και δεν αρκεί η αλλαγή και μόνο του θεσμικού πλαισίου, απαιτείται και η αλλαγή κουλτούρας, στον διενεργούντα την έρευνα και στο ίδιο το σώμα εν συνόλω. Απαιτείται επίμονη προσπάθεια, χωρίς παρεκκλίσεις και εκπτώσεις.

Θετική, και πλέον διαχρονική, εξέλιξη αποτελεί η διαρκώς αυξανόμενη ροή υποθέσεων στον Ε.ΜΗ.ΔΙ.ΠΑ., ως σύνολο (αύξηση 17% περίπου το 2021, σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά) και ιδίως όσων καταγγέλλονται από τους πολίτες (αύξηση 40% περίπου το 2021, σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά). Η συμβολή του Συνηγόρου, μέσω του ανεξάρτητου, εξωτερικού και αμερόληπτου ελεγκτικού ρόλου του Μηχανισμού, εμποδώνεται σταθερά ως αντισταθμιστικός παράγοντας ενδεχόμενης έλλειψης εμπιστοσύνης, ή και ασφάλειας, του φερόμενου θύματος για ουσιαστικούς και αποτελεσματικούς ποινικούς και πειθαρχικούς ελέγχους. Κοινός στόχος, τόσο της κοινωνίας στο σύνολό της, όσο και των ίδιων των σωμάτων ασφαλείας, δεν μπορεί παρά να είναι η διαρκής αναβάθμιση των ερευνών, η κατοχύρωση διαφανών, ουσιαστικών και αμερόληπτων διαδικασιών, καθώς και η πιστή τήρηση των ουσιαστικών και δικονομικών εγγυήσεων, ώστε να ενισχύεται η εμπιστοσύνη των πολιτών στην αξιοπιστία των πειθαρχικών ερευνών.

Ο διαρκώς αυξανόμενος όγκος υποθέσεων καθιστά επιτακτική την ενίσχυση του Μηχανισμού με το αναγκαίο επιστημονικό προσωπικό. Τον Δεκέμβριο 2020, προβλέφθηκε η σύσταση πέντε (5) νέων θέσεων ειδικού επιστημονικού προσωπικού, η πλήρωση των οποίων εξαρτάται από τον προγραμματισμό του δημοσίου τομέα και τις σχετικές πιστώσεις που θα διατεθούν στην Ανεξάρτητη Αρχή. Με δεδομένη, ωστόσο, την ακολουθητέα διαδικασία επιλογής και τον ευρύτερο προγραμματισμό στον δημόσιο τομέα, η πλήρωση των θέσεων που προβλέφθηκαν με νόμο το 2020, δεν αναμένεται να έχει ολοκληρωθεί ούτε εντός του 2023. Ήδη από το έτος 2018, η Ανεξάρτητη Αρχή είχε επισημάνει ότι η περαιτέρω ενίσχυση της αποτελεσματικής λειτουργίας του Μηχανισμού, αλλά και του Συνηγόρου συνολικά, με ταυτόχρονη θωράκιση της ανεξαρτησίας και αμερόληπτης κρίσης, προϋποθέτει την θέσπιση σειράς ρυθμίσεων, οργανωτικού και λειτουργικού χαρακτήρα, σε εναρμόνιση με τις «αρχές της Βενετίας», το κείμενο με τις 25 ελάχιστες εγγυήσεις για τον θεσμό του Συνηγόρου του Πολίτη που επεξεργάστηκε η Επιτροπή της Βενετίας, απεδέχθη ομόφωνα η Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης και, πλέον, ενέκρινε και ο Ο.Η.Ε. με σχετικό ψήφισμά του. Μεταξύ των αναγκαίων ρυθμίσεων, περιλαμβάνεται η θέσπιση διαδικασίας επιλογής του προσωπικού της από την ίδια την Αρχή, ρύθμιση ούτε καινοτόμος, ούτε καινοφανής, καθώς ουσιαστικά πρόκειται για διαδικασία που ο ιδρυτικός νομοθέτης του Συνηγόρου είχε προβλέψει.

Η έκθεση για το έτος 2021 ακολουθεί τη διάρθρωση των αντίστοιχων εκθέσεων των προηγούμενων τριών ετών, προκειμένου να διευκολύνει στη συγκριτική και συστηματική επισκόπηση του βαθμού συμμόρφωσης των εσωτερικών πειθαρχικών οργάνων προς τις συστάσεις και επισημάνσεις του Μηχανισμού του Συνηγόρου. Παράλληλα, αποσκοπώντας στην ενίσχυση της διαφάνειας, η έκθεση εστιάζει σε ομάδες υποθέσεων ή και αυτοτελή περιστατικά που απασχόλησαν την κοινή γνώμη. Και κατά το έτος 2021, η ανάθεση στα σώματα ασφαλείας ειδικών αρμοδιοτήτων για τον έλεγχο της τήρησης των μέτρων κατά της εξάπλωσης της πανδημίας, προκάλεσε σειρά καταγγελιών για άσκηση βίας και εν γένει αυθαίρετες συμπεριφορές ενστόλων, με αποκορύφωμα τα εκτεταμένα επεισόδια που διαδραματίστηκαν στη Νέα Σμύρνη τον Μάρτιο. Η έκθεση κάνει ειδική αναφορά στην πορεία των εν λόγω ερευνών.

Και το 2021, ο Συνήγορος έκανε χρήση της ρύθμισης περί αναπομπής των υποθέσεων για τις οποίες έκρινε ότι η απόκλιση από το πόρισμα του Μηχανισμού ήταν ανατιολόγητη ή ανεπαρκώς αιτιολογημένη. Δύο (2) νέες υποθέσεις παραπέμφθηκαν, και προστέθηκαν στις τέσσερις (4) που είχαν παραπεμφθεί εντός του 2020 στον Υπουργό Προστασίας του Πολίτη, για τις τυχόν εκ μέρους του ενέργειες, υπό την ιδιότητά του ως πειθαρχικού προϊσταμένου των υπηρεσιών. Κοινό σημείο

όλων των σχετικών υποθέσεων, είναι ότι αναπέμφθηκαν στις αρμόδιες διευθύνσεις της ΕΛ.ΑΣ. για περαιτέρω εξέταση. Ωστόσο, επίσης κοινό σημείο συνιστά και το γεγονός των καθυστερήσεων ως προς τις ενέργειες για την περαιτέρω αυτή εξέταση, με αποτέλεσμα να εκκρεμεί αναλόγως η ολοκλήρωση των πειθαρχικών ερευνών, με συνέπεια αφενός να διακυβεύεται η αποτελεσματικότητα του ελέγχου, και αφετέρου να παρατείνεται η κατάσταση υπηρεσιακής επισφάλειας των ελεγχόμενων αστυνομικών. Το σύνολο των πειθαρχικών οργάνων, της πολιτικής και της φυσικής ιεραρχίας των σωμάτων που υπόκεινται στον έλεγχο του Ε.ΜΗ. ΔΙ.Π.Α., καλούνται να επιβεβαιώσουν emphaticά τη βούλησή τους για τη διενέργεια ελέγχων με πληρότητα και αμεροληψία. Το διακύβευμα δεν θα μπορούσε να ήταν κρισιμότερο. Όπως αναφέρεται και στην εισαγωγή της έκθεσης για την προηγούμενη χρονιά, το 2020, η εξέλιξη των υποθέσεων αυτών, οι πρωτοβουλίες και αποφάσεις της πολιτικής ηγεσίας θα καταδείξουν τον βαθμό στον οποίο η Διοίκηση αναγνωρίζει τον *de facto* δεσμευτικό χαρακτήρα των πορισμάτων της Αρχής, δίνοντας παράλληλα σαφές μήνυμα ειλικρινούς διάθεσης ουσιαστικής συνεργασίας των εσωτερικών ερευνών για περιστατικά αυθαιρεσίας. Ο Συνήγορος του Πολίτη θα επιμένει στην αξιοποίηση του εργαλείου της αναπομπής υποθέσεων στον αρμόδιο Υπουργό, σε περιπτώσεις αναιτιολόγητης απόκλισης από σχετικό πόρισμά του, αποτελώντας την «ουσιαστική δικλείδα ασφαλείας για τις εσωτερικές έρευνες της Διοίκησης», όπως χαρακτήριζε τη σχετική ρύθμιση η αιτιολογική έκθεση που τη συνόδευε.

Η ποιοτική αναβάθμιση του πειθαρχικού ελέγχου του ένστολου προσωπικού των σωμάτων ασφαλείας και των υπαλλήλων των καταστημάτων κράτησης, μπορεί να συμβάλει καταλυτικά στον περιορισμό περιστατικών αυθαιρεσίας και στην ανάκτηση ή επαναβεβαίωση της εμπιστοσύνης των πολιτών. Σε αυτή την αποστολή παραμένει προσηλωμένος ο Μηχανισμός του Συνηγόρου του Πολίτη, χωρίς εκπτώσεις στη διαφανή, αμερόληπτη και ανεξάρτητη διερεύνηση κάθε αναφερόμενου περιστατικού.

Ανδρέας Ι. Ποττάκης

Συνήγορος του Πολίτη

A stylized graphic of a plant with four leaves. The top-left leaf is olive green and contains the number '1'. The top-right leaf is blue. The middle-right leaf is olive green. The bottom-left leaf is blue. The bottom-right leaf is olive green. A vertical olive green bar is on the far left.

1

Η ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ
ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗΣ ΑΡΧΗΣ
ΩΣ ΕΘΝΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ
ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ
ΑΥΘΑΙΡΕΣΙΑΣ

1. Η αρμοδιότητα της Ανεξάρτητης Αρχής ως Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας

Η λειτουργία του Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας (Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α.) προβλέπεται στο άρθρο 1 του Ν. 3938/2011 (Α' 61), όπως αντικαταστάθηκε αρχικά με το άρθρο 56 του Ν. 4443/2016 και στη συνέχεια με το άρθρο 188 του Ν. 4662/2020 (Α' 27)¹.

Στο πλαίσιο της ειδικής αυτής αρμοδιότητας, η Ανεξάρτητη Αρχή συλλέγει, καταγράφει, αξιολογεί, διερευνά ή προωθεί περαιτέρω προς άσκηση πειθαρχικού ελέγχου στις αρμόδιες υπηρεσίες, καταγγελίες που αφορούν σε πράξεις του ένστολου προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας, του Λιμενικού Σώματος – Ελληνικής Ακτοφυλακής, του Πυροσβεστικού Σώματος, καθώς και των υπαλλήλων των καταστημάτων κράτησης, οι οποίες εκδηλώθηκαν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους ή κατά κατάχρηση της ιδιότητάς τους και αφορούν:

- α) βασανιστήρια ή/και άλλες προσβολές της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, κατά την έννοια του άρθρου 137Α του Ποινικού Κώδικα
- β) παράνομες εκ προθέσεως προσβολές κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας ή υγείας ή της προσωπικής ή γενετήσιας ελευθερίας
- γ) παράνομη χρήση πυροβόλου όπλου και, τέλος,
- δ) παράνομη συμπεριφορά για την οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι διενεργήθηκε με ρατσιστικό κίνητρο ή ενέχει άλλου είδους διακριτική μεταχείριση λόγω χαρακτηριστικών φυλής, χρώματος εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου.

Ο Εθνικός Μηχανισμός επιλαμβάνεται υποθέσεων μετά από γραπτή επώνυμη καταγγελία, αυτεπάγγελτα ή κατόπιν παραπομπής από τον καθ' ύλην αρμόδιο Υπουργό ή Γενικό Γραμματέα. Κατά την άσκηση της αρμοδιότητας του Ε.ΜΗ.ΔΙ.-Π.Α., ο Συνήγορος του Πολίτη, αφού προβεί σε αξιολόγηση των ανωτέρω καταγγελιών, αποφασίζει είτε να τις διερευνήσει ο ίδιος, είτε να τις προωθήσει προς

1. Με το άρθρο 56 του Ν. 4443/2016, η προβλεπόμενη στο άρθρο 1 του Ν. 3938/2011 αρμοδιότητα ανατέθηκε στον Συνήγορο του Πολίτη, ενώ με το άρθρο 188 του Ν. 4662/2020 υπήρξε περαιτέρω ενίσχυση των αρμοδιοτήτων του Εθνικού Μηχανισμού.

διερεύνηση στις αρμόδιες Υπηρεσίες, επιφυλασσόμενος της αρμοδιότητάς του για ίδια έρευνα παρακολουθώντας στη συνέχεια την πειθαρχική διαδικασία. Στη δεύτερη περίπτωση, όταν αυτή ολοκληρωθεί, οι υπηρεσίες είναι υποχρεωμένες να αποστείλουν το πόρισμα και τον πλήρη φάκελο της διοικητικής έρευνας στην Ανεξάρτητη Αρχή, προκειμένου να αξιολογήσει εάν αυτή χρειάζεται συμπλήρωση. Μέχρι την αποστολή πορίσματος από τον Συνήγορο, τα αρμόδια πειθαρχικά όργανα αναστέλλουν την έκδοση απόφασης. Στη συνέχεια, αφού λάβουν υπόψη τους το πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη, οφείλουν να συνταχθούν με τις συστάσεις του, ενώ η δυνατότητα απόκλισης από το διατακτικό αυτού, απαιτεί ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία.

Το 2020 με τον Ν. 4662/2020, ο νομοθέτης, ανταποκρινόμενος στις σχετικές προτάσεις του Συνηγόρου, έδωσε στον Μηχανισμό ουσιαστικές εξουσίες προανακριτικού οργάνου, όμοιες με αυτές που διαθέτουν οι εσωτερικοί πειθαρχικοί μηχανισμοί των ελεγχόμενων σωμάτων, αλλά και εργαλεία για την περαιτέρω διασφάλιση της καθοριστικής επίδρασης των παρατηρήσεων, ερευνών και πορισμάτων του στους πειθαρχικούς ελέγχους. Στο πλαίσιο αυτό, μεταξύ άλλων, ο Συνήγορος ενημερώνει τον αρμόδιο Υπουργό σχετικά με υποθέσεις για τις οποίες διαπιστώνει απόκλιση με ανεπαρκή αιτιολογία από το πόρισμά του, σε κάθε στάδιο της πειθαρχικής διαδικασίας, για τις εκ μέρους του Υπουργού τυχόν ενέργειες, υπό την ιδιότητά του ως πειθαρχικού προϊσταμένου. Ο Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. δεν υποκαθιστά τον δικαστικό και πειθαρχικό έλεγχο περιστατικών της αρμοδιότητάς του, αλλά λειτουργεί παράλληλα και συμπληρωματικά, χωρίς να αποστερεί τον ελεγχόμενο από τον φυσικό δικαστή (ποινικό ή πειθαρχικό²).

Επιπλέον, ο Μηχανισμός καλείται να επανεξετάσει τις υποθέσεις εκείνες επί των οποίων έχει εκδοθεί καταδικαστική απόφαση από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε βάρος της Ελλάδας για παράβαση των διατάξεων της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, λόγω ελλείψεων της πειθαρχικής διαδικασίας ή της ύπαρξης νέων στοιχείων που δεν αξιολογήθηκαν στην πειθαρχική έρευνα ή την εκδίκαση της υπόθεσης, και αφού λάβει υπόψη του ιδίως όσα έκανε δεκτά το Ε.Δ.Δ.Α., καθώς και τυχόν επέλευση παραγραφής, να αποφασίσει, κατά περίπτωση, την εκ νέου διερεύνηση της υπόθεσης.

Η δράση του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. εποπτεύεται και συντονίζεται από τον ίδιο τον Συνήγορο του Πολίτη, ενώ η διαδικασία λειτουργίας του προβλέπεται στον νέο Κανονισμό Λειτουργίας του Μηχανισμού³.

2. Άρθρο 1 παρ. 9 Ν. 3938/2011, όπως ισχύει.

3. Φ.Ε.Κ. 10/23145/2020, Β' 2359

Σημαντική πτυχή της δραστηριότητας του Μηχανισμού αποτελεί η συνεργασία του με όμοιους φορείς, καταρχήν σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Για τη δραστηριοποίησή του αυτή παραπέμπουμε στο κεφάλαιο επτά (7) της παρούσας Έκθεσης.

2

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ

2. Στατιστική αποτίμηση

Κατά τη διάρκεια του 2021 υποβλήθηκαν στον Συνήγορο του Πολίτη τριακόσιες οκτώ (308) υποθέσεις που αφορούσαν στην ειδική αρμοδιότητα του Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας (Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α.)⁴, σημειώνοντας **αύξηση κατά 17%**, σε σύγκριση με το 2020.

Η συντριπτική πλειοψηφία των υποθέσεων και συγκεκριμένα οι διακρίσεις είκοσι έξι (226) εξ αυτών, προωθήθηκαν από την ΕΛ.ΑΣ, η οποία συνεχίζει συστηματικά να διαβιβάζει τις σχετικές διοικητικές έρευνες στην Ανεξάρτητη Αρχή, ενώ μόλις τέσσερις (4) προήλθαν από το Λιμενικό Σώμα/Ελληνική Ακτοφυλακή. Από την άλλη πλευρά, για ακόμη μία χρονιά, δεν υπήρξε καμία προώθηση υπόθεσης από τα σωφρονιστικά καταστήματα.

Σημαντικά αυξημένος ήταν και ο αριθμός των πολιτών, ήτοι εβδομήντα πέντε (75) που εμπιστεύθηκαν την Ανεξάρτητη Αρχή, προκειμένου να αναφέρουν αυθαίρετη συμπεριφορά των οργάνων των Σωμάτων Ασφαλείας, καταγράφοντας **άνοδο της τάξης του 41%**, σε σχέση με όσες/όσους είχαν αναφερθεί για τον ίδιο λόγο στον Συνήγορο του Πολίτη εντός του περασμένου έτους, εδραιώνοντας την αίσθηση εμπιστοσύνης στον Μηχανισμό και τη λειτουργία του. Τέλος, δύο (2) αναφορές προωθήθηκαν από τον Μηχανισμό Αναφορών της FRONTEX και μία (1) από το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους. Η τελευταία αφορούσε στην καταδικαστική για τη χώρα μας απόφαση του Ε.Δ.Δ.Α. «Φουντάς κατά Ελλάδας» της 03.10.2019 (προσφυγή 50283/13), η οποία συνιστά την υπ' αριθμ. **Φ. 295729** υπόθεση της Αρχής.

Από τις εισερχόμενες υποθέσεις, οι διακρίσεις ενενήντα δύο (292) κρίθηκαν εντός αρμοδιότητας με μόνον δεκαέξι (16) να αρχειοθετούνται λόγω έλλειψης αυτής. Από τις διακρίσεις ενενήντα δύο (292) υποθέσεις που ο Μηχανισμός ανέλαβε να παρακολουθήσει, οι οκτώ (8) αφορούσαν πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων

4. Άρθρο 1 του Ν. 3938/2011, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 56 του Ν. 4443/2016 και στη συνέχεια από το άρθρο 188 του Ν. 4662/2020: «.... α. βασανιστήρια και άλλες προσβολές της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας κατά την έννοια του άρθρου 137Α του Ποινικού Κώδικα, β. παράνομες εκ προθέσεως προσβολές κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας ή της υγείας ή της προσωπικής ή γενετήσιας ελευθερίας γ. παράνομη χρήση πυροβόλου όπλου, δ. παράνομη συμπεριφορά για την οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι διενεργήθηκε με ρατσιστικό κίνητρο ή η οποία ενέχει άλλου είδους διακριτική μεταχείριση λόγω χαρακτηριστικών φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου».

του Λ.Σ. – ΕΛ.ΑΚΤ., εκ των οποίων τέσσερις (4) προωθήθηκαν, όπως ήδη αναφέρθηκε, από το Λ.Σ. – ΕΛ.ΑΚΤ. ενώ τέσσερις (4) αποτελούσαν σχετικές αναφορές πολιτών.

Το αντικείμενο των εντός αρμοδιότητας υποθέσεων που εξέτασε ο Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α κατά το έτος 2021 αφορούσε:

Προσβολή σωματικής ακεραιότητας ή υγείας: 109 υποθέσεις	Ποσοστό 37%
Προσβολή προσωπικής ελευθερίας: 70 υποθέσεις	Ποσοστό 25%
Ρατσιστικό κίνητρο ή διάκριση: 40 υποθέσεις	Ποσοστό 14%
Παράνομη χρήση πυροβόλου όπλου: 34 υποθέσεις	Ποσοστό 12%
Βασανιστήρια και προσβολές του άρθρου 137 ^Α Π.Κ.: 22 υποθέσεις	Ποσοστό 7%
Προσβολή γενετήσιας ελευθερίας: 10 υποθέσεις	Ποσοστό 3%
Προσβολή κατά της ζωής: 7 υποθέσεις	Ποσοστό 2%

Από τον ανωτέρω πίνακα προκύπτει ότι οι 6 στις 10 υποθέσεις αφορούν σε προσβολή σωματικής ακεραιότητας ή προσωπικής ελευθερίας, ενώ σε πολλές περιπτώσεις (περισσότερες από 20) υπάρχει ταυτόχρονα προσβολή σωματικής ακεραιότητας και προσωπικής ελευθερίας.

Συγκριτικά με την προηγούμενη χρονιά, παρατηρείται ότι ο αριθμός των υποθέσεων που αφορούν σε καταγγελλόμενες προσβολές κατά της σωματικής ακεραιότητας/υγείας και κατά της ζωής μειώθηκε κατά 8% και 2% αντίστοιχα το 2021. Από την άλλη πλευρά, υπήρξε μια αύξηση στις υποθέσεις με αντικείμενο συμπεριφορά που ενέχει ρατσιστικό κίνητρο ή άλλη διάκριση (+4%), παράνομη χρήση πυροβόλου όπλου (+3%), βασανιστήρια και προσβολές του άρθρου 137Α Π.Κ. (+2%) και προσβολές της γενετήσιας ελευθερίας (+1%). Τέλος, στα ίδια επίπεδα κινήθηκαν οι αναφορές με αντικείμενο προσβολές κατά της προσωπικής ελευθερίας.

Κατά τη διάρκεια του 2021, ο Συνήγορος του Πολίτη προχώρησε στην έκδοση πορισμάτων σε εκατό τριάντα εννέα (139) Υποθέσεις. Από τα πορίσματα αυτά, σαράντα ένα (41) αναπέμφθηκαν στη Διοίκηση για συμπλήρωση της έρευνας ως προς την πληρότητα της εξέτασης ή/και την αιτιολογία, σε σαράντα οκτώ (48) κρίθηκε ότι δεν έρχονταν συμπλήρωσης, με την επιφύλαξη κάποιων γενικών παρατηρήσεων και συστάσεων, οι οποίες θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε μελλοντικές διοικητικές εξετάσεις, σε είκοσι τρεις (23) υποθέσεις εκτιμήθηκε ότι η έρευνα υπήρξε πλήρης και εμπεριστατωμένη, δεκαπέντε (15) υποθέσεις αρχειοθετήθηκαν μετά από συμπλήρωση της έρευνας από τη Διοίκηση, τρεις (3) υποθέσεις αρχειοθετήθηκαν, παρόλο που ο πειθαρχικός έλεγχος κρίθηκε πλημμελής,

λόγω πρακτικών πλέον αδυναμιών για την περαιτέρω συμπλήρωσή του, σε πέντε (5) περιπτώσεις κρίθηκε τελικά ότι δεν ενέπιπταν στην αρμοδιότητα του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α., ενώ τέσσερις (4) θεωρήθηκαν αόριστες.

Η πλειοψηφία των διοικητικών εξετάσεων (27 από τις 41) που ανέπεμψε ο Μηχανισμός προς συμπλήρωση στις αρμόδιες υπηρεσίες, αφορούσαν σε περιστατικά προσβολής της σωματικής ακεραιότητας/υγείας (περίπου το 68%). Από τη μελέτη των υποθέσεων αυτών, διαφαίνεται ότι οι διενεργούντες/ούσες τις διοικητικές έρευνες αφενός δεν έχουν κατανοήσει τη βαρύτητα της αρχής της αντιστροφής του βάρους απόδειξης που υιοθετεί το Ε.Δ.Δ.Α., για τις περιπτώσεις προσώπων που βρίσκονται υπό τον έλεγχο των Αρχών⁵, αφετέρου εξακολουθούν να μην αναζητούν ουσιώδεις μάρτυρες, μεταξύ των οποίων και ιατρούς/ιατροδικαστές, καθώς και να μην αξιολογούν επαρκώς τα ιατρικά ευρήματα, σε σχέση με τα καταγγελλόμενα και τις καταθέσεις.

Επιπρόσθετα, σε δύο (2) υποθέσεις ο Συνήγορος του Πολίτη, εντοπίζοντας απόκλιση από το διατακτικό του πορίσμάτος του με απουσία ειδικής και εμπειρισταωμένης για αυτό αιτιολογίας, προχώρησε σε παραπομπή των σχετικών υποθέσεων στον αρμόδιο Υπουργό Προστασίας του Πολίτη, ως πειθαρχικό προϊστάμενο των υπηρεσιών, για τις κατά νόμο ενέργειές του.

Ως προς τις κυρώσεις που προτάθηκαν μέσω πορισμάτων Π.Δ.Ε. ή Ε.Δ.Ε., αυτές αφορούν στις ποινές της απόταξης (1 υπόθεση), αργίας με απόλυση (9 υποθέσεις), επιβολής προστίμου (9 υποθέσεις) και επίπληξης (3 υποθέσεις). Από τα δεδομένα αυτά, γίνεται σαφές ότι στη συντριπτική πλειοψηφία των διοικητικών εξετάσεων προτείνεται η αρχειοθέτηση της υπόθεσης. Για το Ε.Δ.Δ.Α., η επίδειξη της απαιτούμενης αυστηρότητας κατά τη μεταχείριση των πειθαρχικά ελεγχόμενων αστυνομικών αποτελεί εγγύηση για την αποτροπή επανάληψης παρόμοιων συμπεριφορών στο μέλλον⁶.

Η λειτουργία του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α., ως ανεξάρτητου και ως εκ τούτου αμερόληπτου Μηχανισμού ελέγχου των περιστατικών αυθαιρεσίας που εμπíπτουν στην αρμοδιότητά του, συμβάλλει στη διεξαγωγή ουσιαστικών και εμπειρισταωμένων διοικητικών ερευνών «για την εξακρίβωση των περιστάσεων υπό τις οποίες έλαβαν

5. Αποφάσεις Ε.Δ.Δ.Α., μεταξύ άλλων Ζελίλοφ κατά Ελλάδας, 24.05.2007, Μπέκος Κουτρόπουλος κατά Ελλάδας, 13.12.2005, Aksoy κατά Τουρκίας, 18.12.1996: «Όταν κάποιος που βρισκόταν σε καλή κατάσταση υγείας, τίθεται υπό κράτηση ή υπό τον έλεγχο της αστυνομίας και στη συνέχεια διαπιστώνεται ότι φέρει σωματικές βλάβες, το κράτος είναι υποχρεωμένο να παράσχει λογική εξήγηση για τις αιτίες τραυματισμού, ελλείψει της οποίας σαφώς ανακύπτει θέμα του άρθρου 3 της Ε.Σ.Δ.Α.».

6. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., Σιδηρόπουλος και Παπακώστας κατά Ελλάδας, 25.01.2018.

χώρα τα συμβάντα και τον εντοπισμό και κολασμό των υπαιτίων»⁷ και κατ' επέκταση στην αντιστροφή της αίσθησης ατιμωρησίας και την ενίσχυση της εμπιστοσύνης των πολιτών στην αξιοπιστία της πειθαρχικής διαδικασίας.

Στις ενότητες που ακολουθούν, αναλύονται οι πλημμέλειες που εντοπίστηκαν στις εσωτερικές έρευνες και που εξετάστηκαν εντός του 2021 από τον Μηχανισμό, με σκοπό την αποφυγή παρόμοιων ελλείψεων και τη διεξαγωγή περισσότερο αποτελεσματικών διοικητικών εξετάσεων στο μέλλον.

7. Αποφάσεις Ε.Δ.Δ.Α. Κωνσταντινόπουλος κατά Ελλάδας, 22.11.2018, Μακαράτζης κατά Ελλάδας, 20.12.2004, παρ. 74: «Η έρευνα πρέπει καταρχάς να μπορεί να οδηγήσει σε εξακρίβωση των περιστάσεων υπό τις οποίες έλαβε χώρα το συμβάν και κατά δεύτερο λόγο στον εντοπισμό και τον κολασμό των υπαιτίων. Δεν πρόκειται για υποχρέωση όσον αφορά το αποτέλεσμα, αλλά τα μέσα».

A stylized graphic of a plant with four leaves. The top-left leaf is grey and contains the number 3. The top-right leaf is blue. The middle-right leaf is a faded image of people. The bottom-left leaf is blue. The bottom-right leaf is brown. A vertical brown bar is on the far left.

3

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ
ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ
ΚΑΤΑ ΤΟ 2021

3. Εκτιμήσεις και συμπεράσματα κατά το 2021

Το πρώτο άμεσο και γενικό συμπέρασμα αναφορικά με τις υποθέσεις, που περιήλθαν στον Μηχανισμό κατά το 2021, και συγχρόνως με όσες αποτέλεσαν αντικείμενο επεξεργασίας του μέσα στο ίδιο έτος, δεν αποτελεί ανατροπή σε σχέση με αυτά που έχουν καταγραφεί στις προηγούμενες ειδικές ετήσιες εκθέσεις. Η συντήρηση ή αναπαραγωγή των ίδιων δυσλειτουργιών επί της πειθαρχικής διαδικασίας, πέραν από τη δυσκολία ή τον χρόνο, που συνεπάγεται η όποια θεσμική και πρακτική αναπροσαρμογή, καλλιέργει εύλογες ανησυχίες περί διάστασης μεταξύ του νόμου και του τρόπου ή και βαθμού εφαρμογής του, διαπίστωση που διατρέχει τον κίνδυνο να μετασχηματιστεί σε διάκριση ανάμεσα στον νόμο στην πράξη και στον νόμο στα χαρτιά⁸.

α) Ως προς τα θύματα της αυθαιρεσίας των σωματίων ασφαλείας

Και κατά το 2021 ένας σημαντικός αριθμός υποθέσεων, που είτε διαβιβάστηκαν, είτε υποβλήθηκαν ως καταγγελίες πολιτών ευθέως στον Συνήγορο, έχουν ως κύριο αντικείμενο αστυνομικής αυθαιρεσίας νεαρά άτομα, συχνά δε και ανήλικα. Παρόλο που στη πλειοψηφία τους οι έρευνες επί των υποθέσεων αυτών παραμένουν ανοιχτές, και, ως εκ τούτου, η πληρότητά τους απομένει να διαπιστωθεί, αξίζει να σημειωθεί ότι οι εν λόγω υποθέσεις αφορούν στη πλειονότητά τους καταγγελίες για παράνομες προσβολές κατά της σωματικής ακεραιότητας ή/και κατά της προσωπικής ελευθερίας, χωρίς να λείπουν και εκείνες περί βασανιστηρίων και άλλων εξευτελιστικών συμπεριφορών ή κατά της γενετήσιας ελευθερίας (Φ. 296931, Φ. 294871, Φ. 300698, Φ. 304790, Φ. 296766, Φ. 291501, Φ. 309065, Φ. 309067, Φ. 309068, Φ. 307705, Φ. 293675, Φ. 293295, Φ. 295452, Φ. 312328, Φ. 311342, Φ. 306894, Φ. 307705).

Το γεγονός ότι οι καταγγελίες για αστυνομική βία και παράτυπες προσαγωγές ή/και συλλήψεις, στο πλαίσιο αστυνομικών ελέγχων για την τήρηση των επιβαλλόμενων μέτρων προς αντιμετώπιση της πανδημίας, αφορούσαν, σε έναν μεγάλο βαθμό, νέους πολίτες, επιχειρηματολογεί υπέρ του ισχυρισμού περί γενικευμένης στοχοποίησής τους ενώ, επιπλέον, συντείνει υπέρ της άποψης ότι οι έλεγχοι για την πανδη-

8. Chambliss W., 1993, "On Lawmaking", στο W. Chambliss & M. Zatz (eds) *Making Law – The State, the Law and the Structural Contradictions*, Indiana University Press, Bloomington, Indianapolis.

μία λειτούργησαν, ομοίως, σε μεγάλο βαθμό ως όχημα για την εντατικοποίηση της αστυνομικής καταστολής. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, δεν κρίνεται μόνο ο δόκιμος χαρακτήρας της αστυνόμευσης, αλλά και της επιλογής ο έλεγχος διοικητικών μέτρων να ανατεθεί στην πλέον αρμόδια διωκτική αρχή για την πρόληψη και πάταξη της εγκληματικότητας, εξομοιώνοντάς τον με στόχο αντεγκληματικής πολιτικής (Φ. 289415, Φ. 294876, Φ. 299498, Φ. 295300, Φ. 262531, Φ. 289415, Φ. 288914, Φ. 290905, Φ. 292978, Φ. 288646, Φ. 278405, Φ. 289532, Φ. 295453).

Οι πρακτικές του ξεγυμνώματος, ακόμη και σε δημόσιο χώρο, του χλευασμού ή της παρενόχλησης και της μετάθεσης των ευθυνών, μέσω της επίκλησης της εύπλαστης έννοιας της επικινδυνότητας των φερόμενων θυμάτων, που συχνά συνοδεύεται και από κατηγορίες για αντίσταση ή απείθεια, αφενός δρομολογεί μια παράλληλη προσπάθεια ηθικής ουδετεροποίησης της πειθαρχικής ευθύνης των ελεγχόμενων αστυνομικών, και αφετέρου συμβάλλει στον αποχρωματισμό της θυματοποίησης⁹ (Φ. 271383, Φ. 271379, Φ. 270704, Φ. 282183, Φ. 274521, Φ. 262531). Κοινός, δε, τόπος όλων αυτών είναι η ενίσχυση του γκρίζου αριθμού των περιστατικών αυθαιρεσίας, για τα οποία ο φόβος των θυμάτων να εμπλακούν σε επίσημες διαδικασίες ή να στοχοποιηθούν περαιτέρω αποτελεί καθοριστικό ανασταλτικό παράγοντα του δικαιώματος του αναφέρεσθαι. Προς την ίδια κατεύθυνση, συντείνει και ο ελλιπής, και ως εκ τούτου αναποτελεσματικός, έλεγχος που διεξάγεται σε τέτοιες περιπτώσεις, με αποτέλεσμα είτε τη μη ανεύρεση του φερόμενου θύματος, είτε τη μη ταυτοποίηση των ελεγχόμενων αστυνομικών, είτε και τα δύο (Φ. 288912, Φ. 271381, Φ. 272697, Φ. 296764).

Όταν το νεαρό της ηλικίας συνοδεύεται από την εθνική, εθνοτική ή φυλετική παράμετρο, οι καταγγελίες επεκτείνονται ακόμη και σε προσβολές κατά της ζωής (Φ. 297918, Φ. 306749, Φ. 304783), ενώ αν προστεθεί και η διάσταση του φύλου, ενισχύεται η θέση ότι το μέγεθος της κοινωνικής ευαλωτότητας ενός ατόμου λειτουργεί αναλόγως των πιθανοτήτων θυματοποίησής του¹⁰, γεγονός που επιβεβαιώνει και η νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α.¹¹ Έτσι, η νεαρή αλλοδαπή γυναίκα, κατά τη σύλληψή της μαζί με δύο ομοεθνείς της θεωρείται εξ ορισμού περισσότερο ύποπτη από τους άλλους δύο, με αποτέλεσμα να υποβληθεί αποκλειστικά αυτή,

9. Sykes G. & Matza D., 1957, "Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency", στο *American Sociological Review*, τ. 22, σελ. 664 – 670.

10. Young J., 1986, "The failure of criminology: The need for radical realism", στο Young J. & Matthews R. *Confronting Crime*, Sage Publications.

11. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *B.S. κατά Ισπανίας*, 24.07.2012 για το στοιχείο της κατ' ουσίαν διασταυρούμενης διάκρισης του άρ. 14. σε συνδυασμό με το άρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α αναφορικά με συμπεριφορά αστυνομικών κατά γυναίκας Αφρικανικής καταγωγής.

χωρίς άλλον λόγο, σε σωματικό έλεγχο, που περιλάμβανε και αφαίρεση εσωρούχων (Φ. 258681).

Σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, οι αλλοδαποί εξακολουθούν να συγκροτούν διακριτή ομάδα μεταξύ των φερόμενων αποδεκτών αστυνομικής αυθαιρεσίας. Οι καταγγελίες, στις περισσότερες περιπτώσεις, αφορούν κι εδώ σε προσβολές κατά της σωματικής ακεραιότητας και της προσωπικής ελευθερίας, συχνά δε σε συνδυασμό, όπως και σε βασανιστήρια (Φ. 296768, Φ. 297188, Φ. 304131, Φ. 306293, Φ. 306583, Φ. 312483, Φ. 298759, Φ. 306005, Φ. 291505, Φ. 293294, Φ. 301008, Φ. 307094, Φ. 297919, Φ. 290632, Φ. 299874, Φ. 306395, Φ. 310193, Φ. 307703, Φ. 295387, Φ. 292904, Φ. 297928, Φ. 294882, Φ. 303845, Φ. 308689, Φ. 300544, Φ. 301919, Φ. 306005). Η συστηματική στοχοποίηση αλλοδαπών παραπέμπει σε αντιλήψεις περί υπανάπτυκτου ή αδιόρατα απειλητικού¹², τροφοδοτώντας ακόμα και καταγγελίες για παράνομες επαναπροωθήσεις (Φ. 297117, Φ. 283807, Φ. 291051, Φ. 294506, Φ. 291051, Φ. 299926, Φ. 294363, Φ. 308485). Στο ίδιο πλαίσιο, καταγράφεται και η περιφρόνησή τους ως μάρτυρες, γεγονός που οδηγεί είτε στην αποφυγή αναζήτησής τους κατά την πειθαρχική διαδικασία, είτε στην παράβλεψη της κατάθεσής τους. Εντύπωση δε, προκαλεί, ότι σχετικές καταγγελίες και πρακτικές επεκτείνονται ακόμη και σε τουρίστες, προκαλώντας και σχετικές καταδίκες σε βάρος της Χώρας¹³ (Φ. 306581, Φ. 308689, Φ. 308686). Αντίθετα, για τους διαβιούντες σε κέντρα υποδοχής, για τους αιτούντες άσυλο, καθώς και για τους διοικητικά κρατούμενους αλλοδαπούς, η εξοριστική ειδική εξουσιαστική σχέση, στην οποία υπόκεινται και προδιαγράφεται πρωτίστως από τον περιορισμό της ελευθερίας τους, ο φόβος στοχοποίησης ακόμη και αντεκδίκησης, μειώνει τις πιθανότητες καταγγελιών, ενισχύοντας αντίστροφα την υπόθεση για αθέατο αριθμό περιστατικών αστυνομικής αυθαιρεσίας.

Ανάλογη προσέγγιση, αν και σε λιγότερες περιπτώσεις, μαρτυρούν και οι καταγγελίες σε βάρος προσώπων εξαιτίας της φυλετικής καταγωγής τους (Ρομά), οι οποίες πέρα από αστυνομική κακομεταχείριση, σχετίζονται συχνά και με τη χρήση όπλων (Φ. 273988, Φ. 305140, Φ. 306749, Φ. 298754, Φ. 297207, Φ. 293309, Φ. 293309). Η πλημμελής διερεύνηση των σχετικών υποθέσεων φτάνει ακόμη και στο σημείο να αποσιωπώνται από τον πειθαρχικό έλεγχο που διενεργείται για παράνομη χρήση όπλων, σοβαρές καταγγελίες για παράλληλο ξυλοδαρμό, οι οποίες, μάλιστα, υποστηρίζονται από ιατρικές γνωματεύσεις, που προέκυψαν από τη μεταγωγή των φερόμενων θυμάτων σε δημόσιο νοσοκομείο (Φ. 250035).

12. Καρύδης Β., 2010, «Όψεις κοινωνικού ελέγχου στην Ελλάδα – Ηθικοί πανικοί, Ποινική Δικαιοσύνη», στη σειρά *Media & Έγκλημα*, τ. 20.

13. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Andersen κατά Ελλάδας*, 26.04.2018.

Μια πρόσθετη ξεχωριστή κατηγορία θυματοποίησης από αστυνομική αυθαιρεσία τείνει να σχηματιστεί με βάση το φύλο και αφορά σε γυναίκες, τόσο αλλοδαπές όσο και ημεδαπές. Η πλειονότητα των καταγγελιών αφορούν και πάλι σε προσβολές κατά της σωματικής ακεραιότητας, καθώς και σε άλλες εξευτελιστικές συμπεριφορές, ενώ δεν λείπουν και εκείνες για σεξουαλική παρενόχληση (Φ. 300290, Φ. 302054, Φ. 302054, Φ. 302872, Φ. 304132, Φ. 290617, Φ. 307323, Φ. 307706, Φ. 292439, Φ. 301698, Φ. 307545, Φ. 294388, Φ. 312483, Φ. 292978). Εκτός διερεύνησης μένει στις περιπτώσεις αυτές η υπαναχώρηση του φερόμενου θύματος και η ολική αντιστροφή της αρχικής του καταγγελίας (Φ. 262869, Φ. 295451, Φ. 268504). Αντίθετα, στις περιπτώσεις που η καταγγελία δεν αποσύρεται, η ελλιπής διερεύνησή της συμβάλλει στην υπονόμευσή της (Φ. 267196, Φ. 245785).

β) Ως προς τον τύπο του πειθαρχικού ελέγχου

Και κατά το 2021 ο τύπος πειθαρχικού ελέγχου, που μονοπωλεί σχεδόν τη διερεύνηση των καταγγελιών, αντιστοιχεί στην προκαταρκτική διοικητική εξέταση (Π.Δ.Ε.), επιφυλάσσοντας για τις Ε.Δ.Ε. τον χαρακτήρα της εξαίρεσης. Το μέγεθος της προτίμησης αυτής αυξάνει, δεδομένου ότι οι καταγγελίες για παράνομη χρήση πυροβόλων όπλων, μετά από σχετική καταδίκη που εξέδωσε το Ε.Δ.Δ.Α. σε βάρος της Χώρας μας¹⁴ συνιστούν, πλέον, υποχρεωτικά, βάσει της υπ' αρ. 7100/14/4-θ' /25.01.2008 Εγκυκλίου Διαταγής του Αρχηγού της ΕΛ.ΑΣ., αντικείμενο ένορκης διοικητικής εξέτασης (Ε.Δ.Ε.). Αντίθετα, μετέωροι μένουν οι λόγοι μιας τέτοιας μονομερούς επιλογής, αν μάλιστα ληφθεί υπόψη ότι και για το 2021 η πλειοψηφία των υποθέσεων που συγκρότησαν την ύλη του Μηχανισμού, αφορούν σε καταγγελίες για αστυνομική κακομεταχείριση, ενώ αυξητική τάση παρουσιάζουν εκείνες για βασανιστήρια και άλλες εξευτελιστικές συμπεριφορές.

Η πρωταρχική βάση που συνηγείται για το έωλο της επιλογής, συνίσταται στον απόλυτο χαρακτήρα της απαγόρευσης του άρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α., που έχει αναγνωρίσει η νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., ακόμη και στις πιο περίπλοκες περιπτώσεις, στις οποίες εντάσσει τα φαινόμενα της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος, συγκροτώντας δικαίως τον εγγυητικό πυρήνα της Σύμβασης. Προς τούτο μάλιστα, το Δικαστήριο απαιτεί πλήρη, τεκμηριωμένο και αποτελεσματικό έλεγχο, θέτοντας για συντεταγμένες του την αναστροφή του βάρους απόδειξης, την ιεραρχική και ουσιαστική απόσταση ελεγχόντων και ελεγχομένων, την ταχύτητα της διαδικασίας, τη χρήση επαρκών και κατάλληλων αποδεικτικών μέσων και τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων «πέραν και πάσης αμφιβολίας», που να επιφέ-

14. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Celniku κατά Ελλάδας*, 05.07.2007.

ρουν ανατροπή στους ισχυρισμούς του καταγγέλλοντος. Σε διαφορετική περίπτωση, η ελλιπής και αναποτελεσματική έρευνα θεμελιώνει τεκμήριο παραβίασης του προαναφερόμενου άρθρου έναντι του κρινόμενου κράτους.

Ακόμη όμως κι αν παραμεριστεί η βασική αυτή αρχή, η επιμονή προς τη συγκεκριμένη επιλογή μη διαταγής Ε.Δ.Ε. και, κατ' επέκταση, αποφυγής άσκησης πειθαρχικής δίωξης, ιδιαίτερα σε πολύ σοβαρές περιπτώσεις (**Φ. 299498, Φ. 270704**), δεν συνάδει ούτε με τη βαρύτητα των καταγγελιών, οι οποίες εξ ορισμού αξιώνουν διερεύνησης από εμπειρότερους αστυνομικούς, που παρέχει συνήθως η διενέργεια Ε.Δ.Ε., ούτε με την απαξίωση ισχυρών αποδεικτικών στοιχείων, όπως ιατρικών/ιατροδικαστικών γνωματεύσεων/εκθέσεων, αυτοπτών μαρτύρων ή ακόμη και βιντεοληπτικού υλικού, που επέρχεται με τη μη αναγνώρισή τους ως σαφών ενδείξεων, η συνδρομή των οποίων θα παράγγελλε αυτονόητα τη διεξαγωγή Ε.Δ.Ε., σύμφωνα με τις διατάξεις του άρ. 26 παρ. 1 Π.Δ. 120/2008. Η επιμονή, μάλιστα, αυτή παρουσιάζεται αμείωτη, ακόμη και μετά από σχετικές παροτρύνσεις ή επισημάνσεις του Συνηγόρου. Χαρακτηριστικά αναφέρεται η περίπτωση σοβαρών καταγγελιών για βασανιστήρια, όπου η ελλιπής διερεύνηση, καθώς και η ανατιολόγητη απόκλιση από σχετικές συστάσεις του Συνηγόρου, αν και οδήγησαν στην διαβίβαση του φακέλου στον Υπουργό και ενώ η υπόθεση εκκρεμούσε ενώπιον του Ε.Δ.Δ.Α., σε εσωτερικό επίπεδο δεν ασκήθηκε πειθαρχική δίωξη,. Αντιθέτα, η μόνη πρόσθετη ενέργεια που διατάχθηκε, αφορούσε στη συμπλήρωση της αρχικώς διαταχθείσας Π.Δ.Ε., που εκκρεμεί ακόμη να ολοκληρωθεί (**Φ. 237463**).

Μία από τις συνέπειες της συγκεκριμένης τακτικής εγείρει ζητήματα διασφάλισης ανάλογων και ικανά αποτρεπτικών πειθαρχικών ποινών. Δεδομένου ότι το είδος της πειθαρχικής διαδικασίας προκαταβάλλει και ως προς το πλαίσιο των προβλεπόμενων ποινών, η αποκλειστικότητα της προκαταρκτικής διερεύνησης ακόμη και σοβαρών καταγγελιών, μοιραία συνεπάγεται την επιβολή κατώτερων πειθαρχικών ποινών, όπως προβλέπεται από το άρ. 24 παρ. 5 Π.Δ. 120/2008. Αυτό περαιτέρω σημαίνει, ότι η σταθερή επιλογή διαταγής Π.Δ.Ε., που διέπει τις διαταγές εσωτερικού ελέγχου ακόμη και για βασανιστήρια, προδιαγράφει το εύρος της πειθαρχικής ευθύνης, όταν και άμα αυτή φτάσει στο σημείο να αναγνωριστεί¹⁵.

15. Ως προς το σημείο αυτό, αξίζει να αναφερθεί ότι το Ε.Δ.Δ.Α., σε καταδικαστικές για τη Χώρα μας αποφάσεις έχει ήδη επισημάνει ότι: «σημαντικοί παράγοντες για μια αποτελεσματική έρευνα οι οποίοι επιτρέπουν να εξακριβωθεί αν οι αρχές είχαν τη βούληση να εντοπίσουν και να δώσουν ποινικά τους υπευθύνους είναι η ταχύτητα διενέργειάς της. Επιπλέον, η έκβαση της έρευνας και οι ποινικές δίωξεις στις οποίες οδηγεί, συμπεριλαμβανομένης της απαγγελθείσας ποινής, καθώς και τα ληφθέντα πειθαρχικά μέτρα είναι καθοριστικής σημασίας. Είναι ουσιώδη για τη διατήρηση του αποτρεπτικού αποτελέσματος του θεσπισθέντος δικαστικού συστήματος και του ρόλου που αυτό υποχρεούται να ασκεί στην πρόληψη παραβιάσεων της απαγόρευσης

Καταλυτικό ρόλο διαδραματίζει η σημαντική επιμήκυνση της πειθαρχικής διαδικασίας, στις περιπτώσεις που η ολοκλήρωση της Π.Δ.Ε. δεν καταλήγει σε πειθαρχική ευθύνη, αλλά στην αναγνώριση της αναγκαιότητας διενέργειας Ε.Δ.Ε., και ακόμα πιο πολύ όταν το εν λόγω συμπέρασμα απορρέει από αποδεικτικά στοιχεία που δεν προέκυψαν, ούτε προστέθηκαν, κατά τη διεξαχθείσα έρευνα, αλλά υπήρχαν εξ αρχής. Η σπουδαιότητα του χρόνου, που στο μεταξύ έχει παρέλθει, και της συναφούς επιβράδυνσης του ελέγχου, σχετίζεται αφενός με το καθεστώς υπηρεσιακής αβεβαιότητας, στο οποίο υπόκεινται οι ελεγχόμενοι αστυνομικοί, αλλά, κυρίως, με τον κίνδυνο απώλειας σοβαρών αποδεικτικών στοιχείων και ως εκ τούτου με το αποτέλεσμα πλημμελούς και αναποτελεσματικού ελέγχου, ενισχύοντας ακόμη περισσότερο τον σκοτεινό αριθμό της αστυνομικής αυθαιρεσίας και παράλληλα το ενδεχόμενο πρόσθετων καταδικαστικών αποφάσεων σε βάρος της Χώρας.

Προς την ίδια κατεύθυνση συμβάλλει και η πρακτική αλληλεξάρτησης της πειθαρχικής διαδικασίας με την ποινική, σε αντίθεση με τις υπαγορεύσεις της νομοθεσίας¹⁶, της διεθνούς¹⁷ αλλά και εθνικής¹⁸ νομολογίας καθώς και της θεωρίας¹⁹. Η εργαλειοποίηση του ποινικού δικαίου, που δοκιμάζεται σε τέτοιες περιπτώσεις, είτε μέσω της αναστολής της πειθαρχικής διαδικασίας λόγω εκκρεμούς ποινικής προδικασίας ή ποινικής δίκης, είτε μέσω της αρχειοθέτησής της λόγω παύσης της ποινικής δίωξης ή λόγω άρσης του αδίκου, είτε μέσω της επιλεκτικής ταύτισης της πειθαρχικής δικογραφίας με μία από παράλληλες και σχετικές ποινικές δικογραφίες, δεν καταργεί απλά τη θεσμική αυτοτέλεια και ανεξαρτησία της πειθαρχικής διαδικασίας, καθιστώντας την στην ουσία παρακολούθημα της ποινικής, ενίοτε δε και πρόσχημα, αλλά φτάνει στο σημείο να επηρεάζει ακόμη και την ποινική δικαστική κρίση. Σε ένα τέτοιο έδαφος βρίσκουν έρεισμα οι διατυπωθείσες αμφιβολίες και κριτικές ως προς την θεσμική διαφάνεια και αποτελεσματικότητα.

γ) Ως προς τις ποινές του πειθαρχικού ελέγχου

Και ως προς την ενότητα αυτή, κατά το 2021 η συντριπτική πλειοψηφία των πειθαρχικών

κακομεταχείρισης». Βλ Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α Ν.Ζ. κατά Ελλάδος 17.01.2012, Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α Σιδηρόπουλος και Παπακώστας κατά Ελλάδος 25.01.2018.

16. Βλ. αρ. 48 Π.Δ. 120/2008.

17. Ε.Δ.Δ.Α. *Kemal Coskun* κατά *Τουρκίας* 23.03.2017, *Mullet* κατά *Γαλλίας* 13.09.2007.

18. ΣτΕ Ολ. 4662/2012

19. Παπαδαμάκης Α., 2016, «Η σχέση της πειθαρχικής διαδικασίας με την ποινική δίκη», στο *Έγκλημα και Ποινική καταστολή σε Εποχή κρίσης – Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Ν. Κουράκη*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

χικών υποθέσεων που διερεύννησε ο Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. καταλήγουν σε πρόταση αρχειοθέτησής τους, η οποία με τη σειρά της βασίζεται στη μη αναγνώριση πειθαρχικής ευθύνης και, κατ' επέκταση, στη μη επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων. Είναι χαρακτηριστικό, ότι από το σύνολο των εκατό τριάντα οκτώ (138) υποθέσεων, που αποτέλεσαν αντικείμενο επεξεργασίας από τον Μηχανισμό το εν λόγω έτος, ποινές προτάθηκαν μόνο σε είκοσι δύο (22) περιπτώσεις. Από το σύνολο δε αυτό, στις οκτώ (8) περιπτώσεις η προτεινόμενη ποινή αφορούσε στην επιβολή προστίμου ενώ σε τρεις (3) η σχετική πρόταση εισηγούταν την ποινή της επίπληξης.

Χαρακτηριστικό, επίσης, είναι και το γεγονός ότι από τις τελευταίες αυτές προτάσεις για επιβολή ποινής προστίμου και επίπληξης, σε τρεις υποθέσεις ο Συνήγορος διαπίστωσε ότι η πειθαρχική έρευνα, καθώς και ο καταλογισμός πειθαρχικής ευθύνης, υπολείπονταν τεκμηρίωσης, δεδομένων των αντιφάσεων που διέκρινε ανάμεσα στο αιτιολογικό και στο διατακτικό μέρος της πειθαρχικής έκθεσης. Έτσι, οι ελεγχόμενοι αστυνομικοί κρίνονταν ως πειθαρχικά υπόλογοι, αν και η συμπεριφορά τους, από τη διεξαχθείσα πειθαρχική έρευνα, δεν παρέκκλινε των κανονιστικών απαιτήσεων και του υπηρεσιακού καθήκοντος. Μετά από σχετικά αναπεμπτικά πορίσματα του Συνηγόρου, ήρθη τελικά η ποινική τους ευθύνη.

Ανάλογη τάση φαίνεται να διαγράφεται και ως προς τις υποθέσεις που εισήλθαν στον Μηχανισμό κατά το ίδιο έτος. Παράλληλα, ένα τελευταίο χαρακτηριστικό αφορά στο γεγονός ότι, ακόμη και όταν καταγγελίες για βασανιστήρια καταλήγουν να ελεγχθούν πειθαρχικά, δυνάμει συνήθως αντίστοιχης ποινικής δίωξης ή/και εν όψει αντίστοιχης παραπομπής στο ακροατήριο ποινικού δικαστηρίου, η σχετική διαταγή διενέργειας ή συμπλήρωσης του πειθαρχικού ελέγχου, ακόμη και όταν φτάνει να εξισώνεται με Ε.Δ.Ε., μνημονεύει κατά βάση τις περιπτώσεις η', ιβ' και ιγ' της παρ. 1 του άρ. 10 Π.Δ. 120/2008, ενώ σχεδόν εκλείπει η όποια αναφορά στην περίπτωση γ' της ίδιας διάταξης, που αφορά *«σε πράξεις που συνιστούν βασανιστήρια και άλλες προσβολές κατά της ανθρώπινης αξιοπρέπειας κατά την έννοια του άρθρου 137 του Π.Κ.»*. Αυτό έχει ως πρώτο αποτέλεσμα οι προβλεπόμενες ποινές να προσιδιάζουν σε πλημμεληματικό, και όχι σε κακουργηματικό, χαρακτήρα, και έτσι σε κάθε περίπτωση να αποκλείεται το ενδεχόμενο θέσης σε διαθεσιμότητα των ελεγχομένων αστυνομικών, σύμφωνα με το αρ. 15 παρ. 2 του Π.Δ. 120/2008. Στο πλαίσιο αυτό, δεν μπορεί να μην προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι η άσκηση ποινικής δίωξης και το είδος του εγκλήματος δεν αξιολογούνται για την εφαρμογή του προαναφερόμενου μέτρου της διαθεσιμότητας. Η εντύπωση δε αυτή, μεγεθύνεται από τη συχνή, όπως ήδη σχολιάστηκε, πρακτική συμπόρευσης της πειθαρχικής με την ποινική δίκη (Φ. 292984, Φ. 292900, Φ. 303838, Φ. 305142).

Το δεύτερο αποτέλεσμα είναι ο κίνδυνος να μην τυγχάνει εφαρμογής το άρ. 26 παρ. 4 του Π.Δ. 120/2008, αν ο διαταχθείς έλεγχος αντιστοιχεί σε Ε.Δ.Ε., ή αντίστοιχα το

άρ. 1 παρ. 1 του Π.Δ. 111/2019, αν πρόκειται για Π.Δ.Ε., και ως εκ τούτου να μην ανατίθεται υποχρεωτικά ο έλεγχος των σχετικών υποθέσεων σε αξιωματικό άλλης, ομόλογης Διεύθυνσης ή Υπηρεσίας από αυτήν που υπάγονται οι ελεγχόμενοι αστυνομικοί. Το ενδεχόμενο αυτό κατάργησης της απόστασης ασφαλείας μεταξύ ελεγχόντων και ελεγχομένων παραπέμπει προκαταβολικά στην κατάλυση της απαιτούμενης αμεροληψίας και ανεξαρτησίας του ελέγχου και μάλιστα στις πλέον σοβαρές υποθέσεις, λόγω της βαρύτητας των καταγγελιών (Φ. 293529).

δ) Ως προς τον εγγυητικό ρόλο του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α.

Το περιεχόμενο των ανωτέρω εκτιμήσεων και συμπερασμάτων και η σταθερότητα, όσο και η ανθεκτικότητά τους στον χρόνο, παρά τις συνεχείς επισημάνσεις του Συνηγόρου, δικαιολογούν σε μεγάλο βαθμό τη δυσκολία εμπέδωσης μιας σταθερής σχέσης εμπιστοσύνης, ανάμεσα στην αστυνομία και τους πολίτες²⁰. Ο πλημμελής πειθαρχικός έλεγχος δεν εξυπηρετεί την αρχή της νομιμότητας, της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας που επιτάσσει η αστυνομική δράση, λόγω ακριβώς της φύσης της να παρεμβαίνει ευθέως σε θεμελιώδη ατομικά αγαθά, και ως εκ τούτου δεν εγγυάται την αρχή διαφάνειας και την υποχρέωση λογοδοσίας²¹. Η ελλειμματική τιμωρία πειθαρχικών παραπτωμάτων προσδιορίζει το αντίστοιχο έλλειμμα αναγνώρισης των θυμάτων.

Το άθροισμα των σχετικών καταδικαστικών αποφάσεων που έχει ήδη εκδώσει το Ε.Δ.Δ.Α. σε βάρος της Χώρας²², αλλά και των εκκρεμών προσφυγών²³, με την αστυνομική βία να καταλαμβάνει ένα σημαντικό ποσοστό, δεν λειτουργεί απλά ως πρόσθετο επιχείρημα της ανωτέρω παραδοχής, αλλά και ως υπενθύμιση του εγγυητικού ρόλου που έχει ανατεθεί στον Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. Η θεσμοθέτησή του το 2016

20. Βιδάλη Σ., 2012, *Αστυνομία, Έλεγχος του Εγκλήματος και Ανθρώπινα Δικαιώματα*, Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

21. Χουλιάρης Α., 2021, «Το φαινόμενο της “ατιμωρησίας”: εννοιολόγηση, αίτια και σύγχρονες εκδηλώσεις του στην Ελλάδα», στο *Art of Crime*, τ. 11.

22. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσίασε στη Βουλή, στην Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Παρακολούθησης των Αποφάσεων του Ε.Δ.Δ.Α., ο Έλληνας δικαστής του Ε.Δ.Δ.Α., Ι. Κτιστάκης, η Χώρα, με χρονική αφετηρία το 1991, μετρά 984 καταδικαστικές αποφάσεις. Ενδεικτικά βλ. επιλογή πρόσφατης νομολογίας και κατάλογο αποφάσεων περιόδου 28.12.2014 έως 27.12.2019 που επιμελήθηκε η Ε. Σταμούλη στο Ενημερωτικό Δελτίο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, *Εγκληματολόγοι*, τ. 5, Ιανουάριος 2020, σελ. 1214.

23. Σύμφωνα με τα ίδια στοιχεία, ο αριθμός των προσφυγών που εκκρεμούν ενώπιον του Ε.Δ.Δ.Α. ανέρχεται στις 2.214.

και η ενίσχυση των αρμοδιοτήτων του το 2020, αποτελούν αναμφίβολα βήματα υπέρ της συγκρότησης και λειτουργίας ενός πλήρως ανεξάρτητου οργάνου για τη διερεύνηση καταγγελιών κατά της αστυνομίας και συνάμα ξεκάθαρη δήλωση νομοθετικής βούλησης υπέρ της προσπάθειας αποδόμησης της αστυνομικής βίας. Η θετική πορεία που επιδιώκει να διαγράψει ο Μηχανισμός προς την κατεύθυνση αυτή, καταγράφεται από την αύξηση σε σταθερή ετήσια βάση των υποθέσεων, που του προωθεί προς διερεύνηση η ΕΛ.ΑΣ., και πολύ περισσότερο από την ετήσια αύξηση των καταγγελιών, που του εμπιστεύονται απευθείας οι ίδιοι οι πολίτες.

Παρόλα αυτά, ζητούμενο εξακολουθεί να παραμένει η πρακτική ενίσχυση του Μηχανισμού, τόσο σε ανθρώπινο δυναμικό, όσο και σε πόρους. Με παρόμοιες συντεταγμένες, η CPT, στην τελευταία Έκθεση που παρουσίασε το 2020, εξέφραζε ήδη τις επιφυλάξεις της ως προς το κατά πόσο μπορεί ο Μηχανισμός να είναι πλήρως αποτελεσματικός και συνέστηνε να διατεθούν στον Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. πολύ περισσότεροι πόροι και να του χορηγηθούν συμπληρωματικές εξουσίες.

Η νομοθετική θωράκιση του Μηχανισμού, χωρίς παράλληλη ενίσχυση σε ανθρώπινο δυναμικό και σε πόρους, ματαιώνει εν τοις πράγμασι τον ίδιο τον σκοπό του νομοθέτη.

4

Ο ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΣ
ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ
Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α.

4. Ο παρεμβατικός ρόλος του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α.

4.1. Διερεύνηση ελέγχων και επεισοδίων αστυνομικής αυθαιρεσίας

4.1.α. Υποθέσεις της 17^{ης} Νοεμβρίου 2019

Η προηγούμενη ετήσια έκθεση του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. για το έτος 2020, είχε ήδη αναφερθεί σε μια σειρά Προκαταρκτικών Διοικητικών Εξετάσεων (Π.Δ.Ε.), που διατάχθηκαν δυνάμει συγκεκριμένων περιστατικών κακομεταχείρισης ή τραυματισμού πολιτών, τα οποία συνέβησαν τον Νοέμβριο του 2019, συμπεριλαμβανομένων των επεισοδίων κατά την επέτειο του Πολυτεχνείου και τα οποία απασχόλησαν έντονα τη κοινή γνώμη, λόγω της ευρείας δημοσιότητάς τους, τόσο σε έντυπα, όσο και σε ηλεκτρονικά Μ.Μ.Ε. Στο πλαίσιο αυτό, ο Συνήγορος είχε υπογραμμίσει εξ αρχής τις προϋποθέσεις εμπεριστατωμένης έρευνας και τα εκέγγυα αμεροληψίας που υπαγορεύει η σχετική νομολογία, και είχε ζητήσει να λάβει εκ των προτέρων γνώση των εμπλεκόμενων αστυνομικών, του σχετικού υλικού από κάμερες, των ηχητικών συνομιλιών με το κέντρο, καθώς και σχετικών ιατροδικαστικών εκθέσεων ή/και ιατρικών γνωματεύσεων.

Στη παρούσα έκθεση παρουσιάζονται οι αξιολογήσεις του Μηχανισμού επί των πορισμάτων των συγκεκριμένων πειθαρχικών ερευνών που διενεργήθηκαν, και αποτιμάται η ανταπόκριση της ΕΛ.ΑΣ. τόσο ως προς τις νομοθετικές και νομολογιακές επιταγές, όσο και ως προς τις επισημάνσεις της Αρχής.

Η υπόθεση **Φ. 271381** αφορά σε περιστατικό, κατά το οποίο εικοσάχρονος σπουδαστής, στις 21.11.2019, ενώ ανέμενε μαζί με άλλους πολίτες σε στάση λεωφορείων επί της οδού Μπουμπουλίνας, και αφού δύο αστυνομικές «κλούβες» σταμάτησαν μπροστά του, βρέθηκε περικυκλωμένος από μια διμοιρία ΜΑΤ, τριάντα αστυνομικών, οι οποίοι προέβησαν δίχως εξηγήσεις σε έλεγχο της αστυνομικής του ταυτότητας, καθώς και σωματικό έλεγχο. Εν συνεχεία, και χωρίς να έχει προκύψει κάποιο στοιχείο, τον υποχρέωσαν να γδυθεί, για να δεχθεί έλεγχο και μέσα από το εσώρουχό του, μαζί με διάφορα προσβλητικά σχόλια. Ακολούθησαν εκφοβισμοί και απειλές για να οδηγηθεί κατόπιν σε παρακείμενο στη στάση, ιδιωτικό χώρο στάθμευσης αυτοκινήτων, όπου παρέμεινε σε καθεστώς εκφοβισμού, χωρίς να του επιτρέπεται να επικοινωνήσει με κανέναν, ενώ οι αστυνομικοί τον έβριζαν, τον απειλούσαν και φωτογράφιζαν την ταυτότητά του. Τέλος, με περιπολικό οδηγήθηκε στο Α.Τ. Εξαρχείων, όπου παρέμεινε τρεις ώρες μέχρι να του επιτραπεί να αποχωρήσει.

Η πειθαρχική έρευνα που διεξήχθη με αφορμή την εν λόγω καταγγελία κατέληξε στο ότι δεν προέκυψε καμία εμπλοκή αστυνομικών δυνάμεων, αρνούμενη έτσι εμμέσως το εν λόγω συμβάν. Εξετάζοντας το σύνολο του πειθαρχικού φακέλου, ο Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. διαπίστωσε τον ελλειμματικό έλεγχο της υπόθεσης, εξαιτίας μιας σειράς παραλείψεων, που σχετίζονται με την πλημμελή αναζήτηση αποδεικτικών στοιχείων. Συγκεκριμένα, σχολιάστηκε: α) η μη αναζήτηση και μη συλλογή βιντεοληπτικού υλικού, παρά την κρίσιμότητά του, σύμφωνα με το Ε.Δ.Δ.Α., για τη διερεύνηση των συνθηκών υπό τις οποίες έλαβαν χώρα τα καταγγελλόμενα γεγονότα²⁴, β) η μη αναζήτηση και μη ανεύρεση μαρτύρων, αν και η νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α. έχει πολλαπλώς υπογραμμίσει ότι ο εντοπισμός μαρτύρων συνιστά ένα από τα βασικά ερευνητικά βήματα στον πειθαρχικό έλεγχο²⁵, γ) η μη κλήτευση και, κατ' επέκταση, η μη ταυτοποίηση των εμπλεκόμενων αστυνομικών, παρόλο που εντοπίστηκαν οι αστυνομικές δυνάμεις που βρέθηκαν στον συγκεκριμένο τόπο τον συγκεκριμένο χρόνο. Και στην περίπτωση αυτή, το Ε.Δ.Δ.Α. έχει αποφανθεί ότι ο εντοπισμός και ταυτοποίηση των εμπλεκόμενων αστυνομικών συνιστά ένα εκ των κριτηρίων, στα οποία το Δικαστήριο έχει καταλήξει αναφορικά με την αποτελεσματικότητα της έρευνας²⁶, δ) η μη επαρκής αναζήτηση και μη ανεύρεση του ίδιου του καταγγέλλοντος, καθώς και η μη αναζήτηση και μη λήψη αντιγράφων από το Βιβλίο Ατυχημάτων και Συμβάντων του Α.Τ. Εξαρχείων, ούτε κάποιου σχετικού αντιγράφου πρωτοκόλλου εισόδου, ώστε να αναζητηθούν τυχόν πολίτες ως αυτόπτες μάρτυρες. Ομοίως, δεν αναζητήθηκε αντίγραφο του βιβλίου κρατουμένων τη συγκεκριμένη ημερομηνία, οι οποίοι θα μπορούσαν να κληθούν ως μάρτυρες.

Παρόμοιες ελλείψεις εντοπίστηκαν και στην υπόθεση **Φ. 272697**, η οποία αφορά σε συμβάν που έλαβε χώρα δέκα περίπου μέρες νωρίτερα, στις 11.11.2019, το οποίο καταγγέλλει 22χρονη σπουδάστρια. Σύμφωνα με την τελευταία, ενώ περπατούσε επί της οδού Παττισίων, και συγκεκριμένα στο ύψος του Πεδίου του Άρεως, την σταμάτησαν τρεις αστυνομικοί, ζητώντας τα στοιχεία της. Ανταποκρινόμενη στο αίτημά τους κι ενώ ετοιμαζόταν να επιδείξει την ταυτότητά της, ο ένας εκ των αστυνομικών άρπαξε την τσάντα της, ο δεύτερος πήρε την ταυτότητά της και ο τρίτος την διέταξε να ανοίξει τα χέρια της, προκειμένου να διενεργήσει σωματικό έλεγχο. Στις ενστάσεις της ως προς τους λόγους διενέργειας σωματικού ελέγχου, ο εν λόγω αστυνομικός, υπό καθεστώς φό-

24. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α. *Lapshin κατά Azerbaijan*, 20.05.2021, *Magnitskiy κ.ά. κατά Ρωσίας*, 27.08.2019.

25. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *X. & Y. κατά Ρωσίας*, 22.09.2020.

26. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Lolayev κατά Ρωσίας*, 15.01.2015.

βου, την υποχρέωσε σε έναν «επιφανειακό» έλεγχο, ζητώντας εν συνεχεία τη συνδρομή μιας γυναίκας συναδέλφου του. Χωρίς εξηγήσεις, ακολούθησε νέος σωματικός έλεγχος πολύ πιο λεπτομερής, περιλαμβάνοντας όλα τα σημεία του σώματος της καταγγέλλουσας. Μη ακρούμενη ούτε στον δεύτερο αυτό έλεγχο, ούτε στις απαντήσεις που έλαβε, η αστυνομικός διέταξε την αναφερόμενη να κατεβάσει το παντελόνι της. Όταν η τελευταία αρνήθηκε, δεδομένου ότι βρίσκονταν επί της λεωφόρου Πατησίων, η αστυνομικός επανέλαβε τη διαταγή της. Η αναφερόμενη, εμμένοντας στην άρνηση της, ζήτησε να της επιδειχθεί κάποιου είδους σχετικό ένταλμα. Τότε η αστυνομικός, τραβώντας την από το ένα χέρι, την οδήγησε στην τουαλέτα ενός παρακείμενου καταστήματος και φράζοντας την πόρτα την ανάγκασε να κατεβάσει ενώπιόν της το παντελόνι και το εσώρουχό της. Στη συνέχεια, και ενώ η αναφερόμενη ζήτησε από την εν λόγω αστυνομικό να μεταβούν στο πλησιέστερο αστυνομικό τμήμα προκειμένου να δοθούν οι απαιτούμενες εξηγήσεις για τη νομιμότητα του διεξαχθέντος σε βάρος της ελέγχου, η αστυνομικός την απείλησε ότι θα τη συλλάβει. Φοβούμενη την πιθανότητα άλλων εξελίξεων, η αναφερόμενη αποχώρησε.

Πέραν των αναλογιών ως προς τα πραγματικά περιστατικά που εμφανίζουν οι ως άνω υποθέσεις, αντιστοίχιες παρουσιάζονται και ως προς τις ελλείψεις του πειθαρχικού ελέγχου που ακολούθησε. Έτσι και εδώ, παρά τη συμπλήρωση της εσωτερικής έρευνας που διαδέχθηκε τη σχετική διαταγή, δεν αναζητήθηκαν μάρτυρες ούτε βιντεοληπτικό υλικό, δεν ταυτοποιήθηκαν οι εμπλεκόμενοι αστυνομικοί, ούτε καταβλήθηκε ικανοποιητική προσπάθεια ανεύρεσης της καταγγέλλουσας. Σημειώνεται ότι τόσο στη συγκεκριμένη υπόθεση, όσο και στην ανωτέρω, τα φερόμενα θύματα προέβησαν στη δημοσιοποίηση των περιστατικών, όχι όμως και των ονομάτων τους, από φόβο περαιτέρω στοχοποίησής τους. Η ίδια απάντηση δόθηκε και σε επικοινωνία που είχε η Αρχή με τα έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα δημοσίευσης των γεγονότων.

Αντίθετα, η υπόθεση **Φ. 270704** βασίζεται σε επώνυμη καταγγελία και αναφέρεται σε περιστατικό που έλαβε χώρα το βράδυ της 07.11.2019 στην περιοχή των Εξαρχείων. Αναλυτικότερα, το φερόμενο θύμα βρισκόταν πλησίον του Κ.Υ.Ε. «Καφενείο» της οδού Τσιτσα, έξω από το οποίο, όπως και στη πλατεία Εξαρχείων, είχε συγκεντρωθεί αρκετός κόσμος, διαμαρτυρούμενος για τον αποκλεισμό των εισόδων του συγκεκριμένου χώρου από αστυνομικές δυνάμεις και την απαγόρευση πρόσβασης σε αυτό, ενώ στο εσωτερικό του βρίσκονταν περίπου τριάντα άτομα. Λόγω ρίψης δακρυγόνων, ο καταγγέλλων επιχείρησε να απομακρυνθεί, όταν ένας αστυνομικός των ΜΑΤ τον κλώτσησε, ρίχνοντάς τον κάτω. Στη συνέχεια, κι ενώ ήταν πεσμένος και ακινητοποιημένος στο έδαφος, προσέτρεξαν και άλλοι αστυνομικοί της ίδιας διμοιρίας και άρχισαν να

τον χτυπούν με γκλομπ. Τελικά, τον μετέφεραν σκωτό σε μια εσωτερική γωνία επί της οδού Μπουμπουλίνας, πλησίον του Υπουργείου Πολιτισμού. Κατά τη διάρκεια της μεταφοράς του τον χτυπούσαν συνεχώς, ενώ οι βιαιοπραγίες εντάθηκαν ακόμη περισσότερο με την άφιξή του στο εν λόγω σημείο. Εκεί, ο καταγγέλλων αναφέρεται ιδιαίτερα σε έναν από τους αστυνομικούς που τον χτυπούσαν, υποδεικνύοντάς τον ως τον πιο βίαιο, ο οποίος συγκεκριμένα του χτυπούσε το κεφάλι στον τοίχο. Ο ίδιος αστυνομικός φέρεται να έδωσε εντολή να τον γδύσουν. Ακολούθησε η ρίψη του καταγγέλλοντα από τον έναν αστυνομικό στον άλλο, ενώ παράλληλα προσπαθούσαν να του βγάλουν τα ρούχα, αφήνοντάς τον με το εσώρουχο.

Σε αυτή την κατάσταση, τον έριξαν στη συνέχεια προς τον τοίχο, διατάσσοντάς τον να μείνει εκεί και άρχισαν να ψάχνουν τόσο τα ρούχα του, όσο και την τσάντα του. Ο προαναφερόμενος αστυνομικός, εντοπίζοντας την αστυνομική του ταυτότητα και διαβάζοντας το όνομά του, του χτύπησε εκ νέου το κεφάλι στον τοίχο. Εκ νέου εφαρμόστηκε και η πρακτική του να πετούν τον καταγγέλλοντα ο ένας αστυνομικός στον άλλον, χτυπώντας τον και χλευάζοντάς τον, ενώ αυτός προσπαθούσε να περισυλλέξει τα αντικείμενα από την τσάντα και το πορτοφόλι του, που οι πρώτοι είχαν σκορπίσει στο έδαφος. Η όλη αυτή κατάσταση διήρκεσε για περίπου πέντε λεπτά, όταν ο ως άνω αστυνομικός τον έπιασε, τον κόλλησε και πάλι στον τοίχο και κατεβάζοντάς του το εσώρουχο ακούμπησε στο πίσω μέρος του σώματός του, απευθύνοντας άκρως προσβλητικές και εκφοβιστικές εκφράσεις²⁷. Το τελευταίο αυτό συμβάν, σύμφωνα με τον καταγγέλλοντα, πρέπει να διήρκεσε περίπου μισή ώρα. Όταν ήρθαν οι αστυνομικοί της Άμεσης Δράσης, του είπαν να ντυθεί, του έβαλαν χειροπέδες και τον επιβίβασαν στο περιπολικό. Ο καταγγέλλων αναφέρει ότι, κατά την άφιξή του στην Υποδιεύθυνση Κρατικής Ασφάλειας, ήταν χτυπημένος, πρησμένος ενώ κούτσαινε από την αριστερή του πλευρά. Οι αστυνομικοί εκεί ήταν ήδη ενήμεροι για τη σύλληψή του, κρατώντας τον σε ένα γραφείο ξεχωριστά από τους λοιπούς δέκα επτά (17) προσαχθέντες, τους οποίους εν συνεχεία άφησαν ελεύθερους.

Δεδομένης της βαρύτητας των καταγγελιών στη συγκεκριμένη υπόθεση, ο Συνήγορος είχε προτείνει εξαρχής το ενδεχόμενο της άμεσης μετατροπής της δι-αταχθείσας Π.Δ.Ε. σε Ε.Δ.Ε. Η διεξαγωγή, τελικά, προκαταρκτικού πειθαρχικού ελέγχου και η μετέπειτα συμπλήρωσή του δεν θεράπευσαν ουσιαστικές παραλεί-

27. «Έτσι γ.... τα χακί. Στα Εξάρχεια έχουμε χούντα ρε, το κατάλαβες; Όποιος δεν δέχεται φάπα και π... δεν θα μπαίνει στα Εξάρχεια. Εμείς κάνουμε κουμάντο».

ψεις, οι οποίες σχετίζονταν πρώτιστα με τη συλλογή του απαιτούμενου αποδεικτικού υλικού, διακινδυνεύοντας, έτσι, την αμεροληψία και αποτελεσματικότητα της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, η εν λόγω πειθαρχική διαδικασία βασίστηκε αποκλειστικά σε καταθέσεις αστυνομικών, η πλειοψηφία των οποίων εμπλέκεται άμεσα στα καταγγελλόμενα γεγονότα, ενώ πρόσθετα οι καταθέσεις αυτές δεν ήταν ένορκες, αλλά προφορικές, παρά τη με αρ. 6004/1/22-κγ'/14.10.2088 Εντολή – Εγκύκλιο του Αρχηγού της ΕΛ.ΑΣ., η οποία προκρίνει ότι η έγγραφη διαδικασία «*παρέχει τα εχέγγυα διεξοδικότερης διερεύνησης των πειθαρχικών υποθέσεων*». Και στην περίπτωση αυτή, δεν αναζητήθηκε εγκαίρως, και έτσι δεν ελήφθη, κρίσιμο βιντεοληπτικό υλικό, ούτε αναζητήθηκαν τρίτοι μάρτυρες, αν και σε συναφή ποινική δίκη σε βάρος του καταγγέλλοντα κλήθηκαν και κατέθεσαν αυτόπτες μάρτυρες, επιβεβαιώνοντας το περιεχόμενο της καταγγελίας. Δεν αξιολογήθηκαν επαρκώς και δεν ελήφθησαν υπόψη τα αποτελέσματα των ιατρικών εξετάσεων που προέκυψαν ύστερα από τη μεταγωγή του φερόμενου θύματος σε δημόσιο νοσοκομείο, κατόπιν της σύλληψής του. Δεν διερευνήθηκαν οι λόγοι που οδήγησαν στην αναγκαιότητα του σωματικού ελέγχου, καθώς και της σύλληψης του καταγγέλλοντα, δεδομένης, μάλιστα, της απαλλαγής του από το ποινικό δικαστήριο από το σύνολο των κατηγοριών, βάσει των οποίων συνελήφθη.

Τέλος, αν και στην πειθαρχική έρευνα προβάλλεται ο ισχυρισμός περί μη ύπαρξης ρατσιστικού κινήτρου, εντούτοις δεν επιχειρήθηκε καμία ενέργεια που να τεκμηριώνει έναν τέτοιο ισχυρισμό, παρά τις σαφείς δηλώσεις του καταγγέλλοντα περί διασύνδεσης του συμβάντος με τη ταυτότητά του και, σε αντίθεση με τις επιταγές του Ε.Δ.Δ.Α., οι οποίες υπαγορεύουν ότι: «*Όταν ερευνούν βίαια περιστατικά, οι αρχές έχουν το πρόσθετο καθήκον να κάνουν όλα τα εύλογα βήματα για να “ξεσκεπάσουν” οποιοδήποτε ρατσιστικό κίνητρο και να θεμελιώσουν αν το εθνικό μίσος ή η προκατάληψη διαδραμάτισαν ρόλο. Βέβαια, η απόδειξη του ρατσιστικού κινήτρου συχνά είναι πολύ δύσκολη στην πράξη. Η υποχρέωση των αρχών σημαίνει ότι θα κάνουν οτιδήποτε είναι λογικό στις συγκεκριμένες περιστάσεις για να συλλέξουν αποδείξεις, αναζητώντας με όλα τα πρακτικά μέσα που διαθέτουν την αλήθεια και ότι θα παρέχουν πλήρως αιτιολογημένες, αντικειμενικές και αμερόληπτες αποφάσεις χωρίς να παραλείπουν στοιχεία που μπορεί να είναι ενδεικτικά ρατσιστικού κινήτρου*»²⁸.

Η υπόθεση Φ. 271379 αφορά σε καταγγελία, η οποία δεν έγινε από το ίδιο το φερόμενο θύμα, αλλά από τρίτους, και στην οποία βασίζεται επίσης σχετικό δημοσίευμα, όπου δεν αποκαλύπτεται η ταυτότητα του φερόμενου θύματος. Σύμφωνα με το τελευταίο, στις 17.11.2019, στο πλαίσιο της 46ης επετείου της

28. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., Nachova κ.ά. κατά Βουλγαρίας, 26.02.2004.

εξέγερσης του Πολυτεχνείου, ένας δεκαοχτάχρονος φοιτητής σκηνοθεσίας έπεσε θύμα αστυνομικής βιαιότητας, την στιγμή που βιντεοσκοπούσε με την κάμερά του τα επεισόδια που λάμβαναν χώρα στην περιοχή των Εξαρχείων, ευρισκόμενος σε ταράτσα παρακείμενης πολυκατοικίας. Πιο συγκεκριμένα, ο τελευταίος φέρεται να έχει ξυλοκοπηθεί από αστυνομικούς, με αποτέλεσμα να του έχουν σπάσει τα δάχτυλα και, ως εκ τούτου, να σέρνει το ένα πόδι του και επιπλέον να αντιμετωπίζει δυσκολίες ως προς την ούρηση.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η διοικητική έρευνα αναζήτησε και ταυτοποίησε αφενός το φερόμενο θύμα, βάσει του δημοσιεύματος, και αφετέρου τους ελεγχόμενους αστυνομικούς, ενώ, πρόσθετα, αναζητήθηκε το υλικό συνομιλίας των εν λόγω αστυνομικών με το επιχειρησιακό κέντρο. Αντίθετα, η παράλειψη ως προς την αναζήτηση και λήψη βιντεοληπτικού υλικού, δικαιολογήθηκε με τη βεβαιότητα διαγραφής του λόγω παρέλευσης του επταημέρου, που προβλέπει η υπ' αριθμ. 58/2005 απόφαση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ.). Ο Συνήγορος επεσήμανε ότι υπήρξε επιλεκτική ανάγνωση των αποφάσεων της Α.Π.Δ.Π.Χ., δεδομένου ότι η Οδηγία 1/2011 υπαγορεύει ότι ο χρόνος τήρησης βιντεοληπτικών αρχείων συνάδει με το σκοπό τους, αναφέροντας ειδικά την υποχρέωση τρίμηνης διαφύλαξής τους, σε περιπτώσεις ξυλοδαρμού, ενώ προσέθεσε ότι σε κάθε περίπτωση το ίδιο πρεσβεύει και η νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α.²⁹

Αν και από την πειθαρχική έρευνα δεν επιβεβαιώθηκαν επακριβώς τα πραγματικά περιστατικά του δημοσιεύματος, εντούτοις αυτή αποφεύγει να καταπιαστεί με τα ζητήματα που ανέκυψαν κατά τη διεξαγωγή της και αφορούν στον τραυματισμό, τόσο του εν λόγω φοιτητή, όσο και άλλων νεαρών που βρίσκονταν εντός της συγκεκριμένης πολυκατοικίας, καθώς και στη νομιμοποίηση της εισόδου σε αυτήν αστυνομικών δυνάμεων. Ως προς το θέμα των τραυματισμών, η Αρχή παρατήρησε ότι δεν αναζητήθηκαν αυτόκοοι ή αυτόπτες μάρτυρες από τους κατοίκους ή εργαζόμενους στα διαμερίσματα της πολυκατοικίας, δεν ελήφθησαν μαρτυρίες από τους δικηγόρους των νεαρών που τους συνέδραμαν κατά τη σύλληψή τους ή από τους γονείς τους, καθώς κάποιοι από αυτούς ήταν ανήλικοι, ούτε προσκομίστηκαν φωτογραφίες από τη σήμανσή τους.

Ως προς το θέμα της αστυνομικής εφόδου στο εσωτερικό της πολυκατοικίας, ο Συνήγορος παρατήρησε ότι η είσοδος των ελεγχόμενων αστυνομικών στους κοινόχρηστους χώρους της εν λόγω πολυκατοικίας δεν έγινε ούτε στο πλαίσιο νόμιμης έρευνας, εφόσον δεν προέκυψε σχετική εντολή – κλήση, ούτε σε αυτό της

29. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., ΡΩΣΑ κατά Ουγγαρίας, 07.07.2020.

ποινικής καταστολής και συγκεκριμένα του αυτοφώρου εγκλήματος, εφόσον για την είσοδό τους στο επίμαχο κτήριο οι συγκεκριμένες αστυνομικές δυνάμεις δεν επικαλέστηκαν ούτε τη νόμιμη καταδίωξη των συλληφθέντων, ούτε το γεγονός ότι τους είδαν να τελούν κάποια αξιόποινη πράξη, αλλά το γεγονός ότι βρίσκονταν στο εσωτερικό του γενικώς και αορίστως άτομα, που δεν δικαιολογούσαν την παρουσία τους εκεί. Με αυτά τα δεδομένα, η είσοδος των ελεγχόμενων αστυνομικών στη συγκεκριμένη πολυκατοικία δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις που απαιτεί ο νόμος, σύμφωνα με το άρ. 241 Π.Κ., ενώ η μετέπειτα σύλληψη των νεαρών ατόμων, που βρέθηκαν στο εσωτερικό της την ίδια στιγμή με την είσοδο των αστυνομικών, όχι μόνο δεν λειτουργεί θεραπευτικά για την προγενέστερη έλλειψη των νομίμων προϋποθέσεων, αλλά δημιουργεί εύλογες υπόνοιες περί εργαλειοποίησης της, δεδομένης της θεμελιώδους αρχής ότι ο παραδεκτός σκοπός μιας έρευνας δεν επιτρέπεται να είναι η θεμελίωση υπονοιών³⁰.

Η υπόθεση **Φ. 271378** αφορά περιστατικό, το οποίο έλαβε χώρα το μεσημέρι της 14ης Νοεμβρίου 2019 και σύμφωνα με το οποίο ο καταγγέλλων πολίτης, διερχόμενος από την οδό Χαρ. Τρικούπη, και κοιτάζοντας προς το μέρος των αστυνομικών δυνάμεων και της αστυνομικής κλούβας, που ήταν παραταγμένες έξω από τα γραφεία του ΠΑΣΟΚ, υποβλήθηκε σε έλεγχο στοιχείων, καθώς και σε σωματικό έλεγχο με αφαίρεση του πουκαμίσου του, δημόσιο εξευτελισμό και προπηλακισμούς εκ μέρους των αστυνομικών. Εν συνεχεία και μολονότι ζητούσε εξαρχής να μεταφερθεί για έλεγχο στο πλησιέστερο αστυνομικό τμήμα, οδηγήθηκε με υπηρεσιακό όχημα στο Α.Τ. Εξαρχείων, από το οποίο εξήλθε λίγο αργότερα.

Η πειθαρχική έρευνα, που διεξήχθη δυνάμει του εν λόγω συμβάντος, δεν αναζήτησε σχετικό βιντεοληπτικό υλικό, ούτε πιθανούς αυτόπτες μάρτυρες, αλλά στηρίχθηκε αποκλειστικά στις μαρτυρίες τόσο των παριστάμενων, όσο και άμεσα εμπλεκόμενων αστυνομικών, καθώς και του καταγγέλλοντα. Σε αυτή μάλιστα, ο τελευταίος, πέντε μήνες μετά το περιστατικό, παρουσιάζεται να υπαναχωρεί μερικώς από την αρχική του καταγγελία, εκτιμώντας, πλέον, το όλο συμβάν ως προϊόν παρεξήγησης και υπερβολικής εγρήγορσης των αστυνομικών, η οποία, ωστόσο, δικαιολογείται από τις συνθήκες που επικρατούν στην ευρύτερη περιοχή, δηλώνοντας πως δεν επιθυμεί την πειθαρχική δίωξή τους.

30. Κουκλουμπέρης Ν., 2020, «BVerfG 2 BvR 2992/14 της 31.01.2020, Προϋποθέσεις νομιμότητας κατ' οίκον έρευνας – Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες – Υπόνοιες τέλεσης βασικού αδικήματος, παρατηρήσεις», στο *ΠοινΔικ*, τ.7.

Στο σημείο αυτό, επισημαίνεται ότι στην περίπτωση του πειθαρχικού δικαίου δεν χωρεί αναλογική εφαρμογή των διατάξεων για τα κατ' έγκληση διωκόμενα εγκλήματα, όπως προβλέπονται στο πλαίσιο του ποινικού δικαίου, και, κατ' επέκταση, δεν χωρεί ανάκληση της βούλησης του θύματος ως προς την άσκηση πειθαρχικής δίωξης. Κι αυτό, γιατί σε αντίθεση με το ποινικό δίκαιο που αποσκοπεί στην πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος προς όφελος της κοινωνικής ειρήνευσης και της σταθερότητας της κοινωνικής ζωής, ο πυρήνας του πειθαρχικού παραπτώματος συνίσταται στην παράβαση του υπηρεσιακού καθήκοντος, όπως υπαγορεύεται από το άρ. 4 του Π.Δ. 120/2008, και αποσκοπεί στη διατήρηση του κύρους της υπηρεσίας. Με αυτό το δεδομένο, το Ν.Σ.Κ. στην υπ' αριθμ. 372/2009 γνωμοδότησή του, αποσαφηνίζει ότι: «η πειθαρχική διαδικασία, κινείται υποχρεωτικά από τη διοίκηση στις υπό του νόμου προβλεπόμενες περιπτώσεις και σκοπό έχει την εύρυθμη λειτουργία των υπηρεσιών, την τήρηση της αρχής της νομιμότητας και την προάσπιση του Δημοσίου Συμφέροντος. Επομένως, μέσα σε αυτά τα πλαίσια διεξαγωγής της πειθαρχικής διαδικασίας, δεν είναι νοητή η ύπαρξη αντιδικίας ανάμεσα σε αυτόν που κατήγγειλε μία παράνομη πράξη και στο όργανο της διοικήσεως κατά του οποίου ασκείται ο διοικητικός έλεγχος...». Υπό αυτό το πρίσμα, τόσο η διενέργεια, όσο και το αποτέλεσμα της πειθαρχικής διαδικασίας, δεν εξαρτάται από τη βούληση του εκάστοτε φερόμενου θύματος.

Σε προπηλακισμό πολίτη αφορά και η υπόθεση Φ. 272727. Αναλυτικότερα, αλλοδαπός ιδιώτης κατήγγειλε ότι άκουσε το φερόμενο θύμα να δηλώνει σε τοπικό δίκτυο ότι στις 17 Νοεμβρίου 2019 ενώ κινηματογραφούσε, στην περιοχή των Εξαρχείων, με την ιδιότητα του δημοσιογράφου και στο πλαίσιο ρεπορτάζ για ηλεκτρονική εφημερίδα, του επιτέθηκαν αστυνομικοί.

Όπως ήδη είχε αναφερθεί και στην περσινή ετήσια έκθεση του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α., ο πειθαρχικός έλεγχος που ακολούθησε, αν και θεωρήθηκε καταρχήν άρτιος ως προς το καταγγελλόμενο συμβάν, με το φερόμενο θύμα να καταθέτει ότι τα καταγγελλόμενα χτυπήματα ήταν μηδαμινής σοβαρότητας και ότι σε κάθε περίπτωση έπαυσαν μόλις δήλωσε την ιδιότητά του, εντούτοις η συμπερίληψη στον πειθαρχικό φάκελο και άλλων δημοσιευμάτων και καταγγελιών, διάφορων της ερευνηθείσας υπόθεσης, καθώς και ο ισχυρισμός στο σχετικό πειθαρχικό πόρισμα ότι δεν υπήρξε επίθεση «ετέρου πολίτη» βρίσκονται εκτός του περιορισμένου αντικειμένου της έρευνας, που αφορά στην επίθεση στον συγκεκριμένο δημοσιογράφο, τα οποία ούτε συσχετίσθηκαν, ούτε διερευνήθηκαν περαιτέρω.

Η ΕΛ.ΑΣ. ανταποκρίθηκε άμεσα στις επισημάνσεις αυτές του Συνηγόρου, διατάσσοντας τη συμπλήρωση της προκαταρκτικής έρευνας με τη διερεύνηση του συνόλου των καταγγελιών.

Η υπόθεση **Φ. 274521** αφορά σε περιστατικό, το οποίο καταγγέλλουν επώνυμα τρία φερόμενα θύματα αστυνομικής αυθαιρεσίας και το οποίο τοποθετείται στις 17.11.2019 και περί ώρα 20:30, πλησίον της πλατείας Εξαρχείων. Αν και δεν συνδέονται προσωπικά μεταξύ τους όλοι οι καταγγέλλοντες, εντούτοις όλοι αναφέρουν ότι τη συγκεκριμένη ώρα, οι δύο πρώτοι, επιστρέφοντας στο σπίτι κοινής τους φίλης από το οποίο είχαν εξέλθει λίγα λεπτά πριν, με προορισμό κάποιο από τα περίπτερα της πλατείας Εξαρχείων, και η τρίτη, διερχόμενη από την ίδια πλατεία και συνοδευόμενη από φίλη της, με προορισμό, ομοίως, το σπίτι κοινού φίλου τους, βρέθηκαν εγκλωβισμένοι στα βίαια επεισόδια, που ξεκίνησαν εκείνη τη στιγμή στην πλατεία, με αφορμή τη ρίψη δακρυγόνων από την αστυνομία και την άφιξη πολλών αστυνομικών δυνάμεων. Εν συνεχεία, οι καταγγέλλοντες αναφέρουν ότι οι αστυνομικοί που τους περικύκλωσαν προχώρησαν αδιακρίτως σε μαζικές συλλήψεις, ασκώντας υπέρμετρη βία με χτυπήματα με γκλομπς, κλωτσιές και γρόνθους, ακόμη και στο κεφάλι. Η μία, μάλιστα, εξ αυτών καταγγέλλει ότι ενώ βρισκόταν πεσμένη στο έδαφος, οι αστυνομικοί της πατούσαν τους αστραγάλους, εμποδίζοντάς την με τον τρόπο αυτό να σηκωθεί, ενώ ένας εξ αυτών της πάτησε με δύναμη και το χέρι της. Εν συνεχεία, αφού τους έβαλαν χειροπέδες, τους οδήγησαν, μαζί με άλλους συλληφθέντες, σε υπόγειο ιδιωτικό πάρκινγκ επί της οδού Μπουμπουλίνας 18.

Εκεί τους υποχρέωσαν, όπως και το σύνολο των συλληφθέντων, να παραμείνουν γονατιστοί, απευθύνοντάς τους εξευτελιστικά σχόλια, ενώ παράλληλα τους αφαίρεσαν τις ταυτότητές τους, φωτογραφίζοντας με τα ιδιωτικά κινητά τους τόσο τα στοιχεία τους, όσο και τα πρόσωπά τους. Κατόπιν, τους μετέγαγαν στη Γ.Α.Δ.Α., όπου κρατήθηκαν στον έκτο όροφο για πολλές ώρες, χωρίς να γνωρίζουν τους λόγους, απαγορεύοντάς τους την επικοινωνία τόσο με τους γονείς τους, όσο και με δικηγόρους, καθώς και την πρόσβαση σε νερό και τουαλέτα. Η τραυματισθείσα στο χέρι καταγγέλλουσα αναφέρει ότι, παρά τις εκκλήσεις της για μεταφορά της σε νοσοκομείο, λόγω του οξύ πόνου που ένιωθε, αυτή τελικά έγινε ύστερα από ώρες και μόνο αφού ζητήθηκε από τους δικηγόρους, όταν τους επιτράπηκε η πρόσβαση. Τέλος, οι δύο εκ των τριών ανέφεραν ότι κατά τη παραμονή τους στη Γ.Α.Δ.Α. υπεβλήθησαν σε σωματικό έλεγχο, όπου τους αφαιρέθηκαν τα ρούχα τους, και μάλιστα σε χώρο με ανοιχτή και ελεύθερη πρόσβαση στους λοιπούς αστυνομικούς.

Και στην περίπτωση αυτή, ο πειθαρχικός έλεγχος που διεξήχθη υπήρξε ιδιαίτερα ελλειμματικός, παρά τις συστάσεις που είχαν διατυπωθεί από την Αρχή σε, προγενέστερο της ολοκλήρωσής του, χρόνο και υπογράμμιζαν τόσο την αναγκαιότητα συλλογής συγκεκριμένων αποδεικτικών στοιχείων, όσο και αυτή της διερεύνησης

συγκεκριμένων ισχυρισμών. Εντούτοις, η πειθαρχική έρευνα υπήρξε περιορισμένης έκτασης και μέσων, ενώ, βασιζόμενη αποκλειστικά σε ένορκες καταθέσεις αστυνομικών, η πλειοψηφία των οποίων ήταν οι επικεφαλής των δέκα διμοιριών που ενεπλάκησαν άμεσα στα επεισόδια και χωρίς να δίνονται περαιτέρω εξηγήσεις ως προς τα κριτήρια επιλογής τους. Επίσης, εντύπωση προκάλεσε το γεγονός ότι κάποιοι από τους αστυνομικούς που κλήθηκαν δεν προσήλθαν να καταθέσουν, ενώ τα ονόματα άλλων δεν κοινοποιήθηκαν καν στον διενεργούντα την έρευνα από την υπηρεσία τους, χωρίς ομοίως να προβάλλεται κανένας λόγος για μια τέτοια άρνηση, ούτε να σχολιάζεται η νομιμότητά της. Σε κάθε περίπτωση, δεν αναζητήθηκαν και δεν κλήθηκαν αυτόπτες ή άλλοι βασικοί μάρτυρες, δεν αναζητήθηκε και δεν συλλέχθηκε βιντεοληπτικό υλικό, ενώ εκείνο που απεστάλη από τον Συνήγορο δεν έτυχε ουσιαστικής αξιολόγησης. Αντίστοιχα, δεν ελήφθη υπόψη, ούτε αξιολογήθηκε, σχετική ιατρική γνωμάτευση, που επιβεβαιώνει τον τραυματισμό της μίας εκ των καταγγελλόντων. Δεν προσκομίστηκαν φωτογραφίες σήμανσης, ενώ για τη μη προσκόμιση των αστυνομικών συνομιλιών με το ασυρματικό κέντρο, προβλήθηκε αστόχως το απόρρητο των τηλεπικοινωνιών, παρόλο που ο Συνήγορος έχει πολλαπλά επισημάνει ότι το προστατευόμενο από το απόρρητο φάσμα αφορά στην προστασία της ιδιωτικής ζωής και προσωπικότητας του πολίτη και προσδιορίζεται ρητώς στο άρ. 1 του Π.Δ. 47/2005.

Τέλος, εκτός πεδίου ελέγχου έμεινε η αναγκαιότητα και η νομιμότητα του σωματικού ελέγχου, στον οποίο υποβλήθηκαν τα δύο εκ των τριών φερόμενων θυμάτων, σε συνδυασμό μάλιστα με υφιστάμενη σε βάρος τους διακριτική μεταχείριση εξαιτίας του φύλου τους, δεδομένου ότι το τρίτος καταγγέλλων δεν προχώρησε σε αντίστοιχο ισχυρισμό. Ομοίως, παραλείφθηκαν οι σχετικές εκθέσεις σύλληψης και δεν εξετάστηκαν οι συνθήκες της κράτησής τους, ενώ υπολειπόμενου ελέγχου έτυχε και η καταγγελία φωτογράφισης των δελτίων αστυνομικών ταυτοτήτων, καθώς και των προσώπων των καταγγελλόντων από ιδιωτικά κινητά τηλέφωνα αστυνομικών. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, ο Μηχανισμός ανέπεμψε την υπόθεση, καθώς ο διεξαχθείς έλεγχος δεν καταλήγει ως προς την έκταση των καταγγελλόμενων γεγονότων, ούτε ως προς την ταυτότητα των εμπλεκομένων αστυνομικών.

Κοινό σημείο όλων των ανωτέρω υποθέσεων αποτέλεσε η αμεσότητα, που συνόδευσε τη διαταγή πειθαρχικού ελέγχου από την ΕΛ.ΑΣ., καθώς και ότι ο πειθαρχικός έλεγχος ταυτίστηκε αποκλειστικά με την επιλογή της προκαταρκτικής διοικητικής εξέτασης. Παρόλα όσα, όμως, απαγορεύονται στο άρ. 24 παρ. 3 Π.Δ. 120/2008, στις περισσότερες περιπτώσεις οι εν λόγω έρευνες δεν καρποφόρησαν ιδιαίτερα ως προς τη συλλογή του απαιτούμενου αποδεικτικού υλικού, ενώ σε καμία δεν αναζητήθηκε σχετικό βιντεοληπτικό υλικό. Αυτό επηρέασε άμεσα τη δυνατότητα αποσαφήνισης των γεγονότων, ανεύρεσης των εμπλεκομένων αστυνομικών, ακόμη και των φερόμενων θυμάτων.

Επίσης, σε κάποιες περιπτώσεις δεν αξιολογήθηκαν σοβαρά αποδεικτικά στοιχεία, όπως ιατρικές γνωματεύσεις ή δεν επιχειρήθηκε συνθετική ανάλυση των αποδεικτικών στοιχείων, με αποτέλεσμα η πορεία των διοικητικών ερευνών να αποτελεί ως επί το πλείστον αντανάκλαση της συμπεριφοράς των εκάστοτε φερόμενων θυμάτων. Μια τέτοια πορεία, ωστόσο, αφενός παρεκκλίνει του στόχου του πειθαρχικού ελέγχου, που εστιάζει στη συμπεριφορά του ελεγχόμενου αστυνομικού και όχι του φερόμενου θύματος, προκαλώντας αντιμετάθεση των ευθυνών, και αφετέρου παράγει αντιφατικά αποτελέσματα, παραγνωρίζοντας σχετικές κρίσεις των ποινικών δικαστηρίων ως προς το μη αξιόποino των εν λόγω συμπεριφορών. Αν και η εσωτερική διερεύνηση των υποθέσεων ολοκληρώθηκε γενικά σε εύλογο χρονικό διάστημα, καθυστερήσεις παρατηρούνται στη διαβίβαση των σχετικών πειθαρχικών δικογραφιών προς τον Συνήγορο. Τέλος, σε όλους τους ελέγχους που πραγματοποιήθηκαν, προτάσσεται η αρχειοθέτηση των υποθέσεων, ενώ ο Συνήγορος ανέπεμψε τέσσερις περιπτώσεις, ζητώντας τη συμπλήρωση της έρευνας, σε δύο υποθέσεις αν και έκρινε ελλιπή την τεκμηρίωσή τους, αρχειοθέτησε τις σχετικές υποθέσεις εξαιτίας πρακτικής αδυναμίας πλέον ανεύρεσης αποδεικτικών στοιχείων, ενώ σε μία υπόθεση αποφάσισε την αρχειοθέτησή της, επισημαίνοντας την αρτιότητα της διεξαχθείσας πειθαρχικής έρευνας, με τη διατύπωση γενικών επισημάνσεων για μελλοντικούς ελέγχους.

Υπό αυτό το πρίσμα, επισήμανε εκ νέου ότι η τήρηση ή μη των διαδικαστικών όρων που προβλέπονται στο Π.Δ. 141/1991, αναφορικά με τη σωματική έρευνα, δεν εναπόκειται στην ελεύθερη διάθεση των μερών και η παράλειψη συμμόρφωσης με τις επιταγές του νόμου συνιστά παραβίαση της προσωπικής ελευθερίας³¹. Το να μην θιγεί η αιδώς και η αξιοπρέπεια των ελεγχομένων, αποτελεί στοιχειώδη υποχρέωση των αστυνομικών οργάνων και δεν αρκεί, για να νομιμοποιήσει τη

31. Η θέση του Συνηγόρου του Πολίτη αναφορικά με τις διατάξεις του Π.Δ. 141/1991, που ρυθμίζουν τις σωματικές έρευνες, έχει ήδη κατατεθεί εδώ και καιρό. Σύμφωνα με αυτή, πρόκειται για ένα «νομικό πλαίσιο ανεπίτρεπτα ρευστό και ασαφές, προκειμένου περί περιορισμών ατομικού δικαιώματος. Αμφισβητείται, άλλωστε, ακόμη και η τυπική του συνταγματικότητα στο πεδίο της νομοθετικής εξουσιοδότησης, δεδομένου ότι οι σχετικές διατάξεις, αν και θα έπρεπε, σύμφωνα με το Σύνταγμα (άρθρο 5 παρ. 3: «...ούτε με οποιονδήποτε άλλο τρόπο περιορίζεται, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος»), να έχουν τεθεί με τυπικό νόμο, περιέχονται σε προεδρικό διάταγμα (141/91) «Αρμοδιότητες οργάνων και υπηρεσιακές ενέργειες του προσωπικού του Υπουργείου Δημοσίας Τάξης», το οποίο στηρίζεται σε εξουσιοδότηση νόμου αφορώντος απλώς και μόνο τον Οργανισμό του Υπουργείου (Ν. 1481/84). Με βάση τις επισημάνσεις αυτές, ο Συνήγορος του Πολίτη έχει ήδη, στην κατ' άρθρον 3 παρ. 5 Ν. 3094/2003 Ετήσια Έκθεσή του (έτους 2002), εισηγηθεί την εξαρχής εκπόνηση και θέσπιση, με τυπικό νόμο, ενός σύγχρονου και σαφούς θεσμικού πλαισίου». Βλ. Πόρισμα, «Θέμα: Νόμιμες Προϋποθέσεις Προσαγωγών και αστυνομικών ερευνών», από 30.06.2003, σελ. 6 https://www.synigoros.gr/resources/docs/por_16024_2002_da.pdf.

διενέργεια του σωματικού ελέγχου από τους αστυνομικούς, χωρίς την τήρηση των προβλέψεων του οικείου νομικού πλαισίου. Μόνη η παρουσία ή η διέλευση πολιτών από συγκεκριμένο τόπο, δεν τους καθιστά εκ προοιμίου ύποπτους, αφού αυτοί δεν υποχρεούνται να συνδέουν προς ορισμένο «νόμιμο» σκοπό τη φυσική τους παρουσία σε δημόσιο χώρο³².

Προς επίρρωση της σύστασης αυτής, ο Συνήγορος αναφέρθηκε πρόσθετα στη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., κατά την οποία η χρήση καταναγκαστικών εξουσιών που παρέχει η νομοθεσία για την υποχρέωση ενός ατόμου να υποβληθεί οπουδήποτε και οποτεδήποτε σε έλεγχο ταυτότητας και λεπτομερή αναζήτηση των στοιχείων του, του ρουχισμού του και των προσωπικών του αντικειμένων, ισοδυναμεί με παρέμβαση στο δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής, σύμφωνα με το άρ. 8 της Ε.Σ.Δ.Α. Μια τέτοια παρέμβαση δικαιολογείται υπό τους όρους της παρ. 2 του προαναφερόμενου άρθρου της Ε.Σ.Δ.Α., μόνο αν είναι «*σύμφωνη με τον νόμο*», επιδιώκει έναν ή περισσότερους από τους νόμιμους σκοπούς, που εξειδικεύονται στην ως άνω διάταξη και «*είναι αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία*» για την επίτευξη των σκοπών αυτών. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο θεωρεί απαραίτητο για έναν αστυνομικό να αποδείξει την ύπαρξη εύλογης υπόνοιας εναντίον του προσώπου που υπόκειται στα μέτρα ελέγχου. Σε διαφορετική περίπτωση, η εθνική νομοθεσία δεν παρέχει επαρκείς εγγυήσεις για να προσφέρει στο άτομο επαρκή προστασία έναντι αυθαίρετων παρεμβολών και, κατ' επέκταση, τα καταγγελλόμενα μέτρα δεν μπορεί να είναι «σύμφωνα με τον νόμο» κατά την έννοια του άρ. 8 της Ε.Σ.Δ.Α.³³.

Νόμιμη, σύμφωνα με το άρ. 5 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α. και την πάγια νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., οφείλει να είναι καταρχάς κάθε κράτηση προσώπου. Όπως υπογραμμίζεται, η Ε.Σ.Δ.Α., με τη συγκεκριμένη διάταξη αναφέρει ουσιαστικά και ορίζει την υποχρέωση συμμόρφωσης με τους ουσιαστικούς και δικονομικούς κανόνες της. Ωστόσο, η συμμόρφωση με το εθνικό δίκαιο δεν είναι επαρκής: το άρ. 5 παρ. 1 ορίζει, επιπλέον, ότι κάθε στέρηση της ελευθερίας πρέπει να συνάδει με τον σκοπό προστασίας του ατόμου από την αυθαιρεσία. Επιπρόσθετα, ο κατάλογος των εξαιρέσεων στο δικαίωμα στην ελευθερία, που αναφέρεται στην εν λόγω διάταξη, είναι εξαντλητικός και μόνο μια στενή ερμηνεία αυτών των εξαιρέσεων είναι σύμφωνη με τον στόχο της εν λόγω διάταξης, δηλαδή να διασφαλιστεί ότι κανείς δεν στερείται αυθαίρετα την ελευθερία του. Η όποια έλλειψη της βάσης κράτησης,

32. Οι σχετικές παρατηρήσεις έχουν ήδη διατυπωθεί από τον Εθνικό Μηχανισμό Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, σε σχέση με περιστατικά που έλαβαν χώρα το 2019 και περιλαμβάνονται στην αντίστοιχη Ετήσια Έκθεση 2019, σελ. 35, 37.

33. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Vig κατά Ουγγαρίας* 14.04.2021.

συνιστά παράνομη κράτηση, ανεξαρτήτως της χρονικής διάρκειάς της³⁴.

Περαιτέρω, το Ε.Δ.Δ.Α. έχει αποφανθεί ότι ο σωματικός έλεγχος που περιλαμβάνει αναγκαστική απογύμνωση, είναι ένα ισχυρό μέτρο, που συχνά συνεπάγεται ένα ορισμένο επίπεδο δυσφορίας, και ως εκ τούτου πρέπει να διεξάγεται «*με κατάλληλο τρόπο, με τον δέοντα σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και για νόμιμο σκοπό*³⁵». Διαφορετικά, η αναγκαστική απογύμνωση δύναται να συνιστά εξευτελιστική συμπεριφορά, και ως εκ τούτου να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α. Μεταξύ των κριτηρίων, δε, που θέτει το Δικαστήριο ως προς αυτό είναι η αναγκαστική απογύμνωση πολίτη να έλαβε χώρα «*με άγγιγμα των ιδιωτικών τμημάτων του σώματος*» και «*σε δημόσια έκθεση*» ή «*παρέλαση ενώπιον κοινού*³⁶».

Στην ίδια παραβίαση του άρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α. καταλήγει η νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α. και όταν η αναγκαστική απογύμνωση δεν έχει καμία διερευνητική αξία, και ως εκ τούτου δεν συνεισφέρει στους νόμιμους σκοπούς του αστυνομικού ελέγχου, καθώς τεκμαίρεται ότι σε τέτοιες περιπτώσεις ο μοναδικός σκοπός υποβολής της είναι η πρόκληση ντροπής και εξευτελισμού στα πρόσωπα που την υφίστανται. Υποτιμητικά σχόλια, βρισιές και απειλές που ενδέχεται να συνοδεύουν τον σωματικό έλεγχο, με παράλληλη αναγκαστική απογύμνωση, εκλαμβάνονται ως πρόσθετη απόδειξη υπέρ της κακοποίησης.

Ο Συνήγορος παρέπεμψε και πάλι στη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., κατά την οποία οι περιπτώσεις καταγγελιών σοβαρής κακομεταχείρισης προσώπου, ενόσω βρίσκεται υπό κράτηση, είτε υπό το γενικότερο αστυνομικό έλεγχο, παράγουν ισχυρό τεκμήριο παραβίασης του άρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α., λόγω της εκ των πραγμάτων υφιστάμενης εξουσιαστικής σχέσης, αντιστρέφοντας, παράλληλα, το βάρος απόδειξης. Αναλυτικότερα διευκρινίζεται ότι «*αναφορικά με πρόσωπα που στερούνται την ελευθερία τους, ή γενικότερα που είναι αντιμέτωπα με δυνάμεις καταστολής, κάθε προσφυγή στη σωματική βία που να μην είναι απολύτως αναγκαία λόγω της δικής τους συμπεριφοράς. προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και συνιστά επί της αρχής παραβίαση του δικαιώματος που τίθεται από το άρθρο 3 της Ε.Σ.Δ.Α.*³⁷». Η δε «πλεονάζουσα» βία, η βία δηλαδή, που δεν είναι απολύτως αναγκαία για την εκτέλεση ενός καθήκοντος, λογίζεται ότι αποβλέπει στην τιμωρία ή στην πρόκληση φόβου και ταπείνωσης και κατ' επέκταση θεωρείται σαφής ένδειξη για την ύπαρξη

34. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Kerem Ciftci κατά Τουρκίας* 21.09.2021.

35. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Roth κατά Γερμανίας*, 22.10.2020.

36. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Zherdev κατά Ουκρανίας* 27.04.2017.

37. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Bouyid κατά Βελγίου*, 28.09.2015.

του σκοπού τέλεσης βασανιστηρίων³⁸. Μια τέτοια ένδειξη, υπογραμμίζει το Δικαστήριο, ενισχύεται από το γεγονός ότι, η προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας είναι απόλυτη και κατ' επέκταση δεν είναι νοητή η οποιαδήποτε σχετικοποίησή της και για οποιονδήποτε λόγο. Μάλιστα, ο απόλυτος χαρακτήρας της απαγόρευσης ορίζει ότι αυτή είναι ανεξάρτητη από τη συμπεριφορά του ατόμου και από τη φύση της αξιόποινης πράξης που μπορεί να διέπραξε³⁹. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι: «ακόμα και υπό τις πιο δύσκολες περιστάσεις [...] η Σύμβαση [Ε.Σ.Δ.Α.] απαγορεύει απερίφραστα τα βασανιστήρια και την απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία... Το άρθρο 3 δεν προβλέπει καμία εξαίρεση, και καμία παρέκκλιση δεν επιτρέπεται βάσει του άρθρου 15 παρ. 2⁴⁰ [...]. Η Σύμβαση απαγορεύει απερίφραστα τα βασανιστήρια και την απάνθρωπη ή εξευτελιστική συμπεριφορά ή τιμωρία, ανεξάρτητα από τη συμπεριφορά του θύματος⁴¹».

Ως προς την έννοια της κακομεταχείρισης, προκειμένου να υφίσταται παραβίαση του άρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α., έχει κριθεί ότι αυτή θα πρέπει να εμπεριέχει έναν ελάχιστο βαθμό σοβαρότητας «η οποία συνήθως αφορά σε πραγματική σωματική βλάβη ή σε έντονο σωματικό ή πνευματικό βάσανο. Ωστόσο, ακόμη και ελλείψει αυτών των παραμέτρων, όταν η μεταχείριση συνίσταται στον εξευτελισμό ή στον υποβιβασμό του ατόμου, δείχνοντας έλλειψη σεβασμού ή προσβάλλοντας την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ή προκαλώντας συναισθήματα φόβου, άγχους ή κατωτερότητας, ικανά να κάμψουν την ηθική ή φυσική αντίσταση ενός ατόμου, μπορεί να χαρακτηριστεί ως εξευτελιστική και εμπίπτει στην απαγόρευση που τίθεται από το άρ. 3 Ε.Σ.Δ.Α. Θα πρέπει επίσης να υπογραμμιστεί ότι αρκεί το θύμα να νιώθει ότι εξευτελίζεται στα ίδια του τα μάτια και όχι στα μάτια τρίτων⁴²».

Πέραν, ωστόσο, των γενικών αυτών αρχών, το Δικαστήριο έχει ρητώς αναγνωρίσει ότι στην έννοια των βασανιστηρίων εντάσσονται συγκεκριμένα οι περιπτώσεις: χτυπήματα με λαστιχένια γκλομπς σε κρατούμενους, η φάλαγγα, το παλαιστινιακό

38. Βλ. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Dedovsky κ.ά. κατά Ρωσίας*, 15.08.2008. Επίσης βλ. Συμεωνίδου – Καστανίδου 2009, «Η έννοια των βασανιστηρίων και άλλων προσβολών της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στον Ποινικό Κώδικα», *Ποινικά Χρονικά*, τ. ΝΘ/2009.

39. «Καθώς η απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης είναι απόλυτη, ανεξάρτητη από τη συμπεριφορά του θύματος..., η φύση του αδικήματος που φέρεται να διέπραξε ο προσφεύγων είναι άσχετη με τους σκοπούς του άρθρου 3», Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α. *Saadi κατά Ιταλίας*, 28.02.2008.

40. Αποφάσεις Ε.Δ.Δ.Α., *Selmouni κατά Γαλλίας*, 28.07.1999, *Assenov και λοιποί κατά Βουλγαρίας*, 28.10.1998.

41. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Chahal κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 15.11.1996.

42. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Tyler κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 28.04.1978.

κρέμασμα, η πρόκληση ασφυξίας κατά την ανάκριση, τα έντονα χτυπήματα, σύρσιμο από τα μαλλιά και τρικλοποδιές από αστυνομικούς σε διάδρομο, εισαγωγή γκλομπ αστυνομικού στον πρωκτό θύματος, κακώσεις της κεφαλής που προκλήθηκαν από χτυπήματα, ζάλη, έντονος πονοκέφαλος, οίδημα και ευαισθησία στη μύτη, καθώς και δυσχέρεια διατήρησης εστίασης οφθαλμού, το δέσιμο των καρπών του θύματος με τρόπο ώστε να προκληθούν σωματικές κακώσεις, καθώς και η παρατεταμένη έκθεση ατόμου (όπως των γυμνών πελμάτων του) στο κρύο (μέσω της πορείας σε νερό ή χιόνι χωρίς υποδήματα)⁴³.

Ο απόλυτος χαρακτήρας της απαγόρευσης που θέτει το άρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α., αντικατοπτρίζεται, επιπλέον, και στην απαίτηση του Ε.Δ.Δ.Α., η Διοίκηση «να παρέχει ικανοποιητικές και πειστικές εξηγήσεις μέσω αποδεικτικών στοιχείων που ερείδονται στα πραγματικά περιστατικά, θέτοντας υπό αμφισβήτηση την άποψη του θύματος περί των γεγονότων». Ως προς το περιεχόμενο των λογικών και πειστικών εξηγήσεων, το Ε.Δ.Δ.Α. γενικά εφαρμόζει τον κανόνα της απόδειξης «πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας»⁴⁴, ενώ στις περιπτώσεις που η απόδειξη μπορεί να προκύπτει από συνδυασμό ισχυρών, σαφών και συνεπών συμπερασμάτων, αυτά πρέπει να εξάγονται βάσει αμάχητων και ισχυρών τεκμηρίων. Το βάρος, δε, της απόδειξης ανήκει στις αρχές⁴⁵.

Αντίστροφα, το Ε.Δ.Δ.Α. προειδοποιεί ότι η παράλειψη τέτοιων εξηγήσεων δύναται να αποτελέσει επαρκή βάση για τη στοιχειοθέτηση από μέρους του Ε.Δ.Δ.Α. δυσμενούς δικανικής κρίσης για το υπόλογο κράτος, η οποία «δικαιολογείται από το γεγονός ότι τα πρόσωπα υπό κράτηση είναι σε ευάλωτη θέση και οι αρχές έχουν χρέος να τα προστατεύουν»⁴⁶. Οι εξηγήσεις αυτές συνιστούν κατ' ουσίαν εφαρμογή του άρθρου 1 της Ε.Σ.Δ.Α. και παραπέμπουν στην υποχρέωση για αποτελεσματική επίσημη έρευνα: «Αυτή η έρευνα θα πρέπει να οδηγεί στην αναγνώριση και τιμώρηση των υπευθύνων. Διαφορετικά η γενική νομοθετική απαγόρευση των βασανιστηρίων, της απάνθρωπης και εξευτελιστικής συμπεριφοράς και τιμωρίας θα ήταν, παρά τη θεμελιακή της σπουδαιότητα, ανεφάρμοστη στην πράξη, καθιστώντας σε κάποιες περιπτώσεις δυνατό στο Κράτος να καταχράται το δικαίωμα εκείνων που βρίσκονται υπό τον έλεγχο του μέσω της ουσιαστικής ατιμωρησίας»⁴⁷. Υπογραμμίζεται, δε, ότι «οι αρχές πρέπει πάντοτε να προσπαθούν να μαθαίνουν τι συνέβη και να μην στηρί-

43. Βλ. Συμεωνίδου – Καστανίδου Ε., 2009, *op.cit.*, Μαργαρίτης Μ., 2014, *Ποινικός Κώδικας Ερμηνεία – Εφαρμογή*, Π.Ν. Σάκκουλας.

44. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Ιρλανδία κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 18.01.1978.

45. Βλ. Αποφάσεις: Ε.Δ.Δ.Α., *Salman κατά Τουρκίας*, 27.06.2000, *Ρορα κατά Μολδαβίας*, 21.09.2010.

46. Βλ. ενδεικτικά Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Salman κατά Τουρκίας* 27.06.2000.

47. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Assenov κ.ά. κατά Βουλγαρίας* 28.10.1998.

ζονται σε βιαστικά ή αβάσιμα συμπεράσματα για να κλείσουν την έρευνά τους ή για να στηρίξουν τις αποφάσεις τους⁴⁸». Για τον λόγο αυτό πρέπει να προβαίνουν σε όλα τα απαραίτητα μέτρα, που λογικά τους διατίθενται, για να διασφαλίσουν το αποδεικτικό υλικό που αφορά στο συμβάν. Ιδιαίτερα όταν η έρευνα αφορά σε καταγγελία για τραυματισμό ατόμου, ενόσω αυτό βρίσκεται υπό κράτηση ή εν γένει υπό έλεγχο της αστυνομίας, πρέπει να είναι πλήρης και αποτελεσματική: «Κάθε παράλειψη στην έρευνα, η οποία υπονομεύει τη δυνατότητα να ανευρεθεί η αιτία των κακώσεων ή η ταυτότητα των υπευθύνων προσώπων, διακινδυνεύει την τήρηση της υποχρέωσης αυτής [για πλήρη και αποτελεσματική έρευνα]». Ως εκ τούτου, το Ε.Δ.Δ.Α. συμπεραίνει ότι η έρευνα που διεξάγεται από την αστυνομία, αφορά σε συμπεριφορά αστυνομικού και περιορίζεται κατά κύριο λόγο σε καταθέσεις αστυνομικών, δεν μπορεί να είναι ανεξάρτητη, και, κατ' επέκταση, αποτελεσματική⁴⁹.

Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει το Ε.Δ.Δ.Α. ακόμη και όταν τα προς διερεύνηση γεγονότα λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο γενικευμένης βίας, καταδεικνύοντας την ανάγκη λήψης απαραίτητων μέτρων για να εξασφαλιστεί η διεξαγωγή ανεξάρτητου και αποτελεσματικού ελέγχου και να υπερκερασθούν εμπόδια ή περιορισμοί ως προς την αποτελεσματικότητα ή τις καθυστερήσεις της διερεύνησης. Η σχετική νομολογία επαναλαμβάνει ότι μια διοικητική έρευνα, ακόμη και στο πλαίσιο ενόπλων συγκρούσεων, είναι αποτελεσματική όταν είναι ικανή να προσδιορίσει εάν η ασκηθείσα βία ήταν δικαιολογημένη ή όχι υπό τις περιστάσεις και όταν είναι ικανή να οδηγήσει στην ταυτοποίηση και τιμωρία των υπευθύνων. Δεν πρόκειται για υποχρέωση ως προς το αποτέλεσμα, αλλά ως προς τα μέσα⁵⁰.

4.1.β. Υποθέσεις εκκένωσης καταλήψεων στο Κουκάκι τον Δεκέμβριο 2019

Στην προηγούμενη ετήσια έκθεση του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α., αναφορές είχαν γίνει και ως προς τη διοικητική διερεύνηση μιας σειράς καταγγελιών σχετικά με ενέργειες αστυνομικών που βγήκαν στο φως της δημοσιότητας στο πλαίσιο εκκένωσης υπό κατάληψη κτιρίων. Πιο συγκεκριμένα, στις 18.12.2019, κατά την επιχείρηση εκκένωσης των υπό κατάληψη κτιρίων που βρίσκονται επί των οδών Ματρόζου, Αρβάλης και Παναιτωλίου στο Κουκάκι Αττικής, φέρονται να τραυματίστηκαν τρία μέλη μιας οικογένειας εντός της κατοικίας τους, λοιποί ιδιώτες και μια γυναίκα πυροβοληθείσα εξ επαφής με πλαστική σφαίρα.

48. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Mikheyev κατά Ρωσίας*, 26.01.2006.

49. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Emin Huseynov κατά Αζερμπαϊτζάν*, 07.05.2015.

50. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Al Skeini κ.ά κατά Αγγλίας*, 07.07.2011.

Ο πειθαρχικός έλεγχος που διατάχθηκε, δεν επιμερίστηκε αναλόγως με τον αριθμό των καταγγελιών, που οδήγησαν αντιστοίχως στη δημιουργία τριών διαφορετικών ποινικών δικογραφιών, αλλά υπήρξε κοινός για το σύνολο των εν λόγω περιστατικών, συγκροτώντας την υπ' αριθμ. **Φ. 273254** υπόθεση του Συνηγόρου. Από την κοινοποίηση της σχετικής διαταγής προκαταρκτικής διερεύνησης προς την Αρχή, ζητήθηκε να της αποσταλούν αντίγραφα σχετικών αρχείων οπτικοακουστικού και ηχητικού υλικού, των οποίων γινόταν επίκληση στη σχετική αλληλογραφία, εντούτοις, και παρά την ολοκλήρωση του πειθαρχικού ελέγχου, εξακολουθεί να εκκρεμεί η διαβίβασή τους προς τον Συνήγορο. Το ίδιο αίτημα υποβλήθηκε και προς την Εισαγγελία Αθηνών, καθώς το σχετικό υλικό αποτέλεσε τμήμα των προαναφερόμενων ποινικών δικογραφιών, το οποίο παραμένει, ομοίως, αναπάντητο.

- Αναφορικά με την αρτιότητα και αποτελεσματικότητα του διενεργηθέντος πειθαρχικού ελέγχου, ο οποίος κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν προκύπτει καμία πειθαρχική ευθύνη, ο Συνήγορος παρατήρησε ότι, ως προς τα καταγγελλόμενα περιστατικά επί της οδού Ματρόζου, η σχετική τεκμηρίωση οικειοποιήθηκε αποκλειστικά το περιεχόμενο σχετικής εισαγγελικής διάταξης, που εκδόθηκε δυνάμει υποβληθείσας έγκλησης, υποδεικνύοντας, επιπλέον, ως αρμόδια να αποφανθεί, την ποινική δικαιοσύνη. Η επιλογή αυτή, όπως σημειώθηκε, παρέβλεψε την αυτοτέλεια που διέπει την πειθαρχική διερεύνηση έναντι της ποινικής και θεμελιώνεται στο άρ. 48 του Π.Δ. 120/2008, την εκτεταμένη ευρύτητα που διαθέτουν τα πειθαρχικά αδικήματα έναντι των ποινικών, καθώς και τον διαφορετικό σκοπό, τον οποίο υπηρετούν οι δύο διαδικασίες⁵¹. Υπό αυτό το γενικό πρίσμα, ο Συνήγορος επεσήμανε, επιπλέον, ότι η εισαγγελική διάταξη δε συνιστά απόφαση ποινικού δικαστηρίου, κατ' άρ. 138 και 139 Κ.Π.Δ., ούτε βούλευμα, ενώ υπενθύμισε ότι η νομολογία έχει κρίνει ότι στις περιπτώσεις που διάταξη του Π.Δ. 120/2008 απαιτεί συγκεκριμένους όρους, όπως στην περίπτωση του αρ. 49, δεν γίνεται δεκτή ούτε η απόφαση ποινικού δικαστηρίου⁵².

Αναμφίβολα, η λήψη υπόψη των εισαγγελικών διατάξεων εντάσσεται στο πλαίσιο συλλογής και αξιολόγησης των απαιτούμενων αποδεικτικών στοιχεί-

51. Για την αυτοτέλεια των δυο διαδικασιών και ειδικά για τη διάταξη του άρθρου 48 παρ. 3 του Π.Δ. 120/2008 βλ. Ολ. ΣτΕ 4662/2012.

52. Βλ. σκ. 7 Δ.Εφ.Αθ. 2613/2005. Ακόμα και για διάταξη Εισαγγελέα Εφετών, με την οποία αποφασίστηκε να τεθεί στο αρχείο υπόθεση κατ' άρθρο 2 παρ. 2 Ν. 4043/2012, το ΣτΕ έκρινε (1513/2019) ότι: «*αβασίμως προβάλλεται παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 2 της Ε.Σ.Δ.Α., διότι με την ανωτέρω εισαγγελική διάταξη δεν διαπιστώθηκε η ανυπαρξία των πραγματικών περιστατικών που συνιστούν την αντικειμενική υπόσταση των αποδοθέντων στον εκκαλούοντα πειθαρχικών παραπτώματων και επομένως, η διάταξη αυτή δεν δέσμευε το δικάσαν Εφετείο*».

ων της πειθαρχικής έρευνας, χωρίς όμως να είναι δεσμευτική για την τελευταία, ειδικά ως προς τα πραγματικά περιστατικά που η πρώτη διαπιστώνει. Ακόμη και αν πρόκειται για απόφαση του ποινικού δικαστηρίου, συνεκτιμάται μεν κατά τον εσωτερικό έλεγχο, σύμφωνα με τα οριζόμενα στις διατάξεις του άρ. 48 παρ. 2 Π.Δ. 120/2008, αλλά το αντικείμενο της πειθαρχικής διαδικασίας οριοθετούν ο σκοπός των πειθαρχικών παραπτώματων και ποινών, η έννοια της πειθαρχίας (στην οποία εντάσσεται και ο σεβασμός και η προστασία δικαιωμάτων των πολιτών που το Σύνταγμα και οι νόμοι προβλέπουν), το εύρος του υπηρεσιακού καθήκοντος (υποχρεώσεις που επιβάλλονται από τις διατάξεις του Συντάγματος, των νόμων, των Κανονισμών του Σώματος, των διαταγών της Υπηρεσίας, καθώς και τη συμπεριφορά που πρέπει να τηρείται εντός και εκτός υπηρεσίας λόγω ιδιότητας), και η έννοια του πειθαρχικού παραπτώματος. Στο πλαίσιο αυτό, όπως άλλωστε σχολιάζει και η δεύτερη, μεταγενέστερη εισαγγελική διάταξη της Εισαγγελέως Εφετών, οι διατάξεις του Π.Κ. θα πρέπει, σε συνδυασμό με τις οικείες διατάξεις του Π.Δ. 120/2008, να συμπληρώνουν τον κανόνα δικαίου ως προς τους όρους του πειθαρχικού παραπτώματος, εφόσον δεν συντρέχει αμιγώς πειθαρχικό παράπτωμα.

Με βάση τα παραπάνω και σε συνδυασμό με το περιεχόμενο των καταγγελιών, ο Συνήγορος εκτιμά ότι στις περιπτώσεις που καταγγέλλονται συγκεκριμένες πράξεις αστυνομικής βίας, το επιχείρημα περί λαβών ακινητοποίησης οφείλει να περιλαμβάνει τις συγκεκριμένες ενέργειες που αναπτύχθηκαν για την ακινητοποίηση, ιδίως αν αυτές έλαβαν χώρα στο πλαίσιο προγραμματισμένης επιχείρησης και, εφόσον οδήγησαν, σε αλληλεπίδραση με τυχόν αντιδράσεις των ατόμων, σε σωματικές βλάβες, οι οποίες να έχουν βεβαιωθεί με ιατροδικαστική έκθεση και για τις οποίες να εξετάσθηκε ενόρκως ο ιατροδικαστής.

Προς την κατεύθυνση αυτή συμπλέει και η νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., η οποία αναγνωρίζει καταρχήν ότι η όποια εκ των υστέρων εκτίμηση ως προς την αναγκαιότητα άσκησης φυσικής βίας σε βάρος ατόμου που βρίσκεται αντιμέτωπο με δικωτικές δυνάμεις, δεν μπορεί να υποκαταστήσει την εκτίμηση του αστυνομικού που πρέπει να δράσει εν θερμώ και σε πραγματικό χρόνο, για να αποτρέψει ενδεχόμενο κίνδυνο για τη ζωή του. Ωστόσο, διευκρινίζει ότι οι αστυνομικές επιχειρήσεις που περιλαμβάνουν το ενδεχόμενο καταφυγής στη βίαιη καταστολή, ενέχουν εξ ορισμού την ανάγκη εν θερμώ αντίδρασης απέναντι σε απρόβλεπτα γεγονότα και προς τούτο πρέπει να εξετάζεται διεξοδικά ο τρόπος σχεδιασμού τους, προκειμένου να εξασφαλίζεται η λήψη όλων των απαραίτητων μέτρων για την ελαχιστοποίηση ή και την αποφυγή χρήσης βίας⁵³.

53. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Vladimir Romanov κατά Ρωσίας*, 24.07.2008.

Συγκεκριμένα, σε περίπτωση πολίτη, που τελούσε υπό καθεστώς ελέγχου από τις αρχές, στο πλαίσιο αστυνομικής επιχείρησης εντός της οικίας του και ακινητοποιήθηκε στο έδαφος από μπότα αστυνομικού, το Δικαστήριο έκρινε ως αμφίβολη την πιθανότητα ο ίδιος να είναι σε θέση να προκαλέσει το όποιο αίσθημα κινδύνου, επειδή απλά σήκωσε το κεφάλι του, και ως εκ τούτου αποφάνθηκε ότι η σχετική μεταχείριση υποβιβάζει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και συνιστά ουσιαστική παραβίαση του δικαιώματος του άρθρου 3 Ε.Σ.Δ.Α. Επιπλέον, στην ίδια υπόθεση, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι υπήρξε παραβίαση και του διαδικαστικού σκέλους του ίδιου άρθρου, δεδομένου ότι οι αρχές παρέβλεψαν τελείως τον σχετικό ισχυρισμό του θύματος περί ακινητοποίησής του στο έδαφος με μπότα στη πλάτη, αν και είχε ήδη τεθεί υπό τον έλεγχο αστυνομικών, ειδικά εκπαιδευμένων προς τούτο, και υπήρχε και σχετικό αποτύπωμα στο ρούχο του. Περαιτέρω, σημειώθηκε ότι η Εισαγγελία και τα δικαστήρια δεν προέβησαν σε καμία εξέταση του τρόπου σχεδιασμού της αστυνομικής επιχείρησης, ώστε να διαπιστωθεί η συνδρομή όλων των εύλογων μέτρων για την ελαχιστοποίηση ή αποφυγή τραυματισμών των ατόμων εντός της οικίας τους, και ως εκ τούτου δεν ελέγχθηκε πλήρως η νομιμότητα της χρήσης βίας από τις αρχές⁵⁴.

Συμπληρωματικά, ως προς τις κατ' οίκον έρευνες, ο Συνήγορος έκρινε σκόπιμο να επισημάνει ότι, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρ. 9 του Συντάγματος, η κατοικία του καθενός είναι άσυλο, και ως εκ τούτου η έρευνα σε αυτή δεν πραγματοποιείται, παρά μόνον όταν και όπως ο νόμος ορίζει, και πάντοτε με την παρουσία εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας. Η παράβαση και μη συμμόρφωση προς τις νόμιμες προϋποθέσεις, συνιστά παραβίαση του οικιακού ασύλου και κατάχρηση εξουσίας. Όπως περαιτέρω αναλύει η θεωρία: «αυτό σημαίνει ότι ο συντακτικός νομοθέτης απαγορεύει τις μη νόμιμες, δηλαδή τις αυθαίρετες επεμβάσεις της κρατικής εξουσίας. Η προσβολή του ασύλου της κατοικίας από ιδιώτες είναι άλλο θέμα: προβλέπεται και τιμωρείται ως διατάραξη της οικιακής ειρήνης (άρ. 334 Π.Κ.) ή, ενδεχόμενα, και ως διατάραξη κοινής ειρήνης (άρ. 189 Π.Κ.). Το Σύνταγμα βασικά ενδιαφέρει για την παράνομη προσβολή ασύλου της κατοικίας από την κρατική εξουσία⁵⁵».

Στο πλαίσιο αυτό, το άρ. 241 Π.Κ. συνιστά τον ποινικό κυρωτικό κανόνα παραβίασης του ασύλου της κατοικίας ως ατομικού εννόμου αγαθού, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο ανωτέρω άρθρο του Συντάγματος, ως μιας αρνη-

54. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Μίτνι κατά Μολδαβίας*, 30.06.2020

55. Μάνεσης Α., 1978, *Συνταγματικά Δικαιώματα – ατομικές ελευθερίες*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσ/νίκη, σελ. 226.

τικής κατάστασης, που θεμελιώνει αξίωση αποχής της κρατικής εξουσίας από επεμβάσεις των οργάνων της: «Έστω κι αν αρχικά, στην ιστορική του καταγωγή, το άσυλο της κατοικίας απέβλεπε στην προστασία του ιδιωτικού βίου απομονωμένων φυσικών προσώπων, σήμερα είναι μια ειδικότερη μορφή της εν γένει προσωπικής ελευθερίας⁵⁶...». Παράλληλα, το άρ. 96 Π.Δ. 141/1991, διαγράφοντας τα όρια του υπηρεσιακού καθήκοντος, υπαγορεύει ότι οι αστυνομικές έρευνες σε κατοικία υπόκεινται στους περιορισμούς και τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, εφόσον γίνονται στο πλαίσιο προανάκρισης, ενώ γι' αυτές εκτός προανακριτικού πλαισίου, απαιτείται ρητή συναίνεση του ενοίκου. Στις περιπτώσεις που συντρέχει η σύλληψη διωκόμενου προσώπου, το άρ. 108 το ίδιου Π.Δ. προβλέπει ότι η είσοδος σε κατοικία γίνεται, εφόσον ο ένοικος ζητήσει ρητά την είσοδο, χωρίς καμιά διατύπωση, ενώ παρά τη θέληση του ενοίκου επιτρέπεται μόνο σε ανακριτικό υπόλληλο, παρουσία εκπροσώπου της δικαστικής εξουσίας. Εάν τα πρόσωπα αυτά δεν παρίστανται και μέχρι την άφιξή τους, οι επιφορτισμένοι με τη σύλληψη αστυνομικοί φρουρούν την κατοικία για να προλάβουν απόδραση του καταδιωκόμενου και ειδοποιούν την Υπηρεσία τους⁵⁷.

Στην έννοια της «κατοικίας» αντιστοιχεί ο χώρος που προορίζεται για την κατοικία κάποιου και τέτοιος είναι κάθε περιφραγμένος, με την έννοια της ύπαρξης φυσικών ορίων προς το περιβάλλον, χώρος, στον οποίο δεν υπάρχει ελεύθερη πρόσβαση του οποιουδήποτε και όπου ένα πρόσωπο διαμένει μόνιμα ή προσωρινά⁵⁸. Χωροταξικά, περιλαμβάνει εκτός από τους κύριους χώρους των σπιτιών και των διαμερισμάτων, και τους βοηθητικούς χώρους (όπως αυλές, κήποι, γκαράζ, διάδρομος, κλιμακοστάσιο, βεράντα, υπόγειο)⁵⁹. «Η είσοδος βεβαίως του υπαλλήλου στην αυλή του σπιτιού ή η άνοδος μόνο της

56. Ορ. Cit. σελ. 225.

57. Σε σχετική νομολογία του, ο Άρειος Πάγος (βλ. Συμβ. Α.Π. 1894/2010) καταλήγει ότι: «Ειδικότερα, με τις παραδοχές ότι οι Αστυνομικοί που παρευρίσκοντο στην κατ' οίκον έρευνα υπέδειξαν στον συμπράξαντα Πταισματοδίκη, όταν προσήλθε, τον χώρο που βρίσκονταν οι ναρκωτικές ουσίες και μάλιστα με τις ενδοιαστικές σκέψεις ότι αυτοί υπέδειξαν τον χώρο «είτε γιατί είδαν κάποια συσκευασία... είτε επειδή στο σημείο εκείνο βρισκόταν ο μοναδικός αποθηκευτικός χώρος του σπιτιού», προκύπτει ασάφεια για το τι δέχθηκε το Συμβούλιο σε σχέση με το εάν η κατ' οίκον έρευνα άρχισε από τα αστυνομικά όργανα πριν μεταβεί στο διαμέρισμα ο συμπράξας Πταισματοδίκης, και υπέδειξαν τον χώρο σ' αυτόν οι αστυνομικοί αφού προηγουμένως είχαν ερευνήσει οι ίδιοι αυτόν, ή η κατ' οίκον έρευνα αυτή έγινε με την εξ αρχής παρουσία του Πταισματοδίκη».

58. Μπιτζιλέκης Ν., 2001, Υπηρεσιακά Εγκλήματα – Άρθρα 235 – 263Α Π.Κ., Εκδόσεις Σάκκου-λας, Β' έκδοση.

59. Δαγτόγλου Π., 1991, Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα Α', Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

κλίμακας αυτού συνιστά ολοκληρωμένη παραβίαση του ασύλου [...] εφόσον και η αυλή και η σκάλα ως αναπόσπαστα, περιφραγμένα και μη προσιτά στον καθένα συστατικά του σπιτιού καλύπτονται και αυτά από το άσυλο της κατοικίας⁶⁰».

Πέραν της έλλειψης συγκατάθεσης του ενοίκου, τα στοιχεία που το άρ. 241 Π.Κ. απαιτεί να συντρέχουν, ώστε να υφίσταται παραβίαση του οικιακού ασύλου, είναι: α) η είσοδος του υπαλλήλου να μην προβλέπεται από τον νόμο και β) να λαμβάνει χώρα χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις. Αντίστροφα, η είσοδος είναι νόμιμη, ανεξάρτητα από τη θέληση του δικαιούχου, όταν επιχειρείται είτε για ανακριτικούς σκοπούς, δηλαδή στο πλαίσιο διεξαγωγής νόμιμης έρευνας, είτε στο πλαίσιο της ποινικής καταστολής, δηλαδή για τη σύλληψη προσώπου που τελεί αυτόφωρο κακούργημα ή πλημμέλημα: «Δεν αρκεί να προβλέπεται από το νόμο η είσοδος στην κατοικία άλλου για να μη συνιστά παραβίαση οικιακού ασύλου, αλλά θα πρέπει να ενεργείται και με τον νόμιμο τύπο, δηλαδή με τη διαδικασία που προβλέπεται από το νόμο. Έτσι, λ.χ. απαιτείται από το άρ. 9 του Συντάγματος η έρευνα και συνεπώς η αναγκαία προϋπόθεση η είσοδος να γίνεται πάντοτε με τη παρουσία δικαστικού λειτουργού, εκτός αν η είσοδος γίνεται για τη σύλληψη κάποιου που διαπράττει αυτόφωρο έγκλημα (στο μείζον που επιτρέπει το άρ. 6 παρ. 1 του Συντάγματος επιτρέπεται το έλασσον) ή φυσικά στο πλαίσιο άσκησης του δικαιώματος της άμυνας ή της κατάστασης ανάγκης⁶¹». Με άλλα λόγια, οι δύο ως άνω αρνητικές προϋποθέσεις που θέτει το άρ. 241 Π.Κ. ως στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης της παραβίασης του οικιακού ασύλου, θα πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά. Μόνη η μία προϋπόθεση δεν αρκεί για να νομιμοποιήσει την παραβίαση.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, ο Συνήγορος σχολίασε ότι, σε καταδικαστική σε βάρος της Χώρας μας απόφαση, το Ε.Δ.Δ.Α έχει υπογραμμίσει την αναγκαιότητα εφαρμογής των διατάξεων του εθνικού δικαίου ως βάση και προϋπόθεση για τη διενέργεια τέτοιων ερευνών. Παράλληλα, το Δικαστήριο έχει επισημάνει ότι: «τα συμβαλλόμενα Κράτη δύνανται να κρίνουν απαραίτητο να προσφύγουν σε μέτρα όπως οι έρευνες και οι προσφυγές για να στοιχειοθετήσουν την υλική απόδειξη ορισμένων αδικημάτων. Έγκειται σε αυτά, λοιπόν, να ελέγξουν τον κατάλληλο και επαρκή χαρακτήρα των επικαλουμένων λόγων για να δικαιολογήσουν παρόμοια μέτρα, καθώς και την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας. Σε ό,τι αφορά το τελευταίο σημείο, το Δικαστήριο πρέπει, κατ' αρχήν, να φροντίσει, ώστε η σχετική νομολογία και πρακτική να προσφέρουν στα

60. Μπιτζιλέκης Ν., 2001, op. cit. σελ. 485.

61. Ibid, σελ. 480.

άτομα κατάλληλες και πραγματικές εγγυήσεις κατά των καταχρήσεων. Πρέπει, εν συνεχεία, να εξετάσει τις ειδικές συνθήκες της υπόθεσης, ώστε να καθορισθεί εάν, *in concreto*, η επίδικη ανάμειξη ήταν αναλογική ως προς τον επιδιωκόμενο σκοπό. Τα κριτήρια, τα οποία λαμβάνει το Δικαστήριο ώστε να επιλύσει το τελευταίο αυτό ζήτημα είναι κυρίως οι περιστάσεις εκδόσεως του εντάλματος, το περιεχόμενο και η έκταση του εντάλματος, ο τρόπος διεξαγωγής της έρευνας, συμπεριλαμβανομένης της παρουσίας ή μη ανεξαρτήτων παρατηρητών και η έκταση των πιθανών επιπτώσεων στην εργασία και την υπόληψη του προσώπου, το οποίο αφορά η έρευνα (...). Στο πλαίσιο των κατασχέσεων και ερευνών, το Δικαστήριο απαιτεί, επίσης, το εθνικό δίκαιο να προσφέρει κατάλληλες και επαρκείς εγγυήσεις κατά του αυθαιρέτου. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει, επίσης, ότι μεταξύ των εγγυήσεων αυτών εμφανίζεται η ύπαρξη “αποτελεσματικού ελέγχου” των επίβουλων μέτρων του άρθρου 8 της Συμβάσεως⁶²».

Περαιτέρω, το Ε.Δ.Δ.Α. εφιστά ιδιαιτέρως τη προσοχή στις περιπτώσεις που το εθνικό δίκαιο εξουσιοδοτεί τις αρχές να διεξάγουν έρευνα χωρίς προηγούμενο δικαστικό ένταλμα. Όταν το εθνικό δίκαιο δεν προβλέπει εκ των προτέρων δικαστικό έλεγχο της νομιμότητας και της αναγκαιότητας του ερευνητικού μέτρου της έρευνας σε κατοικία, πρέπει να υπάρχουν άλλες εγγυήσεις τέτοιου είδους, που να αντισταθμίζουν τις ατέλειες που συνδέονται με το ζήτημα και, κατά περίπτωση, με το περιεχόμενο του εντάλματος αναζήτησης. Σε κάθε περίπτωση, η απουσία εκ των προτέρων δικαστικού ελέγχου μπορεί να αντιμετωπιστεί με τη διενέργεια εκ των υστέρων δικαστικού ελέγχου, σχετικά με τη νομιμότητα και την αναγκαιότητα του μέτρου⁶³.

Σε σχέση με τον ισχυρισμό που προβλήθηκε στο πλαίσιο της εν λόγω πειθαρχικής έρευνας για την προστασία των ασύρματων επικοινωνιών από το απόρρητο, σύμφωνα με το άρ. 3 παρ. 2 του Π.Δ. 47/2005, και με την ανάγκη σχετικής τήρησης της διαδικασίας, που προβλέπεται στα άρθρα 4 και 5 Ν. 2225/1994 περί της άρσης του, ο Συνήγορος υπογράμμισε ότι το προστατευόμενο από το απόρρητο φάσμα αφορά στην προστασία της ιδιωτικής ζωής και προσωπικότητας του πολίτη και προσδιορίζεται ρητώς στο άρ. 1 του ιδίου Π.Δ. Συγκεκριμένα: «για την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών και την καταγραφή σε ενιαίο κείμενο των όρων και της διαδικασίας αυτής, καθώς και των τεχνικών και οργανωτικών μεθόδων με τις οποίες μπορεί αυτή να πραγματοποιηθεί και να διασφαλισθούν τα αποτελέσματά της, έτσι ώστε να μη θίγεται

62. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., ΜΟΔΕΣΤΟΥ κατά Ελλάδας, 16.03.2017.

63. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., BRAZZI κατά Ιταλίας, 27.09.2018.

η ιδιωτική ζωή και η προσωπικότητα του πολίτη, παρά μόνο στο μέτρο και για όσο χρονικό διάστημα είναι απολύτως αναγκαίο, χάριν της προστασίας της εθνικής ασφάλειας, της διακρίβωσης των εγκλημάτων που προβλέπονται στο άρθρο 4 του Ν. 2225/1994 (Α' 121), όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 12 του Ν. 3115/2003 (Α' 47) και των εν γένει ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών, εφαρμόζονται οι διαδικασίες που προβλέπονται από τις διατάξεις του παρόντος». Συνεπώς, στο μέτρο που ο νομικός σκοπός περιορίζεται στην ιδιωτική ζωή και στην προσωπικότητα του πολίτη, η ενδοϋπηρεσιακή επικοινωνία μεταξύ αστυνομικών, για την εκτέλεση και κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, δεν εμπίπτει στο συγκεκριμένο νομικό πλαίσιο προστασίας.

Μάλιστα, η νομολογία του Αρείου Πάγου δέχεται ότι η απαγόρευση χρήσης παρανόμως ληφθέντος αποδεικτικού μέσου δεν περιλαμβάνει και τις πράξεις ή εκδηλώσεις προσώπων, οι οποίες, ανεξάρτητα από τον τόπο και το χρόνο που υλοποιούνται, δεν ανάγονται στη σφαίρα της προσωπικής και ιδιωτικής τους ζωής, αλλά πραγματοποιούνται στο πλαίσιο των ανατεθειμένων σε αυτούς υπηρεσιακών καθηκόντων κατά την εκτέλεσή τους, που εκ της φύσεως και του είδους των εκπληρούμενων καθηκόντων υπόκεινται σε δημόσιο έλεγχο και κριτική⁶⁴. Πρόσφατα, έγινε δεκτό ότι είναι επιτρεπτή και στην πειθαρχική διαδικασία η χρήση παράνομα αποδεικτικού μέσου, υπό τις ίδιες προϋποθέσεις που είναι επιτρεπτή και στην ποινική δίκη και εφόσον συνάδει με τη φύση και τον σκοπό της πειθαρχικής διαδικασίας⁶⁵.

Συνεπώς, η ενδοϋπηρεσιακή επικοινωνία, που πραγματοποιείται στο πλαίσιο της εκτέλεσης των ανατεθειμένων στους αστυνομικούς υπηρεσιακών καθηκόντων, εξαιτίας της φύσης και του είδους τους, υπόκειται σε δημόσιο έλεγχο και κριτική και δεν καταλαμβάνεται από το Π.Δ. 47/2005, όπως ρητά ορίζεται στο άρθρο 1 αυτού.

- Η δεύτερη επιχείρηση, που αποτέλεσε αντικείμενο της συγκεκριμένης πειθαρχικής έρευνας, αφορά στην εκκένωση κτηρίου επί της οδού Παναιτωλίου στο Κουκάκι. Στη συγκεκριμένη επιχείρηση, πέραν των αστυνομικών καταθέσεων, αναλύονται τα σχετικά έγγραφα, που συγκεντρώθηκαν κατόπιν της διαταχθείσας συμπλήρωσης της Π.Δ.Ε., για τα χαρακτηριστικά του όπλου εκτόξευσης πλαστικών σφαιριδίων και τις διατάξεις που διέπουν τη χρήση του, ενώ αναλύονται οι ενέργειες για τον εντοπισμό και την εξέταση των συλληφθέντων, οι οποίοι ωστόσο δεν ανευρέθησαν στις δηλωθείσες διευθύνσεις τους.

64. Βλ. Α.Π. 1202/2011.

65. Γνωμοδότηση Εισ. Α.Π. 14/2020.

Ως προς τη διοικητική διερεύνηση του εν λόγω περιστατικού, ο Συνήγορος εντοπίζει την απουσία κάθε μνείας, και πολύ περισσότερο αξιολόγησης, στα ευρήματα ιατροδικαστικής έκθεσης, καθώς και σχετικής ιατρικής βεβαίωσης δημοσίου νοσοκομείου, που σχετίζονται με καταγγελία περί τραυματισμού πολίτη από πλαστικό σφαιρίδιο. Ομοίως, δεν λαμβάνονται καταθέσεις από τον ιατροδικαστή, ούτε από τους θεράποντες ιατρούς και δεν αξιολογούνται οι αντιφατικές καταθέσεις των εμπλεκόμενων και εν γένει παριστάμενων αστυνομικών, αναφορικά με την αναγκαιότητα χρήσης σχετικού όπλου.

Σύμφωνα με τη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., το άρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α. δεν απαγορεύει την άσκηση βίας για την πραγματοποίηση σύλληψης, υπό την προϋπόθεση όμως ότι αυτή συνιστά το έσχατο μέσο και δεν υπερβαίνει τα απαιτούμενα όρια⁶⁶. Στο ίδιο πλαίσιο, το Δικαστήριο δέχεται ότι όταν ένα άτομο τραυματίζεται ενώ βρίσκεται υπό τον έλεγχο της αστυνομίας, κάθε τραυματισμός που συνέβη κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου παράγει, καταρχήν, ισχυρό τεκμήριο. Η εν λόγω περίοδος καλύπτει όχι μόνο την αστυνομική κράτηση, αλλά και τη σύλληψη. Σε τέτοιες περιπτώσεις, το βάρος της απόδειξης βαρύνει τις αρχές και εναπόκειται σε αυτές να παράσχουν μια εύλογη εξήγηση σχετικά με την προέλευση των τραυματισμών που σημειώθηκαν κατά την προαναφερθείσα περίοδο, συμπεριλαμβανομένης της διαδικασίας σύλληψης, προσκομίζοντας αποδεικτικά στοιχεία που να κλονίζουν τους ισχυρισμούς του θύματος, ιδίως εάν οι τελευταίοι υποστηρίζονται από ιατρικά έγγραφα⁶⁷.

Το ακόλουθο σχόλιο του Συνηγόρου αναφορικά με την εν λόγω προγραμματισμένη επιχείρηση εκκένωσης, η οποία καταλήγει ότι έγινε χρήση του μη φονικού όπλου εκτόξευσης πλαστικών σφαιριδίων για λόγους εκφοβισμού, αφορά στην αξιολόγηση των νομίμων προϋποθέσεων ως προς τη χρήση του, καθώς και στον πλήρη έλεγχο της κατεύθυνσης των βολών. Με δεδομένο ότι και η χρήση των εν λόγω όπλων διέπεται από τις διατάξεις του Ν. 3169/2003, υπενθυμίζεται ότι η έννοια του εκφοβιστικού πυροβολισμού, όπως ορίζεται στο άρ. 1 παρ. 1 περ. δ' του προαναφερόμενου νόμου, παραπέμπει εκ προοιμίου στη μη στόχευση και μη πλήξη οποιουδήποτε στόχου. Αντίθετα, επιτρέπεται εφόσον συντρέχουν οι παράμετροι που θέτει το άρ. 3 παρ. 4 του ιδίου νόμου, και συγκεκριμένα σε περιπτώσεις «κινδύνου από ζώο ή προειδοποίησης για πυροβολισμό εναντίον ανθρώπου, εφόσον έχουν ληφθεί όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε να μην πληγεί άνθρωπος από αστοχία ή εξοστρακισμό βλήματος».

66. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., IVAN VASILEV κατά Βουλγαρίας, 12.04.2007.

67. Ibid

Στο πλαίσιο της πειθαρχικής έρευνας, γίνεται επίκληση της υπ' αριθ. 7001/2/157/1-ν' /31.05.2018 απόφασης του Αρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας για τη χρήση του συγκεκριμένου όπλου από την Ε.Κ.Α.Μ., αλλά δεν αναλύεται το περιεχόμενό της, ούτε κοινοποιείται το σχετικό έγγραφο προς την Αρχή, για λόγους απορρήτου. Ωστόσο, ο Συνήγορος παρατηρεί ότι η έκθεση πορίσματος της πειθαρχικής διαδικασίας, ως έγγραφο, σύμφωνα με την έννοια του άρ. 2 του Π.Δ. 75/1987, καλύπτεται ομοίως, κατά την ειδικότερη διάταξη του 54 παρ. 8 Π.Δ. 120/2008, από το υπηρεσιακό απόρρητο και, κατ' επέκταση, η πρόσβαση σε αυτή γίνεται αποκλειστικά με τις προϋποθέσεις που θέτει ο νόμος. Ως εκ τούτου, η άρνηση κοινοποίησης της εν λόγω απόφασης προς τον Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. ή αναφοράς στο περιεχόμενό της – λόγω απορρήτου – που, όμως, χρησιμοποιείται ως επιχείρημα στην έκθεση του πειθαρχικού ελέγχου, που επίσης είναι απόρρητη, αλλά αποστέλλεται και αξιολογείται ως προς την αριτιότητά της από τον Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α., σύμφωνα με τις προβλεπόμενες διατάξεις, λειτουργεί μάλλον παρελκυστικά λόγω του ενδοστρεφούς και τελικά αυτοναφορικού χαρακτήρα της, δεδομένης της νομοθετικά προβλεπόμενης εσωτερικότητας που διατρέχει τη διοικητική εξέταση της Υπηρεσίας από την αρχή μέχρι το τέλος, κατά τα προβλεπόμενα στο Π.Δ. 120/2008.

Περαιτέρω, ο Συνήγορος υπενθυμίζει ότι, κατά το Δικαστήριο, ο απόλυτος χαρακτήρας του άρ. 3 της Σύμβασης δεν επιτρέπει την αντιστάθμιση μεταξύ της σωματικής ακεραιότητας των πολιτών και της διατήρησης της δημόσιας τάξης. Για τη χρήση των πυροβόλων όπλων θα πρέπει οι αστυνομικοί να μην λειτουργούν σε ρυθμιστικό κενό κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, είτε πρόκειται για συγκροτημένη επιχείρηση, είτε στο πλαίσιο αυθόρμητης καταδίωξης προσώπου που θεωρείται επικίνδυνο. Αντίθετα, υπογραμμίζεται η ανάγκη ύπαρξης συγκεκριμένου νομικού και διοικητικού πλαισίου, το οποίο να ορίζει τις περιορισμένες συνθήκες, υπό τις οποίες οι διωκτικές αρχές μπορούν να χρησιμοποιούν βία και πυροβόλα όπλα, σε συμφωνία με τα σχετικά διεθνή πρότυπα που ισχύουν⁶⁸. Υπό αυτό το πρίσμα, η αναφορά στο περιεχόμενο συγκεκριμένων διατάξεων κατά τον πειθαρχικό έλεγχο ως προς τη χρήση όπλων, θα πρέπει πρόσθετα να επιβεβαιώνει την ύπαρξη και τη σαφήνεια του νομικού πλαισίου, καθώς και την ευθυγράμμισή του με διεθνή πρότυπα, ειδικά στις περιπτώσεις που δεν διατίθενται τεχνικά χαρακτηριστικά για αυτά, όπως εν προκειμένω.

68. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *ΙΖCΙ κατά Τουρκίας*, 23.10.2013.

- Για την τρίτη επιχείρηση εκκένωσης σε κτήριο επί της οδού Αρβάλη, στην ίδια περιοχή, ο Συνήγορος δεν εντοπίζει κενά ή σφάλματα επί της πειθαρχικής διαδικασίας. Ωστόσο, στο πλαίσιο του ενιαίου ελέγχου που διατάχθηκε, τόσο ως προς τη διενέργειά του όσο και ως προς τη συμπλήρωσή του και με βάση τις ανωτέρω επισημάνσεις, ο Συνήγορος ανέπεμψε συνολικά την υπόθεση για περαιτέρω συμπλήρωση.

4.1.γ. Διερεύνηση ελέγχου υπόθεσης σε πόλη της περιφέρειας Μαγνησίας τον Ιούνιο 2020

Μια ακόμη υπόθεση που προβλήθηκε κυρίως από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και απασχόλησε έντονα τη κοινή γνώμη, συνδέεται με περιστατικό αστυνομικής βίας σε βάρος νεαρού άνδρα, που έλαβε χώρα στις αρχές του καλοκαιριού του 2020, σε πόλη της περιφέρειας Μαγνησίας. Σύμφωνα με τη καταγγελία, αλλά και την πειθαρχική δικογραφία που σχηματίστηκε, το εν λόγω περιστατικό της αστυνομικής κακοποίησης τοποθετείται αρχικά έξω από τον προαύλιο χώρο των δικαστηρίων, όπου βρισκόταν συγκεντρωμένο πλήθος πολιτών, διαμαρτυρόμενο για τα επεισόδια και τις συλλήψεις της προηγούμενης μέρας, για να συνεχιστεί εντός του υπηρεσιακού αυτοκινήτου, με το οποίο μετέχθη ο καταγγέλλων, καθώς και εντός του κτηρίου της αστυνομικής υπηρεσίας, όπου κρατήθηκε μέχρι να αφεθεί ελεύθερος.

Ο πειθαρχικός έλεγχος της υπόθεσης διατάχθηκε μέρες αργότερα και συγκεκριμένα την επομένη ημέρα του θανάτου του θύματος, με ταυτόχρονη σχετική ενημέρωση του Εθνικού Μηχανισμού, λαμβάνοντας τον αριθμό **Φ. 282183**. Με το πέρας του εσωτερικού ελέγχου, τους πρώτους μήνες του 2021, ο Συνήγορος έλαβε το σύνολο του πειθαρχικού φακέλου. Από τη μελέτη του διαπίστωσε ότι τόσο ο ίδιος ο έλεγχος, όσο και η τεκμηρίωσή του, υπολείπονταν σημαντικά αρτιότητας και επιμέλειας, αφήνοντας αναπάντητα σειρά ζητημάτων και καταλήγοντας, έτσι, να αναπέμψει την υπόθεση για συμπλήρωση. Τους τελευταίους μήνες του 2021, ο Εθνικός Μηχανισμός ενημερώθηκε από την ΕΛ.ΑΣ. για τη βούλησή της να συμπληρώσει την πειθαρχική έρευνα, ανταποκρινόμενη στις συστάσεις του. Έκτοτε, δεν υπάρχει νεώτερη ενημέρωση.

Ως προς το περιεχόμενο των συστάσεων, ο Συνήγορος αναφέρθηκε κατά πρώτον στο χρόνο και το είδος του πειθαρχικού ελέγχου, σχολιάζοντας αφενός τις αδικαιολόγητες καθυστερήσεις που σημειώθηκαν, και αφετέρου το *a priori* αυστηρά οριοθετημένο ερευνητικό πεδίο, ταυτισμένο με ένα συγκεκριμένο πειθαρχικό αδίκημα, προκαταβάλλοντας τόσο ως προς εύρος της έρευνας, αλλά και ως προς το πλαίσιο των προβλεπόμενων ποινών. Στο ίδιο πλαίσιο, ο Συνήγορος υπενθύμισε

ότι η ταχύτητα της διαδικασίας συνιστά, σύμφωνα με τη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., ένα εκ των βασικών στοιχείων, που συνηγορούν υπέρ της αποτελεσματικότητας και της ανεξαρτησίας του πειθαρχικού ελέγχου. Ιδιαίτερα όταν πρόκειται για έρευνα ισχυρισμών κακομεταχείρισης, η απαίτηση εύλογης ταχύτητας και επιμέλειας είναι ουσιώδης για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης του κοινού στην αρχή της νομιμότητας και την αποφυγή οποιασδήποτε φαινομενικής συνεννοχής ή ανοχής σε σχέση με παράνομες πράξεις⁶⁹. Πρόσθετα, σημείωσε ότι, παρά το γεγονός ότι η υπαγωγή της συμπεριφοράς ελεγχόμενων αστυνομικών αποτελεί υποχρέωση του διενεργούντος τον πειθαρχικό έλεγχο, εντούτοις, όταν αυτή βρίσκεται σε απόλυτη ευθυγράμμιση με τον εξ αρχής περιορισμένο προσανατολισμό του, χωρίς την απαιτούμενη τεκμηρίωση «*πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας*⁷⁰», όπως θέτει το Δικαστήριο, υπονομεύεται το κύρος του, εγείροντας εύλογες υπόνοιες περί μεθόδευσής του, ενώ θεμελιώνεται ισχυρό τεκμήριο παραβίασης του άρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α., ικανό να αποτελέσει επαρκή βάση για τη στοιχειοθέτηση από μέρους του Ε.Δ.Δ.Α. δυσμενούς δικανικής κρίσης για το υπόλογο κράτος, που με τη σειρά της «*δικαιολογείται από το γεγονός ότι τα πρόσωπα υπό κράτηση είναι σε ευάλωτη θέση και οι αρχές έχουν χρέος να τα προστατεύουν*⁷¹».

Ο Συνήγορος εντόπισε επίσης σοβαρές πλημμέλειες, όσον αφορά στη συλλογή, αλλά και την αξιολόγηση του αποδεικτικού υλικού. Σε σχέση με το πρώτο, δεν καταβλήθηκαν προσπάθειες ανεύρεσης και εξέτασης αυτοπτών και άλλων μαρτύρων, αν και η νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α. επανειλημμένα έχει κρίνει την εξέταση των αυτοπτών και εν γένει των βασικών μαρτύρων, ως θεμελιακής σημασίας για την ουσιαστική πορεία και αποτελεσματική έκβαση του πειθαρχικού ελέγχου⁷². Αντίθετα, η έρευνα βασίστηκε ως επί το πλείστον στις καταθέσεις των εμπλεκόμενων αστυνομικών, διακινδυνεύοντας ακόμη περισσότερο την ανεξαρτησία και, κατ' επέκταση, την αποτελεσματικότητα της διαδικασίας, μέσω μιας εκ του αποτελέσματος ουσιαστικής ατιμωρησίας⁷³. Ομοίως, δεν ελήφθη η απαραίτητη μέριμνα για τη λήψη και προσκόμιση πρόσθετου βιντεοληπτικού υλικού από το κλειστό σύστημα βιντεοσκόπησης της αστυνομικής διεύθυνσης, στην οποία προσήχθη το φερόμενο θύμα, παρά τους ισχυρισμούς για συνέχιση της εις βάρους του βίαιης και εξευτελιστικής συμπεριφοράς από αστυνομικούς. Και ως προς το σημείο αυτό, το Ε.Δ.Δ.Α. έχει πολλαπλώς αποφανθεί για την σπουδαιότητα της διατήρη-

69. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Bouyid κατά Βελγίου*, 28.09.2015.

70. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Ιρλανδία κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 18.01.1978.

71. Βλ. ενδεικτικά Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Salman κατά Τουρκίας* 27.06.2000.

72. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α. Χ. & Υ. κατά Ρωσίας, 22.09.2020.

73. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Emin Huseynov κατά Αζερμπαϊτζάν*, 07.05.2015.

σης και προσκόμισης του συγκεκριμένου αποδεικτικού στοιχείου σε περιπτώσεις καταγγελιών αστυνομικής βίας⁷⁴.

Πέραν όμως των ελλείψεων, ο Συνήγορος υπογράμμισε και μια σειρά από παρατυπίες αναφορικά με τη συλλογή του αποδεικτικού υλικού. Μεταξύ αυτών, σημειώνεται η ανατιολόγητη λήψη ολόκληρου του ιατρικού φακέλου του θύματος αντί μόνο των γνωματεύσεων που εκδόθηκαν με αφορμή το καταγγελλόμενο συμβάν, η συμπερίληψη ιατρικής γνωμοδότησης δύο ιδιωτών ιατρών, χωρίς να ελέγχεται η νομιμότητα του τρόπου εμπλοκής τους στην υπόθεση, και πολύ περισσότερο η νομιμότητα της πρόσβασής τους στον ιατρικό φάκελο του θύματος, αλλά και το ενδεχόμενο παραβίασης της μυστικότητας της διαδικασίας. Το ίδιο ισχύει και ως προς την ανάμειξη συγκεκριμένου νομικού εκπροσώπου των ελεγχόμενων αστυνομικών, παρόλο που στις καταθέσεις τους αρνήθηκαν στο σύνολό τους τον διορισμό συνηγόρου υπεράσπισης. Αντίθετα, παραλείπεται να ζητηθούν γνωματεύσεις ή καταθέσεις των θεραπόντων ιατρών του θύματος, καθώς και του νοσηλευτικού προσωπικού που το συνέδραμε, και να συμπεριληφθεί η γνωμοδότηση του τεχνικού συμβούλου που διορίστηκε από την οικογένεια του θύματος. Πρόσθετες παραλείψεις αφορούν στη λήψη άλλων σχετικών εγγράφων, καθώς και στην αναζήτηση και αντιστοίχιση φωτογραφιών του θύματος, που φέρεται να λήφθηκαν την ημέρα του επεισοδίου και δημοσιεύτηκαν στον Τύπο.

Η απουσία αξιολόγησης και συγκριτικής ανάλυσης των αποδεικτικών στοιχείων οδήγησαν τον Συνήγορο να σχολιάσει, επιπλέον, τη σχεδόν αυτολεξεί ομοιότητα των απολογητικών υπομνημάτων που κατέθεσαν οι ελεγχόμενοι αστυνομικοί, παρά την επανειλημμένως διατυπωθείσα θέση του ότι μια τέτοια πρακτική υποσκάπτει το κύρος και την αξιοπιστία της πειθαρχικής διαδικασίας⁷⁵. Επίσης, αναφέρθηκε σε λογικές ανακολουθίες, αντιφάσεις, αλλά και εμφανείς αντιθέσεις μεταξύ ισχυρισμών και εικόνων του οπτικοακουστικού υλικού, αλλά και λοιπών στοιχείων του φακέλου.

Αυτοτελής αναφορά έγινε και ως προς την ιεραρχικά απαιτούμενη απόσταση που θέτει ο νόμος⁷⁶, μεταξύ ελέγχοντος και ελεγχόμενων, ως εγγύηση υπέρ της αμεροληψίας και της διαφάνειας της διαδικασίας, η οποία, αν και εξασφαλίστηκε τυπικά, καταλύθηκε πρακτικά και, μάλιστα, ως προς το πιο κρίσιμο μέρος της, που

74. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Lapshin κατά Αζερμπαϊτζάν* 20.05.2021, *Magnitskiy κατά Ρωσίας* 27.08.2019

75. Βλ. Συνήγορος του Πολίτη – Ετήσια Έκθεση 2019 – Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας.

76. Άρ. 1 παρ. 1 Π.Δ. 111/2019 και άρ. 26 παρ. 4 Π.Δ. 120/2008.

αφορά στη λήψη των απολογιών των ελεγχόμενων αστυνομικών και των ένορκων καταθέσεων των μαρτύρων υπεράσπισης, εφόσον η διενέργεια και συλλογή τους έγινε δια παραγγελίας από συνάδελφο, που υπηρετούσε στην ίδια Διεύθυνση με αυτούς. Ο Συνήγορος υπογράμμισε ότι με μια τέτοια πρακτική, εκτός από την απαιτούμενη απόσταση, διαρρηγνύεται και η ενότητα της πειθαρχικής διαδικασίας.

Τέλος, ο Συνήγορος επεσήμανε ότι οι γενικόλογες αναφορές στη συμπεριφορά του θύματος, στη συμμετοχή του σε διάφορες συλλογικότητες ή στην γενικότερη εγκληματική του δράση ως αντεπιχείρημα στην ασκηθείσα αστυνομική βία, από τη στιγμή που δεν διευκρινίζονται και δεν τεκμηριώνονται, τείνουν να αποπροσανατολίζουν ως προς τον στόχο της πειθαρχικής διαδικασίας και ιδιαίτερα της πειθαρχικής δίωξης, καθώς, κατηγορώντας γενικώς τη συμπεριφορά ή δράση του θύματος, αφενός η προσοχή απομακρύνεται από την ελεγχόμενη συμπεριφορά του διωκόμενου αστυνομικού, και αφετέρου μετριάζεται ο αξιόμιπτος χαρακτήρας της.

Καταλήγοντας, ο Συνήγορος σχολίασε ότι το καταγγελλόμενο συμβάν ούτε στιγμιαίο, ούτε αυτοτελές ήταν, αλλά διαδραματίστηκε σε τρεις διαφορετικούς χώρους, σε τρεις διαφορετικούς χρόνους και – ενδεχομένως – με διαφοροποιημένη σύνθεση εμπλεκόμενων κάθε φορά. Εμμένοντας, παράλληλα, στις δεσμεύσεις που θέτει η νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α. περί θεμελίωσης ισχυρού τεκμηρίου παραβίασης του άρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α. σε περιπτώσεις καταγγελιών για σοβαρή κακομεταχείριση προσώπων υπό κράτηση ή υπό γενικό αστυνομικό έλεγχο, ιδιαίτερα όταν αυτές βεβαιώνονται με ιατρικές γνωματεύσεις ή ιατροδικαστικές εκθέσεις, περί της αντιστροφής του βάρους απόδειξης που επιτάσσεται λόγω της εξ ορισμού ευάλωτης θέσης του θύματος και περί της απαίτησης συλλογής και προβολής αποδείξεων πέραν και πάσης λογικής αμφιβολίας, εστίασε στον απόλυτο χαρακτήρα του άρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α., υπενθυμίζοντας ότι η απουσία εμπεριστατωμένης και αποτελεσματικής έρευνας συνιστά σε διαδικαστικό επίπεδο παραβίασή του⁷⁷: «*Διαφορετικά η γενική νομοθετική απαγόρευση των βασανιστηρίων, της απάνθρωπης και εξευτελιστικής συμπεριφοράς και τιμωρίας θα ήταν, παρά τη θεμελιακή της σπουδαιότητα, ανεφάρμοστη στην πράξη, καθιστώντας σε κάποιες περιπτώσεις δυνατό στο Κράτος να καταχράται το δικαίωμα εκείνων που βρίσκονται υπό τον έλεγχο του μέσω της ουσιαστικής ατιμωρησίας*⁷⁸». Τέλος, πέραν των γενικών αυτών αρχών, ο Εθνικός Μηχανισμός θεώρησε απαραίτητο να αναφερθεί για μια ακόμη φορά στις συγκεκριμένες εκείνες συμπεριφορές, που το Δικαστήριο έχει ρητώς εντάξει στη κατηγορία των βασανιστηρίων⁷⁹.

77. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α, *Andersen κατά Ελλάδας*, 26.04.2018.

78. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α, *Assenov κ.ά. κατά Βουλγαρίας*, 28.10.1998.

79. Βλ. Συμεωνίδου – Καστανίδου Ε., 2009, *op.cit.*, Μαργαρίτης Μ., 2014, *op.cit.*

4.1.δ. Διερεύνηση περιστατικών στο πλαίσιο συναθροίσεων κατά το 2020

Ο Συνήγορος του Πολίτη πάγια επισημαίνει στα πορίσματα και τις εκθέσεις του ότι στις έρευνες για διαδηλώσεις/συναθροίσεις υπάρχει υποχρέωση προσδιορισμού της πειθαρχικής ευθύνης, ενώ, σύμφωνα με τη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., μια διοικητική έρευνα είναι αποτελεσματική όταν είναι ικανή να προσδιορίσει εάν η ασκηθείσα βία ήταν δικαιολογημένη ή όχι υπό τις περιστάσεις και όταν είναι ικανή να οδηγήσει στην ταυτοποίηση και τιμωρία των υπευθύνων. Δεν πρόκειται για υποχρέωση ως προς το αποτέλεσμα, αλλά ως προς τα μέσα⁸⁰. Έτσι, υπό το φως των διαδικαστικών υποχρεώσεων που απορρέουν από το άρθρο 3 της Ε.Σ.Δ.Α., ακόμη και όταν τα προς διερεύνηση γεγονότα λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο γενικευμένης βίας, επιβάλλεται η λήψη μέτρων για να εξασφαλιστεί η διεξαγωγή ανεξάρτητης και αποτελεσματικής έρευνας. Στο πλαίσιο αυτό, το πόρισμα σχετικής διοικητικής έρευνας θα πρέπει να μην στηρίζεται μόνον σε καταθέσεις αστυνομικών, και περαιτέρω να μην παραλείπει να συμπεριλαμβάνει αυτόπτες μάρτυρες εκ μέρους των διαδηλωτών. Επιπλέον, το κρίσιμο αποδεικτικό υλικό θα πρέπει να περιέχει σε κάθε περίπτωση τις απομαγνητοφωνημένες συνομιλίες μεταξύ των διατεθεισών δυνάμεων και του Ρ/Τ κέντρου, ενώ αντίστοιχα τυχόν καταγραφικό υλικό από κάμερες ασφαλείας, τροχαίας ή άλλες μπορεί να συμβάλει αποφασιστικά στη διαμόρφωση ασφαλούς εικόνας για τα γεγονότα.

Σε περιστατικά φερόμενης αστυνομικής βίας κατά την ακινητοποίηση 5 ατόμων από παραπλησίες οδούς πλατείας στο κέντρο των Αθηνών, όταν πλήθος συγκεντρωμένων ατόμων τράπηκαν σε φυγή μετά τη ρίψη χειροβομβίδων κρότου – λάμψης (Φ. 278405), ο Συνήγορος του Πολίτη ζήτησε με την πρώτη επιστολή του να λάβει άμεση γνώση των απομαγνητοφωνημένων συνομιλιών με το Κέντρο Επιχειρήσεων, του σχετικού υλικού από κάμερες ασφαλείας, τροχαίας των καταθέσεων των εμπλεκόμενων αστυνομικών και τρίτων ιδιωτών και των ιατρικών/ιατροδικαστικών εκθέσεων των δύο τραυματισθέντων πολιτών.

Παρά την αποστολή υπενθυμιστικού εγγράφου εκ μέρους του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α., αλλά και των δύο σχετικών με το θέμα εγγράφων του Αρχηγείου ΕΛ.ΑΣ. προς την αρμόδια διεύθυνση, τα αιτηθέντα δεν διαβιβάστηκαν εγκαίρως. Η μη αποστολή των απομαγνητοφωνημένων συνομιλιών με το Κέντρο Επιχειρήσεων, επανέφερε στο προσκήνιο την ήδη αναλυτική αναφορά του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. σε προηγούμενη έκθεσή του, ως προς την εσφαλμένη επίκληση του απορρήτου της επικοινωνίας των

80. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., ΑΙ Skeini κ.ά. κατά Αγγλίας, 07.07.2011

πολιτών σε σχέση τις ενδοϋπηρεσιακές επικοινωνίες μεταξύ Κέντρου Επιχειρήσεων και επιχειρούντων αστυνομικών, για τις οποίες υφίσταται υποχρέωση χορήγησης στοιχείων στον Εθνικό Μηχανισμό κατά το άρ. 1 παρ. 7 Ν. 3938/2011⁸¹.

Ο Μηχανισμός σημείωσε ότι η πειθαρχική έρευνα στηρίχθηκε κυρίως στις καταθέσεις των εμπλεκομένων αστυνομικών, των δύο τραυματισθέντων πολιτών και ενός αυτόπτη μάρτυρα. Αντίθετα, δεν αναζητήθηκαν άλλοι αυτόπτες μάρτυρες, ούτε μεταξύ των περιοίκων, ούτε και ανάμεσα στους φίλους, που συντρόφευαν τον έναν εκ των τραυματισθέντων, παρά το γεγονός ότι υπήρχε πληθώρα ανώνυμων μαρτυριών, καθώς και ότι η σύλληψη, όπως και οι καταγγελλόμενοι τραυματισμοί συνέβησαν σε πυκνοκατοικημένη περιοχή. Ταυτόχρονα, ενώ υπήρχε και ηχητικό και βιντεοληπτικό υλικό στο διαδίκτυο, δεν καταβλήθηκε καμία ενέργεια, ώστε να αναζητηθεί κάποιο από τα αποδεικτικά ντοκουμέντα. Η μετακύλιση των ενεργειών και των αντίστοιχων υποχρεώσεων στους καταγγέλλοντες, δεν συνάδει με τις διαδικασίες, αλλά ούτε και με τον σκοπό του πειθαρχικού ελέγχου.

Επιπρόσθετα, ο Μηχανισμός αναφέρθηκε στην έλλειψη αξιοπιστίας, που προκαλεί το κοινό σχεδόν περιεχόμενο δώδεκα (12) έγγραφων αστυνομικών εξηγήσεων, στη μη τήρηση ίσων αποστάσεων, ως προς τις καταθέσεις των τραυματισθέντων πολιτών και του αυτόπτη μάρτυρα έναντι αυτών των αστυνομικών, με αποτέλεσμα, παρά τις εκ διαμέτρου αντίθετες εκδοχές, ο πειθαρχικός έλεγχος να ενστερνίζεται αδικαιολόγητα την αστυνομική εκδοχή, στη μη επαρκή αιτιολόγηση ως προς το εύλογο ή μη μέτρο της ασκηθείσας βίας, αλλά και στη μη επαρκή αξιολόγηση των ιατρικών ευρημάτων, που αποτυπώνονται στις ιατρικές βεβαιώσεις των δύο τραυματισθέντων. Ειδικά ως προς το τελευταίο αυτό ζήτημα, ο Συνήγορος του Πολίτη παρατήρησε ότι η διενεργούσα την Π.Δ.Ε δεν έλαβε υπόψη της τις συγκεκριμένες ιατρικές γνωματεύσεις, αμφισβητώντας, μάλιστα, το είδος και τη σοβαρότητα των σωματικών βλαβών, που αυτές βεβαίωναν. Έτσι, η μόνη εξήγηση, που αντέτεινε στη διάγνωση συμπίεστικού κατάγματος στον έναν εξ αυτών μέσω απεικονιστικού ελέγχου, ήταν η εκτίμηση της ότι δεν επρόκειτο για σοβαρό χτύπημα. Ένα τέτοιο σχόλιο, οδήγησε τον Μηχανισμό να υπενθυμίσει κατά πρώτον την ανάγκη επιστημονικής τεκμηρίωσης. Ενώ διευκρινίστηκε ότι σε κάθε περίπτωση τραυματισμού πολίτη από διωκτικές δυνάμεις το ζητούμενο δεν είναι μόνο η ίδια η βαρύτητα των τραυμάτων, αλλά η υπέρβαση ή μη της αναγκαίας βίας, και προς τούτο η ορθή αξιολόγηση των ιατρικών ευρημάτων αποτελεί συστατικό στοιχείο μιας διεξοδικής έρευνας σε κάθε περίπτωση.

Τέλος, η Ανεξάρτητη Αρχή επεσήμανε ότι ο ισχυρισμός περί μη υποβολής έγκλη-

81. Βλ. Ειδική Έκθεση Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. 2019, σελ. 42 – 43.

σης των πολιτών δεν συνεισφέρει σε τίποτα, δεδομένης της αυτοτέλειας που διακρίνει την πειθαρχική έναντι της ποινικής δίκης, και ως εκ τούτου δεν απαλλάσσει τον εκάστοτε ασκούντα τον πειθαρχικό έλεγχο από την υποχρέωση πλήρους και εμπειριστατωμένου ελέγχου προς ανεύρεση της ουσιαστικής αλήθειας. Πολύ περισσότερο, δεν περιορίζει, ούτε καταργεί το δικαίωμα αναφοράς των πολιτών, και, κατ' επέκταση, την υποχρέωση που ενεργοποιεί το άρ. 10 Συντάγματος, για την παροχή αιτιολογημένης απάντησης κάθε δημόσιας αρχής. Οι καταγγελίες των πολιτών, σύμφωνα με το άρ. 23 Π.Δ. 120/2008, αποτελούν άσκηση του συνταγματικού αυτού δικαιώματος και δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί εναντίον τους η μη υποβολή έγκλησης προς κίνηση ποινικής διαδικασίας, δηλαδή η μη άσκηση άλλου δικαιώματος.

Κατά τη διάρκεια αντιφασιστικής συγκέντρωσης τον Νοέμβριο του 2020 στο Γαλάτσι, ομάδα πολιτών που συμμετείχε σε αυτήν δέχθηκε επίθεση από αστυνομικούς, οι οποίοι βρίσκονταν σε διατεταγμένη υπηρεσία για τον έλεγχο της συγκέντρωσης και οι οποίοι, στην προσπάθεια διάλυσής της, έκαναν εκτεταμένη χρήση αστυνομικής ράβδου και χημικών, έξω από καφετέρια. Το αποτέλεσμα ήταν να τραυματιστούν κάποιοι από τους διαδηλωτές, καθώς και άλλοι πολίτες, και να κινδυνεύσουν παιδιά, ενώ υπήρχε σχετικό βιντεοληπτικό υλικό αναρτημένο στο διαδίκτυο. Σημειώνεται ότι για το ίδιο περιστατικό ο Συνήγορος του Πολίτη έλαβε και αναφορές πολιτών που, όπως ανέφεραν, βρίσκονταν ως θαμώνες στην συγκεκριμένη καφετέρια και υπέστησαν σωματικές βλάβες (Φ. 288646).

Ανταποκρινόμενος στις σχετικές αρχικές επισημάνσεις της Ανεξάρτητης Αρχής, ο διενεργών την Ε.Δ.Ε έλαβε υπόψη του τις απομαγνητοφωνημένες συνομιλίες με το Κέντρο Επιχειρήσεων, τις ιατρικές/ιατροδικαστικές εκθέσεις που προσκόμισαν οι εγκαλούντες πολίτες, αλλά και το βιντεοληπτικό υλικό από τις κάμερες από το εσωτερικό και εξωτερικό του καταστήματος (καφετέριας), στο οποίο έλαβαν χώρα τα ανωτέρω, ενώ έλαβε ένορκες καταθέσεις των ιατροδικαστών, σχετικά με τη βαρύτητα και τα αίτια των προκληθεισών κακώσεων.

Στη συνέχεια αναγνώρισε την πειθαρχική ευθύνη αφενός του επικεφαλής της επιχείρησης, ο οποίος δεν έδωσε τις δέουσες οδηγίες και εντολές προς τους αστυνομικούς της διμοιρίας του, με αποτέλεσμα αυτοί να προβούν σε υπέρμετρα και μη αναγκαία ή πρόσφορα, κατά τις περιστάσεις, βία με γροθιές, λακτίσματα, χρήση αστυνομικής ράβδου και ασπίδων, καθώς και σε εκτεταμένη και αλόγιστη χρήση συσκευών εκτόξευσης αερίου δακρυγόνου μέσου. Ομοίως, ευθύνες αναγνωρίστηκαν και για τους δύο χειριστές εκτόξευσης αερίου δακρυγόνου μέσου, για τη μη λελογισμένη χρήση του και την άσκηση υπέρμετρης και μη αναγκαίας βίας. Αντίθετα, καμία ευθύνη δεν αναγνωρίστηκε στους λοιπούς αστυνομικούς που συμμετείχαν στις συγκεκριμένες ομάδες, καθώς δεν έφεραν διακριτικά στα κράνη

και τις στολές τους, και ως εκ τούτου δεν ήταν δυνατή, κατά τον διενεργούντα, η ταυτοποίησή τους.

Ο Μηχανισμός αποδέχθηκε το πόρισμα του διενεργούντος την Ε.Δ.Ε. με δύο σημαντικές επιφυλάξεις: Αφενός, ότι η διαπίστωση από μια υπηρεσία της διάπραξης σοβαρών πειθαρχικών αδικημάτων από τα όργανά της και η παράλληλη αδυναμία απόδοσης της αντίστοιχης ευθύνης στα όργανα αυτά, λόγω μη ταυτοποίησής τους, αποτελεί σημαντική δυσλειτουργία, που αισιοδοξεί να θεραπευθεί μετά την υποχρεωτική τοποθέτηση διακριτικών στα κράνη και τις στολές των αστυνομικών. Αφετέρου, ότι η Ε.Δ.Ε. θα έπρεπε να συμπληρωθεί, ως προς την αιτιολογία κατά το μέρος που ο διενεργών πρότεινε την απαλλαγή του επικεφαλής της διμοιρίας από την ευθύνη, η οποία σχετίζεται με την παράλειψή του να προβεί σε προφορικές συστάσεις, ως όφειλε, προς τους διαδηλωτές, ώστε αυτοί να διαλυθούν άμεσα και ήσυχα, χωρίς να διευκρινίζει για ποιον λόγο βάρυναν στη διαμόρφωση της κρίσης του περισσότερο οι μαρτυρίες των θαμώνων – από τις οποίες συμπέρανε την ύπαρξη ενημέρωσης των διαδηλωτών σχετικά με τη σύλληψή τους – από αυτές των ιδιοκτητών της καφετέριας, οι οποίοι κατηγορηματικά και με σαφήνεια ισχυρίστηκαν ότι δεν υπήρχαν προειδοποιήσεις εκ μέρους των αστυνομικών.

4.1.ε. Υποθέσεις της 17^{ης} Νοεμβρίου 2020

Ο εορτασμός της επετείου του Πολυτεχνείου 2020 στην Αθήνα συνδυάστηκε με την επιβολή αυστηρών περιορισμών στη μετακίνηση πολιτών, λόγω της πανδημίας. Οι συνδεόμενες με την ημέρα αυτή καταγγελίες, οι οποίες αποτέλεσαν αντικείμενο Π.Δ.Ε., κατά το ένα σκέλος τους αφορούσαν περιστατικά στο κέντρο της Αθήνας, όταν πολίτες συγκεντρώθηκαν με σκοπό να πραγματοποιήσουν πορεία προς την Αμερικανική Πρεσβεία, με αποτέλεσμα η Αστυνομία να προβεί σε διάλυση της συγκέντρωσης με χρήση δακρυγόνων και αύρας, προχωρώντας παράλληλα σε προσαγωγές μεγάλου αριθμού πολιτών, οι οποίοι και κρατήθηκαν στα κρατητήρια της Γ.Α.Δ.Α. Κατά το δεύτερο σκέλος τους, οι καταγγελίες αναφέρονταν σε αντίστοιχες συγκεντρώσεις και αντίστοιχες αστυνομικές πρακτικές στην περιοχή της Καισαριανής – Βύρωνα και στην περιοχή των Πετραλώνων (Φ. 289235).

Ο Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. στη συγκεκριμένη υπόθεση, πέραν των άλλων προϋποθέσεων εμπειριστωμένης έρευνας, είχε εκ των προτέρων επισημάνει την ανάγκη διερεύνησης του αναγκαίου μέτρου χρήσης βίας, μέσω δέσμευσης και ρίψης χημικών ουσιών, αλλά και των αιτιάσεων των προσαχθέντων/εισών για την προσαγωγή και τις συνθήκες κράτησής τους στη Γ.Α.Δ.Α. ή άλλα κρατητήρια.

Αναπέμποντας την διενεργηθείσα Π.Δ.Ε., ο Συνήγορος του Πολίτη σχολίασε ότι

η πειθαρχική έρευνα μονοπωλείται από τις καταθέσεις αστυνομικών και, ως εκ τούτου, παρίσταται ανεπαρκώς αιτιολογημένη, παραπέμποντας για άλλη μια φορά στη σχετική νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α. Στο πλαίσιο αυτό, ζήτησε να συμπληρωθεί η έρευνα με λήψη μαρτυρικών καταθέσεων από προσαχθέντες/είσες πολίτες – μεταξύ, δε, αυτών και πολίτες, των οποίων μαρτυρίες, αλλά ακόμη και στοιχεία ταυτότητας, προέκυπταν από τα σχετικά ηλεκτρονικά δημοσιεύματα – και την υποβολή σε αυτούς διευκρινιστικών ερωτήσεων σχετικά με την προσαγωγή και τις συνθήκες κράτησής τους. Ταυτόχρονα, επεσήμανε ότι θα πρέπει να γίνει αναφορά στη χωρητικότητα και τα τετραγωνικά των κρατητηρίων κάθε ορόφου, καθώς και ταυτοποίηση του συνόλου των εμπλεκομένων αστυνομικών, και ιδιαίτερα εκείνων οι οποίοι φαίνονται στο σχετικό φωτογραφικό υλικό να βιαιοπραγούν και οι οποίοι ταυτοποιήθηκαν μερικώς και κατά περίπτωση. Επιπλέον, σημειώθηκε η ανάγκη αιτιολόγησης της προσαγωγής μεγάλου αριθμού πολιτών, για τους οποίους αφενός δεν προέκυπταν εξειδικευμένες υπόνοιες διάπραξης αδικημάτων, αφετέρου είτε είχε προηγηθεί επίδειξη νομιμοποιητικών τους εγγράφων, είτε, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, αποχωρούσαν προς την πλατεία Ομονοίας, μετά τη διάλυση της συγκέντρωσης με χρήση δακρυγόνων και αύρας. Η ίδια πρακτική εφαρμόστηκε και στις λοιπές περιοχές που αναφέρονταν στα συγκεκριμένα δημοσιεύματα. Ο Μηχανισμός ζήτησε επιπρόσθετα να αιτιολογηθεί η απουσία βιντεοληπτικού υλικού από κάμερες τροχαίας ή άλλες.

Σε συνέχεια της ανωτέρω συγκέντρωσης και μετά τη διάλυση αυτής, σε άλλη περιοχή στο κέντρο της Αθήνας, αστυνομικοί, εντοπίζοντας συγκέντρωση εκατό περίπου ατόμων σε σταθμό μετρό, δέχθηκαν επίθεση με πέτρες από την ομάδα και προχώρησαν σε καταδίωξη και τελικά στη χειροπέδηση και σύλληψη ενός διαδηλωτή, κάτω από το σπίτι του, κατά την οποία τραυματίστηκε τόσο ο ίδιος, όσο και αστυνομικοί. Σύμφωνα με δημοσιεύματα ηλεκτρονικού τύπου, ο πατέρας του συλληφθέντος διαδηλωτή υπέστη καρδιακή προσβολή και διακομίστηκε σε δημόσιο νοσοκομείο για νοσηλεία φρουρούμενος, ενώ η μητέρα και η αδερφή του υπέστησαν βία, με τη δεύτερη να καταγγέλλει ότι της έριξαν γροθιά στο κεφάλι μέσα στο Α.Τ. (Φ. 288914).

Με βάση τη γενική αρχή περί ανεξαρτησίας και αυτοτέλειας της πειθαρχικής έναντι της ποινικής δίκης, η οποία θεμελιώνεται στις διατάξεις του άρ. 48 Π.Δ. 120/2008, ο Συνήγορος έκρινε ότι στη συγκεκριμένη υπόθεση, ο πειθαρχικός έλεγχος που διεξήχθη, δεν περιλαμβάνει ουσιαστική και τεκμηριωμένη κρίση για τη διαπίστωση συνδρομής ή όχι πειθαρχικού παραπτώματος, πολύ περισσότερο αμιγώς πειθαρχικού, δεδομένης της πλήρους ταύτισης που υιοθετείται ως προς τα εγκλήματα και τα πειθαρχικά παραπτώματα. Μια τέτοια παραδοχή της υπηρεσιακής ερμηνείας και πρακτικής εφαρμογής του πειθαρχικού δικαίου, αφενός παραγνωρίζει τη συνύπαρ-

ξη διαφορετικών κανόνων δικαίου, που διέπουν τη σχέση πειθαρχικού και ποινικού δικαίου, και, κατ' επέκταση, τις διαφορετικές προϋποθέσεις που απαιτούνται για την πλήρωση της υπόστασης του, κατά το ποινικό δίκαιο, εγκλήματος, και του, κατά το πειθαρχικό δίκαιο, παραπτώματος. Γι' αυτό άλλωστε, σύμφωνα με την αρχή του φυσικού δικαστή, αρμόδιος να αποφανθεί περί της τέλεσης ή μη εγκλήματος είναι ο ποινικός δικαστής. Περαιτέρω, η συλλογιστική της ταύτισης αγνοεί τα, προβλεπόμενα στο Π.Δ. 120/2008, αμιγώς πειθαρχικά παραπτώματα, δηλαδή αυτά που δεν αποτελούν και εγκλήματα κατά τον Π.Κ. ή κάποιον ειδικό νόμο, καθώς εμμέσως δέχεται ότι τα αμιγώς πειθαρχικά παραπτώματα δεν αφορούν σε καταγγελλόμενες συμπεριφορές αστυνομικών σε βάρος πολιτών, αλλά εξαντλούνται σε υπηρεσιακού χαρακτήρα παραπτώματα. Η προέκταση του συλλογισμού αυτού υποστηρίζει ότι αν δεν σχηματιστεί ποινική δικογραφία (για τα κατ' έγκληση διωκόμενα, πράγμα εύκολο, λόγω μη υποβολής ή συγκεκριμένης προθεσμίας υποβολής της) αποκλείεται εκ προοιμίου ο πειθαρχικός έλεγχος και πολύ περισσότερο η στοιχειοθέτηση πειθαρχικής ευθύνης, και μάλιστα ανεξάρτητα από το είδος και την τυχόν απαξία της συμπεριφοράς του αστυνομικού σε βάρος πολίτη.

Το πλαίσιο εφαρμογής μιας τέτοιας πρακτικής επαναφέρει μοιραία στο προσκήνιο παλαιότερη διαπίστωση του Ειδικού Εισηγητή του Ο.Η.Ε., ο οποίος σε έκθεσή του για τα βασανιστήρια και άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, μετά από αποστολή του στην Ελλάδα, είχε τονίσει ότι ο τρόπος διεξαγωγής των Ε.Δ.Ε. (υπό το ισχύον πειθαρχικό δίκαιο) αποσκοπεί ανορθολογικά και πρωτίστως στην προστασία των δικαιωμάτων του ελεγχόμενου αστυνομικού⁸². Αντίστοιχη είναι και η θέση του Ε.Δ.Δ.Α., το οποίο, καταδικάζοντας τη χώρα μας, έκρινε ότι «το ποινικό και πειθαρχικό σύστημα, όπως αυτό εφαρμόστηκε εν προκειμένω, αποδείχθηκε, ότι απέχει πολύ από το να είναι προσηκόντως αυστηρό και δεν ήταν ικανό να ασκήσει την προσήκουσα αποτρεπτική επιρροή, ώστε να εξασφαλίσει την αποτελεσματική πρόληψη έκνομων πράξεων, όπως αυτές που κατήγγειλαν οι προσφεύγοντες. Υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες της υπόθεσης, το Δικαστήριο καταλήγει επίσης στο συμπέρασμα ότι η έκβαση των επίδικων διαδικασιών κατά του αστυνομικού, δεν προσέφερε τη δέουσα επανόρθωση για το πλήγμα, που προκλήθηκε στην αξία, στην οποία είναι αφιερωμένο το άρθρο 3 της Σύμβασης⁸³».

82. *Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment Manfred Nowak on his mission to Greece*, 21 April 2011, UN doc. A/HRC/16/52/Add.4, para 15, page 6:
<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G11/129/68/PDF/G1112968.pdf?OpenElement>

83. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., Σιδηρόπουλος και Παπακώστας κατά Ελλάδας, 25.01.2018.

Σε επίκληση της σχετικής νομολογίας του Ε.Δ.Δ.Α. προέβη ο Μηχανισμός, και ως προς το πρωταρχικό μέλημα διασφάλισης αποδεικτικού υλικού, τονίζοντας ότι η διαπίστωση μη ύπαρξης βιντεοληπτικού υλικού, λόγω της παρέλευσης του χρόνου διατήρησής του, δεν ανταποκρίνεται στην αποτελεσματικότητα της διοικητικής έρευνας, ειδικά όταν τα συμπεράσματά της βασίζονται σε διαπίστωση αντικρουόμενων εκδοχών⁸⁴. Προς αποφυγή, μάλιστα, μιας τέτοιας εξέλιξης, υπογράμμισε την ανάγκη ενίσχυσης και διεύρυνσης των αποδεικτικών στοιχείων, τα οποία σε κάθε περίπτωση οφείλουν να οδηγούν στην ταυτοποίηση των εμπλεκόμενων αστυνομικών. Αντίθετα, ως προς το βιντεοληπτικό υλικό που υφίσταται, ο Μηχανισμός υπογράμμισε την ανάγκη συγκριτικής αξιολόγησής του, σε σχέση με τα πραγματικά περιστατικά και τα λοιπά αποδεικτικά στοιχεία. Ιδιαίτερα, εφόσον οι καταγεγραμμένες εικόνες αφορούν σε χρήση αστυνομικής ράβδου, η αξιολόγηση θα πρέπει να συνοδεύεται με την απαιτούμενη αιτιολογία ως προς τη συνδρομή ή μη των νομίμων προς τούτο προϋποθέσεων, ενώ σε κάθε περίπτωση, ο Συνήγορος επισημαίνει ότι η νομιμότητα ή μη της χρήσης του εν λόγω μέσου καταστολής, δεν ταυτίζεται με το αποτέλεσμα της επέλευσης χτυπήματος.

Σε συμπλήρωση των ανωτέρω, ο Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. έκρινε σκόπιμο να υπενθυμίσει ότι, στην εθνική νομοθεσία το άρθρο 2 περ. ε' του Π.Δ. 254/2004, προβλέπει πότε επιτρέπεται η προσφυγή στη βία, ενώ κατά την άσκησή της πρέπει να τηρούνται οι αρχές της αναγκαιότητας, της προσφορότητας και της αναλογικότητας. Στο άρθρο 120 § 2 του Π.Δ. 141/91, προβλέπεται ότι οι αστυνομικοί κατά τη σύλληψη «οφείλουν να συμπεριφέρονται στο συλληφθέντα με προσήνεια, να μη μεταχειρίζονται εναντίον του, χωρίς ανάγκη, βία και να τον δεσμεύουν μόνο όταν αντιδρά βίαια ή είναι ύποπτος φυγής». Και το Ε.Δ.Δ.Α. δεν απαγορεύει τη χρήση βίας για την πραγματοποίηση σύλληψης, μια τέτοια επιλογή, ωστόσο, μπορεί να ενεργοποιηθεί μόνο αν είναι απαραίτητη και επιπλέον υπό την προϋπόθεση ότι δεν καταφεύγει στην υπερβολή⁸⁵, διότι η προσφυγή σε σωματική βία (σε πρόσωπο που στερείται την ελευθερία του), η οποία δεν κατέστη απολύτως αναγκαία λόγω της συμπεριφοράς ενός ατόμου, αποτελεί κατ' αρχήν παραβίαση του δικαιώματος που κατοχυρώνεται στο άρθρο 3 της Ε.Σ.Δ.Α.⁸⁶ Σε συνδυασμό με τα ανωτέρω, ο Συνήγορος για τη συγκεκριμένη υπόθεση σημείωσε επίσης ότι θα πρέπει να εξετασθεί και η τυχόν συνδρομή των προβλεπόμενων στο άρθρο 119 περ. ε' του Π.Δ. 141/1991 σχετικά με σύλληψη προσώπου που μεταξύ άλλων «...βρίσκεται μέσα σε πλήθος ή σε ομάδα που είναι σε ευθυμία ή κάτω από συνθήκες ή περιστάσεις που πιθανολογούν την

84. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α. *ΡÓSA κατά Ουγγαρίας*, 07.07.2020.

85. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α. *IVAN VASILEV κατά Βουλγαρίας* 12.04.2007.

86. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Υ. κατά Λετονίας* 21.10.2014.

εξέγερση του πλήθους εναντίον των αστυνομικών που επιχειρούν τη σύλληψη και συνεπώς τη διατάραξη της κοινής ησυχίας και τη ματαίωση της σύλληψης, εφόσον δεν υπάρχει κίνδυνος απόδρασης ή εξαφάνισής του...».

Τέλος, ο Μηχανισμός υπενθύμισε ότι η υποχρέωση αναζήτησης ιατρικών βεβαιώσεων βαρύνει τον διενεργούντα τη διοικητική εξέταση, στο πλαίσιο του διερευνητικού του καθήκοντος, και ότι οι αρχές έχουν υποχρέωση να προστατεύουν την υγεία των προσώπων που βρίσκονται υπό κράτηση ή υπό αστυνομική επιτήρηση ή που έχουν μόλις συλληφθεί και των οποίων η σχέση με τις κρατικές αρχές είναι συνεπώς σχέση εξάρτησης και εξουσίας. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται περαιτέρω την παροχή άμεσης ιατρικής περίθαλψης, όταν η κατάσταση της υγείας του προσώπου το απαιτεί, προκειμένου να αποφευχθεί μια θανατηφόρα έκβαση.

4.1.στ. Διερεύνηση υποθέσεων τον Μάρτιο 2021 στην περιοχή της Νέας Σμύρνης

Η επιβολή της απαγόρευσης κυκλοφορίας στο σύνολο της Χώρας για μακρό χρονικό διάστημα (07.11.2020 – 14.05.2021) και η ανάθεση του ελέγχου της τήρησης των σχετικών μέτρων για τον περιορισμό της πανδημίας και της επιβολής των προβλεπόμενων διοικητικών προστίμων στην Ελληνική Αστυνομία, οδήγησε σε σωρεία καταγγελιών για αυθαίρετους ελέγχους, προσαγωγές και συλλήψεις πολιτών, υπέρμετρα, κατά περίπτωση, χρήση βίας, και μη σύννομη επιβολή προστίμων κατά τους σχετικούς ελέγχους, και σε μια ολοένα κλιμακούμενη διαμαρτυρία για τη χρησιμοποίηση της πανδημίας ως πρόσχημα, ώστε να περιοριστούν συστηματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα και ελευθερίες.

Τα φαινόμενα αυτά ξεκίνησαν ήδη από το 2020, με αφορμή, μεταξύ άλλων, τα επεισόδια κατά τον εορτασμό της επετείου του Πολυτεχνείου στην Αθήνα, ενώ κορυφώθηκαν με τα γεγονότα στην πλατεία της Νέας Σμύρνης στις 7 και 9 Μαρτίου 2021. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, η επιβολή διοικητικών προστίμων σε πολίτες και οικογένειες, λόγω της παρουσίας τους το μεσημέρι της Κυριακής 7 Μαρτίου στην κεντρική πλατεία της περιοχής, προκάλεσε την αντίδραση των παρευρισκόμενων πολιτών/κατοίκων. Η άσκηση βίας, με εκτεταμένη χρήση αστυνομικής ράβδου από αστυνομικά όργανα εναντίον τουλάχιστον ενός πολίτη, αποτυπωμένη σε βιντεοληπτικό υλικό, αναρτημένο στο διαδίκτυο και η προσαγωγή πολιτών, που βρίσκονταν στο συγκεκριμένο σημείο ή και στην γύρω περιοχή, αλλά και η κράτησή τους για πολλές ώρες στα κρατητήρια της Γ.Α.Δ.Α., προκάλεσε συγκέντρωση διαμαρτυρίας κατά της αστυνομικής βίας των κατοίκων της Νέας Σμύρνης τις βραδινές ώρες της ίδιας ημέρας, ενώ ευρύτερες ομάδες πολιτών προχώρησαν σε μεγαλύτερης εμβέλειας συγκέντρωση δύο ημέρες αργότερα.

Το απόγευμα της 09.03.2021 σηματοδεύτηκε από μεγάλης έντασης επεισόδια που στιγμάτισαν τις αρχικά ειρηνικές συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας, προκαλώντας νέους τραυματισμούς πολιτών, αλλά και αστυνομικών, και πρόσθετες καταγγελίες για αστυνομική αυθαιρεσία. Οι σοβαρότερες αφορούσαν στην άσκηση υπέρμετρης και άσκοπης βίας, στη ρίψη βόμβας μολότοφ, καθώς και στην υπερβολική χρήση χημικών από τις αστυνομικές δυνάμεις, σε ομαδικές προσαγωγές, άσκοπες συλλήψεις, σε πολύωρη ή/και πολύήμερη κράτηση πολιτών στη Γ.Α.Δ.Α., ενώ αλγεινή εντύπωση προκάλεσαν οι καταγγελίες για την υποβολή των συλληφθέντων σε βασανιστήρια και εν γένει εξευτελιστική μεταχείριση. Ο Συνήγορος του Πολίτη, στο πλαίσιο της ειδικής του αρμοδιότητας, ως Εθνικός Μηχανισμός για τη Διερεύνηση Περιστατικών Αυθαιρεσίας (Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α.), έγινε αποδέκτης των καταγγελιών αυτών, τόσο από πολίτες όσο, κυρίως στο πλαίσιο της παρακολούθησης των σχετικών εσωτερικών πειθαρχικών διαδικασιών, που στην συγκεκριμένη περίπτωση ξεκίνησαν άμεσα μετά την ανάρτηση πληθώρας δημοσιευμάτων και βιντεοληπτικού υλικού.

Για το σύνολο των υποθέσεων αυτών, ο Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α., συνεχίζοντας και ενισχύοντας τον παρεμβατικό του ρόλο, επεσήμανε εξ αρχής, με τις πρώτες επιστολές του προς τη Διοίκηση, τα βασικά στοιχεία που θα πρέπει να περιλαμβάνει η εσωτερική έρευνα από τις αρμόδιες υπηρεσίες της ΕΛ.ΑΣ., προκειμένου αυτή να θεωρηθεί αμερόληπτη, διεξοδική, εμπειριστατωμένη και αποτελεσματική, σύμφωνα με τη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α. και της ελληνικής Δικαιοσύνης. Στο πλαίσιο αυτό, επισημάνθηκαν οι υποχρεώσεις: τήρησης της αναγκαίας υπηρεσιακής απόστασης μεταξύ του διενεργούντος την πειθαρχική έρευνα και των εμπλεκόμενων οργάνων, ταυτοποίησης των εμπλεκόμενων αστυνομικών και ειδική αναφορά στο αν έφεραν ή όχι διακριτικά, διευκρίνισης των διαταγών ή των σχετικών ενεργειών του επικεφαλής των επιχειρήσεων, συγκέντρωσης και φύλαξης του σχετικού φωτογραφικού/βιντεοληπτικού υλικού από κάμερες τροχαίας ή άλλες και το δίκτυο, αξιοποίησης του υλικού συνομιλίας των επιχειρούντων αστυνομικών με το κέντρο επιχειρήσεων, λήψης μαρτυρικών καταθέσεων στον ευρύτερο δυνατό βαθμό, ιδίως από αυτόπτες μάρτυρες ιδιώτες ή περιοίκους, που ενδέχεται να παρακολούθησαν τα περιστατικά, αναζήτησης των σχετικών ποινικών δικογραφιών, συγκέντρωσης και αξιολόγησης σχετικών ιατρικών/ιατροδικαστικών βεβαιώσεων/εκθέσεων, ένορκης εξέτασης των ιατρών/ιατροδικαστών ως προς τη βαρύτητα και τα πιθανά αίτια των κακώσεων, σε σχέση με τα καταγγελλόμενα και τις καταθέσεις, διαφύλαξης της αυτοτέλειας της πειθαρχικής από την ποινική δίκη και τη διεξοδική πειθαρχική διερεύνηση των περιστατικών, ανεξαρτήτως υποβολής εγκλήσεως από τα φερόμενα θύματα, επιτέλεσης του καθήκοντος του/της διενεργούντος/σας με αμεροληψία, χωρίς καμία διάκριση απέναντι στους πολίτες ή σε άλλα φερόμενα θύματα λόγω πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, και τέλος την

υποχρέωση ολοκλήρωσης των εσωτερικών ερευνών σε σύντομο χρόνο για την αξιοπιστία του πειθαρχικού συστήματος. Επιπρόσθετα, ζητήθηκε εκ των προτέρων από τον/την εκάστοτε διενεργούντα/σα την πειθαρχική έρευνα να αποστέλλει στον Μηχανισμό άμα τη λήψει τους τα ανωτέρω στοιχεία της έρευνας.

Σημειώνεται ότι η αποστολή των συγκεκριμένων στοιχείων προς τον Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α.⁸⁷ αποτελεί εκ του νόμου υποχρέωση, ενώ η τυχόν άρνηση ή παράλειψη προσκόμισής τους πέραν της αντίστοιχης παραβίασης που συνεπάγεται, ουσιαστικά παρεμποδίζει το ενδεχόμενο παράλληλης έρευνας του Μηχανισμού, καθόσον αυτός καλείται να εκτιμήσει μόνο εκ των υστέρων την πειθαρχική έρευνα, που του διαβιβάσθηκε. Στο πλαίσιο αυτό, η ανταπόκριση της ΕΛ.ΑΣ. δεν υπήρξε ενιαία, καθώς από τις πειθαρχικές υποθέσεις που σχηματίστηκαν, σε κάποιες επέλεξε να αποστέλλει άμεσα το σχετικό βιντεοληπτικό/φωτογραφικό υλικό, τις απομαγνητοφωνημένες συνομιλίες με το Κέντρο Επιχειρήσεων, καθώς και τις καταθέσεις των μαρτύρων, ενώ σε άλλες το υλικό απεστάλη στον Μηχανισμό με την ολοκλήρωση της πειθαρχικής εξέτασης. Αντίθετα, ομοιογενής υπήρξε η απάντηση του Συνηγόρου, ζητώντας τη συμπλήρωση της διοικητικής έρευνας επί του συνόλου των υποθέσεων, λόγω ελλείψεων ως προς την πληρότητα της εξέτασης και την αιτιολογία.

Στην περίπτωση υπερβάλλουσας άσκησης βίας, με εκτεταμένη χρήση αστυνομικής ράβδου, για την οποία υπήρχε πληθώρα αναρτήσεων βιντεοληπτικού υλικού στο διαδίκτυο, κυρίως σε σχέση με έναν τουλάχιστον πολίτη, διατάχθηκε Ε.Δ.Ε. σε βάρος τόσο του επικεφαλής των εμπλεκομένων διμοιριών – ο οποίος τέθηκε μάλιστα άμεσα σε διαθεσιμότητα – όσο και σε βάρος των λοιπών εμπλεκόμενων αστυνομικών (Φ. 295300). Παρά την αναγνώριση πειθαρχικών ευθυνών για την έλλειψη σωστής οργάνωσης της συγκεκριμένης επιχείρησης και την υπέρμετρη χρήση βίας, στην οποία κατέληγε η πειθαρχική έρευνα, ο Συνήγορος διαπίστωσε ότι οι ευθύνες αυτές περιορίζονταν αποκλειστικά στη θυματοποίηση ενός μόνο προσώπου, σε αντίθεση με το ευρύ περιεχόμενο της διαταγής πειθαρχικού ελέγχου, και κυρίως σε σύγκριση με το πλήθος των καταγγελιών και συναφών δημοσιευμάτων για περαιτέρω άσκηση βίας εις βάρος περισσότερων πολιτών, για ομαδικές προσαγωγές και συλλήψεις, καθώς και πολύωρη κράτηση πολιτών στη Γ.Α.Δ.Α.

Ο Συνήγορος αναφέρθηκε επίσης στο γεγονός της ανατιολόγησης βαρύνουσας αξιολόγησης των αστυνομικών καταθέσεων έναντι αυτών των πολιτών, υπενθυμίζοντας ότι η μη τήρηση ίσων αποστάσεων απέναντι στους μάρτυρες δεν διασφαλίζει

87. Παρ. 3 άρ. 1 του Ν. 3938/11, όπως ισχύει.

την απαιτούμενη αμεροληψία στην διοικητική έρευνα⁸⁸. Στο ίδιο συμπέρασμα κατέληξε και λόγω της αναντιστοιχίας που εντόπισε, μεταξύ των αστυνομικών μαρτυριών και των νηπτικών, καθώς και βιντεοληπτικών, ντοκουμέντων, ενώ προς την ίδια κατεύθυνση συνέτεινε πρόσθετα το έλλειμμα αναζήτησης και κλήσης αυτοπτών και άλλων βασικών μαρτύρων. Ανάλογες παραλείψεις διαπιστώθηκαν και ως προς την αναζήτηση ιατρικών βεβαιώσεων τραυματισθέντος πολίτη. Τέλος, ο Συνήγορος υπογράμμισε ότι, η άνευ άλλου λόγου σύλληψη πολιτών, πέραν της απλής παρουσίας τους σε συγκεκριμένο χώρο, αντίκειται τόσο στο Σύνταγμα, όσο και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (Ε.Σ.Δ.Α.), και συνιστά προσβολή της προσωπικής ελευθερίας, η οποία δεν θεραπεύεται με την εκ των υστέρων απόδοση κατηγοριών, ούτε από τους επιβαλλόμενους λόγω της πανδημίας περιορισμούς. Η παράλληλη άσκηση απρόκλητης αστυνομικής βίας, πόσω μάλλον υπέρμετρης, επιδεινώνει τον κύκλο των προσβολών λόγω του τεκμηρίου περί κακοποίησης, που θεμελιώνει η νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α.

Κατά τη διερεύνηση καταγγελλόμενης (και βιντεοσκοπημένης από ιδιώτη) ρίψης αυτοσχέδιου εκρηκτικού μηχανισμού (μολότοφ) από την πλευρά των αστυνομικών προς την πλευρά των διαδηλωτών (Φ. 295453), ο Μηχανισμός επεσήμανε ότι οι μόνοι μάρτυρες που κλήθηκαν να καταθέσουν ήταν αφενός μόνον οι επικεφαλής των εμπλεκόμενων διμοιριών και αφετέρου ο ιδιώτης που βιντεοσκόπησε το συμβάν, χωρίς να καταγράφονται άλλες ενέργειες ανεύρεσης αυτοπτών και λοιπών μαρτύρων. Πέραν του ιδιαίτερα και ανατιολόγητα κλειστού κύκλου μαρτύρων, σφάλματα εντοπίστηκαν και με τις ίδιες τις αστυνομικές μαρτυρίες, σχετίζονταν δε με την ανυπαρξία ερωτήσεων ως προς τη λήψη τους και την άνευ ετέρου αποδοχή τους, παρά τις πολλαπλές, ακόμη και λογικές, αντιφάσεις των ισχυρισμών τους.

Ο Συνήγορος στάθηκε ιδιαίτερα στο γεγονός ότι δεν έγινε καμία προσπάθεια διερεύνησης της ευθύνης των επικεφαλής των συγκεκριμένων αστυνομικών επιχειρήσεων, δεδομένου ότι η παράλειψη προστασίας της σωματικής ακεραιότητας των διαδηλωτών από έκνομες ενέργειες, σύμφωνα με τη σχετική νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., στοιχειοθετεί ευθύνη των κρατικών οργάνων για προσβολή του άρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α., ακόμη και στις περιπτώσεις που ο δράστης είναι ιδιώτης⁸⁹. Αυτό σημαίνει ότι η ευθύνη των αστυνομικών οργάνων, και δη των επικεφαλής των επιχειρούντων, οφείλει να μην εξαντλείται στη διαπίστωση ή μη της ρίψης βόμ-

88. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α. Δ.Ζ. κατά Ελλάδας, 24.05.2007 και Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., Π.Γ. κατά Ελλάδας, 14.05.2010.

89. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α. Σ.Ζ. κατά Βουλγαρίας, 03.03.2015

βας μολότοφ από αστυνομικό – μέλος της διμοιρίας τους, αλλά να επεκτείνεται και στην παράλειψη λήψης μέτρων για την αποτροπή τέτοιων ενεργειών. Η ίδια ευθύνη επιβάλλει να εξετάζονται, επίσης, αν και ποια μέτρα ελήφθησαν για την αποτροπή ή αποδυνάμωση του δράστη κατά ή μετά τη ρίψη της, ανεξαρτήτως αν πρόκειται για αστυνομικό ή πολίτη, ιδίως δε όταν ο δράστης φαίνεται να βρίσκεται σε σημείο απολύτως πλησίον της αστυνομικής ομάδας που επιχειρεί, όπως στην υπό διερεύνηση υπόθεση. Επιπρόσθετα, υπογραμμίσθηκε το γεγονός ότι εκκρεμεί ακόμη η λειτουργία του Εθνικού Σχέδιου Δράσης για τις Συναθροίσεις⁹⁰, ώστε να εξασφαλίζονται εικόνες από φορητές ή σταθερές κάμερες και εναέρια μέσα.

Η υπόθεση **Φ. 299498** αφορά σε καταγγελία νεαρού άνδρα για την υποβολή του σε βασανιστήρια και απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση από αστυνομικούς, τόσο κατά την προσαγωγή του, όσο και κατά την κράτησή του για αρκετές ημέρες στα κρατητήρια της Γ.Α.Δ.Α. Αναλυτικότερα, ο εν λόγω πολίτης κατήγγειλε ότι τις απογευματινές ώρες της 10.03.2021 και ενώ αποχωρούσε από την περιοχή στα όρια μεταξύ Δάφνης και Ηλιούπολης, μια μηχανή μεγάλου κυβισμού του έκλεισε το δρόμο, ενώ δύο άνδρες, με καλυμμένα τα πρόσωπά τους (full face), ρώτησαν το όνομά του. Μαζί με την απάντησή του, κατέφτασε ένα ασημί αυτοκίνητο χωρίς πινακίδες, στο οποίο επέβαιναν 2 – 3 άνδρες, όλοι με full face κουκούλα, πλην ενός, τον οποίον και περιέγραψε. Εν συνεχεία, τον πέταξαν με βία πάνω στο καπό του αυτοκινήτου, του έβαλαν χειροπέδες πισθάγκωνα, του φόρεσαν μαύρη κουκούλα και με κλωτσιές τον έβαλαν μέσα στο αυτοκίνητο. Καθ' όλη τη διάρκεια της διαδρομής, μεταξύ άλλων, του έριχναν σφαλιάρες στο κεφάλι, προκειμένου να είναι σκυμμένος προς τα κάτω για να μη βλέπει τη διαδρομή. Ένας εκ των ανδρών έβαλε, μάλιστα, το δάκτυλό του στο αυτί του καταγγέλλοντος, προκαλώντας του έντονο πόνο. Σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του, δεν είχε καταλάβει αρχικά ότι επρόκειτο για αστυνομικούς, φοβούμενος ακόμη και για απαγωγή. Σε σχετικές ερωτήσεις του δεν έλαβε καμία απάντηση ή εξήγηση, και μόνο όταν άκουσε τον ήχο ασυρμάτων, κατάλαβε ότι είχε συλληφθεί από την αστυνομία.

90. Εθνικό Σχέδιο Διαχείρισης Δημοσίων Υπαίθριων Συναθροίσεων, Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, http://www.minocp.gov.gr/images/stories//2021/27012021-ethniko_sxedio2.pdf, σελ. 21: «... η αξιοποίηση της εικόνας από φορητές και σταθερές κάμερες, αλλά και από εναέρια μέσα (drones, ελικόπτερα, κ.λπ.) μπορεί να αξιοποιηθεί για το σχεδιασμό και την υλοποίηση επιχειρησιακών παρεμβάσεων στο πεδίο, στο προανακριτικό έργο, στο σχηματισμό δικογραφιών, στην προσπάθεια ταυτοποίησης, εντοπισμού και σύλληψης δραστών βίαιων επεισοδίων, στη διάρκεια παρεμβάσεων της Αστυνομίας και στην αποτύπωση των πραγματικών γεγονότων που συντελούνται στο πλαίσιο μιας συνάθροισης... Η συλλογή και επεξεργασία του υλικού θα πραγματοποιείται σύμφωνα με το νομικό πλαίσιο που καθορίζει το Π.Δ. 75/2020...».

Στη συνέχεια, οδηγήθηκε στα υπόγεια της Γ.Α.Δ.Α, όπως μπορούσε να διακρίνει μέσα από την κουκούλα, δεδομένου ότι είχε ξαναβρεθεί εκεί στο παρελθόν. Στο μεταξύ, η είσοδός του στο ασανσέρ επιχειρήθηκε, σπρώχνοντάς τον με το κεφάλι, το οποίο παρέμενε καλυμμένο, με αποτέλεσμα να χτυπήσει, ενώ κατά τη διάρκεια που βρισκόταν εντός του ανελκυστήρα, οι συνοδοί του τον χτυπούσαν συνεχώς στα πλευρά και του απηύθυναν υποτιμητικά σχόλια και απειλές⁹¹. Ακολούθησε η είσοδός του σε ένα δωμάτιο, όπου, εκτός από ένα τραπέζι με μία καρέκλα, παρευρίσκονταν επίσης 5 – 6 άτομα, τα οποία εξακολούθησαν, κατά τα λεγόμενά του, να τον κλωτσούν και να τον χτυπούν χωρίς σταματημό, μέχρι που κάποια στιγμή ένιωσε ότι άρχισε να χάνει τις αισθήσεις του. Τα εξευτελιστικά/ απειλητικά σχόλια συνεχίστηκαν⁹², όπως και τα χτυπήματα στα πλευρά, σε συνδυασμό με κλωτσιές, που πραγματοποιούνταν με τη μύτη των παπουτσιών τους στους μηρούς και την πλάτη του, και ιδίως στην αριστερή πλευρά του σώματός του. Ταυτόχρονα, του έσφιξαν πολύ τις χειροπέδες και ακόμη περισσότερο μετά τη δήλωσή του ότι πονά, με αποτέλεσμα να νιώθει τα χέρια του πρησμένα και στη συνέχεια να μην τα νιώθει καθόλου. Επιπλέον, οι παρευρισκόμενοι αστυνομικοί έκαναν έναν θόρυβο, που του προκαλούσε τρόμο και έμοιαζε με ανεβοκατέβασμα φερμουάρ, ρωτώντας τον ταυτόχρονα «είσαι έτοιμος;» με εκείνον να απαντά αρνητικά. Η σχετική ερώτηση και ο ήχος επαναλήφθηκε και λίγο αργότερα μαζί με την απειλή «δεν θέλεις να ξέρεις τι θα γίνει εάν σε ρωτήσω και τρίτη φορά». Ο καταγγέλλων αναφέρει ότι παρέμεινε στο συγκεκριμένο δωμάτιο περίπου 2 – 3 ώρες, όπου η βία αντί να μειώνεται, διαρκώς εντεινόνταν.

Ακολούθησε η μεταφορά του σε άλλον χώρο, όπου αρχικά τον εναπόθεσαν γονατιστό στο δάπεδο, και εν συνεχεία ξεκίνησαν εκ νέου τα χτυπήματα στα πλευρά. Εκεί ξεκίνησε και η ανάκρισή του με ερωτήσεις, σχετικά με την παρουσία του στα επεισόδια της Νέας Σμύρνης. Κατά τα λεγόμενά του, η βίαιη συμπεριφορά των αστυνομικών συνεχίστηκε καθ' όλη τη διάρκεια της παραμονής του στο συγκεκριμένο δωμάτιο, όπως και οι απειλές⁹³. Η κράτησή του διήρκεσε τρεις μέρες, με μόνα διαλείμματα τη μεταγωγή του δύο φορές ενώπιον του ανακριτή. Ως προς τις συνθήκες κράτησης, αναφέρει ότι βρισκόταν

91. «Θα βιάσουμε μέχρι και το κουτάβι σου που...», «κοίταξε τον μ... φοράει και δαχτυλίδια», «για 21 χρονών έχει δυνατό ποδαράκια».

92. «Είσαι μάγκας ρε;...», «χθες ήσουν μάγκας ... τώρα κλαις...», «θα σε γ... που...».

93. «Όταν θα φύγεις θα δώσουμε φωτογραφίες σου στη ΔΕΛΤΑ να έρθουν έξω από το σπίτι σου να σε σκοτώσουν», «θα πας φυλακή για απόπειρα ανθρωποκτονίας αστυνομικού και θα έχεις την ευκαιρία να γράφεις ωραία post και να μετράς τα like σου», ενώ του πρότειναν ακόμη και να πηδήξει από το παράθυρο.

στα κρατητήρια του 7ου ορόφου της Γ.Α.Δ.Α., με συγκρατούμενο κάποιον φίλο του, ο οποίος είχε συλληφθεί, ομοίως, ως ύποπτος για τον τραυματισμό αστυνομικού στα επεισόδια της Νέας Σμύρνης που είχαν προηγηθεί. Κατά τη διάρκεια της παραμονής τους εκεί, δεν τους χορηγήθηκε ούτε νερό, ούτε φαγητό, σε αντίθεση με τους λοιπούς κρατούμενους του ορόφου, με αποτέλεσμα να τους δίνουν οι κρατούμενοι από το διπλανό κελί ό,τι τρόφιμο τυχόν τους περίσσευε. Δεν μπορούσαν να πάνε στην τουαλέτα και αναγκάζονταν να ουρούν σε άδεια μπουκάλια που, επίσης, τους έδιναν οι κρατούμενοι από διπλανά κελιά, ενώ δεν υπήρχε ούτε καν στρώμα στο χώρο κράτησής τους, με συνέπεια να ξαπλώνουν στο δάπεδο. Τέλος, ενώ ο ίδιος ήταν βαριά τραυματισμένος, όπως αναφέρει, σε σημείο που δυσκολευόταν να περπατήσει, οι αστυνομικοί του φώναζαν συνέχεια να κάνει πιο γρήγορα, χτυπώντας τα γκλομπ στα κάγκελα ή στους τοίχους για να τον τρομοκρατούν, ενώ ένας αστυνομικός, όταν επέστρεφε από τη διαδικασία σήμανσης, του έβαζε τρικλοποδιές και τον κλωτσούσε χωρίς, ωστόσο, να βάζει δύναμη.

Για τη συγκεκριμένη υπόθεση, ο Συνήγορος του Πολίτη επανέλαβε με ιδιαίτερη έμφαση τον απόλυτο χαρακτήρα της απαγόρευσης κάθε είδους κακοποίησης από την αστυνομία, και πολύ περισσότερο των βασανιστηρίων και εξευτελιστικών ή απάνθρωπων συμπεριφορών, παραπέμποντας τόσο στην εθνική νομοθεσία⁹⁴, όσο και στη σχετική διάταξη της Ε.Σ.Δ.Α. Προς τούτο, αναφέρθηκε εκτενώς και στη νομολογιακή παράδοση του Ε.Δ.Δ.Α., καθώς και στην συντεταγμένη προς αυτή νομολογία των εθνικών δικαστηρίων. Έτσι, μεταξύ όλων των λοιπών ερμηνευτικών παραμέτρων, που έχουν τεθεί από το Δικαστήριο, καθώς και την ειδική αναφορά του σε συμπεριφορές που συνιστούν βασανιστήρια και για τα οποία έχει γίνει ήδη λόγος παραπάνω, με συγκεκριμένη απόφασή του προσθέτει ότι, οι πέντε ειδικές τεχνικές, που οικειοποιήθηκε η αγγλική αστυνομία ως τακτική για την ανάκριση Ιρλανδών υπόπτων για τρομοκρατία, συνιστούν ταπεινωτική και εξευτελιστική μεταχείριση και προσβολή της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, παραβιάζοντας το άρθρο 3 Ε.Σ.Δ.Α. Ανάμεσα σε αυτές συγκαταλέγονται η χρήση κουκούλας, η στέρηση τροφής και η στέρηση ύπνου⁹⁵. Προς ενίσχυση μάλιστα της οπτικής του αυτής, το Ε.Δ.Δ.Α. σε μεταγενέστερο χρόνο θα διευκρινίσει ότι «η Ε.Σ.Δ.Α. αποτελεί ένα

94. Ειδικότερα, η εθνική μας νομοθεσία προβλέπει σε σειρά διατάξεων τις υποχρεώσεις των αστυνομικών, μεταξύ των οποίων ορίζεται ότι: «Ο αστυνομικός σέβεται το δικαίωμα στη ζωή και την προσωπική ασφάλεια κάθε ατόμου. Δεν επιφέρει, δεν προκαλεί και δεν ανέχεται πράξεις βασανιστηρίων ή απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας και αναφέρει αρμοδίως κάθε παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων», βλ. άρ. 1 Π.Δ. 254/2004.

95. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α. Ιρλανδία κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 01.01.1978

“ζωντανό εργαλείο”, το οποίο οφείλει να ερμηνεύεται υπό το πνεύμα των συνθηκών του σήμερα». Με αυτή την παραδοχή, υπογραμμίζει ότι συγκεκριμένες πράξεις ή παραλείψεις που στο παρελθόν είχαν κριθεί ως εξευτελιστικές ή μειωτικές της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, θα μπορούσαν πλέον να κριθούν και ως βασανιστήρια, δεδομένων των πολύ υψηλών στάνταρ που έχουν επικρατήσει στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών, που αναπόφευκτα απαιτούν μεγαλύτερη αποφασιστικότητα κατά τον προσδιορισμό και την τιμώρηση των παραβιάσεων των θεμελιωδών αυτών αξιών⁹⁶.

Υπό το ίδιο πνεύμα, η ελληνική δικαιοσύνη έχει υποστηρίξει ότι οι διατάξεις απαγόρευσης κάθε βάνανσης και εξευτελιστικής συμπεριφοράς «αποβλέπουν όχι μόνο στην προστασία του γενικού συμφέροντος, αλλά και στην προστασία των ατομικών δικαιωμάτων των πολιτών [και ως εκ τούτου] συνάγεται ότι οι αστυνομικές αρχές, οι οποίες έχουν ως καθήκον τη διαφύλαξη της κοινωνικής γαλήνης και ηρεμίας, καθώς και την προστασία των πολιτών και των δικαιωμάτων τους, οφείλουν να λαμβάνουν τα αναγκαία και αποτελεσματικά μέτρα, ώστε να εξασφαλίζεται η εκπλήρωση της αποστολής τους. Τα όργανα αυτά, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, έχουν τη διακριτική ευχέρεια να επιλέξουν, μεταξύ περισσότερων λύσεων, την, κατά την κρίση τους, ενδεικνυόμενη, η επιλογή τους όμως αυτή ελέγχεται ως προς την υπέρβαση των άκρων ορίων ή την κακή χρήση της διακριτικής εξουσίας τους, εφόσον από τις ενέργειες ή παραλείψεις τους επήλθε βλάβη στη ζωή, τη σωματική ακεραιότητα, την προσωπικότητα και τα λοιπά ατομικά δικαιώματα των διοικούμενων⁹⁷».

Έτσι, έχει κριθεί, μεταξύ άλλων, ότι ο τραυματισμός πολίτη από αστυνομικό «με τα χέρια και τα πόδια, αλλά και με τη χρήση αστυνομικής ράβδου (“γκλομπ”) στο κεφάλι και το σώμα, ενώ αυτός είχε ήδη συλληφθεί και βρισκόταν πλέον, με χειροπέδες, εντός του αστυνομικού τμήματος, συνιστά απάνθρωπη μεταχείριση, αντίθετη με το άρθρο 3 της Ε.Σ.Δ.Α.⁹⁸», αλλά και ότι «ο εγκαλών υπέστη βασανιστήρια από τον πρώτο κατηγορούμενο ... ο οποίος εκτελούσε βάρδια σκοπού κρατητηρίων και ήταν υπεύθυνος για τη φύλαξη και ασφάλεια του κρατουμένου – εγκαλούντος, με την συμμετοχή και άλλων άγνωστων αστυνομικών στο Α/Τ ... την 31.12.2009, οι οποίοι τον χτυπούσαν για αρκετή ώρα συνεχώς, συστηματικά και μεθοδευμένα, ώστε να του προκαλέσουν ιδιαίτερο αίσθημα πόνου, έχοντάς τον καθημένο με χειροπέδες, ακινητοποιημένο, φορώντας κράνος στο κεφάλι του, με σκοπό να τον εκφοβίσουν⁹⁹».

96. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Selmouni κατά Γαλλίας*, 28.07.1999

97. Απόφαση 8125/2020 18ου Τριμελούς Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών σκ. 4.

98. Βλ. Απόφαση 1784/2021 Μονομελούς Διοικητικού Εφετείου Αθηνών, δικάζοντας την έφεση κατά της 11077/2019 απόφασης του Μονομελούς Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών.

99. Απόφαση Α.Π. 1911/2019.

Με βάση τα ανωτέρω και την ιδιαίτερη απαξία των καταγγελλομένων πράξεων, ο Συνήγορος σχολίασε καταρχάς τη δίμηνη καθυστέρηση, που μεσολάβησε μεταξύ του χρονικού σημείου που οι εν λόγω καταγγελίες ήλθαν σε γνώση της Αστυνομίας έως την έκδοση της σχετικής Διαταγής διενέργειας Π.Δ.Ε., τη στιγμή μάλιστα που ο Αντεισαγγελέας Εφετών Αθηνών είχε διατάξει, την επομένη της διαδικτυακής συνέντευξης του θύματος επί των γεγονότων, τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης προς διακρίβωση της τέλεσης ή μη αξιόποινων πράξεων, ιδίως της παράβασης του άρθρου 137^Α του Π.Κ. Προηγούμενα δε της συνέντευξης και της επακόλουθης εισαγγελικής διάταξης, και ο Συνήγορος του Πολίτη είχε απευθύνει σχετικό ερώτημα προς την ΕΛ.ΑΣ., με βάση σχετικά δημοσιεύματα. Ωστόσο, χρειάστηκε τελικά η αποστολή εξωδίκου από τον καταγγέλλοντα, προκειμένου να κινηθεί η διαδικασία πειθαρχικής διερεύνησης, ολιγωρία που δεν συμβαδίζει με τη βαρύτητα των καταγγελλομένων πράξεων, οι οποίες χρήζουν άμεσης διερεύνησης, όπως έχει επισημάνει τόσο το Ε.Δ.Δ.Α., όσο και η Εισαγγελία του Αρείου Πάγου¹⁰⁰.

Παρά τη βαρύτητα των καταγγελιών, την οποία επιπρόσθετα λαμβάνει υπόψη της η προαναφερόμενη εισαγγελική διάταξη, ο διαταχθείς πειθαρχικός έλεγχος μοιάζει εντέλει να μη τη συμμερίζεται, δεδομένης της επιλογής να κινηθεί σε προκαταρκτικό επίπεδο, αντί να εξισωθεί με πειθαρχική δίωξη. Η επιλογή αυτή γίνεται ακόμη πιο ακατανόητη, εξαιτίας των προσκομισθεισών από το θύμα ιατρικών γνωματεύσεων, καθώς και της σχετικής ιατροδικαστικής έκθεσης, που περιλαμβάνονταν στον πειθαρχικό φάκελο. Η έλλειψη αξιολόγησης και αξιοποίησής τους κατά την πειθαρχική έρευνα, δεν καταργεί το περιεχόμενό τους και, κατ' επέκταση, δεν απαντά τεκμηριωμένα ως προς την πρόελευση των τραυματισμών του θύματος, όπως επιβάλλει η νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α. Η παράλειψη εξέτασης των σχετικών ιατρών και ιατροδικαστών, μεγεθύνει περαιτέρω το έλλειμμα ασφαλούς και τεκμηριωμένης απάντησης. Ομοίως, δεν καταβάλλεται καμία προσπάθεια να εξετασθούν βασικοί μάρτυρες, όπως οι κρατούμενοι στα γύρω κελιά ή όσοι ήρθαν σε επαφή με το θύμα τις ημέρες της κράτησής του ή αυτές που ακολούθησαν. Δεν

100. 6/2019 Εγκύκλιος Εισ. Α.Π.: «...η έννοια της αποτελεσματικής προσφυγής (άρθρο 13 της Ε.Σ.Δ.Α.) απαιτεί εμπεριστατωμένη – διεξοδική και πραγματική – αποτελεσματική έρευνα, ώστε αυτή να μπορεί να οδηγήσει στον εντοπισμό και την τιμωρία των υπευθύνων, διότι μόνον κατ' αυτόν τον τρόπο δεν παραβιάζεται το δικονομικό σκέλος του άρθρου 3 της Ε.Σ.Δ.Α. Ειδικότερα, η έρευνα των ισχυρισμών για κακομεταχείριση κρατούμενων πρέπει να είναι ανεξάρτητη, ταχεία και διεξοδική (*indépendante, rapide, approfondie*) και τούτο σημαίνει: α) ότι θα διασφαλίζεται η (θεσμική) ανεξαρτησία του ερευνώντος από τους εμπλεκόμενους στην υπόθεση, β) ότι μόλις υποβληθεί επίσημη καταγγελία επιβάλλεται η άμεση ανταπόκριση του αρμοδίου για την έρευνα, ο οποίος θα ενεργήσει με εύλογη ταχύτητα και επιμέλεια και γ) ότι σε περίπτωση τραυματισμού κρατούμενου, θα διενεργείται ταχεία ιατρική εξέταση για τη διάγνωση της κάκωσης».

καλείται καν ο συγκρατούμενος του θύματος, ο οποίος, έχοντας συλληφθεί για τον ίδιο λόγο με τον καταγγέλλοντα, τελεί υπό προσωρινή κράτηση και ο οποίος, επιπλέον, σε ηλεκτρονικό δημοσίευμα καταγγέλλει βασανιστήρια που υπέστη και ο ίδιος κατά την παραμονή του στη Γ.Α.Δ.Α. σε αντίστοιχο χρόνο, χωρίς ωστόσο να έχει διαταχθεί αντίστοιχα Π.Δ.Ε. από την ΕΛ.ΑΣ. ή προκαταρκτική εξέταση από την Εισαγγελία για τη διερεύνηση των καταγγελιών αυτών. Το επιχείρημα περί μη υπόδειξης μαρτύρων από το θύμα, ούτε με το διερευνητικό καθήκον συνάδει, σύμφωνα με τη διάταξη του άρ. 24 παρ. 3 Π.Δ. 120/2008, ούτε με τη λογική, δεδομένου ότι ο ίδιος δεν κλήθηκε να καταθέσει στο πλαίσιο της πειθαρχικής διερεύνησης. Αντίθετα, η πειθαρχική διερεύνηση περιορίζεται στις καταθέσεις δύο μόνο αστυνομικών, χωρίς μάλιστα να τους υποβάλλονται οι αναγκαίες, προς αποσαφήνιση των γεγονότων, ερωτήσεις.

Αντίστοιχες ελλείψεις καταγράφει ο Μηχανισμός και ως προς τη μέριμνα λήψης, διατήρησης και αξιολόγησης του βιντεοληπτικού υλικού, παρά την ειδοποίηση που είχε απευθύνει στην αρχική επιστολή του. Αντίθετα, η καθυστέρηση διαταγής πειθαρχικού ελέγχου υποθήκευσε σε μεγάλο βαθμό το αποτέλεσμα της διαγραφής του σχετικού υλικού, ιδιαίτερα δε όταν αυτή συντελείται εντός επταημέρου. Πέραν τούτου όμως, δεν έγινε καμία ενέργεια να διαπιστωθεί η βασιμότητα ή μη του ισχυρισμού ότι στο εσωτερικό του κελιού, όπου κρατούταν το θύμα επί τρεις μέρες, υπήρχαν κάμερες, ενώ το γενικό αντεπιχείρημα που προβλήθηκε ότι στον όροφο όπου βρισκόταν το κελί του καταγγέλλοντα δεν υπάρχει σύστημα καταγραφής εικόνας, εντυπωσιάζει, δεδομένου ότι πρόκειται για τη Γ.Α.Δ.Α. Καμία εξήγηση δεν δίνεται επίσης και ως προς την πλήρη απουσία από τον πειθαρχικό φάκελο των φωτογραφιών σήμανσης του καταγγέλλοντα, εφόσον επρόκειτο για συλληφθέντα.

Δυνάμει όλων των ανωτέρω, ο Συνήγορος κατέληξε ότι δεν δόθηκαν οι απαραίτητες πειστικές εξηγήσεις, πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας¹⁰¹, μέσω αποδεικτικών στοιχείων που να ερείδονται στα πραγματικά περιστατικά, ικανές να θέσουν υπό αμφισβήτηση τους ισχυρισμούς του καταγγέλλοντα, όπως όφειλε να γίνει στο πλαίσιο της αντιστροφής του βάρους της απόδειξης που ισχύει στις περιπτώσεις που υπάρχουν καταγγελίες για κακομεταχείριση, προερχόμενες από πρόσωπο που βρίσκεται υπό κράτηση ή γενικότερα υπό τον έλεγχο της Αστυνομίας ή άλλης διωκτικής Αρχής¹⁰².

101. Μεταξύ άλλων βλ. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α. *Bouyid κατά Βελγίου* 28.09.2015

102. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Aghdgomelashvili & Japaridze κατά Γεωργίας* 08.10.2020 και *Zherdev κατά Ουκρανίας* 27.04.2017.

4.1.ζ. Διερεύνηση υπόθεσης Περάματος

Ένα ακόμη περιστατικό αστυνομικής αυθαιρεσίας που απασχόλησε έντονα την κοινή γνώμη κατά τα τέλος του 2021, συνδέεται με την καταδίωξη και τον ένεκα αυτής θάνατο νεαρού άνδρα Ρομά στη περιοχή του Περάματος. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις καταγγελίες, στα τέλη Οκτωβρίου 2021, λίγο μετά τα μεσάνυχτα, επτά αστυνομικοί, καταδιώκοντας ιδιωτικό όχημα, στο οποίο επέβαιναν δύο νεαρής ηλικίας άνδρες Ρομά, έβαλαν προς το μέρος τους, με αποτέλεσμα να προκαλέσουν τον θάνατο του συνοδηγού. Ο αριθμός των θανατηφόρων τραυματίων του θύματος, ο συνολικός αριθμός των καλύκων που ανευρέθηκαν στο χώρο του συμβάντος, καθώς και παραβίαση της ρητής εντολής, που είχε προηγηθεί προς τους εν λόγω αστυνομικούς από το επιχειρησιακό κέντρο για τον τερματισμό της καταδίωξης, προκάλεσαν την κοινωνική κατακραυγή ως προς τον αστυνομικό χειρισμό της υπόθεσης και την ποινική δίωξη των εμπλεκομένων αστυνομικών.

Στον Μηχανισμό διαβιβάστηκε άμεσα η διαταγή διενέργειας Ε.Δ.Ε. από την ΕΛ.ΑΣ., ενώ παράλληλα κατατέθηκε ξεχωριστά σε αυτόν και σχετική καταγγελία από τους γονείς του θανόντος, συγκροτώντας αντιστοίχως τις υποθέσεις **Φ. 306749** και **Φ. 308906**, και ο Μηχανισμός ανέλαβε τη διερεύνηση και τον συσχετισμό τους. Σε συνέχεια δημοσιευμάτων περί ολοκλήρωσης της πειθαρχικής έρευνας, ο Συνήγορος απέστειλε σχετική επιστολή προς την ΕΛ.ΑΣ., υπενθυμίζοντας να του αποσταλεί άμεσα το σύνολο της πειθαρχικής διαδικασίας μετά τη σύνταξη του πειθαρχικού πορίσματος. Η υπόθεση παραμένει υπό εσωτερική διερεύνηση.

4.2. Διερεύνηση καταγγελιών και υποθέσεων παράνομης επαναπροώθησης

Μέχρι το τέλος του 2021, είκοσι μία (21) καταγγελίες για παράνομες επαναπροωθήσεις εξετάζονται με την ειδική αρμοδιότητα του Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας (Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α.)¹⁰³. Είναι σημαντικό ότι η ΕΛ.ΑΣ. το 2019 άρχισε να διερευνά¹⁰⁴ με προκαταρκτική πειθαρχική έρευνα περιστατικά φερόμενης

103. Άλλες δεκαπέντε (15) καταγγελίες εξετάζονται με τη γενική αρμοδιότητα της Αρχής και εντάσσονται στην ομάδα υποθέσεων που άνοιξε με την αυτεπάγγελτη έρευνα που εκκίνησε τον Ιούνιο 2017. Οι καταγγελίες αυτές αφορούν σε φερόμενες επαναπροωθήσεις στη περιοχή του Έβρου, και αφορούν σε εκατοντάδες επαναπροωθούμενους/ες (βλ. interim έκθεση Απριλίου 2021 <https://www.synigoros.gr/?i=human-rights.el.files.791636>).

104. Για την αναπομπή από τον Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. μιας σχετικής Π.Δ.Ε. του 2019 προς συμπλήρωση,

επαναπροώθησης μέσω Έβρου που απασχόλησαν τον τύπο, διότι μέχρι τότε ήταν σε πλήρη άρνηση των συμβάντων, άνευ οιασδήποτε έρευνας¹⁰⁵. Το 2021 αρχίζουν να υποβάλλονται στον Εθνικό Μηχανισμό και αναφορές για περιστατικά, που αφορούν επαναπροωθήσεις από νησιά του Αιγαίου, στις οποίες εμπλέκεται όχι μόνον η ΕΛ.ΑΣ., αλλά και το Λιμενικό Σώμα. Και οι δύο φορείς άνοιξαν επίσημες διοικητικές έρευνες (Ε.Δ.Ε. το Λιμενικό Σώμα, Π.Δ.Ε. η ΕΛ.ΑΣ.) όταν τους προώθησε ο Εθνικός Μηχανισμός τις σχετικές καταγγελίες, όπως προβλέπει ο νόμος.

Τα περιστατικά που καταγγέλλθηκαν στον Εθνικό Μηχανισμό εμφανίζονται να είναι η κορυφή του παγόβουνου, δεδομένου ότι υπάρχει πλήθος δημοσιευμάτων και διαδικτυακών αναρτήσεων για συστηματικές επαναπροωθήσεις μεγάλου αριθμού ατόμων από τα χερσαία ή τα θαλάσσια σύνορα, γεγονός το οποίο έχει προβληματίσει και το Ευρωκοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η προστιθέμενη αξία των αναφορών προς τον Εθνικό Μηχανισμό είναι αφενός ότι οι θιγόμενοι τολμούν επωνύμως να υποστηρίξουν τις καταγγελίες τους, και αφετέρου ότι ο Εθνικός Μηχανισμός διενεργεί επίσημη έρευνα, προκειμένου να διακριβωθούν τα καταγγελλόμενα περιστατικά.

Από το σύνολο των είκοσι μία (21) υποθέσεων, δύο (2) αναφορές είναι εκτός αρμοδιότητας Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α., λόγω έλλειψης εξουσιοδότησης του άμεσα θιγομένου προσώπου, την οποία απαιτεί ο νόμος. Σε δύο (2) υποθέσεις, ο Συνήγορος επελήφθη κατόπιν διαβίβασης από τον Μηχανισμό Αναφορών της FRONTEX, βάσει του άρ. 111 παρ. 4 του Κανονισμού ΕΕ/2019/1896. Βάσει του ευρωπαϊκού αυτού Κανονισμού για την Ευρωπαϊκή Συνοριοφυλακή και Ακτοφυλακή, ο Υπεύθυνος Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της FRONTEX κοινοποιεί στον Συνήγορο του Πολίτη, ως εθνικό μηχανισμό προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τις καταγγελίες για παραβίαση, στις οποίες εμπλέκονται όργανα των ελληνικών αρχών¹⁰⁶. Ο Συνήγορος δημοσιοποίησε¹⁰⁷ την 01.12.2021 το γεγονός ότι ξεκίνησε έρευνα με την ειδική αρμοδιότητα του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. και για τη δεύτερη αναφορά για επαναπροώθηση από τον Έβρο που του διαβίβασε αρμοδίως ο Μηχανισμός Αναφορών

βλ. έκθεση Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. 2019, σελ. 46 – 47 <https://www.synigoros.gr/?i=human-rights.el.files.699386>.

105. Βλ. αυτεπάγγελτη έρευνα του Συνηγόρου του Πολίτη, ό.π. interim έκθεση Απριλίου 2021, <https://www.synigoros.gr/?i=human-rights.el.files.791636>.

106. Για τη συνεργασία του Συνηγόρου του Πολίτη με το Μηχανισμό Αναφορών της FRONTEX σε υποθέσεις που εμπλέκουν όργανα ελληνικών αρχών από τη σύσταση του ευρωπαϊκού μηχανισμού το 2016 μέχρι σήμερα, βλ. αναλυτικά στις ειδικές εκθέσεις του Συνηγόρου για τις Επιστροφές Αλλοδαπών ανά έτος, από το 2016 έως σήμερα (www.synigoros.gr).

107. <https://www.synigoros.gr/?i=kdet.el.news.892069>.

της FRONTEX, η οποία μάλιστα προήλθε από διερμηνέα της FRONTEX. Η ΕΛ.ΑΣ., στην οποία προώθησε ο Συνήγορος την αναφορά αυτή, ζητώντας την άμεση και διεξοδική διερεύνηση των καταγγελλομένων για το διάστημα 03 – 04.09.2021, ξεκίνησε προκαταρκτική διοικητική εξέταση, την οποία ο Συνήγορος παρακολουθεί, επιφυλασσόμενος για τις δικές του ενέργειες (**Φ. 308485**).

Από τις δέκα εννέα (**19**) εντός αρμοδιότητας υποθέσεις που ερευνώνται:

- Δεκατρείς (**13**) υποθέσεις αφορούν τον Έβρο (2 περιστατικά φέρονται να συνέβησαν το 2019, 6 το 2020 και 4 το 2021). Σε μία από τις υποθέσεις αυτές, ο αναφερόμενος είχε μάλιστα ήδη υποβάλει αίτημα ασύλου, διέμενε στη δομή φιλοξενίας Λαγκαδικίων Θεσσαλονίκης και καταγγέλλει ότι συνελήφθη στη Θεσσαλονίκη και προωθήθηκε στην Τουρκία μέσω Έβρου. Η έρευνα της ΕΛ.ΑΣ. εκκρεμεί (**Φ. 294363**). Σε άλλη υπόθεση, η καταγγελία αφορούσε μεταφορά αιτούντος άσυλο από την Ηγουμενίτσα για επαναπροώθηση μέσω Έβρου (**Φ. 283807**).
- Έξι (**6**) υποθέσεις αφορούν επαναπροωθήσεις στη θάλασσα που φέρονται να συνέβησαν το 2020 και 2021, από τις νήσους Λέσβο, Ρόδο, Κω, Κάλυμνο και Σάμο.

Πρέπει να σημειωθεί η δυσκολία να πεισθούν τα θύματα παρόμοιας μεταχείρισης να υποβάλουν επωνύμως αναφορές. Από τις αναφορές που ερευνά ο Εθνικός Μηχανισμός, σε μία υπόθεση που υπέβαλε Μ.Κ.Ο. δεν δίνεται συνέχεια, επειδή ο προσφεύγων φοβάται τυχόν μέτρα αντεκδίκησης από τη Διοίκηση (**Φ. 299926**). Σε άλλη αναφορά, αυτόπτης μάρτυρας φοβάται να δώσει τα στοιχεία του, αν και έχει δώσει τη μαρτυρία του σε διεθνή οργανισμό, ο οποίος την διαβιβάζει στην ΕΛ.ΑΣ. και το Λ.Σ. – ΕΛ.ΑΚΤ., τελικώς ανώνυμα (**Φ. 294506**). Και στις δύο παραπάνω περιπτώσεις, πρόκειται για αλλοδαπούς, νυν αιτούντες άσυλο, οι οποίοι βρίσκονται σε ευάλωτη θέση απέναντι σε τυχόν μεροληπτική διοικητική μεταχείριση. Και τα περιστατικά που φέρονται να παρακολούθησαν ως μάρτυρες ή να υπέστησαν ως άμεσα θιγόμενοι, κάθε άλλο παρά ενίσχυσαν την εμπιστοσύνη τους απέναντι στη Διοίκηση.

Ο Συνήγορος, για όλες τις υποθέσεις φερόμενης επαναπροώθησης, έχει ζητήσει την ενδελεχή έρευνα των περιστατικών, προωθώντας τις σχετικές αναφορές στη Διοίκηση προς έρευνα την οποία παρακολουθεί, επιφυλασσόμενος της αρμοδιότητάς του ίδιας έρευνας, σύμφωνα με το άρ. 1 παρ. 1 Ν. 3938/2011, όπως ισχύει. Έχει δε επισημάνει στη Διοίκηση ότι οι σχετικές αναφορές θέτουν προς διερεύνηση: α) ζητήματα παράνομης επαναπροώθησης, που συνιστά προσβολή της προσωπικής ελευθερίας και μη τήρηση της διαδικασίας σύλληψης και διοικητικής μεταχείρισης για κάθε τυχόν παράτυπο αλλοδαπό, πολλώ δε μάλλον για αιτούντα

άσυλο, β) ζητήματα παραβίασης των κανόνων διεθνούς προστασίας, δεδομένου ότι τυχόν επαναπροώθηση αιτούντος άσυλο αποτελεί όχι μόνον παραβίαση της προσωπικής ελευθερίας, αλλά και διακινδύνευση της προστασίας της ζωής και της προστασίας από βασανιστήρια κατά παραβίαση της αρχής του non – refoulement, γ) ζητήματα κακοποίησης από αστυνομικά όργανα που ενδέχεται να συνιστούν βασανιστήρια, προσβολή της σωματικής ακεραιότητας ή εξευτελιστική μεταχείριση, ενδεχομένως και με ρατσιστικό κίνητρο. Στις περιπτώσεις δε που κάποιος αφήνεται αβοήθητος στη θάλασσα, συντρέχει και διακινδύνευση της ζωής του.

Στις σχετικές διοικητικές έρευνες που έχουν διαβιβασθεί το 2021 στον Εθνικό Μηχανισμό, προκειμένου να εξετάσει την πληρότητά τους, τόσο από το Λ.Σ. – ΕΛ.Α-ΚΤ., όσο και από την ΕΛ.ΑΣ., εμφανίζονται κάποια κοινά προβλήματα. Χαρακτηριστικά σημειώνουμε τα εξής:

- Συχνά παραλείπεται η εξέταση των ιδίων των φερόμενων θυμάτων επαναπροώθησης, ενώ θα έπρεπε να αναζητηθούν μέσω των νομίμων εκπροσώπων τους¹⁰⁸. Το γεγονός αυτό μειώνει την αποτελεσματικότητα, αλλά και αξιοπιστία των εσωτερικών ερευνών της Διοίκησης (Φ. 297117, Φ. 291051, Φ. 294506).
- Παραλείπεται επίσης η διασταύρωση των συντεταγμένων στις φωτογραφίες που προσκομίζουν οι αναφερόμενοι, για να αποδείξουν την είσοδό τους στην Ελλάδα (Φ. 291051, Φ. 294506).
- Χρησιμοποιείται ως απόδειξη η μη καταγραφή από τις ελληνικές αρχές, γεγονός το οποίο συνιστά λήψη του ζητουμένου, αφού εάν είχαν ακολουθηθεί οι νόμιμες διοικητικές διαδικασίες δεν θα υπήρχε περιθώριο παράνομης επαναπροώθησης (Φ. 297117, Φ. 283807, Φ. 291051, Φ. 294506).
- Σε κάποιες περιπτώσεις, οι διενεργούντες τις εσωτερικές έρευνες της Διοίκησης προβαίνουν σε αξιολογικές κρίσεις που θέτουν ζητήματα μη τήρησης ίσων αποστάσεων (λ.χ. κρίσεις γενικά για την αξιοπιστία καταγγελιών αλλοδαπών, Φ. 297117), ή κρίσεις δεοντολογίας (λ.χ. για τον σεβασμό του Συντάγματος και των νόμων από τη Διοίκηση) που δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως κρίσεις για τα γεγονότα και για την απόδειξη ή μη παραβίασης νόμου και προσβολής δικαιώματος, διότι και πάλι υποπίπτουν στο λογικό σφάλμα της λήψης του ζητουμένου (Φ. 283807).

Οι έρευνες για τις επαναπροωθήσεις παραμένουν εκκρεμείς, ακόμη και στις περιπτώσεις που ο Εθνικός Μηχανισμός έχει ζητήσει από την ΕΛ.ΑΣ. ή το Λ.Σ. – ΕΛ.Α-

108. Σημειωτέον ότι είναι δυνατή και η εξέταση στις προξενικές αρχές στην αλλοδαπή κατ' ανάλογη εφαρμογή άρ. 216 παρ. 2 Κ.Π.Δ., όπως έχει επισημάνει ο Συνήγορος στην έκθεση Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. έτους 2020 σελ. 59.

ΚΤ. τη συμπλήρωση έρευνας, επισημαίνοντας συγκεκριμένες πλημμέλειες και ελλείψεις. Ο Συνήγορος θα επιμένει στην ανάγκη διεξοδικής διερεύνησης όλων των σχετικών αναφορών που θέτουν ζητήματα σοβαρών παραβιάσεων θεμελιωδών δικαιωμάτων.

4.3. Παραπομπή στον Υπουργό της μη αιτιολογημένης απόκλισης από πόρισμα του Εθνικού Μηχανισμού

Οι πρόσφατες τροποποιήσεις που επέφερε η νέα διάταξη του άρ. 188 Ν. 4662/2020, επιδίωξαν, μεταξύ άλλων, να προσδώσουν στον Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α., ως εξωτερικό μηχανισμό έρευνας και ελέγχου των εσωτερικών ερευνών των σωμάτων ασφαλείας, πρόσθετο έρεισμα στην επικοινωνία του με τη Διοίκηση. Η δυνατότητα να ενημερώνει σχετικά τον αρμόδιο Υπουργό, σε κάθε στάδιο της πειθαρχικής διαδικασίας, εφόσον διαπιστώνει απόκλιση με ανεπαρκή αιτιολογία από το πόρισμά του, για τις εκ μέρους του Υπουργού τυχόν ενέργειες ως πειθαρχικού προϊσταμένου του ενστόλου προσωπικού, ενισχύει πρόσθετα τη θεσμική εγγύηση της μη απόκλισης της Διοίκησης από το διατακτικό των πορισμάτων της Ανεξάρτητης Αρχής¹⁰⁹, αλλά κυρίως διευρύνει τη διαφάνεια των διαδικασιών και τη λογοδοσία των θεσμών. Η νέα αυτή δυνατότητα, δεν σημαίνει ότι ο Συνήγορος έρχεται να υποκαταστήσει τα πειθαρχικά όργανα, καθ' υπέρβαση της αρχής του φυσικού δικαστή, αλλά ακριβώς το αντίθετο, να υπερασπιστεί τον νομικό εγγυητισμό και ως εκ τούτου να υπεραμυνθεί του κράτους δικαίου.

Α. Κατά το 2021, ο Συνήγορος παρέπεμψε δύο (2) περιπτώσεις προς τον Υπουργό Προστασίας του Πολίτη, κρίνοντας ως μη αιτιολογημένη την απόκλιση της ΕΛ.ΑΣ. από τα πορίσματά του. Συγκεκριμένα:

4.3.α. Ρητορική μίσους

Αφορμή για την πειθαρχική, αλλά και για την ποινική διερεύνηση της υπόθεσης **Φ. 230990**, αποτέλεσε αναλυτικό δημοσίευμα της ηλεκτρονικής έκδοσης εφημερίδας το έτος 2017. Σύμφωνα με το περιεχόμενό του, μια κλειστή ομάδα αστυνομικών, χρησιμοποιώντας το γνωστό μέσο κοινωνικής δικτύωσης, πρόβαινε συστηματικά σε σειρά αναρτήσεων ρατσιστικού και βίαιου περιεχομένου από το προφίλ – σελίδα με όνομα χρήστη «Σκυλιά του Πολέμου The comeback» και δηλωθείσα ηλεκτρονική διεύθυνση fyssas@maxairomenos.com, η οποία επιπλέον συνδεόταν με τα προφίλ – σελίδες «Σκυλιά του Πολέμου Reloaded»

109. Βλ. άρ. 188, παρ. 4 Ν. 4662/2020.

**και «Σκυλιά του Πολέμου Cannot Die», που λειτουργούσαν ως διαδοχικοί πρό-
κάτοχοι του επίμαχου προφίλ, κάθε φορά που τερματιζόταν η λειτουργία τους,
λόγω παραβίασης των όρων χρήσεώς του ως προς τη ρητορική μίσους.**

Στο αναπεμπτικό του πόρισμα, ο Συνήγορος είχε ήδη αναφερθεί στο ότι το γεγονός διεξαγωγής δύο παράλληλων προκαταρκτικών ελέγχων σε ποινικό επίπεδο για το ίδιο συμβάν και του μη συσχετισμού τους, πέραν της διαρραγής της ενότητας της διαδικασίας, σύμφωνα με τα οριζόμενα στα άρ. 128 και 129 Κ.Π.Δ., επηρέασε ανάλογα και την πειθαρχική διαδικασία. Το αποτέλεσμα μιας τέτοιας επιρροής, σε συνδυασμό με την έλλειψη αυτοτέλειας μεταξύ των δύο διαδικασιών, που επίσης είχε σχολιάσει ο Συνήγορος, οδήγησε τελικά σε μια επιλεκτική πειθαρχική έρευνα, στερώντας της παράλληλα τον λειτουργικό της ρόλο.

Αναλυτικότερα, η πρακτική κατάληξη του σχηματισμού δύο ξεχωριστών δικογραφιών για την ίδια υπόθεση, οδήγησε στο παράδοξο να ασκηθεί ποινική δίωξη κατά του ελεγχόμενου αστυνομικού, ως υπαίτιου για παράβαση του Ν. 4285/2014 και, παράλληλα, για τον ίδιον ακριβώς λόγο, να εκκρεμεί προανακριτική διαδικασία σε βάρος του, ως υπόπτου. Ως περαιτέρω συνέπεια, η μη συνεκδίκαση των δύο συναφών δικογραφιών οδήγησε το ποινικό δικαστήριο να αποφανθεί, έχοντας γνώση μονομερώς επί των αποδεικτικών στοιχείων, που συγκεντρώθηκαν στο πλαίσιο της μιας εκ των δύο προκαταρκτικών διαδικασιών.

Η ίδια μονομέρεια επικράτησε και στην πειθαρχική διαδικασία, η οποία, αν και εμπλουτίστηκε με πρόσθετες μαρτυρικές καταθέσεις στη δεύτερη συμπλήρωσή της, ακολουθώντας τις συστάσεις του Συνηγόρου, εντούτοις, εμμένοντας ανατι-
ολόγητα στη συνταύτιση των δύο διαδικασιών, παρά τις αντίθετες επισημάνσεις της Αρχής, ολοκληρώθηκε, βασιζόμενη εξ ολοκλήρου στην ανωτέρω ποινική απόφαση. Η πρακτική αυτή οδήγησε εκ νέου την Αρχή να επισημάνει ότι εν προ-
κειμένω η πειθαρχική διαδικασία μοιάζει να αποποιείται τον σκοπό της, αυτόν του αυτοτελούς ελέγχου για τη διαπίστωση πειθαρχικών παραπτωμάτων, και να λει-
τουργεί προσχηματικά μέσω της παραπομπής της στην ποινική διαδικασία, πα-
ρεκκλίνοντας όχι μόνο από τις οικείες διατάξεις του άρ. 48 Π.Κ. 120/2008, αλλά εν
προκειμένω και από την ίδια τη διαταγή πειθαρχικής δίωξης, η οποία επεκτεινόταν
και σε αμιγείς πειθαρχικές παραβιάσεις. Ακόμη όμως κι έτσι, η Αρχή σημείωσε
ότι ο πειθαρχικός έλεγχος παραμένει ανατιολόγητα περιορισμένος και επιλεκτι-
κός, δεδομένου ότι δεν αναζητά, ούτε λαμβάνει υπόψη του, ως όφειλε, τα στοιχεία
της δεύτερης ποινικής δικογραφίας, που προέκυψε από την έτερη προκαταρκτική
εξέταση, αν και διέθετε γνώση περί της διεξαγωγής της. Η ίδια επιλεκτικότητα
εμφανίζεται και ως προς το κρίσιμο περιεχόμενο συμπληρωματικών μαρτυριών,
που ελήφθησαν στο πλαίσιο συμπλήρωσης της εσωτερικής διαδικασίας, κατόπιν
συστάσεων του Συνηγόρου, το οποίο παραμερίζεται με το επιχείρημα της καθυ-

στερημένης κατάθεσής τους. Η όποια, ωστόσο, καθυστέρηση, αν και περιορίζει την αποτελεσματικότητα του πειθαρχικού ελέγχου, σύμφωνα με τα κριτήρια που έχει θέσει το Ε.Δ.Δ.Α.¹¹⁰, αφενός δεν βαρύνει τους μάρτυρες και αφετέρου δεν αποτελεί λόγο εξαίρεσης των συναφών καταθέσεων.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, η Αρχή έκρινε σκόπιμο να αναφερθεί στη πάγια θέση του Ε.Δ.Δ.Α., κατά την οποία, όταν έρχονται στο φως στοιχεία για χρήση ρατσιστικών χαρακτηρισμών από αστυνομικά όργανα, επιτάσσει ότι: *«πρέπει να διερευνώνται ενδελεχώς όλα τα πραγματικά περιστατικά προκειμένου να διαπιστωθεί η πιθανή ύπαρξη ρατσιστικών κινήτρων¹¹¹»*. Υιοθετώντας, μάλιστα, τη θέση αυτή, η ΕΛ.ΑΣ. εξέδωσε την με αριθμ. πρωτ. 7100/4/3/24.05.2006 Εγκύκλιο – Διαταγή, στην οποία υπογραμμίζεται ότι οι αξιωματικοί, στο πλαίσιο της πειθαρχικής διερεύνησης υποθέσεων που αφορούν αντιδεοντολογική συμπεριφορά αστυνομικών σε βάρος ατόμων που ανήκουν σε ευάλωτες εθνοτικές, θρησκευτικές ή κοινωνικές ομάδες ή είναι αλλοδαποί, οφείλουν να προβαίνουν σε κάθε εύλογη ενέργεια για να ελέγξουν και να αποκαλύψουν την ύπαρξη ρατσιστικού κινήτρου, είτε ως αυτοτελές κίνητρο, είτε ως επιμέρους, σε περίπτωση πολλαπλών κινήτρων: *«Στην περίπτωση αυτή στα πορίσματα των διοικητικών εξετάσεων και ερευνών θα πρέπει να μνημονεύεται αν διερευνήθηκε η ύπαρξη τυχόν ρατσιστικού κινήτρου στη συμπεριφορά των ελεγχόμενων αστυνομικών»*. Στην ίδια κατεύθυνση, άλλωστε, κινείται και η διαταγή του πειθαρχικού ελέγχου, η οποία, πέραν της οριοθέτησής του μέσω του προσδιορισμού συγκεκριμένων διατάξεων, σημειώνει χαρακτηριστικά ότι: *«σε κάθε περίπτωση, στο πόρισμα της Ε.Δ.Ε., να καταχωρηθούν πλήρως αιτιολογημένες εκτιμήσεις και συμπεράσματα για την ύπαρξη ή μη ρατσιστικού κινήτρου στη συμπεριφορά των αστυνομικών, στοιχεία που πρέπει να προκύπτουν από το ανακριτικό υλικό»*.

Κατόπιν τούτων, το αρχηγείο της ΕΛ.ΑΣ. διέταξε να διερευνηθούν τυχόν νεώτερα στοιχεία επί της υπόθεσης, που δεν διερευνήθηκαν ή διερευνήθηκαν ανεπαρκώς, υπογραμμίζοντας την υποχρέωση ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας, σε περίπτωση απόκλισης από τις επισημάνσεις της Αρχής. Στα μέσα του καλοκαιριού του 2021, η Αρχή ενημερώθηκε ότι η αξιολόγηση της επιστολής της προς τον Υπουργό, καθώς και των συνημμένων σε αυτή προγενέστερων πορισμάτων της, δεν εισέφεραν νεώτερα στοιχεία, που να μην έχουν διερευνηθεί στο πλαίσιο της αρχικά διενεργηθείσας Ε.Δ.Ε., χωρίς άλλη αιτιολόγηση, χωρίς συμπληρωματική έρευνα και χωρίς απαντήσεις στα ζητήματα που τέθηκαν.

110. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *R.I.P. και D.L.P. κατά Ρουμανίας*, 10.05.2012.

111. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Μπέκος – Κουτρόπουλος κατά Ελλάδος*, 13.12.2005.

4.3.β. Σωματική βλάβη

Η υπόθεση **Φ. 244541** αναφέρεται σε επεισόδιο το οποίο διαδραματίστηκε μεταξύ πολιτών, εν συνεχεία ενεπλάκησαν σε αυτό και οι αστυνομικοί, που προσέτρεξαν προς επίλυσή του και κατέληξε στη σύλληψη μιας εκ των πολιτών, προκαλώντας ταυτόχρονα την καταγγελία της τελευταίας ότι αποτέλεσε θύμα αστυνομικής κακοποίησης. Και στην περίπτωση αυτή, σχηματίστηκαν δύο ποινικές δικογραφίες, η μία σε βάρος της συλληφθείσας με τη διαδικασία του αυτοφώρου και η άλλη σε βάρος των εμπλεκομένων αστυνομικών, κατόπιν έγκλησης που υπέβαλε αυτή σε βάρος τους.

Ως προς την πειθαρχική διερεύνηση της υπόθεσης, στο πόρισμά του ο Συνήγορος είχε επισημάνει: α) τον ανατιολόγητο χαρακτήρα διενέργειας Ε.Δ.Ε. του άρ. 27 Π.Δ. 120/2008, η οποία δεν συνιστά πειθαρχική δίωξη, παρόλο που εκκρεμούσαν καταγγελίες, και μάλιστα υπό μορφή έγκλησης, σε βάρος αστυνομικών για βαριά σωματική βλάβη, πολύ πριν την έκδοση της σχετικής διαταγής, β) την ανάγκη, στο πλαίσιο αυτό, μετατροπής της Ε.Δ.Ε., ώστε να λάβει χώρα η άσκηση πειθαρχικής δίωξης και γ) την ελλιπή τεκμηρίωση της ως άνω έκθεσης πορίσματος για μια σειρά από ζητήματα που άπτονταν των συνθηκών σύλληψης και κράτησης της καταγγέλλουσας, της διαδικασίας της αυτεπάγγελτης προανάκρισης που διενεργήθηκε, των συνθηκών τραυματισμού της καταγγέλλουσας, τη συγκριτική αξιολόγηση του συνόλου των μαρτυρικών καταθέσεων, και τέλος την αιτιολόγηση του συνόλου των ιατρικών γνωματεύσεων. Ως απάντηση, η Αρχή έλαβε δύο συμπληρωματικές εκθέσεις πειθαρχικού ελέγχου, οι οποίες, παρόλο που ανταποκρίθηκαν στη σύσταση της Αρχής περί μετατροπής της Ε.Δ.Ε., εντούτοις δεν εισέφεραν ιδιαίτερα ως προς τις ελλείψεις που είχε αναδείξει.

Αν και οι πολλαπλές ιατρικές γνωματεύσεις προστέθηκαν, τελικά, στο αποδεικτικό υλικό της πειθαρχικής διαδικασίας κατά τη συμπλήρωσή της, δεν παρασχέθηκε καμία εξήγηση ως προς τους λόγους που δεν αναζητήθηκαν αρμοδίως από την ΕΛ.ΑΣ., παρά μόνο κατόπιν σχετικής σύστασης της Αρχής, κατά παρέκκλιση της υποχρέωσης που υπαγορεύεται στο άρ. 148 παρ. 1 του Π.Δ. 141/1991, και η οποία προβλέπει την παράδοση των ιατρικών γνωματεύσεων που αφορούν σε μεταγόμενο στην αρμόδια αστυνομική υπηρεσία. Επίσης, παρά την υλική ενσωμάτωσή τους στην πειθαρχική δικογραφία, δεν αξιολογήθηκαν, ούτε σχολιάστηκαν, παραβλέποντας έτσι τα ευρήματά τους, τα οποία πρόσθετα επιβεβαίωναν σχετικές μαρτυρικές καταθέσεις. Τα ως άνω παρέκκλιναν της σχετικής υποχρέωσης που φέρουν οι αρχές, ιδιαίτερα σε τέτοιες περιπτώσεις. Η αθέτηση της εν λόγω υποχρέωσης παράγει ισχυρό τεκμήριο περί αστυνομικής κακομεταχείρισης, σύμφωνα με τη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο τονίζει ότι: «*όταν κάποιος που βρισκόταν*

σε καλή κατάσταση υγείας τίθεται υπό κράτηση από την αστυνομία και στη συνέχεια διαπιστώνεται ότι φέρει σωματικές βλάβες κατά την απελευθέρωσή του, το Κράτος είναι υποχρεωμένο να παράσχει λογική εξήγηση για τις αιτίες του τραυματισμού, ελλείψει της οποίας σαφώς ανακύπτει θέμα βάσει του άρθρου 3 της Ε.Σ.Δ.Α.¹¹². Γι' αυτό τον λόγο, το Ε.Δ.Δ.Α. ξεκαθαρίζει επίσης ότι σε τέτοιες περιπτώσεις «το βάρος απόδειξης ανήκει στις αρχές, οι οποίες είναι υποχρεωμένες να παράσχουν ικανοποιητικές και πειστικές εξηγήσεις¹¹³». Προς την ίδια κατεύθυνση, το Δικαστήριο προσθέτει ότι: «οι αρχές πρέπει πάντοτε να προσπαθούν να μαθαίνουν τι συνέβη για να κλείσουν την έρευνα ή τη βάση των αποφάσεών τους¹¹⁴».

Η ίδια πρακτική παρατηρήθηκε και σε σχέση με αντίστοιχες υποχρεώσεις που προέκυψαν εν προκειμένω στο πλαίσιο ποινικής προδικασίας, δυνάμει των δύο προαναφερόμενων ποινικών δικογραφιών που σχηματίστηκαν με αφορμή το σχετικό συμβάν. Η μη αναφορά σε αυτές, στο πλαίσιο του πειθαρχικού ελέγχου, εξαιτίας της ανεξαρτησίας των δύο διαδικασιών, θα συνιστούσε πρόσθετη παράλειψη, δεδομένου ότι το αποδεικτικό υλικό που συλλέχθηκε ένεκα των προαναφερόμενων δύο ποινικών δικογραφιών, χρησιμοποιήθηκε ως τέτοιο και στην πειθαρχική διαδικασία, καθορίζοντας αναλόγως το περιεχόμενό της και επηρεάζοντας το αποτέλεσμα της.

Αν και οι ανωτέρω πλημμέλειες αφορούν σε ποινική προδικασία, η υπογράμμισή τους κρίνεται απαραίτητη, όχι μόνο για τα ερωτήματα που εγείρονται ως προς την άσκηση των υπηρεσιακών καθηκόντων και τον βαθμό που επηρέασαν τη δικανική κρίση, αλλά, κυρίως, επειδή η κρίση αυτή προβάλλεται και στο πλαίσιο της πειθαρχικής διαδικασίας, τόσο αναφορικά με τα πραγματικά περιστατικά, όσο και ως επιχείρημα σε σχέση με την έλλειψη πειθαρχικής ευθύνης. Το έλλειμα ως προς την αυτοτέλεια του πειθαρχικού ελέγχου που διαπιστώνεται, έρχεται και εδώ αντιμέτωπο με την ίδια τη διαταγή διεξαγωγής του, η οποία αναφέρεται στον εντοπισμό και αμιγώς πειθαρχικών παραπτωμάτων, υπερθεματίζοντας τόσο των θεωρητικών¹¹⁵ όσο και των νομολογιακών¹¹⁶ εκτιμήσεων, ότι το εύρος του υπερβαίνει εκ προοιμίου αυτό του ποινικού.

Καμία εξήγηση δεν δίνεται, επίσης, για τη μη συμπερίληψη στον πειθαρχικό φάκελο και για τη μη χορήγηση στον Συνήγορο, παρά τις σχετικές συστάσεις του, των φωτογραφιών της καταγγέλλουσας, που προέκυψαν στο πλαίσιο της σήμανσής

112. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Aksoy κατά Τουρκίας*, της 18.12.1996.

113. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *ΛΜ και ΕΚ κατά Ελλάδος*, της 13.12.2005.

114. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Μ.Γ.Α.Α. κατά Ελλάδος*, της 18.01.2007.

115. Βλ. Παπαδαμάκης Α., 2016, *op.cit.*

116. Βλ. ΣτΕ Ολ. 4662/12.

της, σύμφωνα με τις διατάξεις στο άρ. 27 παρ. 1 εδ. α' Π.Δ. 342/1977, όπου υπογορεύεται ότι κάθε νομίμως συλλαμβανόμενο άτομο υπόκειται σε εγκληματολογική σήμανση, η οποία, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνει και τη φωτογράφησή του, οι προδιαγραφές της οποίας αναλύονται προηγούμενα στις ρυθμίσεις του άρ. 26 του ιδίου Π.Δ. Ομοίως, ελλιπής είναι η απάντηση που δίνεται στην Αρχή ως προς το αίτημά της για χορήγηση βιντεοληπτικού υλικού.

Ασχολίαστο, πρόσθετα, παραμένει το γεγονός του καταγγελλόμενου ισχυρισμού περί τετράωρης, πισθάγκωνης δέσμευσης του φερόμενου θύματος στα κάγκελα σκάλας της αστυνομικής υπηρεσίας, στην οποία μεταφέρθηκε κατά τη σύλληψή της, αν και ο εν λόγω ισχυρισμός επιβεβαιώνεται από καταθέσεις αυτοπτών μαρτύρων και συνάδει με το περιεχόμενο των προαναφερόμενων ιατρικών γνωματεύσεων. Η Αρχή και ως προς το σημείο αυτό έκρινε δέον να αναφερθεί στη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., η οποία έχει κρίνει ότι η συνεχής ή ακόμη και η πολύωρη χρήση χειροπέδων σε πρόσωπα υπό κράτηση, θέτει από μόνη της ζήτημα παραβίασης του άρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α. περί εξευτελιστικής συμπεριφοράς¹¹⁷. Στο ίδιο πνεύμα, υπενθυμίζεται ότι κινείται εξάλλου και η με αριθμ. πρωτ. 7100/22/4α/17.06.2005 Διαταγή – Εγκύκλιος του Αρχηγού της ΕΛ.ΑΣ., κατά την οποία: «Υπενθυμίζεται ότι την αστυνομική δράση (και την διοικητική δράση γενικότερα) διέπουν οι αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας. Ειδικότερα, το μέτρο της δέσμευσης πρέπει να εφαρμόζεται μόνον εφόσον κρίνεται πράγματι αναγκαίο και η πιθανότητα της απόδρασης δεν αντιμετωπίζεται με άλλο ηπιότερο τρόπο (π.χ. αυξημένη επιτήρηση). Απλή “αρνητική” συμπεριφορά των ελεγχομένων, η οποία άλλωστε εξηγείται από το στοιχειώδες ένστικτο αυτοσυντήρησης, δεν συνιστά άνευ ετέρου λόγο δέσμευσης. Ο αστυνομικός έχει, από την ιδιότητά του και την ειδική κυριαρχική θέση που τελεί, έννομη υποχρέωση άψογης συμπεριφοράς».

Τέλος, ο Συνήγορος υπογραμμίζει εκ νέου ότι η μη συγκριτική αξιολόγηση των καταθέσεων που λήφθηκαν υπόψη κατά την πειθαρχική έρευνα, παραβλέπει τις αποκλίσεις που εντοπίζονται ως προς τα πραγματικά περιστατικά τόσο μεταξύ των μαρτυριών, που δίδονται σε διαφορετικούς χρόνους από τα ίδια πρόσωπα, όσο και αυτών μεταξύ διαφορετικών μαρτύρων.

Στο πλαίσιο αυτό, στις 27.10.2021 ζητήθηκε εκ νέου η συμπλήρωση του διεξαχθέντος πειθαρχικού ελέγχου, σύμφωνα με τις διαπιστώσεις και παρατηρήσεις του Μηχανισμού, χωρίς στο μεταξύ να έχει σημειωθεί κάποια άλλη εξέλιξη.

Β. Αναφορικά με τις υποθέσεις που είχαν παραπεμφθεί στον Υπουργό Προστασίας

117. Αποφάσεις Ε.Δ.Δ.Α. *Shlykoff*, κ.ά. κατά *Ρωσίας* 19.01.2021, *Zherdev* κατά *Ουκρανίας*, 27.04.2017.

του Πολίτη κατά το προηγούμενο έτος και είχαν συμπεριληφθεί στη σχετική Ειδική Έκθεση του 2020, σημειώνεται ότι στο σύνολό τους αναπέμφθηκαν από τον Υπουργό στις αρμόδιες υπηρεσίες της ΕΛ.ΑΣ., προκειμένου να επανεξεταστούν οι θέσεις του Συνηγόρου, χωρίς περαιτέρω εξελίξεις. Πιο συγκεκριμένα:

1. Στην υπόθεση άσκησης βίας κατά κρατούμενων σε Κατάστημα Κράτησης κατά τη διάρκεια εφόδου ειδικής μονάδας της ΕΛ.ΑΣ. το 2018, που καταγγέλθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης (Φ. 249152), η συμπλήρωση του πειθαρχικού ελέγχου ως προς τις σημαντικές ελλείψεις που είχε εντοπίσει ο Συνήγορος, εξακολουθούσε να παρουσιάζει εσφαλμένη ή και ανύπαρκτη, σε κάποια σημεία, αιτιολογία. Στην επιστολή προς τον Υπουργό, που ακολούθησε, ο Συνήγορος, πέραν των σοβαρών κενών στην αιτιολογία σε σχέση με τα χτυπήματα που δέχθηκαν οι κρατούμενοι, επεσήμανε εκ νέου ότι η πειθαρχική δίκη είναι αυτοτελής και ανεξάρτητη της ποινικής και ότι η βάνausη συμπεριφορά, ως πειθαρχικό παράπτωμα, είναι ανεξάρτητη της τυπολογίας των αδικημάτων του Ποινικού Κώδικα, παραπέμποντας σχετικά στη πάγια νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α. Στα τέλη του 2020, το Αρχηγείο της ΕΛ.ΑΣ. απέστειλε την επιστολή του Συνηγόρου του Πολίτη προς την αρμόδια Διεύθυνση για συμπλήρωση της διοικητικής εξέτασης, υπενθυμίζοντας την υποχρέωση ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας, σε περίπτωση απόκλισης από το πόρισμα της Αρχής. Με νεότερη επιστολή του, ο Συνήγορος του Πολίτη στις αρχές του 2021 ζήτησε σχετική ενημέρωση, τηρώντας τις προβλέψεις και της τιθέμενης στο άρθρο 24 παρ. 6 του Π.Δ. 120/2008 προθεσμίας, ωστόσο, έκτοτε η Αρχή δεν έχει λάβει άλλη ενημέρωση επί της υποθέσεως.
2. Στην καταγγεληθείσα χρήση βίας κατά ανηλίκου, προσαχθέντος ως υπόπτου κλοπής στη Θράκη (Φ. 243154), ο Συνήγορος στην επιστολή του προς τον Υπουργό σημείωσε ότι, παρά τη διπλή συμπλήρωση του πειθαρχικού ελέγχου, που διατάχθηκε κατόπιν των δύο αναπεμπτικών πορισμάτων της Αρχής, η πειθαρχική έρευνα δεν κατάφερε να παράσχει τις απαιτούμενες εξηγήσεις που απαιτεί η αναστροφή του βάρους απόδειξης για τραυματισμό προσώπου που βρίσκεται στα χέρια της αστυνομίας. Όπως και αλλού επισημαίνεται, η νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α. υπογραμμίζει την υποχρέωση των κρατικών αρχών να προβούν σε βάσιμες εξηγήσεις για τα αίτια τραυματισμού του προσώπου αυτού, που να κλονίζουν αιτιολογημένα τον σχετικό ισχυρισμό του, ανεξαρτήτως τυχόν αθώωσης του αστυνομικού από το ποινικό δικαστήριο¹¹⁸. Επιπρόσθετα, ο Συνήγορος αναφέρθηκε και πάλι στο ευρύτερο αντικείμενο της πειθαρχικής έναντι της ποινικής

118. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α. Καραγιαννόπουλος κατά Ελλάδας, 21.06.2007, κ.ά.

δίκης και στον μη πειστικό, και πάντως μη αποδεδειγμένο, ισχυρισμό ότι ο τραυματισμός του ανηλίκου συνέβη στο μικρό χρονικό διάστημα που μεσολάβησε από την αποβίβασή του από το υπηρεσιακό όχημα μέχρι τη μετάβασή του στο νοσοκομείο. Επειδή η υπόθεση, παρά την προβλεπόμενη αναστολή στο άρ. 188 παρ. 4 Ν. 4662/2020, είχε τεθεί στο αρχείο, στις αρχές του 2021 από το Αρχηγείο της ΕΛ.ΑΣ. ζητήθηκε να αξιολογηθεί το περιεχόμενο της επιστολής του Συνηγόρου προς τον Υπουργό, σε συνδυασμό με την πειθαρχική δικογραφία προς διερεύνηση των σημείων που δεν είχαν διερευνηθεί είτε καθόλου είτε επαρκώς, υπογραμμίζοντας και εδώ την υποχρέωση ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας. Έκτοτε, δεν υπάρχει νεότερη ενημέρωση της Αρχής.

3. Ως προς την καταγγελία κρατουμένου προς το Συνήγορο για βασανισμό του και σοβαρή προσβολή της αξιοπρέπειάς του (**Φ. 237463**) κατά τη λήψη D.N.A. από αστυνομικούς στο πλαίσιο μεταγωγής του, ο Εθνικός Μηχανισμός αποφάσισε τη διεξαγωγή ίδιας έρευνας, ενώ παράλληλα ζήτησε την πειθαρχική διερεύνηση του περιστατικού. Ως προς το σκέλος της ίδιας έρευνας, εξαιτίας της ανατιολόγητα επιλεκτικής, αλλά και εσφαλμένης παροχής από την ΕΛ.ΑΣ. των αιτηθέντων από μέρους του Συνηγόρου στοιχείων, η περαιτέρω διερεύνηση της υπόθεσης απέβη αδύνατη, και ως εκ τούτου τέθηκε στο αρχείο.

Αναφορικά με την εσωτερική διαδικασία, η Αρχή, σχολιάζοντας μια σειρά σοβαρών πλημμελειών και σφαλμάτων, εισηγήθηκε ανάλογη συμπλήρωση της έρευνας, αλλά και την ενδεχόμενη αναβάθμιση της διεξαχθείσας Π.Δ.Ε. σε Ε.Δ.Ε., τόσο για λόγους αμεροληψίας, όσο και εξαιτίας της βαρύτητας των καταγγελιών. Αντί της οφειλόμενης συμπλήρωσης και εναρμόνισης της διοικητικής διαδικασίας σε αντιστοιχία με το περιεχόμενο του πορίσματος του Συνηγόρου του Πολίτη ή της ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας απόκλισης από αυτό – όπως ρητά ορίζουν οι διατάξεις του άρ. 188 παρ. 4 του Ν. 4662/2020, καθώς και άρ. 9 εδ. γ' και 12 του Κανονισμού Λειτουργίας του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. – διαβιβάστηκε στον Συνήγορο η απόφαση αρχειοθέτησης της υπόθεσης, παρακάμπτοντας με τον τρόπο αυτό εξ ολοκλήρου τον θεσμικό ρόλο του, ως Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, και, παρεκκλίνοντας από την υποχρέωση που θέτει το προαναφερόμενο νομικό πλαίσιο, περί αναστολής της πειθαρχικής απόφασης μέχρι την έκδοση του τελικού πορίσματος της Αρχής, τόσο στις περιπτώσεις που η τελευταία παρακολουθεί τη διοικητική εξέταση, και πολύ περισσότερο όταν διεξάγει ίδια έρευνα.

Στην επιστολή του προς τον Υπουργό, ο Συνήγορος επανέλαβε τις σοβαρές πλημμέλειες του πειθαρχικού ελέγχου, αλλά και τα εξίσου σοβαρά αποδεικτικά στοιχεία της υπό πειθαρχική διερεύνηση καταγγελίας, αναφέρθηκε στην κατ' ουσίαν άρνηση της αστυνομίας να του χορηγήσει πρόσβαση σε απαιτούμενες,

για τη δική του έρευνα, πληροφορίες, ενώ επεσήμανε για μια ακόμη φορά την αυτοτέλεια μεταξύ ποινικής και πειθαρχικής έρευνας. Στις αρχές του 2021, το Αρχηγείο της ΕΛ.ΑΣ. αρχικά ζήτησε να εξεταστεί η βασιμότητα της γνώμης του Συνηγόρου, υπογραμμίζοντας την ανάγκη ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας και εν συνεχεία προχώρησε στην ανάκληση της αρχειοθέτησης και σε διαταγή συμπλήρωσης της Π.Δ.Ε. λόγω διάστασης απόψεων μεταξύ Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. και ΕΛ.ΑΣ. Ο Συνήγορος δεν έχει ενημερωθεί για άλλες εξελίξεις της εσωτερικής διερεύνησης της υπόθεσης.

4. Ο πειθαρχικός έλεγχος για την υπόθεση **Φ. 254783**, διερευνούσε τη χρήση όπλου και τον τραυματισμό του δράστη ληστείας σούπερ μάρκετ. Η συμπλήρωσή του, που διατάχθηκε ύστερα από επισημάνσεις του Συνηγόρου για μια σειρά από ζητήματα που άπτονταν κυρίως ελλείψεων ως προς τα αποδεικτικά στοιχεία, δεν τις έλαβε ουσιαστικά υπόψη της. Στην επιστολή του προς τον Υπουργό, ο Συνήγορος σημείωσε τη συναφή έλλειψη αιτιολογίας, που προκάλεσε η μη λήψη υπόψη και η μη αξιολόγηση των υποδεικνυόμενων αποδεικτικών μέσων. Ομοίως, αναφέρθηκε στην έλλειψη της αναγκαίας αιτιολογίας ως προς τον χαρακτηρισμό των πυροβολισμών, ως βολών «ακινητοποίησης» και ως προς τη χρήση ηπιότερων μέσων, δηλαδή στην τήρηση των αρχών της αναγκαιότητας και αναλογικότητας, που υπαγορεύονται από τον Ν. 3169/2003 για τη χρήση πυροβόλου όπλου και τη σχετική νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α. Ως αποτέλεσμα της ανωτέρω επιστολής, στις 14.05.2021 διατάχθηκε νέα συμπλήρωση του πειθαρχικού ελέγχου, η οποία ακόμη παραμένει εν εξελίξει.

Κοινό σημείο όλων των υποθέσεων, για τις οποίες μέχρι τώρα ο Συνήγορος έκρινε ανατιολόγητη απόκλιση από το πόρισμά του, ενημερώνοντας σχετικά με επιστολή του τον Υπουργό, είναι ότι προωθήθηκαν εκ νέου στις αρμόδιες διευθύνσεις της ΕΛ.ΑΣ. για περαιτέρω εξέταση. Κοινό σημείο, ωστόσο, συνιστά και το γεγονός των καθυστερήσεων ως προς τις ενέργειες για την περαιτέρω αυτή εξέταση, με αποτέλεσμα να εκκρεμεί αναλόγως η ολοκλήρωση των πειθαρχικών ερευνών, αφενός υποσκάπτοντας την αποτελεσματικότητα του ελέγχου, όπως έχει καταγραφεί η νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α.¹¹⁹, και αφετέρου επιμκύνοντας την κατάσταση υπηρεσιακής επισφάλειας των ελεγχόμενων αστυνομικών. Το σύνολο των πειθαρχικών οργάνων της πολιτικής και της φυσικής ιεραρχίας των σωμάτων που υπόκεινται στον έλεγχο του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α., καλούνται να επιβεβαιώσουν emphaticά τη βούλησή τους για διενέργεια ελέγχων με πληρότητα και αμεροληψία. Ο Συνήγορος του Πολίτη θα επιμείνει στην

119. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Aleksey Borisov κατά Ρωσίας*, 16.07.2015.

αξιοποίηση του εργαλείου της αναπομπής υποθέσεων στον αρμόδιο Υπουργό, σε περιπτώσεις αναιτιολόγητης απόκλισης από σχετικό πόρισμά του, αποτελώντας την *«ουσιαστική δικλείδα ασφαλείας για τις εσωτερικές έρευνες της Διοίκησης»*, όπως χαρακτήριζε τη σχετική ρύθμιση η αιτιολογική έκθεση που τη συνόδευε.

A stylized graphic of a plant with four leaves. The top-left leaf is teal and contains the number 5. The top-right leaf is a darker teal. The bottom-left leaf is a lighter blue-grey. The bottom-right leaf is a medium teal. The leaves are arranged in a cross-like pattern.

5

ΣΥΝΗΘΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ

5. Συνήθη διαδικαστικά ζητήματα κατά την πειθαρχική διερεύνηση

5.1. Ως προς τη συλλογή και αξιολόγηση αποδεικτικού υλικού

5.1.α. Μάρτυρες και μαρτυρικές καταθέσεις

Ένα κρίσιμο ζήτημα, το οποίο θίγεται σε όλες τις ειδικές εκθέσεις του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. που έχουν προηγηθεί μέχρι τώρα, και παρόλα αυτά εξακολουθεί να εγείρεται συχνά στα πορίσματα του Συνηγόρου του Πολίτη, είναι η παράλειψη αναζήτησης και ανεύρεσης αυτοπτών μαρτύρων, ακόμη και σε υποθέσεις που γίνεται ρητή αναφορά στη παρουσία τους. Ως άμεσο επακόλουθο, καταγράφεται ο περιορισμός και, κατ' επέκταση, η μονομέρεια της πειθαρχικής διερεύνησης στις μαρτυρίες ή έγγραφες εξηγήσεις αστυνομικών, ελεγχόμενων και μη (Φ. 270993, Φ. 269135, Φ. 267196, Φ. 269382, Φ. 275404, Φ. 270704, Φ. 247668, Φ. 271379, Φ. 271378, Φ. 282183, Φ. 258681, Φ. 269138, Φ. 246381, Φ. 287243, Φ. 278405, Φ. 287243, Φ. 289235, Φ. 293294). Το δεύτερο άμεσο επακόλουθο συνίσταται στην αποδυνάμωση του κομβικού ρόλου των αυτοπτών μαρτύρων ως κύριο αποδεικτικό μέσο στην αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας, καθώς «*νοούνται τα πρόσωπα εκείνα που καλούνται προς εξυπηρέτηση του σκοπού της απόδειξης να καταθέσουν γεγονότα και περιστατικά που αφορούν μία δικαζόμενη ή ανακρινόμενη υπόθεση και με την οποία βρίσκονται σε ορισμένη ιστορική σχέση¹²⁰*».

Προέκταση του αποτελέσματος αυτού, είναι η υποβάθμιση που επέρχεται στην πειθαρχική έρευνα, καθώς, όπως επισημαίνει η πάγια νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., η έρευνα που διεξάγεται από την αστυνομία, αφορά σε συμπεριφορά αστυνομικού και περιορίζεται κατά κύριο λόγο σε καταθέσεις αστυνομικών, δεν μπορεί να είναι ανεξάρτητη και, κατ' επέκταση, αποτελεσματική¹²¹. Πιο συγκεκριμένα, το δικαστήριο υπογραμμίζει ότι «*οι αρχές οφείλουν να έχουν λάβει εύλογα μέτρα για να εξασφαλίσουν τα αποδεικτικά στοιχεία που αφορούν το περιστατικό, μεταξύ άλλων καταθέσεις αυτοπτών μαρτύρων και στοιχεία σήμανσης. Στο πλαίσιο αυτό, υπάρχει η απαίτηση για ταχεία διεξαγωγή της έρευνας, στο πλαίσιο της λογικής. Αν η έρευνα χαρακτηρίζεται*

120. Τριανταφύλλου Α., 2014, *Ζητήματα Μαρτυρικής Απόδειξης στην Ποινική Δίκη*, Π.Ν. Σάκκου-λας, σελ. 1.

121. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Emin Huseynov κατά Αζερμπαϊτζάν*, 07.05.2015.

από ατέλειες που υπονομεύουν τη δυνατότητά της να προσδιορίσει τις περιστάσεις υπό τις οποίες έλαβε χώρα το συμβάν ή να επιτύχει την εξακρίβωση της ταυτότητας των υπαιτίων, τότε δεν θα ικανοποιεί το κριτήριο της αποτελεσματικότητας¹²²».

Η κρισιμότητα μιας τέτοιας παράλειψης εντείνεται ακόμη περισσότερο, καθώς τις περισσότερες φορές ο Συνήγορος διαπιστώνει ότι αφορά σε περιπτώσεις καταγγελιών σοβαρής κακομεταχείρισης προσώπου, ενόσω βρίσκεται υπό κράτηση, είτε υπό τον γενικότερο αστυνομικό έλεγχο (Φ. 270993, Φ. 269135, Φ. 267196, Φ. 270704, Φ. 247668, Φ. 271379, Φ. 271378, Φ. 282183, Φ. 293292, Φ. 299498, Φ. 246381, Φ. 295300). Η απόλυτη απαγόρευση, που υπαγορεύει το άρθρο 3 της Ε.Σ.Δ.Α. απέναντι σε τέτοιες συμπεριφορές, συνιστώντας την επιτομή της Σύμβασης, αντικατοπτρίζεται στην απαίτηση του Ε.Δ.Δ.Α. η Διοίκηση «να παρέχει ικανοποιητικές και πειστικές εξηγήσεις μέσω αποδεικτικών στοιχείων που ερείδονται στα πραγματικά περιστατικά, θέτοντας υπό αμφισβήτηση την άποψη του θύματος περί των γεγονότων». Ως προς το περιεχόμενο των λογικών και πειστικών εξηγήσεων, το Ε.Δ.Δ.Α. γενικά εφαρμόζει τον κανόνα της απόδειξης «πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας¹²³», ενώ στις περιπτώσεις που η απόδειξη μπορεί να προκύπτει από συνδυασμό ισχυρών, σαφών και συνεπών συμπερασμάτων, αυτά πρέπει να εξάγονται βάσει αμάχητων και ισχυρών τεκμηρίων. Επιπρόσθετα, οι αρχές επιφορτίζονται το βάρος απόδειξης, μέσω της αντιστροφής του, που επιτάσσει η εκ των πραγμάτων εξουσιαστική σχέση που διατρέχει τέτοιου είδους καταγγελίες¹²⁴. Σημειώνεται, ότι οι απαιτήσεις αυτές ισχύουν ακόμη και σε πολύπλοκες ή δυσκολότερες περιστάσεις, κατά της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος¹²⁵.

Αντίστροφα, το Ε.Δ.Δ.Α. προειδοποιεί ότι η παράλειψη τέτοιων εξηγήσεων δύναται να αποτελέσει επαρκή βάση για τη στοιχειοθέτηση δυσμενούς δικανικής κρίσης για το υπόλογο κράτος, η οποία «δικαιολογείται από το γεγονός ότι τα πρόσωπα υπό κράτηση είναι σε ευάλωτη θέση και οι αρχές έχουν χρέος να τα προστατεύουν¹²⁶». Προστίθεται, επίσης, ότι οι εξηγήσεις αυτές συνιστούν κατ' ουσίαν εφαρμογή του άρθρου 1 της Ε.Σ.Δ.Α. και παραπέμπουν στην υποχρέωση για αποτελεσματική επίσημη έρευνα: «Αυτή η έρευνα θα πρέπει να οδηγεί στην αναγνώριση και τιμώρηση των υπευθύνων. Διαφορετικά η γενική νομοθετική απαγόρευση των

122. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Μακαρατζής κατά Ελλάδας*, 20.12.2004.

123. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Ιρλανδία κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 18.01.1978.

124. Αποφάσεις Ε.Δ.Δ.Α., *Salman κατά Τουρκίας*, 27.06.2000, Ε.Δ.Δ.Α., *Ρορα κατά Μολδαβίας*, 21.09.2010.

125. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Ramirez Sanchez κατά Γαλλίας*, 04.07.2006

126. Βλ. ενδεικτικά Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Salman κατά Τουρκίας*, 27.06.2000.

βασανιστηρίων, της απάνθρωπης και εξευτελιστικής συμπεριφοράς και τιμωρίας θα ήταν, παρά τη θεμελιακή της σπουδαιότητα, ανεφάρμοστη στην πράξη, καθιστώντας σε κάποιες περιπτώσεις δυνατό στο Κράτος να καταχράται το δικαίωμα εκείνων που βρίσκονται υπό τον έλεγχο του μέσω της ουσιαστικής ατιμωρησίας¹²⁷». Υπογραμμίζεται, δε, ότι: «οι αρχές πρέπει πάντοτε να προσπαθούν να μαθαίνουν τι συνέβη και να μην στηρίζονται σε βιαστικά ή αβάσιμα συμπεράσματα για να κλείσουν την έρευνά τους ή για να στηρίξουν τις αποφάσεις τους¹²⁸».

Προς τούτο, ο Συνήγορος σε πολλαπλά πορίσματά του εμμένει στον εντοπισμό και άλλων βασικών τρίτων μαρτύρων, όπως ιατροδικαστών, θεράποντων ιατρών, νοσηλευτικού προσωπικού, συγκρατούμενων, οικείων, συμπεριλαμβανομένων και των αυτήκων και αυτοπτών μαρτύρων, οι οποίοι ομοίως σε πολλές περιπτώσεις δεν αναζητούνται (Φ. 271381, Φ. 272697, Φ. 282183, Φ. 270704, Φ. 294870, Φ. 264381, Φ. 291505, Φ. 278405, Φ. 287243, Φ. 290225, Φ. 293294, Φ. 301006, Φ. 299498, Φ. 295300, Φ. 295453, Φ. 293292, Φ. 269381). Πέραν της επιλεκτικότητας που διαπιστώνεται, κάποιες φορές, ως προς τους μάρτυρες που τελικά καλούνται να καταθέσουν (Φ. 270993, Φ. 244541), επιλεκτικότητα διαπιστώνεται και ως προς τη βαρύτητα των μαρτυρικών καταθέσεων. Το σχήμα που ακολουθεί είτε έχει τη μορφή του διπόλου, ο λόγος του εγκαλούντος στον λόγο του ελεγχομένου, με τη γνώμη του τελευταίου να βαραίνει συχνά δυσανάλογα και ανατιπολόγητα περισσότερο, ενώ σε κάθε περίπτωση οι συνιστάμενες αμφιβολίες να συντείνουν στην άρση της πειθαρχικής ευθύνης (Φ. 262865, Φ. 260309, Φ. 288914, Φ. 287243, Φ. 291505, Φ. 294870, Φ. 295300, Φ. 289235, Φ. 287343, Φ. 252323), είτε να αναδεικνύονται μονοσήμαντες και άλλοτε ασήμαντες αντιφάσεις στους ισχυρισμούς των θυμάτων – ολιγόλεπτες χρονικές αποκλείσεις ή λεκτικές παραφράσεις – που μονοπωλούν την επιχειρηματολογία του διενεργούντος τον πειθαρχικό έλεγχο και που, ομοίως, επιχειρηματολογούν υπέρ των αμφιβολιών ως προς την πειθαρχική ευθύνη (Φ. 247668, Φ. 259610, Φ. 262531). Η εκ προοιμίου και αξιωματική αμφισβήτηση των μαρτυρικών καταθέσεων θυμάτων ή/και άλλων ιδιωτών, ως αναξιόπιστες, χωρίς περαιτέρω διερεύνηση ή αιτιολόγηση, τροφοδοτεί συχνά έναν πρόσθετο λόγο πρόκλησης αμφιβολιών (Φ. 262867, Φ. 269381, Φ. 287343, Φ. 270704, Φ. 245785, Φ. 289235, Φ. 287343).

Η προβολή αμφιβολιών ως αποτέλεσμα της πειθαρχικής διαδικασίας δεν παραγνωρίζει μονάχα τις απαιτήσεις που θέτει, μέσω της νομολογίας του, το Ε.Δ.Δ.Α., ως προς την υποχρέωση αποτελεσματικής έρευνας, αλλά και τον ίδιο το σκοπό

127. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Assenov κ.ά. κατά Βουλγαρίας*, 28.10.1998.

128. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Mikheyev κατά Ρωσίας*, 26.01.2006.

του πειθαρχικού ελέγχου, όπως υπαγορεύεται από τις διατάξεις του άρ. 24 Π.Δ. 120/2008, εφόσον πρόκειται για Π.Δ.Ε., και του άρ. 26 του ιδίου Π.Δ., εφόσον ταυτίζεται με Ε.Δ.Ε. Ταυτόχρονες πλημμέλειες, που σχετίζονται με τη μη προσκόμιση φωτογραφιών σήμανσης (Φ. 270704, Φ. 26748) ή τη μη κατ' αντιπαράσταση αναγνώριση εγκαλούντος και εμπλεκόμενων αστυνομικών (Φ. 247668) ή την ανορθόδοξη λήψη καταθέσεων χωρίς υποβολή συγκεκριμένων ερωτήσεων (Φ. 254289, Φ. 299498, Φ. 291505, Φ. 301006, Φ. 295453, Φ. 293292, Φ. 269381) με τις οποίες να διευκρινίζονται κρίσιμα για τη διερεύνηση της υπόθεσης ζητήματα ή αντίθετα μέσω πολύ κλειστών ερωτήσεων, ως προϋπόθεση περιορισμένων απαντήσεων (Φ. 282183) και που συνεχίζονται, παρά τα σχόλια ή τις επισημάνσεις του Συνηγόρου, τείνουν να προσδίδουν στο επιχείρημα των αμφιβολιών έναν μεροληπτικό και εξίσου βολικό χαρακτήρα.

Η αξιολόγηση των καταθέσεων και ο εντοπισμός τυχόν αντιφάσεων αποτελεί μέρος του διαγνωστικού καθήκοντος, που ενέχεται στη διοικητική εξέταση και ως εκ τούτου υπάγεται στον κανόνα της ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας, όπως υπαγορεύει ο συνδυασμός των άρθρων 139 Κ.Π.Δ. και 8 παρ. 2 Π.Δ. 120/2008. Στο πλαίσιο αυτό, η γενική αναφορά περί αντιφάσεων ή αντιθέσεων οφείλει, αν δεν αιτιολογείται ειδικά, να αποφεύγεται, ενώ η αξιολόγηση, καθόσον αφορά στο σύνολο των καταθέσεων μιας διοικητικής εξέτασης, πρέπει να είναι συγκριτική, συνδυαστική και να τηρεί την αρχή των ίσων αποστάσεων, ως προς την εκτίμηση της αξιοπιστίας των ισχυρισμών του καταγγέλλοντος και των εμπλεκόμενων αστυνομικών. Η συντονισμένη λήψη και συγκριτική ανάγνωση των μαρτυρικών καταθέσεων συμβάλλει επίσης στο να αποφεύγονται μαρτυρίες με πανομοιότυπο, αν όχι και ολόιδιο περιεχόμενο, οι οποίες, πέραν ότι συχνά διολισθαίνουν σε ευτράπελους ισχυρισμούς, υπονομεύουν το κύρος της πειθαρχικής διαδικασίας μέσω της ανταπόκρισης σε τύπους, κενούς ουσίας (Φ. 247083, Φ. 269138, Φ. 278405, Φ. 282183, Φ. 290633, Φ. 294870, Φ. 301006).

Μια τέτοια τακτική, έχει ομοίως οδηγήσει το Δικαστήριο να αποφανθεί επανειλημμένα υπέρ της παραβίασης του διαδικαστικού σκέλους του άρθρου 3 της Ε.Σ.Δ.Α., επειδή, μεταξύ άλλων σοβαρών ελλείψεων στην έρευνα: «οι αρχές φαίνεται να αποδέχθηκαν ανεπιφύλακτα την εκδοχή των γεγονότων που παρουσίασαν οι αστυνομικοί που τον συνέλαβαν (...) αποδέχθηκαν επίσης πολύ εύκολα τους ισχυρισμούς της αστυνομίας¹²⁹». Βασική παράμετρος υπέρ της διαπίστωσης της ίδιας παραβίασης, παραμένει το γεγονός «δεν ελήφθησαν περαιτέρω μέτρα, προκειμένου να επιλυθεί η ασυμφωνία μεταξύ της εκδοχής των αστυνομικών για τα γεγονότα (...)

129. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α. PARNOV κατά Μολδαβίας, 13.07.2010.

Ένα πιθανό ερευνητικό μέτρο εν προκειμένω θα μπορούσε να ήταν η οργάνωση μιας πρόσωπο με πρόσωπο αντιπαράθεσης¹³⁰». Τήρηση ίσων αποστάσεων, ωστόσο, απαιτείται και κατά την αξιολόγηση των καταθέσεων των αστυνομικών μεταξύ τους (Φ. 290633, Φ. 293292, Φ. 245783) ή μεταξύ καταθέσεων ιδιωτών (Φ. 288646, Φ. 292439) αφού, και σε αυτή την περίπτωση, η ταυτόχρονη έλλειψη αιτιολογίας, προκαλεί εύλογα ερωτηματικά ως προς την αμεροληψία του διενεργούντος, ενισχύοντας ισχυρισμούς περί διακριτικής μεταχείρισης.

Ο αποκλεισμός βασικού μάρτυρα, και πολύ περισσότερο του ίδιου του θύματος, από τη διοικητική διερεύνηση, λόγω της παρουσίας του ή παραμονής του στο εξωτερικό, όπως διατυπώθηκε σε τέσσερις (4) τουλάχιστον υποθέσεις που χειρίστηκε ο Συνήγορος, αφενός υπολείπεται νομικής βάσης, δεδομένου ότι το άρ. 33 παρ. 1 Π.Δ. 120/2008 εξασφαλίζει την ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων του Κ.Π.Δ. για την κλήτευση, τον όρκο, τον τρόπο εξέτασης των μαρτύρων, ενώ το άρ. 216 παρ. 2 εδ. 1 του Κ.Π.Δ. υπαγορεύει ότι: «οι μάρτυρες που διαμένουν στο εξωτερικό εξετάζονται στις επιτόπιες προξενικές αρχές». Αφετέρου, αντίκειται στη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., η οποία σημειώνει ότι η ανεύρεση και εξέταση βασικού μάρτυρα σε υπόθεση συνιστά ένα από τα θεμελιακά ερευνητικά βήματα που απαιτούνται για την εκπλήρωση της προϋπόθεσης διενέργειας ανεξάρτητης και αποτελεσματικής έρευνας¹³¹ (Φ. 258681). Το σφάλμα παραμένει ακόμη και στις περιπτώσεις που, τελικά, ύστερα από πολύμηνη καθυστέρηση, το θύμα ή ο ουσιώδης μάρτυρας καταθέτουν, λόγω της παρέλευσης κρίσιμου διαστήματος για τη διασφάλιση της κατάθεσής τους και ως εκ τούτου για την αποτελεσματικότητα της έρευνας (Φ. 246381, Φ. 291505). Την ευθύνη, δε, προς τούτο δεν μπορεί, σε καμία περίπτωση, να φέρει ο μάρτυρας που αρχικώς αποκλείσθηκε και που εν συνεχεία δεν κλήθηκε εγκαίρως, αλλά ο ασκών τον πειθαρχικό έλεγχο, ο οποίος, όπως υπογραμμίζει το Ε.Δ.Δ.Α., οφείλει χάριν της αρτιότητας και αποτελεσματικότητας της έρευνας να δρα με ταχύτητα και επιμέλεια¹³² (Φ. 230990).

Παρόμοια, ο Συνήγορος σημειώνει ότι, προκειμένου να εξασφαλίζεται η κλήτευση μαρτύρων αγνώστου διαμονής και να διασφαλίζεται το γεγονός της επίδοσης της κλήσης, θα πρέπει, βάσει και πάλι του άρ. 33 παρ. 1, να εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρ. 156 Κ.Π.Δ. Σε αντίθετη περίπτωση, το άρ. 154 παρ. 2 υπαγορεύει την ακυρότητα των σχετικών εκθέσεων (Φ. 247939).

130. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *TARJANI κατά Ουγγαρίας*, 10.10.2017.

131. Η μη έγκαιρη αναζήτηση αλλοδαπών έχει ήδη επισημανθεί και σε άλλες υποθέσεις του Εθνικού Μηχανισμού, βλ. Έκθεση Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. 2019, σελ. 97.

132. Μεταξύ άλλων, Αποφάσεις ΕΔΔΑ *Assenov κ.ά. κατά Βουλγαρίας* 28.10.1998, *Mikheyev κατά Ρωσίας* 26.01.2006, *Dzhulay κατά Ουκρανίας*, 03.04.2014, *Lolayev κατά Ρωσίας*, 15.01.2015.

5.1.β. Οπτικοακουστικό υλικό – Ηχητικά αρχεία

Η εξασφάλιση και αξιοποίηση οπτικοακουστικού υλικού και γενικότερα φωτογραφικού υλικού, αποτελεί ένα εκ των βασικών στοιχείων που ο Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. αφενός έχει πολλαπλά τονίσει ότι πρέπει να περιλαμβάνει η πειθαρχική έρευνα για να θεωρηθεί διεξοδική και εμπεριστατωμένη, και αφετέρου, τις περισσότερες φορές, ζητά εκ των προτέρων από τον διενεργούντα τον διοικητικό έλεγχο να μεριμνήσει να λάβει και να εντάξει στο φάκελο της πειθαρχικής δικογραφίας. Ειδικά όταν πρόκειται για καταγγελίες κατά της ζωής, σωματικής ακεραιότητας ή για βασανιστήρια και άλλες μορφές εξευτελιστικής συμπεριφοράς, το εν λόγω αίτημα διατυπώνεται σε πάγια βάση. Το ίδιο συμβαίνει και όταν πρόκειται για μεγάλης έκτασης επεισόδια, για τα οποία πρέπει να διευκρινιστούν πολλές παράμετροι.

Παρά, ωστόσο, την ειδική και προκαταβολική αυτή αναφορά, ο Συνήγορος διαπιστώνει ότι στις περισσότερες υποθέσεις το βιντεοληπτικό υλικό είτε παραλείπεται να αναζητηθεί χωρίς καμία αιτιολογία (Φ. 271381, Φ. 272697, Φ. 270704, Φ. 262869, Φ. 247668, Φ. 294870, Φ. 269138, Φ. 262867, Φ. 278405, Φ. 289235, Φ. 290225, Φ. 290633, Φ. 301006, Φ. 291505) ακόμη και σε περιπτώσεις που στοιχειοθετείται η γνώση περί ύπαρξής του (Φ. 262197), είτε ακόμη και όταν αναζητείται, δεν εξασφαλίζεται κυρίως λόγω της διαγραφής που έχει ήδη υποστεί (Φ. 299498).

Συνδυαστικά δε, έχει προβληθεί το επιχείρημα ότι η μη αναζήτηση και λήψη βιντεοληπτικού υλικού εδράζεται στην υπ' αριθμ. 58/2005 απόφαση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, κατά την οποία: *«τα δεδομένα θα τηρούνται το πολύ επτά (7) ημέρες μετά την παρέλευση των οποίων, τα στοιχεία θα πρέπει να διαγράφονται»* και από την οποία αναφέρεται, ότι δεσμεύεται ο Θάλαμος Επιχειρήσεων Παρακολούθησης Ελέγχου Κυκλοφορίας (Θ.Ε.Π.Ε.Κ.), που με τη σειρά του διαχειρίζεται το σύστημα καμερών C4I. Σε αυτό το πλαίσιο, η παρέλευση του επταημέρου καθιστά ανώφελη την όποια αναζήτηση οπτικοακουστικού υλικού, λόγω της προβλεπόμενης πρότερης διαγραφής του.

Στο επιχείρημα αυτό, ο Συνήγορος αντέταξε ότι, η ολοκληρωμένη αναφορά στις αποφάσεις της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα οφείλει να λαμβάνει υπόψη της και την Οδηγία 1/2011 περί *«Χρήσης συστημάτων βιντεοσκόπησης για την προστασία προσώπων και αγαθών»* της εν λόγω Αρχής, όπου στο άρθρο 8 υπαγορεύεται ότι τα δεδομένα πρέπει να τηρούνται για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, ενόψει του επιδιωκόμενου κάθε φορά σκοπού. Εφόσον ο σκοπός αυτός συνδέεται με συμβάν (π.χ. κλοπή, ληστεία, ξυλοδαρμός, κ.λπ.) σε βάρος τρίτου προσώπου, ο υπεύθυνος επεξεργασίας επιτρέπεται να τηρεί τις εικόνες για τρεις (3) μήνες. Διευκρινίζεται ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση το καταγγελλόμενο συμβάν αφορούσε σε βάνουσο ξυλοδαρμό δεκαοχτάχρονου φοιτητή από

αστυνομικές δυνάμεις, ενώ χρονικά η διαταγή πειθαρχικού ελέγχου θα μπορούσε να έχει εξασφαλίσει εγκαίρως την τρίμηνη διατήρησή του και σε κάθε περίπτωση η έρευνα όφειλε να το ελέγξει (Φ. 291379).

Προς την ίδια κατεύθυνση συνηγορεί και η νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., η οποία, σε περίπτωση καταγγελιών για αστυνομική κακομεταχείριση, έχει αποφανθεί υπέρ της παραβίασης του άρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α., θεωρώντας πλημμελή τη διεξαχθείσα έρευνα, κατά την οποία δεν προσκομίστηκε ολόκληρο και χωρίς άλλη επεξεργασία το υφιστάμενο βιντεοληπτικό υλικό, λόγω της διαγραφής του εντός της ιδιαίτερα σύντομης και ασφυκτικής προθεσμίας του ενός μηνός, που προβλεπόταν για τη τήρησή του. Όπως αναλυτικότερα υπογραμμίζεται: «αν δεν συνέβαινε αυτό, οι αρχές ενδέχεται να είχαν στη διάθεσή τους ισχυρά αποδεικτικά στοιχεία για να αποδείξουν ή να καταρρίψουν τους ισχυρισμούς του αιτούντος.(...) Ελλείπει αυτών των σημαντικών αποδεικτικών στοιχείων, οι αρχές, κατά το Δικαστήριο, δεν ήταν σε θέση να πραγματοποιήσουν διεξοδική και αποτελεσματική έρευνα σχετικά με τον ισχυρισμό του προσφεύγοντος ότι υπέστη κακομεταχείριση από τους αστυνομικούς. Οι εν λόγω παραλείψεις ουσιαστικά απέτρεψαν τα εθνικά δικαστήρια από το να αποκτήσουν σαφή αντίληψη ως προς τα πραγματικά περιστατικά, όπως θα συνέβαινε σε αντίθετη περίπτωση. Μια επαρκής έρευνα θα απαιτούσε επιμέλεια και ταχύτητα¹³³».

Υπό το πρίσμα της ανωτέρω απόφασης, αλλά και της γενικότερης νομολογίας του Ε.Δ.Δ.Α., η οποία κρίνει ότι η αναζήτηση και λήψη βιντεοληπτικού υλικού αποτελεί ιδιαίτερα κρίσιμο αποδεικτικό στοιχείο για τη διερεύνηση των συνθηκών, υπό τις οποίες έλαβαν χώρα τα καταγγελλόμενα γεγονότα¹³⁴, ο Συνήγορος υπογραμμίζει ότι το φωτογραφικό και βιντεοληπτικό υλικό θα πρέπει πάντοτε να αναζητείται και να διασφαλίζεται εγκαίρως. Αυτό σημαίνει σε χρόνο που ακόμα υφίσταται, ενώ, όταν κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατό, θα πρέπει, όπως και πάλι υποδεικνύεται από τη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., η μη διασφάλιση του σχετικού και αναγκαίου για την αποτελεσματικότητα της έρευνας βιντεοληπτικού υλικού να αντισταθμίζεται από άλλα μέτρα έρευνας, λαμβάνοντας υπόψη αφενός τις ειδικές περιστάσεις, που ισχύουν αυτοτελώς και συνθέτουν τα πραγματικά περιστατικά της καθεμίας υπό διερεύνηση υπόθεσης, και αφετέρου το πραγματικό εύρος των πρακτικών διερεύνησης¹³⁵ (Φ. 299498).

Ακόμη όμως και σε υποθέσεις, που σχετικό βιντεοληπτικό υλικό έχει διατηρηθεί και συνιστά μέρος της πειθαρχικής διαδικασίας, εντοπίζονται πλημμέλειες που

133. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., ΡÓΣΑ κατά Ουγγαρίας 07.07.2020.

134. Αποφάσεις Ε.Δ.Δ.Α. Lapshin κατά Αζερμπαϊτζάν 20.5.2021, Magnitskiy και λοιποί κατά Ρωσίας 27.08.2019.

135. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α. HENTSCHELAND STARK κατά Γερμανίας 09.11.2017.

αντιστοιχούν είτε στην επεξεργασία του, είτε στην αξιολόγησή του. Στην πρώτη περίπτωση, περιλαμβάνονται υποθέσεις, που η ύπαρξη βιντεοληπτικού υλικού παραλείπεται να αποσταλεί στις αρμόδιες αστυνομικές υπηρεσίες για περαιτέρω επεξεργασία και διερεύνηση προς όφελος της αποδεικτικής διαδικασίας ενώ, παράλληλα, εξαιρείται ανατιολόγητα από τον πειθαρχικό φάκελο, που προωθείται στον Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. (Φ. 262865, Φ. 267480). Ως προς την αξιολόγηση, παρατηρείται άλλοτε αυτή να είναι μερική και ελλειπτική (Φ. 287243), δοκιμάζοντας λογικά άλματα μέσω της επίκλησης του τεκμηρίου αθωότητας και της αρχής “in dubio pro reo” (Φ. 270700) και άλλοτε να περιορίζεται στην ερμηνεία των ελεγχομένων αστυνομικών, χωρίς ουσιαστική προσπάθεια διαλεύκανσης περί του αντιθέτου, που προβάλλει η εικόνα (Φ. 282183, Φ. 293294, Φ. 295300). Στις περιπτώσεις αυτές ο Συνήγορος, ζητώντας πρόσθετες εξηγήσεις, υπογραμμίζει ότι η τυπική αξιολόγηση και η μερική αξιοποίηση των διαθέσιμων αποδεικτικών στοιχείων παραβιάζουν την αρχή της πλήρους αιτιολογίας, υπενθυμίζοντας ότι «η ελευθερία εκτίμησης των αποδείξεων (ηθική απόδειξη: άρθρο 177 Κ.Π.Δ.) ευρίσκει το δικαιοκρατικό της όριο στην επιταγή αιτιολογίας, ώστε η δικαιοδοτική κρίση να μην ανάγεται στην «ενδόμυχη» πεποίθηση (conviction intime) του κρίνοντος¹³⁶». Συναφής, δε, με την επιταγή αυτή, είναι η αρχή της ζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας και αυτή της ολόπλευρης διερεύνησης της υπόθεσης.

Παράλληλα με την αναγκαιότητα λήψης και αξιολόγησης του βιντεοληπτικού υλικού, ιδιαίτερα σε κρίσιμες περιπτώσεις, ο Συνήγορος επισημαίνει και την αξιοποίηση και περαιτέρω προσκόμιση σε αυτόν του σχετικού υλικού συνομιλίας των επιχειρούντων αστυνομικών με το κέντρο επιχειρήσεων. Αν και η ανταπόκριση της ΕΛ.ΑΣ. υπήρξε θετική σε αρκετές περιπτώσεις, ενίοτε, ωστόσο, αποσπασματικά (Φ. 271379, Φ. 288646, Φ. 289235, Φ. 295300, Φ. 295453), η άρνηση να παρασχεθούν στην Αρχή φωτοαντίγραφα του ηλεκτρονικού ηχητικού αρχείου ή των απομαγνητοφωνημένων συνομιλιών μέσω ασυρμάτου, σε υπόθεση διερεύνησης παράνομης χρήσης όπλου, θεμελιώθηκε στο απόρρητο των επικοινωνιών (Φ. 247083). Στο επιχείρημα αυτό, ο Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. αντέτίνει τις διατάξεις που οριοθετούν το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας του και, συγκεκριμένα αυτές του άρ. 56 παρ. 7 του Ν. 4443/2016 και πλέον του άρ. 188 παρ. 7 του Ν. 4662/2020, κατά τις οποίες ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί να ζητά και να λαμβάνει αντίγραφα εγγράφων που σχετίζονται με υποθέσεις, εκτός αν χαρακτηρίζονται απόρρητα επειδή αφορούν στην εθνική άμυνα, την κρατική ασφάλεια και τις διεθνείς σχέσεις. Η μη συνδρομή των ανωτέρω προϋποθέσεων, στερεί από την άρνηση χορήγησης αντιγράφων την όποια νομική βάση. Υπογραμμίζεται επίσης ότι, σύμφωνα με το

136. <https://www.synigoros.gr/resources/docs/astinomikoi.pdf>.

προαναφερόμενο νομικό πλαίσιο, όλα τα λαμβανόμενα στοιχεία από την Αρχή χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για την εκπλήρωση της αποστολής της ως Ε.ΜΗ. ΔΙ.Π.Α., καθόσον συντρέχει πρόσθετο καθήκον εχεμύθειας.

Τέλος, η αναζήτηση και λήψη του υλικού συνομιλίας των ελεγχόμενων αστυνομικών με το επιχειρησιακό κέντρο, χωρίς παράλληλη αξιοποίηση και κριτική αξιολόγηση, τόσο σε σχέση με τα λοιπά αποδεικτικά στοιχεία, όσο και με τα καταγεγραμμένα πραγματικά περιστατικά, τείνει και πάλι να εξυπηρετεί τον τύπο της διοικητικής έρευνας εις βάρος της ουσίας. Έτσι, στην περίπτωση **Φ. 271379** η έφοδος που πραγματοποιήθηκε από αστυνομικούς στο εσωτερικό πολυκατοικίας χωρίς προηγούμενη εντολή από το επιχειρησιακό κέντρο, όπως διαπιστώνει η διενεργούσα την προκαταρκτική διοικητική εξέταση, παρόλο που έρχεται σε αντίθεση με τους ισχυρισμούς των εμπλεκόμενων αστυνομικών, δεν ελέγχεται περαιτέρω, εγείροντας ζητήματα τόσο ως προς τη νομιμότητα της εφόδου, την στιγμή μάλιστα που δεν συνέτρεχε περίπτωση νόμιμης καταδίωξης, όσο και ως προς την αποτελεσματικότητα του πειθαρχικού ελέγχου.

5.1.γ. Ιατρικές γνωματεύσεις και ιατροδικαστικές εκθέσεις

Η συλλογή και αξιοποίηση ιατρικών γνωματεύσεων και ιατροδικαστικών εκθέσεων στο πλαίσιο διερεύνησης περιστατικών αστυνομικής αυθαιρεσίας, συνδέονται εκ των πραγμάτων αποκλειστικά με καταγγελίες σοβαρής κακομεταχείρισης, ακόμη και βασανιστηρίων, καθώς και προσβολών κατά της ζωής από τις αστυνομικές αρχές. Το δεύτερο δεδομένο που προκύπτει σε σχέση με το πλαίσιο αναζήτησης του συγκεκριμένου αποδεικτικού υλικού, είναι δηλωτικό της ιδιότητας του εγκαλούντος, ο οποίος βρίσκεται σε κάθε περίπτωση υπό καθεστώς αστυνομικού ελέγχου, είτε αυτός συμβαδίζει με απλό έλεγχο στοιχείων, είτε παραπέμπει σε καθεστώς κράτησης. Ήδη έγινε αναφορά στον απόλυτο χαρακτήρα της απαγόρευσης του άρθρου 3 της Ε.Σ.Δ.Α., καθώς και στις απαιτήσεις, που έχουν παγιωθεί μέσω της νομολογίας του Ε.Δ.Δ.Α., ως προς τον διεξαχθέντα έλεγχο σε περιπτώσεις παραβίασής της.

Η εξουσιαστική σχέση που συνδέει εξ ορισμού τους ελεγχόμενους αστυνομικούς με τον υπό αστυνομικό έλεγχο πολίτη, αξιώνει αφενός να προσκομίζονται αποδεικτικά στοιχεία, που δεν επιδέχονται λογικής αμφισβήτησης, και αφετέρου αντιστρέφει το βάρος απόδειξης μεταθέτοντάς το στις αρχές. Η υποχρέωση αυτή μεγεθύνεται κατά πολύ περισσότερο, για προφανείς λόγους, όταν υπάρχουν σχετικές ιατρικές γνωματεύσεις ή ιατροδικαστικές εξετάσεις, ενώ, ακόμη και όταν τέτοιες γνωματεύσεις εκλείπουν, ο ισχυρισμός ότι η καταγγελλόμενη κακομεταχείριση δεν επιβεβαιώνεται, δεν είναι επαρκής. Αντίθετα, το Ε.Δ.Δ.Α. κρίνει ότι σε τέτοιες περιπτώσεις η αστυνομία οφείλει να παρέχει επαρκείς, πειστικές και τεκ-

μηριωμένες εξηγήσεις, ώστε να κάμπτεται κάθε αμφιβολία και να θέτει υπό αμφισβήτηση το περιεχόμενο της καταγγελίας του θύματος: «Κάθε παράλειψη στην έρευνα, η οποία υπονομεύει τη δυνατότητα να ανευρεθεί η αιτία των κακώσεων ή η ταυτότητα των υπευθύνων προσώπων, διακινδυνεύει την τήρηση της υποχρέωσης αυτής [για πλήρη και αποτελεσματική έρευνα]¹³⁷».

Πέραν της αναγκαιότητας που ανακύπτει σε σχέση με τη συγκέντρωση, μελέτη και αξιολόγηση ιατρικών και ιατροδικαστικών εκθέσεων, κατά τη διενέργεια πειθαρχικής έρευνας, το ανωτέρω πλαίσιο συνομολογεί και το βασικό επιχείρημα που διατυπώνει ο Συνήγορος σε περιπτώσεις πλημμελούς αναζήτησης και χρήσης τους. Μια τέτοια περιπτώσιολογία αφορά σε υποθέσεις που οι ιατρικές γνωματεύσεις δεν αναζητούνται, δεν παραλαμβάνονται και, κατ' επέκταση, δεν περιλαμβάνονται στην πειθαρχική δικογραφία, ως, μάλιστα, όφειλαν, δεδομένων των διατάξεων του άρ. 148 παρ. 1 του Π.Δ. 141/1991, που ισχύουν, όταν η μετάβαση του εγκαλούντος σε νοσοκομείο έχει γίνει με μέριμνα της αστυνομίας (**Φ. 270704, Φ. 244541, Φ. 250035**) ή όταν ο εγκαλών συλλαμβάνεται ενώ νοσηλεύεται, κατόπιν μήνυσης του ελεγχόμενου αστυνομικού εις βάρος του και με τη διαδικασία του αυτοφώρου (**Φ. 270993**). Παρόμοιες παραλήψεις εντοπίζονται και σε περιπτώσεις που ο εγκαλών αναφέρεται στην ύπαρξη και το περιεχόμενο ιατρικών γνωματεύσεων που διαθέτει και που, ωστόσο, δεν γίνεται καμία ενέργεια συλλογής τους (**Φ. 269135, Φ. 291505**) ή οι ενέργειες που καταβάλλονται δεν είναι επαρκείς (**Φ. 295300**).

Οι ελλείψεις αυτές, κάποιες φορές, δοκιμάζεται να καλυφθούν αφαιρετικά και μονοδιάστατα, χωρίς προσπάθεια συσχετισμού ή σύγκρισης με άλλα αποδεικτικά στοιχεία, αλλά αποκλειστικά μέσω αστυνομικών, εμπειρικών εκτιμήσεων των ευρημάτων ιδιαίτερα ελλειμματικών ιατροδικαστικών εκθέσεων, οι οποίες υπολείπονται των κανόνων της CPT και των κατευθυντηρίων γραμμών του Πρωτοκόλλου της Κωνσταντινούπολης, που έχουν επικυρωθεί από την νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α.¹³⁸, ως εγγύηση υπέρ της ενδελεχούς έρευνας και της «πέρα από κάθε εύλογη αμφιβολία» απόδειξης στις περιπτώσεις καταγγελιών κακομεταχείρισης (**Φ. 270704, Φ. 269135**). Ενδεικτικά σημειώνεται ότι: «μια ιατροδικαστική εξέταση θα πρέπει να περιλαμβάνει τουλάχιστον τα ακόλουθα στοιχεία: δημογραφικά δεδομένα σχετικά με τον ασθενή, την αναφορά του ασθενούς σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο προκλήθηκαν τα τραύματα, μία λεπτομερή περιγραφή εκάστου τραύματος, ένα αιτιολογημένο συμπέρασμα ως προς την αιτία και τον χρόνο τον τραυμάτων¹³⁹». Οι

137. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Emin Huseynov κατά Αζερμπαϊτζάν*, 07.05.2015.

138. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Akkos κατά Τουρκίας*, 18.12.1996.

139. Βλ. Έκθεση CPT 20.12.2006 για Ελλάδα.

αποκλίσεις από τα προαναφερόμενα κριτήρια υποσκάπτουν τον εγγυητικό χαρακτήρα των ιατροδικαστικών εκθέσεων και κατ' επέκταση στοιχειοθετούν έλλειμμα ως προς την υποχρέωση εμπεριστατωμένης και αποτελεσματικής έρευνας εκ μέρους των εθνικών Αρχών, το οποίο ο Συνήγορος υπενθυμίζει ότι στο παρελθόν συνέβαλε στην καταδίκη της Χώρας από το Ε.Δ.Δ.Α.¹⁴⁰. Χαρακτηριστικά, στην υπόθεση **Φ. 270704**, που αφορούσε καταγγελία ξυλοδαρμού πολίτη από αστυνομικούς κατά τη διάρκεια συγκέντρωσης διαμαρτυρίας, ο Συνήγορος με βάση τις ανωτέρω κατευθύνσεις, μαζί με ελλείψεις στο περιεχόμενο της ιατροδικαστικής έκθεσης, έκρινε αδόκιμο το γεγονός ότι η ιατροδικαστής προέβη σε μια σειρά από ισχυρισμούς, ως προς το πώς θα έπρεπε να ήταν τα τραύματα, που έφερε το φερόμενο θύμα αν ίσχυε η καταγγελία του, οι οποίοι, ωστόσο, στο βαθμό που δεν συσχετίστηκαν με τα πραγματικά περιστατικά, ισοδυναμούσαν με επιστημονικά ατεκμηρίωτες εικασίες.

Αντίστροφα, η απουσία ιατροδικαστικής εξέτασης λειτουργεί ως πρόσχημα για τον παραμερισμό σοβαρών τραυματισμών που, ωστόσο, βεβαιώνονται από ιατρικές γνωματεύσεις, οι οποίες προέκυψαν από τη μεταγωγή κρατούμενου από το κατάστημα κράτησής του σε δημόσιο νοσοκομείο (**Φ. 292900**). Στη συγκεκριμένη υπόθεση, αν και ορθά επιχειρείται η σύγκριση μεταξύ των ευρημάτων, που διαπιστώθηκαν ιατρικά, με τις καταγγελλόμενες συμπεριφορές, η εξαγωγή συμπερασμάτων περί απόκλισης και η ταυτόχρονη πιθανολόγηση περί πρόκλησης των τραυμάτων σε προγενέστερο χρόνο από άλλους αστυνομικούς, καθίσταται προβληματική, καθόσον ούτε υποστηρίζεται από ειδικές γνώσεις, όπως επιβάλλει το Ε.Δ.Δ.Α., ούτε συνοδεύεται από διαταγή νέου ή συμπληρωματικού ελέγχου, ώστε να ελεγχθούν άλλοι ή και άλλοι αστυνομικοί. Εφόσον διαπιστώνεται η ανάγκη και πρόσθετη αξία της ιατροδικαστικής εξέτασης έναντι των ιατρικών βεβαιώσεων, η απουσία της πρώτης δεν μπορεί να υποκαθίσταται με ερμηνευτικές ακροβασίες, αλλά θα έπρεπε να καλυφθεί με την εξειδικευμένη γνώση ιατρικού εμπειρογνώμονα, ώστε να εξασφαλιστούν οι απαιτούμενες εγγυήσεις υπέρ της ανεξάρτητης και ουσιαστικής έρευνας. Το ίδιο έχει επισημάνει ο Συνήγορος και για τη μελέτη και αξιολόγηση ιατρικών γνωματεύσεων, ιδιαίτερα στη περίπτωση αποκλίσεων και ως προς τον χρόνο μεταξύ καταγγελίας βάνausης συμπεριφοράς και έκδοσης ιατρικής βεβαίωσης (**Φ. 240007**), όπως και σε αυτή ιδιαίτερα μεγάλων καθυστερήσεων για την εκτέλεση ιατροδικαστικής εξέτασης, με αποτέλεσμα το ανήλικο θύμα να εξεταστεί τριάντα πέντε (35) μέρες μετά το συμβάν, ενώ η σχετική εισαγγελική παραγγελία είχε εκδοθεί εγκαίρως, υπονομεύοντας την ασφάλεια των ευρημάτων της (**Φ. 290633**).

140. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α. *Sarwari και λοιποί κατά Ελλάδας*, 11.04.2019.

Στις περιπτώσεις αποκλίσεων ή ασυμβατοτήτων μεταξύ των ισχυρισμών του θύματος και των ιατρικών διαπιστώσεων, το Ε.Δ.Δ.Α. υπογραμμίζει την ανάγκη διασφάλισης πρόσθετης ειδικής γνώμης ιατρικού εμπειρογνώμονα, ώστε να αποσαφηνίζονται οι αιτίες και ο τρόπος πρόκλησης τραυμάτων και να εξομαλύνονται, έτσι, οι αντιθέσεις ως προς τους διαφορετικούς ισχυρισμούς¹⁴¹. Σημειώνεται δε, ότι την απαίτηση αυτή στην ελληνική έννομη τάξη εξασφαλίζει το άρ. 2 του Ν. 3772/2009, σε συνδυασμό με τις σχετικές για την εφαρμογή του γνωμοδοτήσεις 4/2011 και 3/2017 του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου. Προς την ίδια κατεύθυνση, ο Μηχανισμός, διαπιστώνοντας ότι η παράλειψη αξιολόγησης ή η ελλιπής αξιολόγηση ιατροδικαστικών εξετάσεων αποτελεί κοινό τόπο σε υποθέσεις καταγγελιών για κακομεταχείριση, θέτει εξ αρχής υπόψη των διενεργούντων τη διοικητική εξέταση την ανάγκη ένορκης εξέτασης των ιατρών/ιατροδικαστών ως προς τη βαρύτητα των κακώσεων, σε αντίστιξη με τα καταγγελλόμενα, με βάση τη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α. και σε ελληνική υπόθεση¹⁴² (Φ. 262867, Φ. 269381, Φ. 278405, Φ. 293292).

Σε κάθε περίπτωση, ο παραγκωνισμός ιατροδικαστικής έκθεσης, με το επιχείρημα ότι δεν υπάρχει μαρτυρία που να την επιβεβαιώνει, δεν ευσταθεί, καθώς η ίδια η ύπαρξή της, όπως και κάθε ιατρικής γνωμάτευσης, αποτελούν αντικειμενικό αποδεικτικό στοιχείο και ταυτόχρονα προσπατιούμενο εμπειριστατωμένης έρευνας, το οποίο οι αρχές οφείλουν να λάβουν υπόψη τους, προκειμένου να παράσχουν «μια λογική εξήγηση για τις αιτίες του τραυματισμού, ελλείψει της οποίας σαφώς ανακύπτει θέμα του άρθρου 3 της Ε.Σ.Δ.Α.¹⁴³». Πολύ δε περισσότερο, όταν οι βλάβες που διαπιστώνει ο ιατροδικαστής χαρακτηρίζονται πρόσφατες, σε σύγκριση με αυτές που είχε ήδη το θύμα από τροχαίο ατύχημα στο παρελθόν ενώ, πρόσθετα, βεβαιώνει ότι πρόσφατες αυτές βλάβες οφείλονται καταρχήν στη χρήση θλόntonτος αμβλέος οργάνου και στη συνέχεια σε (επακόλουθη) πτώση, η οποία ουδόλως αξιολογείται σε πειθαρχικό επίπεδο (Φ. 290225).

Το ζητούμενο της μονομέρειας και των ερμηνευτικών ακροβασιών παραμένει ακόμη και όταν δεν τίθεται θέμα αρτιότητας της ιατροδικαστικής εξέτασης ή απουσίας πρόσθετων αποδεικτικών μέσων, αλλά όταν τα τελευταία αποσιωπώνται από τη συνδυαστική μελέτη των ευρημάτων, είτε πρόκειται για πρόσθετες ιατρικές γνωματεύσεις (Φ. 260309), άλλοτε, μάλιστα σε συνδυασμό με φωτογραφικό υλικό (Φ. 269138) είτε ακόμη και για αυτόπτες μάρτυρες που επιβεβαιώνουν τις καταγγελίες (Φ. 247668). Θέμα αποσιώπησης ανακύπτει και σε περίπτωση που, αν

141. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *TARJANI κατά Ουγγαρίας*, 10.10.2017.

142. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Andersen κατά Ελλάδας*, 26.04.2018.

143. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Aksoy κατά Τουρκίας*, 18.12.1996, Απόφαση ΕΔΔΑ, *Λ.Μ κατά Ελλάδας*, 13.12.2005

και η διεξαχθείσα πειθαρχική έρευνα αφορά παράνομη χρήση όπλου, εντούτοις, κατά τη διεξαγωγή της προκύπτει καταγγελία ξυλοδαρμού, η οποία κρίνεται οξύμωρα αβάσιμη, κατ' επίκληση της ιατροδικαστικής έκθεσης για τους ελεγχόμενους αστυνομικούς και όχι των ιατρικών γνωματεύσεων και αξονικών τομογραφιών εγκεφάλου, στην οποία υποβλήθηκαν οι καταγγέλλοντες, ως αποτέλεσμα της μεταγωγής τους από την αστυνομία σε δημόσιο νοσοκομείο, προκειμένου να τους παρασχεθούν οι πρώτες βοήθειες (Φ. 250035).

Η έλλειψη συλλογής ή αξιολόγησης ιατρικών γνωματεύσεων κατά τη διεξαγωγή πειθαρχικού ελέγχου, δεν θεραπεύεται με το επιχείρημα ότι η μεταγωγή κρατούμενου σε νοσοκομείο με μέριμνα της αστυνομίας λειτουργεί αυταπόδεικτα υπέρ της διάψευσης των ισχυρισμών του για αστυνομική κακομεταχείριση (Φ. 254608). Ως απάντηση, ο Συνήγορος παραπέμπει πρωτίστως στο Σύνταγμα, που μέσω των διατάξεων του άρ. 5 παρ. 2 και 5 που εγγυάται την προστασία της ζωής, της ακεραιότητας και της υγείας και των κρατουμένων. Περαιτέρω, τα άρθρα 25, 26, 27, 30 και 74 του Σωφρονιστικού Κώδικα εξειδικεύουν την υποχρέωση διασφάλισης της υγείας των κρατουμένων. Επίσης, το άρ. 66 παρ. 5 εδ. δ' του Π.Δ. 141/1991 προβλέπει ότι οι αστυνομικοί της φρουράς κρατητηρίου μεταξύ άλλων ευθύνονται για τη ζωή και τη σωματική ακεραιότητα των κρατουμένων. Τέλος, το Ε.Δ.Δ.Α. υπογραμμίζει, ότι: *«το κράτος οφείλει να διασφαλίζει ότι ένα πρόσωπο κρατείται υπό συνθήκες, οι οποίες δεν υποβαθμίζουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ότι επίσης ο τρόπος εκτέλεσης των εκάστοτε μέτρων δεν τον υποβάλλουν σε ταλαιπωρία, η οποία υπερβαίνει την ενυπάρχουσα έννοια της κράτησης, καθώς και ότι η υγεία και η ευημερία του προσώπου που κρατείται προστατεύονται επαρκώς με την παροχή μεταξύ άλλων και της απαιτούμενης ιατρικής βοήθειας¹⁴⁴»*, θέτοντας σε διαφορετική περίπτωση ζήτημα παραβίασης του άρ. 3¹⁴⁵ ή του 2¹⁴⁶ της Ε.Σ.Δ.Α. Ομοίως, στην ίδια υπόθεση κρίθηκε ανορθόδοξη η μετάθεση της ευθύνης στον καταγγέλλοντα, ως προς την παράλειψη διενέργειας ιατρικής πραγματογνωμοσύνης, παρόλο που εκκρεμούσε σχετική ιατροδικαστική παραγγελία, την οποία επέτεινε το γεγονός της κράτησής του. Πρόσθετα, ο Συνήγορος επεσήμανε ότι η ιατρική πραγματογνωμοσύνη, η οποία αντιστοιχεί στη γνωμάτευση πραγματογνωμόνων, εκτός από ένα εκ των σημαντικότερων αποδεικτικών μέσων, λόγω των εγγυήσεων που κομίζει, συνιστά και ανακριτική πράξη, η οποία αντιστοιχεί στη διαδικασία διενέργει-

144. Απόφαση ΕΔΔΑ Kudla κατά Πολωνίας, 26.10.2000

145. Απόφαση ΕΔΔΑ Σερίφης κατά Ελλάδος, 02.11.2006, Απόφαση ΕΔΔΑ Κοτσαύτης κατά Ελλάδος, 12.06.2008

146. Απόφαση ΕΔΔΑ Dzieciak κατά Πολωνίας, 09.12.2008, Απόφαση ΕΔΔΑ Jasinskis κατά Λετονίας, 21.12.2010

άς της. Την ευθύνη για τη διενέργεια των ανακριτικών πράξεων, στο πλαίσιο της προανάκρισης, έχει ο εκάστοτε αρμόδιος ανακριτικός υπάλληλος, σύμφωνα με τα οριζόμενα στα άρ. 239 και 243 Κ.Π.Δ., ο οποίος, αναλογικά στις περιπτώσεις διοικητικού ελέγχου αντιστοιχεί στο πρόσωπο που τον διενεργεί, σύμφωνα με το άρ. 33 παρ. 1 Π.Δ. 120/2008.

Περαιτέρω το Ε.Δ.Δ.Α., στην περίπτωση κρατουμένων, προτάσσει την αναγκαιότητα ιατρικής εξέτασης προσώπου πριν τεθεί υπό κράτηση. Αναλυτικότερα: *«όταν ένα άτομο έχει τεθεί υπό κράτηση σε καλή υγεία, αλλά διαπιστώνεται ότι τραυματίστηκε κατά την στιγμή της απελευθέρωσής του, εναπόκειται στο κράτος να παράσχει μια εύλογη εξήγηση σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο προκλήθηκαν αυτοί οι τραυματισμοί και να παραχθεί αποδεικτικά στοιχεία που δημιουργούν αμφιβολίες για την αλήθεια των ισχυρισμών του θύματος, ιδίως εάν οι ισχυρισμοί αυτοί υποστηρίζονται από ιατρικές αναφορές. Σε αντίθετη περίπτωση, προκύπτει ένα σαφές ζήτημα σύμφωνα με το άρθρο 3 της Σύμβασης [...] Το Δικαστήριο θεωρεί λυπηρό το γεγονός ότι ο αιτών δεν είχε ληφθεί για ιατρική εξέταση πριν τεθεί υπό κράτηση στο αστυνομικό τμήμα [...] Μια τέτοια εξέταση θα ήταν κατάλληλη, έχοντας κατά νου ότι ο αιτών φέρεται να είχε μάχη με άλλα άτομα. Μια τέτοια έκθεση θα μπορούσε επίσης να παρέχει διευκρινίσεις σχετικά με την πιθανότητα τρίτων να συνέβαλαν στην κατάσταση του αιτούντος¹⁴⁷».*

Η απόφαση αυτή συνέδραμε στο βασικό επιχείρημα του Συνηγόρου σε υπόθεση νεοεισερχομένου κρατούμενου στο ψυχιατρείο κρατουμένων Κορυδαλλού, τα τραύματα του οποίου καταγγέλλθηκαν από τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους, που τον παρέλαβαν (Φ. 241553). Στη συγκεκριμένη υπόθεση ο Συνήγορος υποστήριξε, μεταξύ άλλων, ότι για την εξασφάλιση αποδείξεων τυχόν περιστατικών, που παραβιάζουν διατάξεις κεφαλαιώδους σημασίας, όπως το άρθρο 3, θα πρέπει να διασφαλίζεται η ιατρική εξέταση προσώπου πριν τεθεί υπό κράτηση, πολύ περισσότερο δε, όταν φέρει εξωτερικά τραύματα. Στην τελευταία περίπτωση, το γεγονός αυτό θα πρέπει να καταχωρείται με ξεχωριστή εγγραφή στα σχετικά υπηρεσιακά έγγραφα, όπως στο Β.Α.Σ. ή στο Βιβλίο Κρατουμένων κατά την παραλαβή, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που αφορούν σε χώρους που δεν λειτουργεί σύστημα βιντεοεπιτήρησης. Αντίστοιχο επιχείρημα διατυπώθηκε από τον Συνήγορο και σε αντίστροφη περίπτωση, κατά την οποία αμφισβητήθηκε ο χρόνος που προκλήθηκαν οι καταγγελλόμενες σωματικές βλάβες κρατουμένου, παρόλο που από κανένα σημείο της πειθαρχικής δικογραφίας δεν προέκυπτε ότι το θύμα έφερε τραύματα κατά την προσαγωγή του (Φ. 299498). Αντίθετα, ο Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. υποστήριξε

147. Απόφαση ΕΔΔΑ, *TÜRKAN κατά Τουρκίας* 18.09.2008

ότι στο μέτρο που η καταχώρηση ιατρικών εξετάσεων σε υπηρεσιακά έγγραφα ή αρχεία παραμένει ζητούμενο, ο ισχυρισμός περί μη εγγραφής σε αυτά δεν παρέμπει αυτομάτως στην ανυπαρξία ιατρικών στοιχείων, αμφισβητώντας, παράλληλα τη βασιμότητα σχετικής καταγγελίας, καθώς και την επιστημότητα του τρόπου χορήγησής τους στην Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης (Φ. 246381).

Η εγγύηση της πρότερης ιατρικής εξέτασης, σύμφωνα με τη CPT, οφείλει να επεκτείνεται και στους συλληφθέντες. Όπως συγκεκριμένα αναφέρεται: «είναι ακόμη πιο σημαντικό το ότι ο συλληφθείς εξετάζεται ιατρικά πριν τεθεί υπό κράτηση. Αυτό όχι μόνο θα εξασφάλιζε ότι το άτομο είναι κατάλληλο για ανάκριση υπό την αστυνομική κράτηση, αλλά θα επέτρεπε επίσης στην καθ' ης κυβέρνηση να εκπληρώσει το βάρος της παροχής μιας εύλογης εξήγησης για αυτούς τους τραυματισμούς. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο σημειώνει ότι μια ιατρική εξέταση, μαζί με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο και το δικαίωμα ενημέρωσης τρίτου για την κράτηση, αποτελούν θεμελιώδεις διασφαλίσεις κατά της κακομεταχείρισης των κρατουμένων που πρέπει να ισχύουν από πολύ ξεκίνημα της στέρησης της ελευθερίας, ανεξάρτητα από το πώς μπορεί να περιγραφεί βάσει του σχετικού νομικού συστήματος (σύλληψη, κ.λπ.)¹⁴⁸».

Προς επίρρωση της ανωτέρω θέσης, το Ε.Δ.Δ.Α. διευκρινίζει ότι η υποχρέωση των αρχών να παράσχουν εύλογες εξηγήσεις εξαιτίας του ισχυρού τεκμηρίου που παράγεται σχετικά με την προέλευση των τραυματισμών ατόμου, που βρίσκεται υπό τον έλεγχο της αστυνομίας «καλύπτει την περίοδο, σύμφωνα με την πλέον καθιερωμένη νομολογία του Δικαστηρίου, όχι μόνο της αστυνομικής κράτησης, αλλά και της σύλληψης [...] Σε τέτοιες περιπτώσεις, το βάρος της απόδειξης βαρύνει τις αρχές και εναπόκειται στην κυβέρνηση να παράσχει μια εύλογη εξήγηση σχετικά με την προέλευση των τραυματισμών που σημειώθηκαν κατά την προαναφερθείσα περίοδο, συμπεριλαμβανομένης της φάσης σύλληψης, και να προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία που να αποδεικνύουν γεγονότα τα οποία δημιουργεί αμφιβολίες για τους ισχυρισμούς του θύματος, ιδίως εάν υποστηρίζονται από ιατρικά έγγραφα¹⁴⁹».

Η ίδια θέση αναπαράγεται και από τη νομολογία των εθνικών δικαστηρίων, η οποία, ερμηνεύοντας τη διάταξη του άρθρου 137Α Π.Κ., δέχεται ότι: «ως κρατούμενος συνεπώς πρέπει να θεωρηθεί όχι μόνο ο περιορισμένος σε οργανωμένο χώρο κράτησης (κρατητήριο, φυλακή, στρατόπεδο συγκέντρωσης), αλλά και ο συλληφθείς, πριν συνταχθεί η έκθεση σύλληψης και ο προσαγόμενος για τον οποίο δεν

148. Βλ. 2η Γενική Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων, CPT / Inf / E (2002) 1 - Αναθ. 2006, § 36

149. Απόφαση ΕΔΔΑ *Günaydin κατά Τουρκίας* 13.12.2005

συνέτρεξε περίπτωση σύνταξης τέτοιας έκθεσης, καθώς το στάδιο της μεταγωγής ή προσαγωγής είναι εξόχως επικίνδυνο για εκδήλωση τέτοιων συμπεριφορών βαρβαρότητας, όντας χρονικά εγγύτερα στη θεωρούμενη ως παράνομη ή αντιπειθαρχική συμπεριφορά¹⁵⁰».

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, η ιατροδικαστική έκθεση συλληφθέντα, η οποία, αν και υπήρχε, δεν αναζητήθηκε και δεν συμπεριλήφθηκε στον πειθαρχικό φάκελο, αποτέλεσε τον κύριο λόγο αναπομπής και συμπλήρωσης προκαταρκτικής διοικητικής εξέτασης, το διατακτικό της οποίας, εξαιτίας της έλλειψης αυτής, κρίθηκε ότι υπολείπονταν τεκμηρίωσης και αιτιολογίας (Φ. 259610).

5.1.δ. Εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης

Η κατηγορία του αποδεικτικού αυτού υλικού σχετίζεται ως επί το πλείστον με ένορκες διοικητικές εξετάσεις για τον έλεγχο παράνομης χρήσης πυροβόλων όπλων και ως εκ τούτου περιλαμβάνει βλητικές ή βαλλιστικές εκθέσεις, εκθέσεις εργαστηριακής εξέτασης καλύκων, εκθέσεις επιθεώρησης όπλου, ενώ, αναλόγως των περιστάσεων, οφείλει να συνδυάζεται με εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης αυτοκινήτων ή ιατρικές πραγματογνωμοσύνες, αυτόπτες μάρτυρες, νηπτικό ή βιντεοληπτικό υλικό, καθώς και με σχετικό φωτογραφικό υλικό.

Η επίταση ως προς τη συνδυαστική λήψη και αξιολόγηση των συγκεκριμένων αποδεικτικών στοιχείων, επιβάλλεται από την ένταση της χρησιμοποιούμενης αστυνομικής βίας, που εμπεριέχεται εξ ορισμού στις περιπτώσεις χρήσης όπλου και από την παράγωγη αυξημένη υποχρέωση η πειθαρχική έρευνα κατ' αρχάς να μπορεί να οδηγήσει σε πλήρη εξακρίβωση των περιστάσεων, υπό τις οποίες έλαβε χώρα το συμβάν. Όπως παρατηρεί το Δικαστήριο: *«Δεν πρόκειται για υποχρέωση όσον αφορά το αποτέλεσμα, αλλά τα μέσα. Οι αρχές οφείλουν να έχουν λάβει εύλογα μέτρα για να εξασφαλίσουν τα αποδεικτικά στοιχεία που αφορούν το περιστατικό, μεταξύ άλλων καταθέσεις αυτοπτών μαρτύρων και στοιχεία σήμανσης. Στο πλαίσιο αυτό, υπάρχει η απαίτηση για ταχεία διεξαγωγή της έρευνας, στο πλαίσιο της λογικής. Αν η έρευνα χαρακτηρίζεται από ατέλειες που υπονομεύουν τη δυνατότητά της να προσδιορίσει τις περιστάσεις υπό τις οποίες έλαβε χώρα το συμβάν ή να επιτύχει την εξακρίβωση της ταυτότητας των υπαιτίων, τότε δεν ικανοποιεί το κριτήριο της αποτελεσματικότητας¹⁵¹».*

Αυτό εξάλλου επιδιώκει να εξασφαλίσει και η υπ' αριθ. 7100/14/4-θ' από 25.01.2008 εγκύκλιος διαταγή του Αρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας, η οποία,

150. Βλ. Εφ.Θεσσαλ. 947/2018

151. Απόφαση ΕΔΔΑ Μακαριτζής κατά Ελλάδας, 20.12.2004

σε συμμόρφωση με τις κρίσεις της νομολογίας του Ε.Δ.Δ.Α., κατόπιν έκδοσης καταδικαστικής απόφασης σε βάρος της Χώρας¹⁵², προβλέπει μεταξύ άλλων ότι: «σε κάθε περίπτωση χρήσης πυροβόλου όπλου από αστυνομικό στα πλαίσια της αστυνομικής του δράσης (πυροβολισμό εκφοβιστικό, κατά πραγμάτων, ακινητοποίησης και εξουδετέρωσης σύμφωνα με το άρθρο 1 περ. δ' του Ν. 3169/2003) να διενεργείται Ε.Δ.Ε.», δηλαδή να ασκείται αυτομάτως πειθαρχική δίωξη, δηλώνοντας, έτσι, τη βαρύτητα με την οποία αντιμετωπίζεται η χρήση όπλου, αλλά και τη σοβαρότητα, καθώς με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται η ανάθεση της υπόθεσης σε υψηλόβαθμους και εμπειρότερους αστυνομικούς.

Παρόλα αυτά, ο Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. σε αναπεμπτικό του πόρισμα (Φ. 275404) επισημαίνει ότι δεν αρκεί μόνο αυτή καθαυτή η διενέργεια της Ε.Δ.Ε., η οποία θα βασίζεται στα αποδεικτικά στοιχεία της αντίστοιχης ποινικής δικογραφίας, αλλά θα πρέπει πάντοτε όταν πρόκειται για υποθέσεις με διερεύνηση πυροβολισμών από αστυνομικό, τα αρμόδια για την προανάκριση όργανα να διασφαλίζουν τα αποδεικτικά στοιχεία σε σχέση με την πορεία των βλημάτων των πυροβολισμών, ακόμα και προς διευκόλυνση του πειθαρχικού ελέγχου. Τα διενεργούντα διοικητική εξέταση πρόσωπα από την πλευρά τους θα πρέπει, κατά τις διατάξεις του Π.Δ. 120/2008, να αναζητούν πάντα, να συγκεντρώνουν και να εκτιμούν την ένταξη στα έγγραφα της πειθαρχικής δικογραφίας οποιοδήποτε στοιχείου, που αποδεικνύει την πορεία των πυροβολισμών, καθώς και τον αριθμό τους, όπως εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης, κατάσχεσης οχημάτων, φωτογραφίες και αν δεν υφίστανται να αξιοποιείται κάθε προβλεπόμενη από τις διατάξεις του Π.Δ. 120/2008 ή άλλες σχετικές με τη χρήση όπλων από αστυνομικούς διατάξεις για τη δυνατότητα συλλογής τέτοιων αποδεικτικών στοιχείων.

Στη συγκεκριμένη υπόθεση (Φ. 275404), που αφορά σε εκπυρσοκρότηση και εν συνεχεία σε απώλεια υπηρεσιακού όπλου, το οποίο έφερε αστυνομικός κατά την αποχώρησή του από κέντρο διασκέδασης, ο Συνήγορος σημειώνει, επιπλέον, ότι στο άρθρο 8 παρ. 4 της υπ' αριθ. 8517/4/7-μβ από 17.02.2004 μη δημοσιευμένης Απόφασης του Υπουργού Δημόσιας Τάξης, προβλέπεται ειδικά η διενέργεια Ε.Δ.Ε. για εξακρίβωση των συνθηκών της απώλειας ή κλοπής όπλων, επισήμανση υπαιτιών και καταλογισμό ανάλογων διοικητικών κυρώσεων, ενώ η παρ. 6 υπαγορεύει την αποστολή αντιγράφου της ποινικής δικογραφίας στον ενεργούντα την Ε.Δ.Ε. Στην παρ. 8, η ίδια απόφαση προβλέπει αυτοτελώς την εργαστηριακή εξέταση δειγμάτων καλύκων και βολίδων, στο πλαίσιο της πειθαρχικής διερεύνησης της υπόθεσης.

152. Απόφαση ΕΔΔΑ, *Celniku κατά Ελλάδας*, 05.07.2007

Η μνεία στις ανωτέρω διατάξεις και η επίκληση του άρ. 33 §1 του Π.Δ. 120/2008, περί ανάλογης εφαρμογής στο πειθαρχικό δίκαιο των διατάξεων του Κ.Π.Δ. για τα αποδεικτικά μέσα, και άρα την παραγγελία πραγματογνωμοσύνης κατά την πειθαρχική έρευνα, σκοπό έχουν να υπενθυμίσουν την αυτοτέλεια μεταξύ ποινικής και πειθαρχικής διαδικασίας, ώστε σε περίπτωση μη έγκαιρης ολοκλήρωσης της πρώτης διαδικασίας (ή μη ύπαρξης αντίστοιχης ποινικής) να μην χρονοτριβεί ή να μην καταργείται αυτομάτως και η δεύτερη. Με την αξιοποίηση των ανωτέρω προβλέψεων θα μπορούσε να παραγγέλλεται για τις ανάγκες της πειθαρχικής διαδικασίας η διενέργεια προανακριτικών πράξεων. Η προβλεπόμενη στο άρθρο 48 του Π.Δ. 120/2008 αυτοτέλεια των δυο διαδικασιών, παρά την ομοιότητά τους σε διερευνητικό επίπεδο, καθίσταται γράμμα κενό, όταν η μια διαδικασία άγεται από την άλλη και, κατ' επέκταση, προϋπόθεση εκπλήρωσης του πειθαρχικού ελέγχου καταλήγει να γίνεται η ολοκλήρωση του ποινικού, διακινδυνεύοντας την απώλεια αποδεικτικών μέσων και ακυρώνοντας, τελικά, τη διαφορετικότητα του σκοπού τους.

Με αυτά τα δεδομένα, ο Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. σε αρκετές υποθέσεις διαπίστωσε την εξ αρχής πληρότητα ως προς τη συλλογή και αξιολόγηση του συγκεκριμένου αποδεικτικού υλικού (Φ. 243951, Φ. 253607, Φ. 273569, Φ. 252024, Φ. 262197, Φ. 280646, Φ. 269382), ενώ σε άλλες έγιναν προσπάθειες να καλυφθούν τα απαιτούμενα αποδεικτικά στοιχεία κατόπιν συστάσεων του Συνηγόρου (Φ. 242958, Φ. 247083, Φ. 242958, Φ. 267472). Στις τελευταίες περιπτώσεις η Αρχή, παρόλο που τελικά θεώρησε ικανοποιητικά αιτιολογημένο το αποτέλεσμα της έρευνας, δεδομένων των διαθεσίμων πλέον αποδεικτικών στοιχείων, εντούτοις αρχειοθέτησε τις υποθέσεις είτε διατηρώντας κάποιες γενικές επιφυλάξεις, είτε προχωρώντας σε μελλοντικές συστάσεις.

Μεταξύ άλλων υπογραμμίστηκε ότι η μερική συγκέντρωση αποδεικτικού υλικού, που αφορά σε εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης, δεν καλύπτεται από τον έλεγχο ως προς την προσφορότητα, την αναλογικότητα και την αναγκαιότητα χρήσης όπλου, η οποία ούτως ή άλλως επιβάλλεται να λαμβάνεται υπόψη, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 3169/2003 περί οπλοφορίας, χρήσης πυροβόλων όπλων από αστυνομικούς και εκπαίδευσής τους σε αυτά. Κι αυτό γιατί, όπως ήδη έχει επισημάνει η Αρχή, η επικινδυνότητα των βολών δεν πρέπει να κρίνεται εκ του αποτελέσματος, δηλαδή από την επέλευση ή μη συγκεκριμένης βλάβης σε έννομο αγαθό, αλλά από τον κίνδυνο της βλάβης που ενυπήρχε στη χρήση πυροβόλων όπλων υπό συγκεκριμένες συνθήκες¹⁵³. Πολύ περισσότερο, ο Συνήγορος συμπληρώνει ότι, το έλλειμμα βαλλιστικής έκθεσης δεν δύναται να εξισορροπηθεί μέσω της αναγωγής

153. Ειδική Έκθεση Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. 2017 - 2018, σελ. 31

στην επικινδυνότητα των δραστών. Αν και κρίνεται εύλογο το γεγονός ότι αυτή αξιολογήθηκε ως παράμετρος των συνθηκών της αστυνομικής δράσης, εντούτοις, στο επίκεντρο της Ε.Δ.Ε., σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρ. 26 του Π.Δ. 120/2008, παραμένει πάντα η ίδια η αστυνομική δράση και η υπαγωγή της ή μη σε συγκεκριμένο πειθαρχικό παράπτωμα. Περαιτέρω δε, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται η επιστημονική ανεπάρκεια και η οντολογική αφαιρετικότητα, με την οποία είναι χρωαμένη η συγκεκριμένη έννοια¹⁵⁴ (Φ. 242958).

Ομοίως, ο ΕΜΗ.ΔΙ.Π.Α. σχολίασε ότι οι πλημμέλειες, είτε ως προς το απαιτούμενο αποδεικτικό υλικό, που συνιστούν οι εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης, είτε ως προς την αξιολόγησή τους, δεν αντισταθμίζονται με μια γενική και αόριστη επίκληση άμυνας. Οι διατάξεις του πειθαρχικού δικαίου του αστυνομικού προσωπικού, και συγκεκριμένα του αρ. 8 του Π.Δ. 120/2008, υπαγορεύουν ότι οι κανόνες και αρχές του ποινικού δικαίου και της ποινικής δικονομίας εφαρμόζονται ανάλογα και στο πειθαρχικό δίκαιο και, μάλιστα, ιδιαίτερα αυτές που αφορούν στους λόγους που αποκλείουν το άδικο της πράξης και την ικανότητα προς καταλογισμό, όπως συμβαίνει, εφόσον διαπιστωθεί κατάσταση άμυνας. Με βάση το κανονιστικό αυτό πλαίσιο, καθίσταται πρόδηλο ότι για την επίκληση και θεμελίωση της κατάστασης άμυνας κατά τη διεξαγωγή πειθαρχικών ελέγχων από την ΕΛ.ΑΣ., ως λόγου άρσης της πειθαρχικής ευθύνης των αστυνομικών, απαιτείται η αυστηρή συνδρομή των νομικών προϋποθέσεων, που θέτει το ουσιαστικό ποινικό δίκαιο και συγκεκριμένα το άρθρο 22 Π.Κ. Η επίκληση της διεθνούς βιβλιογραφίας και της αστυνομικής πρακτικής – που σε κάθε περίπτωση εφόσον προβάλλονται, οφείλουν να εξειδικεύονται – ως προς το στρες που βιώνουν οι αστυνομικοί σε επιχειρησιακό επίπεδο, δεν καθορίζουν τη συνδρομή των όρων της άμυνας, αλλά μπορούν να λειτουργήσουν ως ελαφρυντικά συμπεριφοράς, που συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα και σε σχέση με την επιβαλλόμενη πειθαρχική ποινή (Φ. 247083).

Στις υποθέσεις Φ. 280646 και Φ. 269382 κρίθηκε σκόπιμο να γίνουν κάποιες συστάσεις για το μέλλον ως προς τη συνδρομή και αξιολόγηση της αναγκαιότητας χρήσης πυροβόλου όπλου, μέσω της παραπομπής σε συγκεκριμένες αποφάσεις του Ε.Δ.Δ.Α. Ερμηνεύοντας τις προβλέψεις του άρ. 2 της Ε.Σ.Δ.Α. για το έννομο δικαίωμα του προσώπου στη ζωή και τις περιοριστικά απαριθμούμενες περιπτώσεις, που η χρήση βίας, ως απολύτως αναγκαία, συνεπάγεται την απώλειά του χωρίς να υφίσταται παραβίαση, το Ε.Δ.Δ.Α. διευκρινίζει ότι: «η χρήση πυροβόλων όπλων που ενδέχεται να θέσουν σε κίνδυνο την ανθρώπινη ζωή δεν μπορεί καταρχήν να δικαιολογηθεί για τους σκοπούς της σύλληψης ενός ατόμου, όταν είναι

154. Αλεξιάδης Σ., 1986, «Η επικινδυνότητα του εγκληματία: ένα στοιχείο πλαστό» σε ΜΝΗΜΗΝ Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκια, τ.Β', Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, σελ. 131 - 144

γνωστό ότι δεν αποτελεί απειλή για τη ζωή ή τη σωματική ακεραιότητα κανενός και δεν υπάρχει υποψία ότι διέπραξε βίαιο αδίκημα, ακόμη και αν μπορεί να οδηγήσει στην αδυναμία σύλληψης του φυγόδικου¹⁵⁵». Πρόσθετα, σε απόφασή του σε βάρος της Χώρας μας, υπογραμμίζει ότι, ακόμη κι αν δεν καταλογίζεται ανθρωποκτόνος πρόθεση σε βάρος των αστυνομικών, το γεγονός ότι ο προσφεύγων δεν στερήθηκε τη ζωή του καθαρά από τύχη, τον καθιστά «θύμα συμπεριφοράς, η οποία εκ της φύσεως της έθεσε τη ζωή του σε κίνδυνο, έστω και αν τελικά επιβίωσε. Ως εκ τούτου, το άρθρο 2 τυγχάνει εφαρμογής στην παρούσα υπόθεση¹⁵⁶».

Σε συνδυασμό με τα ανωτέρω, το Δικαστήριο επιτάσσει: «οι περιστάσεις στις οποίες μπορεί να δικαιολογηθεί η στέρηση ζωής πρέπει να ερμηνεύονται αυστηρά [...] Εκτός από τον καθορισμό των περιστάσεων στις οποίες μπορεί να δικαιολογηθεί η στέρηση ζωής, το άρθρο 2 συνεπάγεται πρωταρχικό καθήκον του κράτους να διασφαλίζει το δικαίωμα στη ζωή, δημιουργώντας ένα κατάλληλο νομικό και διοικητικό πλαίσιο που καθορίζει τις περιορισμένες περιπτώσεις, στις οποίες μπορούν να χρησιμοποιούν οι υπάλληλοι δύναμη και πυροβόλα όπλα, υπό το φως των σχετικών διεθνών προτύπων¹⁵⁷». Αναφορικά, δε, με το εθνικό νομικό πλαίσιο που ρυθμίζει τις επιχειρήσεις σύλληψης, επισημαίνεται ότι αυτό: «εξαρτά την προσφυγή στα πυροβόλα όπλα από τη προσεκτική εκτίμηση των γύρω συνθηκών και, ιδίως, από την αξιολόγηση της φύσης του αδικήματος που διαπράχθηκε από τον φυγά και την απειλή που αυτός θέτει [...] οι αξιωματούχοι πρέπει να εκπαιδεύονται για να εκτιμήσουν εάν υπάρχει ή όχι απόλυτη ανάγκη χρήσης πυροβόλων όπλων, όχι μόνο βάσει της επιστολής των σχετικών κανονισμών, αλλά και λαμβάνοντας δεόντως υπόψη την υπεροχή του σεβασμού της ανθρωπίνης ζωής ως μια θεμελιώδη αξία¹⁵⁸».

Τέλος, στις υποθέσεις **Φ. 242958** και **Φ. 267472**, που αφορούσαν σε εκπυροκρότηση υπηρεσιακού όπλου, παρόλο που ο Συνήγορος διαπίστωσε ότι ο διοικητικός έλεγχος υπήρξε άρτιος από πλευράς συλλογής και αξιολόγησης αποδεικτικού υλικού, συμπεριλαμβάνοντας, πέρα από μαρτυρικές καταθέσεις, και όλες τις απαραίτητες εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης, καθώς και βεβαιώσεις συναφών εκπαιδευτικών σεμιναρίων των ελεγχόμενων αστυνομικών, ιατρικές βεβαιώσεις ως προς την ψυχολογική κατάστασή τους, την υπαγωγή των πραγματικών περιστατικών στην υπ' αριθμ. 8517/4/7-μβ-2004 μη δημοσιευμένη Απόφαση του Υπουργού Δημόσιας Τάξης περί οπλισμού αστυνομικών, σε συνδυασμό με το σχε-

155. Απόφαση ΕΔΔΑ, ΤΖΕΚΟΒ κατά Βουλγαρίας 23.02.2006

156. Απόφαση ΕΔΔΑ, Χ.Μ. κατά Ελλάδος 20.12.2004

157. Απόφαση ΕΔΔΑ PUTINTSEVA κατά Ρωσίας 10.05.2012

158. Απόφαση ΕΔΔΑ McCann κα κατά Μεγάλης Βρετανίας, 27.09.1995.

τικό εγχειρίδιο σκοποβολής που διδάσκεται στις σχολές Αστυνομικής Ακαδημίας, συντείνοντας στο σύνολό τους υπέρ της άποψης ότι τηρήθηκαν τα απαιτούμενα μέτρα εκ μέρους των αστυνομικών, κατέληγε στον καταλογισμό πειθαρχικής ευθύνης, στην πρώτη περίπτωση τελείως ανατιολόγητα και στη δεύτερη με την επίκληση της άνευ συνειδήσεως αμέλειας.

Η παρέμβαση του Συνηγόρου υπογράμμισε την αντίφαση μεταξύ του ιστορικού και του διατακτικού της πειθαρχικής έκθεσης, αφενός ζητώντας την άρση της και αφετέρου υπενθυμίζοντας την υποχρέωση της πλήρους και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας. Παράλληλα, σχολίασε ότι, σύμφωνα με τη κρατούσα θεωρητική άποψη, η χωρίς συνείδηση αμέλεια υπάρχει όταν ο δράστης με τη συμπεριφορά του δεν υποψιάζεται καν ότι μπορεί να προκαλέσει το αξιόποينو αποτέλεσμα που επήλθε. Ωστόσο, αν έδειχνε την προσοχή που όφειλε και μπορούσε να επιδείξει, θα απέτρεπε την επέλευση του αποτελέσματος¹⁵⁹. Η βασική διάκριση μεταξύ του τυχαίου γεγονότος και της χωρίς συνείδηση αμέλειας, είναι ότι στην πρώτη περίπτωση η επέλευση του αποτελέσματος επηρεάζεται από διάφορους αστάθμητους παράγοντες, τους οποίους, όσο και αν προσπαθήσει κάποιος, και όση επιμέλεια και αν επιδείξει, δεν θα μπορούσε να προβλέψει και να αποφύγει. Αντίθετα, στη χωρίς συνείδηση αμέλεια, η επέλευση του αποτελέσματος είναι προβλέψιμη, αφού εξαρτάται από τη συμπεριφορά του δράστη, ο οποίος χρεώνεται τελικά το αποτέλεσμα, όταν δεν έκανε αυτό που όφειλε και μπορούσε να κάνει για να το προβλέψει και, κατ'επέκταση, για να το αποφύγει¹⁶⁰.

5.2. Ως προς τη διαδικασία έρευνας

5.2.a. Αυτοτέλεια πειθαρχικής δίκης από την ποινική

Η πιο σημαντική, τόσο ως προς τη συχνότητά της, όσο και ως προς την ουσία της, πλημμέλεια που απασχολεί τον Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α., είναι η έλλειψη αυτοτέλειας μεταξύ πειθαρχικής και ποινικής διαδικασίας. Η σπουδαιότητα του ζητήματος αυτού είχε φανεί μέσω της συμπερίληψής του, ήδη, στην πρώτη ειδική έκθεση του Μηχανισμού και πολύ περισσότερο μέσω της πρόταξής του μεταξύ των νομοθετικών προτάσεων, που είχε εισηγηθεί με την υπ' αριθμ. πρωτ. 135 επιστολή του ο Συνήγορος του Πολίτη από τον Οκτώβριο 2018 προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης, Δι-

159. Κωστάρας Α., 2019, *Ποινικό Δίκαιο – Έννοιες και Θεσμοί του Γενικού Μέρους*, Νομική Βιβλιοθήκη, Γ' έκδοση.

160. 1. Ανδρουλάκης Ν., 2006, *Γενικό Μέρος Ι*, εκδόσεις Π. Ν. Σάκκουλας 2. Καϊάφα – Γκμπάντι Μ., 1992, *Εξωτερική και Εσωτερική Αμέλεια*, εκδόσεις Σάκκουλα.

αφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, καθώς και τη Γενική Γραμματέα Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Αναλυτικότερα, προκειμένου να περιοριστεί η εφαρμοζόμενη τακτική των αρμοδίων πειθαρχικών οργάνων να αναστέλουν ή να αρχειοθετούν την πειθαρχική υπόθεση, στις περιπτώσεις παράλληλης ποινικής διερεύνησής της, κρίθηκε σκόπιμο από τον Μηχανισμό να στενέψουν τα χρονικά όρια της δυνατότητας αναστολής της πειθαρχικής διαδικασίας. Υπό αυτό το πρίσμα, πρότεινε, σε περίπτωση διερεύνησης πειθαρχικού παραπτώματος που συνιστά και ποινικό αδίκημα κατά τον Π.Κ., η κατ' εξαίρεση αναστολή της πειθαρχικής διαδικασίας να επιτρέπεται μόνο μετά την επίδοση κλήσης ή κλητηρίου θεσπίσματος κατά τον Κ.Π.Δ., σχετικά με τις ίδιες πράξεις.

Η πλήρης υιοθέτηση της συγκεκριμένης πρότασης αποτυπώθηκε στις διατάξεις του άρ. 1 παρ. 3 του Π.Δ. 111/2019, αντικαθιστώντας το πρώτο εδάφιο του άρ. 48 παρ. 3 του Π.Δ. 120/2008. Σύμφωνα με τη νέα αυτή διάταξη, η ποινική δίκη δεν αναστέλλει τη πειθαρχική διαδικασία, όμως, τα αρμόδια για την άσκηση πειθαρχικής δίωξης όργανα και τα αρμόδια πειθαρχικά όργανα μπορούν κατ' εξαίρεση, και εφόσον κρίνεται αναγκαίο, να διατάξουν με ελεύθερα ανακλητή απόφασή τους την αναστολή της πειθαρχικής διαδικασίας για ένα έτος, μόνο αφού έχει επιδοθεί κλήση ή κλητήριο θέσπισμα κατά τον Κ.Π.Δ. Στις περιπτώσεις, δηλαδή, στις οποίες συντρέχουν δύο παράλληλες διαδικασίες ελέγχου της αστυνομικής δράσης, η δυνατότητα αναστολής της πειθαρχικής διαδικασίας υφίσταται μόνο υπό την προϋπόθεση προηγούμενης άσκησης ποινικής δίωξης και ενόψει δικανικής κρίσης ποινικού δικαστηρίου.

Παρά τους περιορισμούς που επέφερε η ως άνω διάταξη, η ανυποχώρητη προβολή του συγκεκριμένου ζητήματος στις δύο ειδικές εκθέσεις που ακολούθησαν, δημιουργεί εύλογες ανησυχίες ως προς την ορθή εφαρμογή της και ενδεχόμενα ως προς την επάρκειά της. Οι ανησυχίες αυτές παραμένουν και κατά το έτος 2021, καθώς από το σύνολο των υποθέσεων που επεξεργάστηκε ο Μηχανισμός, ένας μεγάλος αριθμός εστίαζε στο έλλειμμα ανεξαρτησίας και αυτοτέλειας μεταξύ πειθαρχικής και ποινικής δίκης, κατά παράβαση του άρ. 48 Π.Δ. 120/2008. Παράμετρος του ελλείμματος αυτού συνιστά συνήθως το πρόσθετο έλλειμμα πλήρους και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας, ενώ η πλέον πρόδηλη συνέπειά του είναι η επιμήκυνση του πειθαρχικού ελέγχου.

Σε πρακτικό επίπεδο, οι παρατηρήσεις αυτές συνεπάγονται κατά πρώτον την άκριτη ταύτιση πειθαρχικών παραπτωμάτων και ποινικών αδικημάτων, ακόμη και σε περιπτώσεις που η διαταγή πειθαρχικού ελέγχου είτε αναφέρεται ειδικά και σε αμιγώς πειθαρχικές παραβάσεις, είτε περιλαμβάνει τη γενική μνεία περί εντοπισμού πρόσθετων πειθαρχικών παραπτωμάτων, πέραν των καταγγελλομένων συμπεριφορών (Φ. 254608, Φ. 280646, Φ. 252024, Φ. 262528, Φ. 292900, Φ.

230990, Φ. 244541, Φ. 256278, Φ. 247701, Φ. 290633). Οι εξελίξεις που δρομολογεί μια τέτοια τακτική, διαμορφώνουν έναν διευρυμένο φαινότυπο ταύτισης των δύο διαδικασιών. Η απλούστερη εκδοχή ισοδυναμεί με την παράλειψη διεξαγωγής οποιασδήποτε ενέργειας στο πλαίσιο άσκησης του διερευνητικού καθήκοντος κατά την πειθαρχική διαδικασία, με αποτέλεσμα η διενέργειά της να αναμένει ανατιολόγητα την ποινική έρευνα (**Φ. 275404**) ή η πειθαρχική έκθεση πορίσματος να βασίζεται εξ ολοκλήρου στην ποινική δικογραφία (**Φ. 247668**). Η μη υποβολή έγκλησης (**Φ. 269135, Φ. 271378, Φ. 258681, Φ. 278405, Φ. 270704, Φ. 269381, Φ. 288914, Φ. 294870, Φ. 288914, Φ. 269381, Φ. 294870**), η ανάκληση έγκλησης από το θύμα (**Φ. 276047, Φ. 281515**), ακόμη, δε, και η απλή δήλωση βούλησής του για ανάκληση (**Φ. 301006, Φ. 268504**) ή η απόρριψη μήνυσης του θύματος με έκδοση εισαγγελικής διάταξης (**Φ. 287631, Φ. 257375, Φ. 276290, Φ. 277102, Φ. 247701, Φ. 243707, Φ. 290633**) τροφοδοτούν συχνά το επιχείρημα για την ολοκλήρωση του πειθαρχικού ελέγχου και την αρχειοθέτηση της υπόθεσης, ελλείψει εκκρεμούσας ποινικής διαδικασίας. Εναλλακτικά, παρόμοια επιχειρηματολογία προβάλλεται ως πρόσχημα για την олиγορρία ως προς την αναζήτηση ουσιαστών μαρτύρων και την παράλειψη εντέλει διενέργειας εμπειριστατωμένης έρευνας (**Φ. 301006**). Το αντίστροφο επιχείρημα, η ύπαρξη, δηλαδή, ποινικής εκκρεμοδικίας (**Φ. 268504**), ή ακόμη και η έναρξη ποινικής διαδικασίας (**Φ. 262865, Φ. 260309**), λειτουργούν άνευ άλλου τινός υπέρ της αναστολής του πειθαρχικού ελέγχου, παραβιάζοντας στη δεύτερη περίπτωση τη νεοπαγή διάταξη του άρ. 1 παρ. 3 του Π.Δ. 111/2019.

Σε άλλες περιπτώσεις, η κατάλυση της ανεξαρτησίας και αυτοτέλειας των δύο διαδικασιών συνοδεύεται με τη διαπίστωση επιλεκτικής αξιοποίησης των ποινικών δικογραφιών. Πρόκειται για υποθέσεις κατά τις οποίες ελέγχεται ποινικά τόσο η συμπεριφορά των αστυνομικών, όσο και εκείνη των θυμάτων, με την εκατέρωθεν υποβολή μηνύσεων. Σε αυτό το πλαίσιο, η επιλεκτικότητα δοκιμάζεται αρχικά μέσω μιας αντιστροφής, κατά την οποία στο επίκεντρο του πειθαρχικού ελέγχου τίθεται ανορθόδοξα η συμπεριφορά του φερόμενου θύματος, τεκμαίροντας εξ αντανakλάσεως τη σύννομη συμπεριφορά των ελεγχόμενων αστυνομικών και καλλιεργώντας την αντίστοιχη αντιμετάθεση των ευθυνών. Σε πρακτικό επίπεδο, η αντιμετάθεση αυτή συνδυάζεται με μια σειρά οφειλόμενων, αλλά παραλειπόμενων, ενεργειών σε επίπεδο αυτεπάγγελτης ποινικής διαδικασίας, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρ. 245 Κ.Π.Δ., οι οποίες καταλήγουν να επηρεάζουν ευθέως τη διαμόρφωση της ποινικής δικανικής κρίσης και μέσω αυτής το πειθαρχικό αποτέλεσμα, καθώς το τελευταίο εξαντλείται στα συμπεράσματα της ποινικής διαδικασίας, που έχει κινηθεί σε βάρος του θύματος, είτε αυτό σημαίνει άσκηση ποινικής δίωξης (**Φ. 244541**), είτε ισοδυναμεί με την έκδοση σε βάρος του πρωτόδικης καταδικαστικής απόφασης (**Φ. 267480**). Μια τέτοια μεθόδευση, φτάνει στο ση-

μείο, διαταχθείσα Π.Δ.Ε. για κακομεταχείριση, ακολουθώντας πιστά την εξέλιξη της ποινικής διαδικασίας να αναστέλεται, χωρίς άλλη αιτιολογία, και αντίθετα να ζητείται ρητώς να εξαιρεθεί από την ύλη της και να μην συσχετισθεί με αυτή η ποινική δικογραφία που σχηματίστηκε σε βάρος των ελεγχόμενων αστυνομικών, κατόπιν έγκλησης του θύματος. Η επίκληση δε της σχετικής διαταγής εξαιρέσεως δεν περιεχόταν στην πειθαρχική δικογραφία (Φ. 260309). Στις περιπτώσεις αυτές, ο Συνήγορος έχει υπογραμμίσει ότι δεν ελέγχεται απλά η προσχηματική και εξίσου μεροληπτική διεξαγωγή της πειθαρχικής διαδικασίας, αλλά εγείρονται εύλογες ενστάσεις περί εργαλειοποίησης του ποινικού δικαίου.

Παρόμοιες παρατηρήσεις διατυπώνονται και στην περίπτωση δύο παράλληλων, μη συσχετιζόμενων ποινικών διαδικασιών, αν και αφορούν στην ίδια συμπεριφορά αστυνομικού, και τη μονομερή ταύτιση του πειθαρχικού ελέγχου με το αποδεικτικό υλικό της μιας εξ αυτών και πολύ περισσότερο με το αθωωτικό περιεχόμενο της έκβασής της (Φ. 230990). Εντονότερες, ωστόσο, είναι οι συνέπειες όταν η αθωωτική απόφαση αφορά στη συμπεριφορά του θύματος, η έμφαση στην οποία έχει αποτελέσει τη δικαιολογητική βάση ως προς την αξιολόγηση της συμπεριφοράς των αστυνομικών και, κατ' επέκταση, της άρσης των πειθαρχικών ευθυνών τους. Ιδιαίτερα όταν πρόκειται για καταγγελίες σοβαρής κακομεταχείρισης συλληφθέντων, ένα τέτοιο αποτέλεσμα δεν δημιουργεί ερωτηματικά μόνο ως προς την αποτελεσματικότητα και την ανεξαρτησία της πειθαρχικής διαδικασίας, αλλά θέτει ζητήματα νομιμότητας ακόμη και της ίδιας της σύλληψης του θύματος, επεκτείνοντας τις παρατηρήσεις σε θέματα κατάχρησης εξουσίας και υπέρβασης του κράτους δικαίου¹⁶¹ (Φ. 270704).

Η υπόθεση Φ. 268504 που αφορούσε ομοίως σε καταγγελίες περί κακομεταχείρισης, μπορεί να λειτουργήσει ως εξαιρετικό παράδειγμα για το πώς επηρεάζεται ο πειθαρχικός έλεγχος, όταν μοιράζεται την ίδια μοίρα, εξαρτώντας την πορεία και εξέλιξή του από τον παράλληλο ποινικό. Αναλυτικότερα, επί της υπόθεσης η πρώτη συνοπτική έκθεση προκαταρκτικού διοικητικού ελέγχου κατέληγε στον αποκλεισμό της ανάγκης διεξαγωγής πειθαρχικού ελέγχου αναφορικά με τη διάπραξη πιθανών πειθαρχικών παραπτωμάτων από τον ελεγχόμενο αστυνομικό, θέτοντας την υπόθεση στο αρχείο. Το ίδιο επαναδιατυπώθηκε ένα χρόνο αργότερα, κατόπιν αξιολόγησης της ποινικής προκαταρκτικής εξέτασης της Δ/νσης Εσωτερικών Υποθέσεων, που διενεργήθηκε δυνάμει της παραγγελίας του Εισαγγελέα Πρωτοδικών Αθηνών, καταλήγοντας ότι από την εκκρεμούσα ποινική δικογραφία δεν διαφαινόταν επίμεμπτη συμπεριφορά του ελεγχόμενου αστυνομικού.

161. Βλ. Αποφάσεις Ε.Δ.Δ.Α., *Chahal κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 15.11.1996, *Saadi κατά Ιταλίας* 28.02.2008, *Babar Ahmad κ.ά. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 10.04.2012.

Αφορμή για την πλήρη ανατροπή της άποψης αυτής αποτέλεσε η άσκηση ποινικής δίωξης σε βάρος του ελεγχόμενου αστυνομικού, η οποία, ένεκα της διεξαγωγής ποινικής δίκης επί της υπόθεσης, πυροδότησε την ανάγκη ανάσυρσης της πειθαρχικής δικογραφίας από το αρχείο και συμπλήρωσης της Π.Δ.Ε. Με βάση τα ίδια σχεδόν στοιχεία, που ήδη δύο φορές στο παρελθόν είχαν οδηγήσει στην κρίση ότι δεν προέκυπτε τίποτα πειθαρχικά μεμπτό σε βάρος του ελεγχόμενου αστυνομικού, η συμπληρωθείσα έκθεση πορίσματος Π.Δ.Ε. κατέληγε, πλέον, ότι πριν από την επιβολή ή μη οποιασδήποτε πειθαρχικής ποινής ήταν αναγκαία η ολοκλήρωση της συναφούς ποινικής δίκης, δεδομένου ότι οι καταγγελλόμενες πράξεις κατά βάση συνιστούσαν ποινικά αδικήματα, με πλέον αρμόδια για την κρίση αυτών τα ποινικά δικαστήρια. Εν συνεχεία, υπογραμμιζόταν η ανάγκη συσχέτισης και συνεκτίμησης της τελικής ποινικής απόφασης με τη διοικητική εξέταση, λόγω σοβαρών αμφιβολιών. Υπό αυτό το σκεπτικό, ο διενεργών τη συμπληρωθείσα Π.Δ.Ε. ζητούσε την αναστολή της πειθαρχικής διαδικασίας έως την έκδοση απόφασης του ποινικού δικαστηρίου, δυνάμει του αρ. 48 παρ. 3 του Π.Δ. 120/2008.

Η καταδικαστική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου μετέτρεψε τις ανωτέρω σοβαρές αμφιβολίες περί πειθαρχικής ευθύνης του ελεγχόμενου αστυνομικού σε σαφείς ενδείξεις, με αποτέλεσμα την αναβάθμιση του πειθαρχικού ελέγχου, μετατρέποντας την Π.Δ.Ε σε Ε.Δ.Ε Παρόλα αυτά, και το πόρισμα της Ε.Δ.Ε. ακολούθησε τη πορεία της ποινικής εξέλιξης της υπόθεσης, καταλήγοντας ότι η δυνατότητα εξάλειψης του αξιοποίνου και παύσης της ποινικής δίωξης στη συγκεκριμένη περίπτωση, καταργούσε μοιραία την ανάγκη πειθαρχικού ελέγχου και ήρε την όποια πειθαρχική ευθύνη.

Και μόνο το γεγονός του χρονικού διαστήματος που μεσολάβησε από τα τέλη Ιουλίου 2014, οπότε διατάχθηκε ο πειθαρχικός έλεγχος της υπόθεσης σε προκαταρκτικό επίπεδο, μέχρι τα μέσα του Μαρτίου 2020, οπότε συντάχθηκε η έκθεση πορίσματος επί της ένορκης διοικητικής εξέτασης, αρκεί για να συνομολογήσει το έλλειμμα ως προς την αποτελεσματικότητα της πειθαρχικής διαδικασίας, σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α. Μεταξύ των πολυάριθμων παραμέτρων, που θέτει το Δικαστήριο, ως κριτήρια διεξαγωγής ανεξάρτητης και αποτελεσματικής έρευνας είναι και η ταχύτητα διεξαγωγής της πειθαρχικής διαδικασίας¹⁶².

162. Αναλυτικότερα, σημειώνεται ότι: «σημαντικοί παράγοντες για μια αποτελεσματική έρευνα, οι οποίοι επιτρέπουν να εξακριβωθεί αν οι αρχές είχαν τη βούληση να εντοπίσουν και να διώξουν ποινικά τους υπευθύνους, είναι η ταχύτητα διενέργειάς της. Επιπλέον, η έκβαση της έρευνας και οι ποινικές διώξεις στις οποίες οδηγεί, συμπεριλαμβανομένης της απαγγελθείσας ποινής, καθώς και τα ληφθέντα πειθαρχικά μέτρα, είναι καθοριστικής σημασίας. Είναι ουσιαστικά για τη διατήρηση του αποτρεπτικού αποτελέσματος του θεσπισθέντος δικαστικού συστήματος και του ρόλου που αυτό υποχρεούται να ασκεί στην πρόληψη παραβιάσεων της

Ταυτόχρονα, υπογραμμίζει ότι ακόμη και αν σε μια συγκεκριμένη περίπτωση αναφύονται εμπόδια στην εξέλιξη της πειθαρχικής έρευνας, η άμεση αντίδραση των αρχών για τη διερεύνηση χρήσης θανατηφόρων δυνάμεων ή μέσων ή για τη διερεύνηση ισχυρισμών για κακομεταχείριση, θεωρείται απαραίτητη για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης του κοινού στην από μέρους των αρχών τήρηση του κράτους δικαίου και στην αποφυγή οποιαδήποτε μορφής ανοχής ή συγκάλυψης παράνομων πράξεων¹⁶³.

Ομοίως το Ε.Δ.Δ.Α., με πάγια νομολογία του υπερθεματίζει της αυτοτέλειας μεταξύ της πειθαρχικής και ποινικής διαδικασίας, οι οποίες μπορούν να εξελίσσονται παράλληλα, χωρίς να υφίσταται η παραμικρή υποχρέωση η μία να αναμένει την ολοκλήρωση της άλλης και χωρίς να τίθεται ζήτημα παραβίασης του τεκμηρίου αθωότητας¹⁶⁴. Ανάλογη είναι και η κατεύθυνση της νομολογίας του ΣτΕ, με ερμηνευτική πυξίδα την απόφαση 4662/2012 της Ολομέλειάς του, η οποία καταλήγει ότι η μόνη δέσμευση που παράγει το ποινικό δικαστήριο για το πειθαρχικό όργανο έλκεται από την κρίση του πρώτου μόνο ως προς την ύπαρξη ή ανυπαρξία των πραγματικών περιστατικών που στοιχειοθετούν την αντικειμενική υπόσταση πειθαρχικού παραπτώματος, και υπό την προϋπόθεση ότι η κρίση αυτή ισοδυναμεί με αμετάκλητη απόφαση ποινικού δικαστηρίου ή με αμετάκλητο απαλλακτικό βούλευμα. Σε κάθε άλλη περίπτωση, η απόφαση του ποινικού δικαστηρίου συνεκτιμάται στην πειθαρχική δίκη, αλλά το πειθαρχικό όργανο μπορεί να εκδώσει απόφαση διαφορετική από εκείνη του ποινικού δικαστηρίου.

Στο πλαίσιο αυτό, ο Συνήγορος κρίνει αναγκαίο να υπενθυμίσει ότι, παρά το διαλεκτικό σχήμα, στο οποίο τελούν η πειθαρχική και η ποινική διαδικασία, η μεταξύ τους κανονιστική σχέση καθορίζεται με όρους αυτοτέλειας και ανεξαρτησίας¹⁶⁵, που με τη σειρά της υπαγορεύεται από τους διαφορετικούς σκοπούς που επιδιώκονται με τη κάθε διαδικασία. Έτσι, αν γενικός σκοπός του ποινικού δικαίου συνίσταται στην αποκατάσταση της κοινωνικής ειρήνης, η οποία διασαλεύτηκε δυνάμει της αξιόποινης συμπεριφοράς του δράστη, το πειθαρχικό δίκαιο επιδιώκει την αποκατάσταση του κύρους και της ομαλής λειτουργίας της Υπηρεσίας. Η ταυτότητα της πράξης μεταξύ ποινικού και πειθαρχικού παραπτώματος μπορεί να παραπέμπει μεν σε κοινά πραγματικά περιστατικά και, επομένως, στο αποδεικτικό επίπεδο μπορεί η πειθαρχική

απαγόρευσης κακομεταχείρισης», Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., Ν.Ζ. κατά Ελλάδος 17.01.2012, Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., Σιδηρόπουλος και Παπακώστας κατά Ελλάδος, 25.01.2018.

163. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *MOCANU and Others vs Romania*, 17.09.2014.

164. Βλ. Αποφάσεις Ε.Δ.Δ.Α., *Kemal Coskun κατά Τουρκίας* 23.03.2017, *Mullet κατά Γαλλίας* 13.09.2007.

165. Βλ. άρ. 48 Π.Δ. 120/2008.

δίκη να έχει συνάφεια με την αντίστοιχη ποινική, όμως έχει αντικείμενο διαφορετικό και ευρύτερο, από αυτό της ποινικής δίκης και διαδικασίας, καθώς προσδιορίζεται από τον λειτουργικό προορισμό του υπαλλήλου ή λειτουργού¹⁶⁶ (Φ. 247701, Φ. 290633, Φ. 269381). Εξάλλου, με τις πειθαρχικές ποινές, ο υποβαλλόμενος σ' αυτές δεν αποδοκιμάζεται ως πολίτης, αλλά ως υπάλληλος ή λειτουργός, επειδή παρέβη υποχρέωση στο πλαίσιο συγκεκριμένης δραστηριότητας¹⁶⁷. Γι' αυτόν τον λόγο, άλλωστε, ο νομοθέτης προβαίνει σε μια ενδεικτική και όχι επακριβή ή εξαντλητική εκ των προτέρων απαρίθμηση των πειθαρχικών παραπτωμάτων *«αφού συμπεριφορά του υπαλλήλου αντίθετη με το καθήκον του και βλαπτική για την υπηρεσία είναι δυνατό να εκδηλωθεί με πολλές και ποικίλες μορφές»*¹⁶⁸.

Η δέσμευση του πειθαρχικού οργάνου από την ποινική απόφαση αφορά μόνο στα πραγματικά περιστατικά που δέχθηκε το ποινικό δικαστήριο και δεν εκτείνεται στην αθώωση ή καταδίκη του υπαλλήλου. Η δέσμευση αυτή απορρέει από τις αυξημένες εγγυήσεις με τις οποίες είναι εξοπλισμένη η ποινική δίκη, και η απαίτηση περί αμετακλήτου της ποινικής απόφασης εξυπηρετεί το ίδιο ακριβώς εγγυητικό πλαίσιο. Πέραν τούτου, ωστόσο, ο μετασχηματισμός των εμπειρικών γεγονότων σε τυπικές νομικές έννοιες και, κατ' επέκταση η υπαγωγή τους σε πειθαρχικό αδίκημα, ανήκει στην ουσιαστική κρίση του πειθαρχικού οργάνου¹⁶⁹. Ο νομοθέτης του πειθαρχικού δικαίου αποβλέπει στη δέσμευση του πειθαρχικού οργάνου από το σκεπτικό της ποινικής απόφασης για τα πραγματικά περιστατικά και την υπαιτιότητα του διωκόμενου, και όχι από το διατακτικό της: *«Είναι αυτονόητο, βέβαια ότι το πειθαρχικό όργανο οφείλει να διαλάβει δική του κρίση ως προς την πειθαρχική ευθύνη του διωκόμενου, ακόμη και όταν δεσμεύεται από αμετάκλητη ποινική απόφαση, και συνεπώς, δεν θα ήταν νόμιμη μια απόφαση όπου η ενοχή του υπαλλήλου θα λειτουργούσε ως "αυτόματη" συνέπεια της ποινικής καταδίκης»*¹⁷⁰. Κι αυτό γιατί η σχέση αυτοτέλειας και ανεξαρτησίας που συνδέει την πειθαρχική με την ποινική δίκη, παραπέμπει στη συνύπαρξη διαφορετικών κανόνων δικαίου, οι οποίοι ρυθμίζουν τη συμπεριφορά συγκεκριμένου κύκλου προσώπων, δηλαδή των υπαλλήλων, αλλά με διαφορετικές προϋποθέσεις ως προς την πλήρωση της υπόστασης του, κατά το ποινικό δίκαιο, εγκλήματος και του, κατά το πειθαρχικό δίκαιο, παραπτώματος.

166. Παπαδαμάκης Α., 2016, *op. cit.* σελ. 530

167. *Ibid*

168. Πικραμμένος Μ., 2013, «Η σχέση πειθαρχικής και ποινικής δίκης εν όψει του άρθρου 6 της Ε.Σ.Δ.Α.», στο *ΕφΔΔ*, τ. 2, σελ. 252.

169. ΔΕφΠειρ 10/2014.

170. Πικραμμένος Μ., 2013, *op. cit.* σελ. 254.

Το εκτεταμένο εύρος που προσδίδεται στο δεύτερο έναντι του πρώτου, υπαγορεύεται από τον σκοπό του πειθαρχικού δικαίου, ενώ εμπεριέχεται κανονιστικά στο άρ. 4 παρ. 1 του Π.Δ. 120/2008, το οποίο προβλέπει ότι η έννοια του πειθαρχικού παραπτώματος πραγματώνεται με παράβαση του υπηρεσιακού καθήκοντος, ανεξαρτήτως υπαιτιότητας (δόλου ή αμελείας). Επί του πρακτέου, αυτό σημαίνει ότι η αδυναμία υπαγωγής συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών σε ποινικό κανόνα ελλείπει της απαιτούμενης μορφής ή βαθμού υπαιτιότητας, δεν επιφέρει κανενός είδους δέσμευση ως προς την πειθαρχική υπαγωγή. Το ίδιο, όμως, ισχύει ακόμη και όταν υπολείπονται τα ίδια τα πραγματικά περιστατικά για την αντικειμενική στοιχειοθέτηση εγκλήματος, καθώς σε πειθαρχικό επίπεδο δύναται να εμπίπτουν στην υπόσταση άλλου πειθαρχικού παραπτώματος. Όμοιας εξέλιξης τυγχάνουν και οι λόγοι που επιφέρουν την κατοπινή άρση του ποινικού αδικού.

Υπό αυτό το πρίσμα, η αναστολή της πειθαρχικής διαδικασίας, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρ. 48 παρ. 3 Π.Δ. 120/2008, χωρεί μόνο ως εξαίρεση. Και ως εξαίρεση θα πρέπει να είναι όχι μόνο δυνητική, αλλά και αναγκαία. Ο όρος της «αναγκαιότητας» είναι αυτονόητα περιοριστικός. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να συντρέχουν σοβαροί λόγοι, οι οποίοι να επιβάλουν, και μάλιστα υπό όρους «αναγκαίου», την αναστολή της πειθαρχικής διαδικασίας και οι οποίοι να αναφέρονται σαφώς, ειδικώς και εμπεριστατωμένως στην αιτιολογία της σχετικής απόφασης. Η απλή ύπαρξη ποινικής διαδικασίας δεν αρκεί ώστε να επιφέρει ανασταλτικό αποτέλεσμα επί της πειθαρχικής διαδικασίας, καθώς σε μια τέτοια περίπτωση η πειθαρχική διαδικασία θα αναγόταν σε απλό παρακολούθημα της ποινικής. Προς την ίδια κατεύθυνση συνηγορεί άλλωστε και ο αποκλεισμός της ανασταλτικής δυνατότητας στις περιπτώσεις που το πειθαρχικό παράπτωμα θίγει σοβαρά το κύρος της αστυνομίας ή ακόμη περισσότερο όταν παίρνει τις διαστάσεις δημοσίου σκανδάλου. Αντίστοιχες εγγυήσεις παρέχει και ο χρονικός περιορισμός που τίθεται ως προς την αναστολή της πειθαρχικής διαδικασίας, με μέγιστη διάρκεια το ένα έτος, το οποίο συνήθως υπερβαίνει η ολοκλήρωση της ποινικής διαδικασίας, δεδομένου ότι το διάστημα που μεσολαβεί από την άσκηση ποινικής δίωξης μέχρι την έκδοση αμετάκλητης απόφασης είναι, τις περισσότερες φορές, μεγαλύτερο.

5.2.β. Διερεύνηση ρατσιστικού κινήτρου

Οι ελλείψεις που εντοπίζει ο Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. ως προς τη διερεύνηση ρατσιστικού κινήτρου στις υποθέσεις που χειρίστηκε το 2021, επικεντρώνονται ως επί το πλείστον στη τυπική διατύπωση του πειθαρχικού οργάνου, ότι κατά την διερεύνηση των επί μέρους καταγγελιών δεν προέκυψε ρατσιστικό κίνητρο, διεκπεραιώνοντας έτσι πρότερο σχετικό αίτημα της διαταγής πειθαρχικού ελέγχου. Η παράλειψη, ωστόσο, αυτοτελούς διερεύνησης του ρατσιστικού κινήτρου, που συχνά συ-

νοδεύει τέτοιες κρίσεις, δεν τους προσδίδει απλώς αβασάνιστο περιεχόμενο, αλλά καταλήγει να υποβιβάζει τον απαξιωτικό και άδικο χαρακτήρα των διακρίσεων, επιφυλάσσοντάς τους τη θέση δευτερεύοντος ή παρεμπόπτοντος ζητήματος (Φ. 262865, Φ. 249626, Φ. 257375, Φ. 259275, Φ. 276047, Φ. 277716).

Η αντίθεση, μπροστά σε τέτοιες εξελίξεις, διατυπώνεται κατά πρώτον από τη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., η οποία προκρίνει την υποχρέωση αυξημένης και εξειδικευμένης έρευνας στις περιπτώσεις που οι καταγγελίες για αστυνομική βαναυσότητα ή εξευτελιστική συμπεριφορά ενδέχεται να συνυπάρχουν με την παράμετρο του ρατσιστικού κινήτρου. Πιο συγκεκριμένα, υπαγορεύεται ότι: «οι αρχές όταν ερευνούν βίαια περιστατικά, έχουν το πρόσθετο καθήκον να κάνουν όλα τα εύλογα βήματα για να “ξεσκεπάσουν” οποιοδήποτε ρατσιστικό κίνητρο και να θεμελιώσουν αν το εθνικό μίσος ή η προκατάληψη διαδραμάτισαν ρόλο. Βέβαια, η απόδειξη του ρατσιστικού κινήτρου συχνά είναι πολύ δύσκολη στην πράξη. Η υποχρέωση των αρχών σημαίνει ότι θα κάνουν οτιδήποτε είναι λογικό στις συγκεκριμένες περιστάσεις για να συλλέξουν αποδείξεις, αναζητώντας με όλα τα πρακτικά μέσα που διαθέτουν την αλήθεια και ότι θα παρέχουν πλήρως αιτιολογημένες, αντικειμενικές και αμερόληπτες αποφάσεις, χωρίς να παραλείπουν στοιχεία που μπορεί να είναι ενδεικτικά ρατσιστικού κινήτρου¹⁷¹».

Μάλιστα το Ε.Δ.Δ.Α., σε καταδικαστική για τη Χώρα μας απόφαση, υπογράμμισε ότι η υποχρέωση αυτή των αρχών να διερευνούν την ύπαρξη σύνδεσης μεταξύ ρατσιστικών αντιλήψεων και βίαιων πράξεων και να εξασφαλίζουν τη θεμελιώδη αξία, που κατοχυρώνεται στο αρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α., αποτελεί μέρος των διαδικαστικών τους υποχρεώσεων, που υπαγορεύεται στο αρ. 14 της Ε.Σ.Δ.Α. Ως εκ τούτου, υφίσταται πλημμελής διερεύνηση ρατσιστικού κινήτρου κατά την πειθαρχική διαδικασία, εάν δεν διενεργηθεί πλήρης έρευνα για παρόμοια με το καταγγελλόμενο περιστατικά ή ύπαρξη τυχόν σχετικών καταγγελιών από τον υπηρεσιακό φάκελο των εμπλεκομένων, κ.ά.¹⁷² (Φ. 290633, Φ. 293294).

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, ο Συνήγορος υπενθυμίζει ότι ένας τέτοιος έλεγχος οφείλει να γίνεται σε όλες τις επιμέρους περιπτώσεις, τις οποίες περιλαμβάνει το φάσμα περί διακριτικής μεταχείρισης και προβλέπονται αναλυτικά στο άρθρο 188 παρ. 1 εδ. δ' του Ν. 4662/2020, χωρίς να εξαιρείται η συνισταμένη των πεποιθήσεων ή της κοινωνικής κατάστασης του θύματος (Φ. 270704, Φ. 282183).

Ομοίως, ο Συνήγορος επισημαίνει ότι η διαπίστωση της ελληνικής ταυτότητας του θύματος δεν λειτουργεί αυταπόδεικτα ούτε προς άρση του ρατσιστικού ή ομο-

171. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., Nachova κ.ά. κατά Βουλγαρίας, 26.01.2004.

172. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., Μπέκος και Κουτρόπουλος κατά Ελλάδας, 13.12.2005.

φοβικού κινήτρου, ούτε προς θεραπεία της απούσας ή πλημμελούς διοικητικής έρευνας προς τούτο. Επίσης, όπως έχει ήδη αναφέρει σε προγενέστερη έκθεσή του, η στοιχειοθέτηση διακριτικής μεταχείρισης ή ρατσιστικής συμπεριφοράς δεν περιορίζεται μόνο στη διατύπωση προσβλητικών ή υποτιμητικών λόγων ή εκφράσεων¹⁷³. Η έννοια της παρενόχλησης εξάλλου, σύμφωνα με το άρ. 2 περ. 3 αντιστοιχεί, γενικώς, στην ανεπιθύμητη εκείνη συμπεριφορά, που συνδέεται με έναν από τους λόγους απαγορευμένης διάκρισης και έχει ως σκοπό ή αποτέλεσμα τη προσβολή της αξιοπρέπειας προσώπου και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος. Παράλληλα, η Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας του Συμβουλίου της Ευρώπης, διευκρινίζει ότι αρκεί το σχετικό περιστατικό να εκλαμβάνεται ως ρατσιστικό από το θύμα ή οποιονδήποτε άλλο (Φ. 271383, Φ. 270704).

Προς την ίδια κατεύθυνση, το Ε.Δ.Δ.Α. συμπληρώνει ότι τα εγκλήματα μίσους δεν παραπέμπουν μόνο σε πράξεις που πυροδοτούνται αποκλειστικά από τα χαρακτηριστικά του θύματος, αλλά οι δράστες τους ενδέχεται να έχουν ανάμικτα κίνητρα, τα οποία καθορίζονται άλλοτε λιγότερο κι άλλοτε περισσότερο από τις κατά περίπτωση συνθήκες, όπως και από την προκατειλημμένη στάση τους απέναντι στην ομάδα που ανήκει το θύμα. Γι' αυτό, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι οι αρχές οφείλουν να ελέγχουν διεξοδικά τη διατύπωση τυχόν ρατσιστικών σχολίων και, σε περίπτωση επιβεβαίωσής τους, να διεξάγεται ενδελεχής έρευνα ως προς το σύνολο των γεγονότων, στο πλαίσιο των οποίων αυτά ειπώθηκαν, προκειμένου να αποκαλυφθούν τυχόν πιθανά ρατσιστικά κίνητρα. Επιπλέον, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το γενικότερο πλαίσιο της επίθεσης¹⁷⁴.

Ήδη, γίνεται πρόδηλο ότι η ρατσιστική επίθεση δεν απαιτείται να συνδυάζεται απαραίτητα με σοβαρή φυσική κακοποίηση του θύματος (Φ. 277714, Φ. 292906). Η έλλειψη σοβαρής έρευνας και αιτιολογίας για την α priori επιλογή αστυνομικών να υποβάλουν σε σωματικό έλεγχο, με παράλληλη αφαίρεση εσωρούχων, μόνο αλλοδαπή γυναίκα, που συνελήφθη μαζί με άλλους δύο ομοεθνείς της άνδρες σε σταθμό του Ο.Σ.Ε., και αντ' αυτής η πιθανολόγηση με αναφορές στην ανατομία του ανδρικού σώματος, το οποίο, σύμφωνα με τους προβαλλόμενους ισχυρισμούς, επιτρέπει τη γρήγορη διαπίστωση απόκρυψης ή μη αντικειμένων χωρίς καν σωματικό έλεγχο, εκτός από τα ερωτηματικά, που εγείρει ως προς την ίδια την αναγκαιότητα ή νομιμότητα του σωματικού ελέγχου, που διενεργήθηκε, δημιουργεί εύλογες υπόνοιες διακριτικής μεταχείρισης λόγω φύλου, που εμπίπτει στο άρ. 14

173. Βλ. Ειδική Έκθεση Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. 2020.

174. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *ŠKORJANEC κατά Κροατίας* 28.03.2017.

της Ε.Σ.Δ.Α. (Φ. 258681). Όπως περαιτέρω ξεκαθαρίζει το Ε.Δ.Δ.Α.: «*ακόμη και όταν μία συμπεριφορά δεν είναι της απαιτούμενης βιαιότητας ή βαρύτητας, ώστε να θεωρηθεί απάνθρωπη και εξευτελιστική, κατά το άρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α., όταν κατευθύνεται εναντίον ενός ατόμου επειδή ανήκει σε μια εθνοτική κοινότητα/μειονότητα, συνιστά παραβίαση του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής κατ' άρ. 8 της Ε.Σ.Δ.Α. με την έννοια της εθνοτικής ταυτότητας, διότι τα αρνητικά στερεότυπα δύνανται να επιδρούν στον αυτοσεβασμό και την αυτοπεποίθηση του προσώπου ως μέλους μιας εθνικής κοινότητας. Εξ ου και η υποχρέωση των κρατικών αρχών, σε περίπτωση καταγγελιών παρενόχλησης με ρατσιστικό κίνητρο, να διερευνήσουν αν υπήρξε παρόμοιο κίνητρο και αν τυχόν το εθνικό μίσος ή η προκατάληψη έπαιξαν κάποιον ρόλο στα γεγονότα¹⁷⁵».*

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, ο Συνήγορος σημειώνει, επίσης, ότι δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το περιεχόμενο της υπ' αριθμ. πρωτ. 7100/4/3/24.05.2006 Εγκυκλίου –Διαταγής του Αρχηγείου της ΕΛ.ΑΣ., η οποία εκδόθηκε στο πλαίσιο συμμόρφωσης της χώρας μας με τις προαναφερόμενες απαιτήσεις του Ε.Δ.Δ.Α. και η οποία οικειοποιείται τον πολύ πιο ευρύ όρο της αντιδεοντολογικής συμπεριφοράς αστυνομικών, θέτοντας και τον αντίστοιχο πήχη ως προς τη προσβολή που επιφέρουν στο κύρος της αστυνομίας τόσο οι ίδιες οι ρατσιστικές συμπεριφορές, όσο και η υπόθαλψή τους. Πιο συγκεκριμένα, ορίζεται ότι «*οι αξιωματικοί στο πλαίσιο της πειθαρχικής διερεύνησης υποθέσεων, που αφορούν αντιδεοντολογική συμπεριφορά αστυνομικών σε βάρος ατόμων που ανήκουν σε ευάλωτες εθνοτικές, θρησκευτικές ή κοινωνικές ομάδες ή είναι αλλοδαποί, οφείλουν να προβαίνουν σε κάθε εύλογη ενέργεια για να ελέγξουν και να αποκαλύψουν την ύπαρξη ρατσιστικού κινήτρου, είτε ως αυτοτελές κίνητρο, είτε ως επιμέρους σε περίπτωση πολλαπλών κινήτρων*».

Αντίστοιχων διαθέσεων εμφανίζονται και οι επίσημες διακηρύξεις της ΕΛ.ΑΣ., σε επίπεδο Υπουργείου, δεσμευόμενο για την ιδιαίτερη έμφαση στην προστασία και αρωγή όλων των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού, μέσω, μεταξύ άλλων, της αποτελεσματικής διερεύνησης περί συνδρομής ρατσιστικών κινήτρων: «*Προς την κατεύθυνση αυτή καταβάλλονται συστηματικές προσπάθειες για την αποτροπή εκδήλωσης περιστατικών ρατσιστικής βίας σε βάρος ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, την ενδελεχή διερεύνηση κάθε καταγγελίας και την αυστηρή εφαρμογή της κείμενη νομοθεσίας*». Ενώ, επιπλέον, επισημαίνεται «*ότι ούτε η φυσική, ούτε η πολιτική ηγεσία του Υπουργείου, είναι διατεθειμένες να ανεχθούν φαινόμενα άμετρης βίας, ρατσισμού και διαχωρισμού των πολιτών και των ανθρώπων από τη μεριά των αστυνομικών¹⁷⁶».*

175. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *R.B. κατά Ουγγαρίας*, 12.04.2016.

176. Βλ. την με αριθμ. πρωτ. 7017/4/18435/22.04.2015 απάντηση του Αναπληρωτή Υπουργού Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, κ. Ι. Πανούση προς τη Βουλή των Ελλήνων.

5.2.γ. Διασφάλιση της αμεροληψίας

Η εγγύηση της αμεροληψίας συνιστά εκ των βασικών αρχών που διέπουν τη πειθαρχική διαδικασία και θεμελιώνονται τόσο αυτοτελώς στις διατάξεις του Πειθαρχικού Δικαίου Αστυνομικού Προσωπικού, όσο και κατ' αναλογία, μέσω της ρητής παραπομπής του άρ. 8 παρ. 1 του Π.Δ. 120/2008 στους κανόνες και στις αρχές του ποινικού δικαίου και της ποινικής δικονομίας. Ως προϋπόθεση, δε, της δίκαιης δίκης, που θέτει το άρ. 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α., διαθέτουν υπερνομοθετικό χαρακτήρα. Προς την ίδια κατεύθυνση κινείται και η υποχρέωση τακτικής, επιτήδειας, ακριβούς, σαφούς και αντικειμενικής αφήγησης και τεκμηρίωσης, ως προς τη σύνταξη και το περιεχόμενο των πορισμάτων των πειθαρχικών ερευνών που επιβάλλει η με αριθμ. πρωτ. 6004/1/22-κγ' /14.10.2008 Διαταγή – Εγκύκλιος του Αρχηγού της ΕΛ.ΑΣ.

Με αυτά τα δεδομένα, αποτελεί πάγια θέση του Συνηγόρου του Πολίτη ότι ο πειθαρχικός έλεγχος, υπηρετώντας την αποκατάσταση της διασάλευσης της δημόσιας ασφάλειας, του δημοσίου δηλαδή σκοπού που οφείλει να επιδιώκει με την υπηρεσιακή του δράση ο αστυνομικός, οφείλει να διεξάγεται *«μέσα από διαδικασίες που εγγυώνται την αντικειμενικότητα των πραγματικών διαπιστώσεων και την αμεροληψία των αξιολογήσεων του αρμόδιου οργάνου»¹⁷⁷*. Το ίδιο πρόταγμα ήρθε να εξυπηρετήσει η πρόσφατη τροποποίηση, που επέφερε το άρ. 1 παρ. 1 Π.Δ. 111/2019, υιοθετώντας πλήρως την πρόταση του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. και εξασφαλίζοντας επαρκή απόσταση ασφαλείας μεταξύ του ελέγχοντος και του ελεγχομένου. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη νεοπαγή αυτή διάταξη, υπαγορεύεται ότι στις περιπτώσεις προκαταρκτικών διοικητικών ερευνών, που το αντικείμενό τους διαγράφεται από τα πειθαρχικά παραπτώματα που αφορούν σε βασανιστήρια, άλλες εξευτελιστικές ή σε βάνανυες συμπεριφορές, οφείλουν να ανατίθενται, πλέον, σε αξιωματικό διαφορετικής, ομοιόβαθμης Διεύθυνσης ή Υπηρεσίας από αυτή στην οποία ανήκει ο εκάστοτε ελεγχόμενος αστυνομικός. Η σπουδαιότητα της ρύθμισης αυτής σχετίζεται με την ευρεία εξασφάλιση της ιεραρχικής απόστασης των πειθαρχικών οργάνων από τον κύκλο των άμεσων συναδέλφων τους, ως προϋπόθεση λογοδοσίας και ως εχέγγυο αμερόληπτης έρευνας και δίκαιης κρίσης. Η ευρύτητα, δε, προσδιορίζεται τόσο με ποιοτικά κριτήρια, αφού μέχρι πρότινος η απόσταση αυτή κάλυπτε μόνο τις αντίστοιχου αντικειμένου ένορκες διοικητικές εξετάσεις, όσο και με ποσοτικά, δεδομένου ότι στη συντριπτική τους πλειοψηφία οι σχετικές καταγγελίες εξακολουθούν να τροφοδοτούν κατά κύριο λόγο την έκδοση διαταγών προκαταρκτικού ελέγχου.

177. Βλ. Ειδική Έκθεση Συνηγόρου του Πολίτη, 2004, *Πειθαρχική Διοικητική Διερεύνηση Καταγγελιών σε βάρος Αστυνομικών Υπαλλήλων*, σελ. 7.

Η τήρηση της απόστασης αυτής στον μεγαλύτερο όγκο των υποθέσεων, που χειρίστηκε ο Συνήγορος το 2021, αφενός συνιστά μια πολύ ευχάριστη εξέλιξη, και αφετέρου δικαιώνει την πρωτοβουλία του νομοθέτη. Για την ακρίβεια, η διάταξη παραβιάστηκε μόνο σε έξι περιπτώσεις, στις πέντε εκ των οποίων με άμεσο και πρόδηλο τρόπο, καθώς η πειθαρχική διερεύνηση των αντίστοιχων υποθέσεων ανατέθηκε σε αστυνομικό της ίδιας αστυνομικής διεύθυνσης με τους ελεγχόμενους αστυνομικούς (Φ. 269176, Φ. 254289, Φ. 246381, Φ. 262867, Φ. 291505). Στην έκτη περίπτωση, αν και η απαιτούμενη απόσταση εξασφαλίστηκε τυπικά, με την ανάθεση του πειθαρχικού ελέγχου σε αστυνομικό άλλης, γεωγραφικά όμορης, ωστόσο, διεύθυνσης, καταλύθηκε πρακτικά, και μάλιστα ως προς το πιο κρίσιμο μέρος της, που αφορά στη λήψη των απολογιών των ελεγχόμενων αστυνομικών και των ένορκων καταθέσεων των μαρτύρων υπεράσπισης, εφόσον η διενέργεια και συλλογή τους έγινε δια παραγγελίας από συνάδελφο, που υπηρετούσε στην ίδια διεύθυνση με αυτούς (Φ. 282183).

Παρά το γεγονός ότι ο εξαιρετικά μικρός αριθμός των υποθέσεων, στις οποίες δεν εξασφαλίστηκε η απαιτούμενη απόσταση συνιστά ιδιαίτερη πρόοδο προς την κατεύθυνση διασφάλισης των εγγυήσεων της αμεροληψίας και της διαφάνειας, εντούτοις ο Συνήγορος θα ήθελε να σημειώσει, σε συνδυασμό με το σύνολο των ζητημάτων, που παραμένουν και επηρεάζουν τόσο την αποτελεσματική διενέργεια του πειθαρχικού ελέγχου, όσο και την υποχρέωση πλήρους και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας, τον κίνδυνο καθήλωσης και ικανοποίησης των τυπικών κριτηρίων έναντι, ή ίσως και εις βάρος, των ουσιαστικών. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο δεν θα υπέσκαπτε μόνον την αντικειμενικότητα και πληρότητα της διοικητικής έρευνας, αλλά θα αποστερούσε την πειθαρχική διαδικασία από την αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας, με την κάλυψη τυπολατρικών ή στερεοτυπικών σχημάτων.

5.2.δ. Παράλειψη διερεύνησης καταγγελλομένων

Η διοικητική έρευνα οφείλει να έχει ως αντικείμενο τα καταγγελλόμενα περιστατικά, τα οποία διερευνώμενα ενδελεχώς θα οδηγήσουν στην εξακρίβωση των περιστάσεων, τον εντοπισμό των δραστών και την απόδοση των ευθυνών. Σύμφωνα με το Ε.Δ.Δ.Α., μια αποτελεσματική έρευνα κρίνεται όχι από το συγκεκριμένο αποτέλεσμα, αλλά από την ικανότητα να αποφέρει αποτελέσματα¹⁷⁸. Το ίδιο υπαγορεύουν και οι διατάξεις των άρθρων 24 και 26 του Π.Δ. 120/2008, εξασφαλίζοντας, παράλληλα, τη δυνατότητα επέκτασης του πειθαρχικού ελέγχου και σε άλλα πειθαρχικά παραπτώματα, που ενδέχεται να προκύψουν, είτε εξ αρχής με την έκδοση

178. Βλ. Αποφάσεις Ε.Δ.Δ.Α. Κωνσταντινόπουλος κατά Ελλάδας, 22.11.2018 και Μακαράτζης κατά Ελλάδας, 20.12.2004

της αρχικής διαταγής, είτε με την έκδοση μεταγενέστερης για τη συμπλήρωση ή τη μετατροπή του διεξαχθέντος πειθαρχικού ελέγχου.

Παρ' όλα αυτά, ο Μηχανισμός έχει σε αρκετές περιπτώσεις επισημάνει ότι κατά τη διενέργεια της διοικητικής έρευνας δεν διερευνώνται όλες οι αιτιάσεις των καταγγελλόντων, με αποτέλεσμα οι σχετικές εκθέσεις πορισμάτων να παρίστανται πλημμελείς και, ως εκ τούτου, μη αιτιολογημένες.

Σε υπόθεση που αφορά σε καταγγελλόμενη μέσω ηλεκτρονικού δημοσιεύματος άσκηση βίας και σεξουαλική παρενόχληση κατά γυναικών κρατουμένων, τα οποία αποτέλεσαν αντικείμενο της διοικητικής εξέτασης, αναφερόταν επίσης καταγγελία για κακοποίηση άνδρα κρατουμένου, και μάλιστα με βάρβαρο τρόπο. Παρά το γεγονός ότι η καταγγελία αυτή αποτελούσε το σοβαρότερο περιστατικό από τα καταγγελλόμενα στο σχετικό δημοσίευμα, συνδεδεμένο με βαρύτατη πειθαρχική ευθύνη κατά το Π.Δ. 120/2008, αλλά και ποινική απαξία (άρ. 137Α Π.Κ.), και ως εκ τούτου θα έπρεπε να έχει τύχει της δέουσας διερεύνησης, ωστόσο τίποτα σχετικό δεν διαλαμβανόταν για το συγκεκριμένο περιστατικό κακοποίησης στην έκθεση πορίσματος, από κανένα στοιχείο του φακέλου Π.Δ.Ε. δεν προέκυπτε η διερεύνησή του, ενώ δεν υπήρχε καμία αιτιολογία για την παράλειψη αυτή (Φ. 273572).

Αντίστοιχες παραλείψεις εντοπίστηκαν και σε άλλες σοβαρές υποθέσεις που εξέτασε ο Μηχανισμός εντός του 2021. Στο πλαίσιο αυτό, η Ανεξάρτητη Αρχή ζήτησε να συμπληρωθεί η έρευνα με λήψη μαρτυρικών καταθέσεων από προσαχθέντες/είσες πολίτες και την υποβολή σε αυτούς/ές διευκρινιστικών ερωτήσεων, σχετικά με αιτιάσεις τους ως προς την προσαγωγή και τις συνθήκες κράτησής τους που προέκυπταν από τα δημοσιεύματα και για τα οποία δεν γινόταν λόγος στην Έκθεση Πορίσματος (Φ. 289235), ενώ σε άλλη περίπτωση επεσήμανε ότι η έρευνα επικεντρώθηκε στη διερεύνηση των καταγγελλομένων για χρήση βίας σε έναν, κυρίως, πολίτη, σε αντίθεση με το ευρύ περιεχόμενο της διαταγής πειθαρχικού ελέγχου και ενώ υπήρχε πλήθος των καταγγελιών και συναφών δημοσιευμάτων για περαιτέρω άσκηση βίας εις βάρος περισσότερων πολιτών, για ομαδικές προσαγωγές και συλλήψεις, καθώς και πολύωρη κράτησή πολιτών στη Γ.Α.Δ.Α. (Φ. 295300). Τέλος, ο Εθνικός Μηχανισμός ζήτησε τη διερεύνηση του συνόλου των καταγγελλομένων, όπως αυτά προέκυπταν από τα επισυναπτόμενα στη διαταγή διενέργειας Π.Δ.Ε. δημοσιεύματα, για κάποια από τα οποία δεν υπήρχε καμία αναφορά, ούτε και σχετική αξιολόγηση στην Έκθεση Πορίσματος (Φ. 288914).

5.2.ε. Υποχρέωση αιτιολογίας και παρερμηνείες του νομικού πλαισίου

Το σύνολο των παρατηρήσεων που έχουν ήδη διατυπωθεί και που συγκροτούν τις πλημμέλειες και ελλείψεις, τόσο ως προς το αποδεικτικό υλικό, όσο και επί

της ίδιας της πειθαρχικής διαδικασίας, απεκδύουν τον διοικητικό έλεγχο από την οφειλόμενη τεκμηρίωση και αποτελεσματικότητα, καθιστώντας έωλο το περιεχόμενό του. Η αρχή της ηθικής απόδειξης που ισχύει και στη πειθαρχική δίκη, κατ'εφαρμογή των διατάξεων του άρ. 8 Π.Δ. 120/2008 και άρ. 177 Κ.Π.Δ., επιτάσσει την υποχρέωση πλήρους και ειδικά εμπεριστατωμένης αιτιολογίας. Αυτό σημαίνει ότι η αιτιολογία των πειθαρχικών εκθέσεων και των πειθαρχικών αποφάσεων δεν μπορεί να είναι τυπική, στο μέτρο που ελέγχεται η ουσιαστική ορθότητα των δικαιοδοτικών κρίσεων (Φ. 294870, Φ. 295453, Φ. 299498). Στο πλαίσιο αυτό, ο Συνήγορος έχει πολλαπλώς επισημάνει ότι η τυπική αξιολόγηση και επιλεκτική αξιοποίηση των αποδεικτικών στοιχείων αποτελούν τύπους πλημμέλειας, δεδομένου ότι η ελευθερία εκτίμησης των αποδείξεων βρίσκει το δικαιοκρατικό της όριο στην επιταγή αιτιολογίας, ώστε η δικαιοδοτική κρίση να μην ανάγεται σε «ενδόμυχες» πεποιθήσεις (conviction intime)¹⁷⁹.

Ομοίως, ο Συνήγορος υπογραμμίζει ότι ελλείψεις και σφάλματα που αφορούν στην πληρότητα του πειθαρχικού ελέγχου και της απαιτούμενης αιτιολογίας της πειθαρχικής έκθεσης δεν θεραπεύονται μέσω της μεταβίβασης της υπόθεσης στον Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α., προκειμένου να επιμεληθεί με ιδία έρευνα τη συμπλήρωσή της (Φ. 272697). Ο ρόλος του Συνηγόρου του Πολίτη ως Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. δεν είναι ούτε να επικουρεί, ούτε να υποκαθιστά τις αρμόδιες υπηρεσίες ως προς την άσκηση του εσωτερικού διοικητικού ελέγχου, όπως ρητά αποτυπώνεται στο άρ. 188 παρ. 10 Ν. 4662/2020, καθώς μια τέτοια εξέλιξη θα ήταν ενάντια στην αρχή του φυσικού δικαστή. Η θεσμική του αποστολή να συμβάλει, μεταξύ άλλων, στη διατήρηση της δημόσιας εμπιστοσύνης προς την αστυνομία, της εμπιστοσύνης, δηλαδή, που το ευρύ κοινό είναι ανάγκη να τρέφει προς όσους είναι ειδικά εντεταλμένοι από το πολίτευμα να διασφαλίζουν αυτές τις ελευθερίες και δικαιώματα που εν προκειμένω προσβάλλονται παράνομα, υλοποιείται μέσω του θεσμικού του ρόλου ως εγγυητή της νομιμότητας. Προς τούτο, όπως επισημαίνει στην προηγούμενη ειδική του έκθεση: «η ανάθεση στον Συνήγορο του Πολίτη της ειδικής του αρμοδιότητας διερεύνησης περιστατικών αυθαιρεσίας στα σώματα ασφαλείας και τους υπαλλήλους των καταστημάτων κράτησης, καταδεικνύει την κρισιμότητα της ενίσχυσης μηχανισμών λογοδοσίας και διαφάνειας στον διενεργούμενο έλεγχο κάθε περιστατικού¹⁸⁰». Στο πλαίσιο αυτό, η χρήση των νομοθετικών εργαλείων και επιλογών που του παρέχονται για την εκπλήρωση της δικής του ουσιαστικής και αποτελεσματικής

179. Ειδική Έκθεση Συνηγόρου του Πολίτη, 2004, με θέμα: *Πειθαρχική – Διοικητική Διερεύνηση Καταγγελιών σε βάρος αστυνομικών υπαλλήλων* <https://www.synigoros.gr/resources/docs/astinomikoi.pdf>.

180. Ειδική Έκθεση Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. 2020, σελ. 9.

λειτουργίας, εναπόκειται στη διακριτική του ευχέρεια και ρυθμίζεται με όρους συνταγματικής ανεξαρτησίας.

Υπό το ίδιο πρίσμα, ο ρόλος του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. δεν συνάδει με τη νομική υπεράσπιση των θυμάτων και, ως εκ τούτου, ασκώντας τις αρμοδιότητές του δεν μεροληπτεί σε βάρος των αστυνομικών, και πολύ περισσότερο δεν αντίκειται στις αρχές τις χρηστής διοίκησης. Αντίθετα, η προάσπιση των αρχών αυτών συμπυκνώνει τη θεσμική υπόσταση, καθώς και τον δικαιοκρατικό σκοπό του Συνηγόρου του Πολίτη (Φ. 245785). Ομοίως ο Μηχανισμός δεν καταγγέλλει. Η χρήση τέτοιων διατυπώσεων σε πειθαρχική έκθεση δεν αποδίδει τις ισχύουσες διατάξεις της νομοθεσίας. Αντίθετα, η επίκληση τέτοιων εκφράσεων και ισχυρισμών παραποιεί τη θεσμική του αποστολή να ελέγχει τη διαδικασία που ακολουθείται από τα αρμόδια πειθαρχικά όργανα και διασφαλίζει τη «*δίκαιη και αποτελεσματική διερεύνηση καταγγελιών για περιστατικά αυθαιρεσίας*¹⁸¹», ώστε να αποφεύγεται η μελλοντική απουσία αποτελεσματικής διερεύνησης περιστατικών αυθαιρεσίας και η δια αυτής παραβίαση της διαδικαστικής πλευράς των δικαιωμάτων, στοιχίζοντας στη Χώρα μια ενδεχόμενη καταδίκη από το Ε.Δ.Δ.Α. (Φ. 241553).

Επιπλέον, ο Συνήγορος διευκρινίζει ότι η υποχρέωση πλήρους και ειδικής εμπεριστατωμένης αιτιολογίας και η θετική υποχρέωση της Χώρας, δια των εκάστοτε αρμοδίων οργάνων της να διεξάγει αποτελεσματική επίσημη έρευνα στις περιπτώσεις καταγγελιών για κακομεταχείριση, ιδιαίτερα από πρόσωπα υπό κράτηση ή γενικότερα υπό τον έλεγχο της αστυνομίας, ώστε αυτή να μην καταστεί υπόλογη για παραβίαση του άρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α., αντιπαράτίθεται αστόχως στο τεκμήριο αθωότητας και στην απορρέουσα από αυτό αρχή περί ηθικής απόδειξης (Φ. 254608). Η αστοχία συνδέεται κυρίως με την πρόταση ατομοκεντρικών εγγυήσεων έναντι κρατικών υποχρεώσεων. Υπό αυτό το πρίσμα, η νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., ελέγχοντας την τήρηση των συμβατικών υποχρεώσεων κάθε χώρας, τόσο των αρνητικών όσο και των θετικών, κρίνει ότι σε περιπτώσεις καταγγελιών κακομεταχείρισης κρατουμένων, ακριβώς λόγω της εξουσιαστικής σχέσης που δημιουργείται εξαιτίας του περιορισμού της προσωπικής ελευθερίας, οι αρμόδιες εθνικές αρχές, φέροντας ταυτόχρονα την ευθύνη για τη σωματική ακεραιότητα και την υγεία τους, οφείλουν να προβούν σε αυξημένο έλεγχο, προκειμένου να παράσχουν ικανοποιητικές και πειστικές εξηγήσεις, ως προς την πρόκληση των καταγγελλθεισών σωματικών βλαβών (Φ. 269138, Φ. 262867, Φ. 290225, Φ. 293292, Φ. 301006), καθώς και ως προς αυτή της νομιμότητας της προσαγωγής ή σύλληψης πολιτών, στο πλαίσιο της οποίας πολύ συχνά εκδηλώνεται άσκηση

181. Βλ. αιτιολογική έκθεση άρ. 188 Ν. 4662/2020.

βίας (Φ. 247701, Φ. 289235, Φ. 295300, Φ. 306586), καθώς και του αναγκαίου μέτρου της ασκηθείσας βίας, με βάση την αρχή της αναγκαιότητας και αναλογικότητας (Φ. 269138, Φ. 278405, Φ. 291505, Φ. 292439, Φ. 293292, Φ. 293294, Φ. 301006). Με αυτήν την έννοια, οι εθνικές αρχές φέρουν το βάρος απόδειξης σε σχέση με την αρτιότητα, την τεκμηρίωση και αποτελεσματικότητα της διεξαχθείσας έρευνας, και όχι ως προς την τεκμηρίωση ενοχής του φερόμενου δράστη¹⁸².

Σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, το Ε.Δ.Δ.Α. έχει αποφανθεί ότι στις «περιπτώσεις καταγγελιών για παραβιάσεις του άρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α., οι διατάξεις του άρ. 13 της Σύμβασης υπαγορεύουν την ύπαρξη ενός αποτελεσματικού μηχανισμού απόδοσης ευθυνών σε κρατικούς λειτουργούς ή υπηρεσίες για πράξεις ή παραλείψεις που περιλαμβάνουν παραβιάσεις των δικαιωμάτων των θυμάτων, όπως προβλέπονται από τη Σύμβαση. Πιο συγκεκριμένα, αν οι καταγγελίες αφορούν βασανιστήρια και περιπτώσεις σοβαρής κακομεταχείρισης από κρατικούς φορείς, ο εν λόγω μηχανισμός πρέπει να διεξάγει, τουλάχιστον, ενδελεχή και αποτελεσματική έρευνα, ικανή να οδηγήσει στην αναγνώριση και τον κολασμό των υπευθύνων. Αυτή η έρευνα πρέπει να βασίζεται σε κριτήρια συμβατά με αυτά που χρησιμοποιεί το Δικαστήριο κατά την κρίση προσφυγών που εμπίπτουν στο άρ. 3. Το ίδιο ισχύει και για τις δικαστικές διαδικασίες αν η υπόθεση παραπεμφθεί στο ακροατήριο. Οι εθνικές αρχές, αν και δεσμεύονται από το τεκμήριο αθωότητας και από τις αρχές που διέπουν το εθνικό δίκαιο, εντούτοις πρέπει να εξετάσουν τις καταγγελλόμενες πράξεις στις περιπτώσεις παραβίασης του άρ. 3 της Σύμβασης υπό το πνεύμα των αρχών που κείνται στο επίκεντρο της ανάλυσης του Δικαστηρίου για καταγγελίες που αφορούν στην εν λόγω διάταξη¹⁸³».

Ομοίως, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται και η αρχή της ηθικής απόδειξης. Όπως έχει καταδειχθεί και από τη θεωρία, η εγκατάλειψη του συστήματος των νομικών αποδείξεων και η προσχώρηση στην ηθική απόδειξη, δεν σημαίνει την εκτροπή προς ένα καθεστώς δυνητικής υποκειμενικής αυθαιρεσίας του ποινικού ή του πειθαρχικού δικαστή. Αντίθετα, σημαίνει την επιστροφή στη φυσική έννοια της απόδειξης, δηλαδή την πειθάρχηση της αποδεικτικής προσπάθειας στον διαλογισμό και στην εξήγηση του αποτελέσματος και, κατ' επέκταση, στην ουσιαστική και όχι τυπική, όπως στο σύστημα νομικής απόδειξης, αιτιολογία: «Η βασική διαφορά λοιπόν ανάμεσα στον δικαστή που εφαρμόζει το σύστημα νομικών αποδείξεων και τον δικαστή που εφαρμόζει το σύστημα ηθικής απόδειξης, έγκειται στο ότι ο δεύτερος οφείλει να αναζητήσει και να βρει μόνος του τους εφαρμοστέους αποδεικτικούς

182. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α. Μπέκος και Κουτρόπουλος κατά Ελλάδας, 13.12.2005.

183. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., Ivan Vasilev κατά Βουλγαρίας, 12.04.2007.

κανόνες που επιβάλλουν “οι γενικοί νόμοι της σκέψης, η εμπειρία και η γνώση των ανθρώπινων”. Για την επιλογή και εφαρμογή των κανόνων αυτών, τίποτε δεν μπορεί να απαλύνει την υπάρχουσα υποχρέωση του δικαστή της ηθικής απόδειξης, εκτός από τη συνείδηση εκπλήρωσης του διαγνωστικού καθήκοντός του, για την οποία οφείλει να δώσει λογαριασμό¹⁸⁴».

Η αξιούμενη αιτιολογία εν προκειμένω καλύπτεται μέσω της γενικής υποχρέωσης αιτιολόγησης των ποινικών δικαστικών αποφάσεων, όπως αποτυπώνεται στο άρ. 139 Κ.Π.Δ. και που, δυνάμει του άρ. 8 Π.Δ. 120/2008, επεκτείνεται και στο πειθαρχικό δίκαιο. Από τον συνδυασμό των διατάξεων αυτών, υπαγορεύεται ότι οι πειθαρχικές εκθέσεις και οι συναφείς με αυτές πειθαρχικές αποφάσεις πρέπει να αιτιολογούνται ειδικά και εμπεριστατωμένα, υπογραμμίζοντας την υποχρέωση του διενεργούντος τον πειθαρχικό έλεγχο να αποτυπώσει «το από πού, πώς και γιατί της δικανικής του πεποίθησης¹⁸⁵». Αυτό παραπέμπει σε ένα σαφές σκεπτικό, σωστό αποδεικτικό διαλογισμό που καταλήγει σε μια κατανοητή εξήγηση της τελικής θέσης του πειθαρχικού οργάνου και επομένως απόδειξη¹⁸⁶. Χωρίς αιτιολογία, απόδειξη δεν υπάρχει¹⁸⁷. Ως εκ τούτου, στο σύστημα ηθικής απόδειξης ο ποινικός δικαστής και, κατ’ αναλογία και το αρμόδιο πειθαρχικό όργανο, δεν είναι ελεύθερο να αποφασίζει με βάσει τις ιδέες του ή το συναίσθημά του, αλλά σύμφωνα με συγκεκριμένους κανόνες, η τήρηση των οποίων υπόκεινται σε κριτικό έλεγχο. Η έλλειψη της προβλεπόμενης και από το Σύνταγμα ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας (άρ. 93 παρ. 3) αποτελεί το κατεξοχήν αντικείμενο του αναιρετικού ελέγχου από το Ακυρωτικό Δικαστήριο.

Αντιστοίχως, η αρχή της ελεύθερης εκτίμησης των αποδείξεων, όπως εκφράζεται στο αρ. 177 Κ.Π.Δ. και κατ’ επέκταση ως περιεκτική του συστήματος ηθικής απόδειξης, δεν έχει την έννοια ότι η εκτίμηση των αποδείξεων ανατίθεται στην αυθαίρετη διακριτική ευχέρεια του ποινικού δικαστή ή αρμόδιου πειθαρχικού οργάνου. Αντιθέτως, η έννοιά της σημαίνει ότι στη διαμόρφωση της δικανικής πεποίθησής του, κατά τη διαλεκτική αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας, μπορεί καταρχήν να συμβάλει οποιοδήποτε αποδεικτικό στοιχείο χωρίς περιορισμό (άρ. 179 Κ.Π.Δ.), χωρίς αξιολογική ιεράρχηση (άρ. 178 Κ.Π.Δ.) και χωρίς προκαθορισμένες ερμη-

184. Ανδρουλάκης Ν., 2014, «Η ποινική απόδειξη ως αιτιολογία και η ολοκλήρωσή της», στο *Νομικό Βήμα*, τ. 62, σελ. 1095.

185. Ibid

186. Μητσόπουλος Γ., 2005, *Θέματα γενικής θεωρίας και λογικής του δικαίου*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, σελ. 186.

187. Ανδρουλάκης Ν., 2017, *Η ζήτηση και εύρεση της αλήθειας στην ποινική δίκη*, εκδόσεις Π. Ν. Σάκκουλας.

νείες. Η έλλειψη διαβάθμισης της αποδεικτικής αξίας και της δεσμευτικότητας των αποδεικτικών μέσων, υποχρεώνει τον πειθαρχικό μηχανισμό να μην περιορίζεται στη συλλογή μόνο κάποιων συγκεκριμένων αποδείξεων, αλλά να ενεργεί οτιδήποτε είναι αναγκαίο για την επίτευξη της πληρότητας του σχετικού φακέλου της πειθαρχικής δικογραφίας.

5.2.στ. Παραβίαση υποχρέωσης αναστολής απόφασης ως το πόρισμα του Συνηγόρου

Έχει ήδη γίνει λόγος ότι ο σκοπός της λειτουργίας του Συνηγόρου του Πολίτη ως Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. συνίσταται σε αυτόν του εγγυητή της πληρότητας και αποτελεσματικότητας που πειθαρχικού ελέγχου. Βασικό προαπαιτούμενο για την υλοποίηση του σκοπού αυτού είναι η αναστολή έκδοσης απόφασης από τα αρμόδια πειθαρχικά όργανα έως την έκδοση τελικού πορίσματος από την Αρχή, καθώς, σε διαφορετική περίπτωση, η λειτουργία του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. θα ακυρωνόταν στην πράξη εξαιτίας της αρχής *ne bis in idem*, που ισχύει και για το πειθαρχικό δίκαιο. Για αυτόν τον λόγο, ο νομοθέτης όπλισε με σχετική διάταξη τον Μηχανισμό από την αρχή της λειτουργίας του¹⁸⁸.

Υπό το πρίσμα αυτό, η έκδοση πειθαρχικής απόφασης χωρίς προηγούμενη αποτίμηση από την Αρχή της πληρότητας της εσωτερικής διοικητικής εξέτασης, καθώς και της εναρμόνισης ή της αιτιολογημένης απόκλισής της από τις συστάσεις της Αρχής, συνιστά μη τήρηση ουσιώδους τύπου της διαδικασίας, θεμελιώνοντας λόγο ακύρωσης της σχετικής απόφασης. Επιπλέον, η εκ των πραγμάτων παράκαμψη του Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, ακυρώνει ταυτόχρονα και τον ίδιο τον σκοπό του νομοθέτη, όπως προκρίνεται στις αιτιολογικές εκθέσεις των σχετικών σχεδίων νόμου¹⁸⁹ και συνίσταται στη θεσμοθέτηση ενός εξωτερικού, παράλληλου με τα πειθαρχικά όργανα και ανεξάρτητου μηχανισμού για τη διερεύνηση περιστατικών αυθαιρεσίας. Η σύσταση και περαιτέρω ενίσχυση του Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας αποτελούσε άλλωστε πρόταση των οργάνων του Συμβουλίου της Ευρώπης ως θεσμική εγγύηση της πειθαρχικής διαδικασίας και της αξιοπιστίας των διοικητικών εξετάσεων, ώστε να υπάρχει η απαραίτητη διαφάνεια και λογοδοσία στη δράση των σωμάτων ασφαλείας, της ΕΛ.ΑΣ. περιλαμβανομένης.

188. Με το άρθρο 56 του Ν. 4443/2016 η ειδική αρμοδιότητα διερεύνησης περιστατικών αυθαιρεσίας ανατέθηκε στον Συνήγορο του Πολίτη, κατά τροποποίηση του άρθρου 1 του Ν. 3938/2011. Στην παρ. 4 του άρθρου 1 προβλεπόταν η αναστολή έκδοσης απόφασης των πειθαρχικών οργάνων έως την έκδοση πορίσματος από τον Συνήγορο του Πολίτη.

189. Άρ. 56 – 57 Ν. 4443/2016 και στη συνέχεια του άρ. 188 Ν. 4662/2020.

Ο Συνήγορος έχει επανειλημμένα σχολιάσει ότι η παράβαση αυτή του νόμου δεν αναιρείται με την επίκληση της υπ' αριθμ. 1647/20/429314/26.02.2020 Διαταγής του Αρχηγείου της ΕΛ.ΑΣ. λόγω της αυξημένης τυπικής ισχύος που διαθέτει ο νόμος, εν προκειμένω ο Ν. 4662/2020, έναντι υπηρεσιακών διαταγών ή εγκυκλίων.

Παρόλα αυτά, η τακτική αυτή εξακολουθεί να εφαρμόζεται, όπως άλλωστε διαπιστώθηκε για μερικές εκ των υποθέσεων τις οποίες επεξεργάστηκε ο Μηχανισμός κατά τη διάρκεια του 2021 (**Φ. 245785, Φ. 254608, Φ. 260309, Φ. 246381**).

A stylized graphic of a plant with four leaves. The top-left leaf is brown and contains the number 6. The top-right leaf is blue. The middle-right leaf is a lighter brown and contains a faint image of a person. The bottom-left leaf is blue. The bottom-right leaf is a darker brown. A vertical orange bar is on the far left.

6

ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ
ΤΟΥ Ε.Δ.Δ.Α.

6. Εκτέλεση αποφάσεων του Ε.Δ.Δ.Α.

Ο ρόλος του Συνηγόρου του Πολίτη ως Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, ενέχει πολυσήμαντη δράση, λειτουργώντας παράλληλα και ως εθνικός μηχανισμός εκτέλεσης αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Δ.Δ.Α.), με τις οποίες διαπιστώνονται ελλείψεις της πειθαρχικής διαδικασίας, ή νέα στοιχεία που δεν αξιολογήθηκαν στην πειθαρχική έρευνα. Προέκταση της δεύτερης αυτής λειτουργίας του, είναι η ανάδειξή του σε αποφασίζον όργανο για την αναγκαιότητα ή μη της εκ νέου διερεύνησης της υπόθεσης από τα οικεία πειθαρχικά όργανα, προκειμένου να ασκηθεί ή να συμπληρωθεί η πειθαρχική δίωξη και να επιβληθεί η προσήκουσα πειθαρχική ποινή, ανεξάρτητα από την αρχική εκδίκαση της υπόθεσης. Πρόκειται για ατομικά μέτρα συμμόρφωσης στο συγκεκριμένο μόνον πεδίο, αυτό της πειθαρχικής διερεύνησης της συγκεκριμένης συμπεριφοράς που κρίθηκε από το Δικαστήριο, ενώ τυχόν γενικά μέτρα συμμόρφωσης με την απόφαση του Ε.Δ.Δ.Α., εναπόκεινται στην αποφασιστική αρμοδιότητα της Κυβέρνησης.

Συστατικό της ανωτέρω αρμοδιότητας του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. είναι και η δυνατότητα κάμψης του αξιώματος περί μη δίωξης για δεύτερη φορά για το ίδιο πειθαρχικό παράπτωμα (*ne bis in idem*), στις περιπτώσεις νέων στοιχείων ή στοιχείων που αποκαλύφθηκαν εκ των υστέρων, καθώς και στην περίπτωση που υπήρξε ουσιώδες ελάττωμα της πειθαρχικής διαδικασίας. Στο ίδιο πλαίσιο, υπαγορεύεται ρητά η δέσμευση της Διοίκησης από τον νομικό χαρακτηρισμό της ελεγχόμενης πράξης από το Ε.Δ.Δ.Α. για λόγους ενότητας εφαρμογής της νομολογίας στην έννομη τάξη, η οποία ταυτίζεται με προγενέστερη πρόταση του Συνηγόρου¹⁹⁰.

Υπενθυμίζεται ότι, στην περίπτωση της εκτέλεσης αποφάσεων του Ε.Δ.Δ.Α., ο Συνήγορος δεν μπορεί να δράσει αυτεπαγγέλτως, εν αντιθέσει με τις περιπτώσεις καταγγελιών για περιστατικά αυθαιρεσίας του ίδιου νόμου. Η ενεργοποίηση της αρμοδιότητάς του να αποφασίσει την επανάληψη της πειθαρχικής διαδικασίας, προϋποθέτει τη διαβίβαση της καταδικαστικής απόφασης του Ε.Δ.Δ.Α. και του φακέλου της υπόθεσης από τη Διοίκηση, συγκεκριμένα από τις Διευθύνσεις Προσωπικού των οικείων φορέων, που διαβιβάζουν την απόφαση του Δικαστηρίου και τον σχετικό πειθαρχικό φάκελο στο Συνήγορο του Πολίτη, επισημαίνοντας τα συγκεκριμένα διαστήματα αναστολής της παραγραφής.

190. Για τις προτάσεις του Συνηγόρου βάσει της εφαρμογής της σχετικής διάταξης του Ν. 4443/2016 στις αποφάσεις *Zontul κατά Ελλάδας* και στο σύνολο των αποφάσεων της *Ομάδας Μακαριτζής*, βλ. ειδική έκθεση του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. για τα έτη 2017 – 2018, σελ. 46 επ. και για την απόφαση *Sarwari κ.ά. κατά Ελλάδας* βλ. ειδική έκθεση του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. για το έτος 2019, σελ. 122 επ.

Ως προς τη λειτουργικότητα της δράσης αυτής του Συνηγόρου, σημαντική υπήρξε η πρόσφατη απόφαση της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, στις 14 – 16.09.2021, η οποία έκρινε θετικά τον ρόλο του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. προς την κατεύθυνση ενίσχυσης των πειθαρχικών ερευνών σε υποθέσεις κακοποίησης από στελέχη των σωμάτων ασφαλείας. Υπό αυτό το πρίσμα, αποφάσισε και τη λήξη του καθεστώτος αυξημένης επιτήρησης σε μια σειρά σημαντικών αποφάσεων του Δικαστηρίου, το σύνολο των οποίων συγκροτούσαν τον φάκελο «ομάδα Μακαρατζής».

Ειδικότερα, η Επιτροπή, μεταξύ των λοιπών γενικών μέτρων συμμόρφωσης με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που έλαβε η ελληνική πολιτεία, αναφέρθηκε ρητά στην τροποποίηση του ορισμού των βασανιστηρίων στον Ποινικό Κώδικα το 2020, καθώς και σε αυτή του πειθαρχικού δικαίου του αστυνομικού προσωπικού το 2019, οι οποίες συνιστούσαν προτάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη. Επίσης, η Επιτροπή υπογράμμισε τη διαφάνεια, που έχει επιφέρει η λειτουργία του Εθνικού Μηχανισμού από τον Ιούνιο του 2017, παραπέμποντας προφανώς στη διαδικασία λογοδοσίας, που υπηρετείται μέσω των ετήσιων ειδικών εκθέσεων και των αναλυτικών στατιστικών στοιχείων. Ταυτόχρονα, σημείωσε την ποιοτική βελτίωση των εσωτερικών ερευνών της Διοίκησης, που παρακολουθεί ο Συνήγορος μέσω των αναπεμπτικών του πορισμάτων για περαιτέρω συμπλήρωση των πειθαρχικών ερευνών με συγκεκριμένες προτάσεις εναρμόνισης, οι οποίες με τη σειρά τους άπτονται των κριτηρίων αποτελεσματικής διοικητικής έρευνας που τίθενται με τη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α.

Στο ίδιο πλαίσιο, η Επιτροπή επιδοκίμασε τη θωράκιση του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. με νομικά εργαλεία έρευνας, χωρίς, ωστόσο, να παραλείπει την ανάγκη πρόσθετης ενίσχυσης του Μηχανισμού σε υλικοτεχνικό και έμπυχο δυναμικό και προτρέποντας τη Διοίκηση να ακολουθήσει της προτάσεις του για την άρση και εξομάλυνση συστημικών πλημμελειών των διοικητικών ερευνών.

Κατά το έτος 2021, στον Εθνικό Μηχανισμό διαβιβάστηκε μία (1) απόφαση του Ε.Δ.Δ.Α., η απόφαση *Φούντας κατά Ελλάδας*, της 03.10.2019 (προσφυγή 50283/13), η οποία συγκρότησε την υπ' αριθμ. **Φ. 295729** υπόθεση της Αρχής. Το ίδιο έτος, η Αρχή έλαβε επίσης την έκθεση από την επανεξέταση της πειθαρχικής διαδικασίας, την οποία είχε ζητήσει για την υπόθεση **Φ. 273608**, η οποία σχετιζόταν με την απόφαση του Ε.Δ.Δ.Α. *Κωνσταντινόπουλος κ.ά. κατά Ελλάδας* της 22.11.2018 (*προσφυγές αρ. 29543/15, 30984/15*) και στην οποία έκανε εκτενή αναφορά η προηγούμενη Ειδική Έκθεση 2020.

A (1) Η υπόθεση **Φ. 295729** αφορούσε σε περιστατικό θανάσιμου τραυματισμού ενός εκ των δύο επιβατών ιδιωτικού αυτοκινήτου, κατά τη διάρκεια ένοπλης συμπλοκής τους με δύο αστυνομικούς, τις βραδινές ώρες της 9ης Μαρ-

τίου 2010, στη περιοχή του Παλαιού Φαλήρου. Ο προσφεύγων, πατέρας του θανόντος, υποστήριξε ότι η έρευνα που διεξήχθη σχετικά με τον θάνατο του γιου του υπήρξε αναποτελεσματική. Η ένορκη διοικητική εξέταση, ύστερα από συμπλήρωσή της, κατέληξε ότι δεν διαπιστώθηκε αποκλίνουσα από διάταξη νόμου ή διαταγή συμπεριφορά των δύο ελεγχόμενων αστυνομικών, προτείνοντας τη θέση της στο αρχείο. Ομοίως, η συναφής απόφαση του Γενικού Αστυνομικού Διευθυντή Αττικής έκρινε ότι οι ελεγχόμενοι αστυνομικοί βρίσκονταν σε νόμιμη άμυνα, και ως εκ τούτου δεν υπείχαν πειθαρχική ευθύνη για το συμβάν. Ακολούθως, η ποινική διερεύνηση της υπόθεσης ολοκληρώθηκε με την έκδοση διάταξης του Εισαγγελέα Εφετών, με την οποία απορρίφθηκε η προσφυγή του πατέρα του θανόντος κατά πρότερης διάταξης του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών Αθηνών, που είχε απορρίψει προγενέστερη έγκληση του ιδίου, ζητώντας την άσκηση ποινικής δίωξης κατά παντός φυσικού και ηθικού αυτουργού για τον θάνατο του γιου του.

Το Ε.Δ.Δ.Α. απεφάνθη ότι η έρευνα που διεξήχθη σχετικά με τον θάνατο του γιου του προσφεύγοντος υπήρξε αναποτελεσματική, διότι στερείτο μιας σημαντικής εγγύησης, της συμμετοχής σε αυτή της οικογένειας του θανόντος. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 2 της Σύμβασης υπό το διαδικαστικό του σκέλος, λόγω της ανεπαρκούς συμμετοχής του προσφεύγοντος στην έρευνα που διεξήχθη σχετικά με το θάνατο του γιου του.

Όσον αφορά συγκεκριμένα στην πειθαρχική διαδικασία, το Δικαστήριο έκρινε ότι αυτή απέβη αποτελεσματική, σε σχέση με το κριτήριο της ταχύτητας ως προς τη διεξαγωγή της, με τις εγγυήσεις της ανεξαρτησίας και αμεροληψίας, καθώς και με την επάρκεια και καταλληλότητα των αποδεικτικών μέσων που χρησιμοποιήθηκαν, προκειμένου να καταγραφούν τα πραγματικά περιστατικά και να εντοπιστούν οι εμπλεκόμενοι στο συμβάν.

Αντίθετα το Δικαστήριο, αναφορικά με το κριτήριο της πρόσβασης των συγγενών του θύματος στα έγγραφα της πειθαρχικής διαδικασίας, το οποίο κρίνεται αναγκαίο αφενός για την διασφάλιση των εννόμων συμφερόντων τους και αφετέρου για λόγους επαρκούς δημοσίου ελέγχου της έρευνας¹⁹¹, απεφάνθη ως προς τη μη ουσιαστική εξασφάλισή του, καθώς η περίοδος των τεσσάρων (4) ετών που παρήλθε μέχρι την ικανοποίησή του ήταν υπερβολικά μεγάλη. Επιπρόσθετα, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι η αναγκαιότητα μιας τέτοιας πρόσβασης αυξάνει για λόγους τήρησης και εφαρμογής της γενικής αρχής περί ισότητας των όπλων, επισημαίνοντας χαρακτηριστικά ότι: «Το γεγονός ότι δεν δόθηκαν εγκαίρως στον

191. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α *Hugh Jordan* κατά *Ηνωμένου Βασιλείου*, 04.05.2001.

προσφεύγοντα αυτά τα έγγραφα, αποκτά ιδιαίτερη σημασία αν λάβει κανείς υπόψη ότι ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών έλαβε ρητώς υπόψη τα πορίσματα της ένορκης διοικητικής εξέτασης, όπως προκύπτει από το γεγονός ότι παραπέμπει σε αυτά. Αυτό καθιστούσε την πρόσβαση του προσφεύγοντος στα έγγραφα ακόμη επιτακτικότερη, προκειμένου να μπορέσει να διασφαλίσει τα έννομα συμφέροντά του».

Προς την ίδια κατεύθυνση, που αφορά στο κριτήριο της ενημέρωσης και ευρύτερης πρόσβασης των συγγενών του θύματος στη διοικητική έρευνα, το Δικαστήριο σημείωσε ότι εν προκειμένω η μη έγκαιρη ενημέρωσή τους ως προς το θάνατο του υιού τους είχε ως συνέπεια τη στέρηση δικαιωμάτων τους, και συγκεκριμένα να μπορέσουν να διορίσουν τεχνικό σύμβουλο, εφόσον το επιθυμούσαν: «Οι περιστάσεις αυτές οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι αρμόδιες αρχές δεν μερίμνησαν ώστε η έρευνα να έχει το απαιτούμενο επίπεδο δημοσίου ελέγχου ή να διασφαλίσουν τα συμφέροντα των πλησιεστέρων συγγενών, στο πλαίσιο των διαδικασιών».

(2) Η γνωστοποίηση αυτής της απόφασης του Ε.Δ.Δ.Α. στον Συνήγορο έγινε αρχικά από το Ν.Σ.Κ. και ακολούθησε η κατά το νόμο διαβίβασή της, μαζί με τον φάκελο της σχετικής διοικητικής έρευνας, από τη Διεύθυνση Προσωπικού της ΕΛ.ΑΣ. Ο Συνήγορος του Πολίτη, με την αρμοδιότητα του ως Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α., αποφάσισε ότι δεν υφίσταται πρόσθετο πεδίο ή λόγος νέας πειθαρχικής διερεύνησης της υπόθεσης, εφόσον οι διαδικαστικές παραλείψεις, που διαπιστώνονται ως προς την ήδη διενεργηθείσα διαδικασία, δεν δύνανται να θεραπευθούν αναδρομικά. Οστόσο η Αρχή, λαμβάνοντας υπόψη τις συγκεκριμένες διαπιστώσεις, αλλά και την γενικότερη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., καθώς και το εσωτερικό δίκαιο, και με γνώμονα την αποφυγή μελλοντικής καταδίκης της Χώρας για τα ίδια ζητήματα, επισήμανε τα ακόλουθα.

Τόσο με την παρούσα απόφαση, όσο και μέσω της πάγιας νομολογίας του, το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει μία σειρά κριτηρίων ως προς την αποτελεσματικότητα των δικαστικών και των πειθαρχικών ερευνών, η αναγκαιότητα της τήρησης των οποίων άπτεται της ομαλής λειτουργίας και του κύρους του κράτους δικαίου, αποσειόντας υπόνοιες συγκάλυψης ή αμεροληψίας¹⁹². Ιδιαίτερα σε παραβιάσεις του άρ. 2 της Ε.Σ.Δ.Α., το Δικαστήριο υπαγορεύει ότι η τήρηση των κριτηρίων αυτών οφείλει να γίνεται με ιδιαίτερη αυστηρότητα: «Σε περίπτωση που υπήρξε αφαίρεση της ζωής από κρατικό όργανο σε ύποπτες συνθήκες, οι αρμόδιες εθνικές αρχές πρέπει να ασκούν ιδιαίτερα αυστηρό έλεγχο στο πλαίσιο της έρευνας που ακολουθεί¹⁹³». Η δικαιολογητική βάση, δε, που παρέχεται ως προς την ανάγκη εμφατικής

192. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Opuz κατά Τουρκίας*, 09.06.2009.

193. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Enukidze και Girgiani κατά Γεωργίας*, 26.04.2011.

εφαρμογής των εν λόγω κριτηρίων, υπαγορεύεται από το γεγονός ότι «αυτό που διακυβεύεται εν προκειμένω είναι κάτι πολύ σημαντικό, η εμπιστοσύνη των πολιτών στο κρατικό μονοπώλιο της χρήσης βίας¹⁹⁴».

Μεταξύ των κριτηρίων αυτών – ανεξαρτησία, επάρκεια και ταχύτητα της πειθαρχικής διαδικασίας – το Δικαστήριο προβλέπει γενικά τη συμμετοχή των συγγενών στη διοικητική έρευνα και ειδικότερα την πρόσβασή τους στα σχετικά έγγραφα. Μάλιστα, η συνδρομή των κριτηρίων αυτών σε περιπτώσεις παραβιάσεων του άρ. 2 της Ε.Σ.Δ.Α., οφείλει να είναι σωρευτική και, επομένως, δεν αρκεί η μεμονωμένη ή μερική εφαρμογή τους. Χαρακτηριστικά, αναφέρεται: «το Δικαστήριο θεωρεί αναγκαίο να επισημάνει ότι η τήρηση του διαδικαστικού σκέλους του άρθρου 2 της Σύμβασης αξιολογείται επί τη βάση διαφόρων βασικών παραμέτρων: την επάρκεια των ερευνητικών μέτρων, την ταχύτητα της έρευνας, τη συμμετοχή των συγγενών του θανόντος σε αυτήν και την ανεξαρτησία της έρευνας. Οι παράμετροι αυτές είναι αλληλένδετες μεταξύ τους και δεν συνιστούν, εκλαμβανόμενες μεμονωμένα, αυτοσκοπό, όπως συμβαίνει με την απαίτηση ανεξαρτησίας στην περίπτωση του άρθρου 6. Πρόκειται για κριτήρια που, όλα μαζί, επιτρέπουν την αξιολόγηση του βαθμού αποτελεσματικότητας της έρευνας. Υπό το πρίσμα αυτού του στόχου της αποτελεσματικότητας της έρευνας πρέπει να αξιολογείται κάθε ζήτημα¹⁹⁵...».

Υπό αυτό ακριβώς το πρίσμα, το Δικαστήριο προσθέτει ότι: «Το κοινό πρέπει να έχει επαρκή εποπτεία της έρευνας ή των πορισμάτων της, ώστε να υπάρχει λογοδοσία τόσο στην πράξη, όσο και στη θεωρία. Ο απαιτούμενος βαθμός δημόσιου ελέγχου μπορεί να διαφέρει από υπόθεση σε υπόθεση. Σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, οι συγγενείς του θύματος θα πρέπει να συμμετέχουν στη διαδικασία, στο βαθμό που είναι απαραίτητο για την προστασία των έννομων συμφερόντων τους¹⁹⁶». Με άλλα λόγια, το Ε.Δ.Δ.Α. υπαγορεύει ότι η πρόσβαση των συγγενών του θύματος στα έγγραφα της πειθαρχικής έρευνας δεν είναι αυτόματη, ούτε απόλυτη, αλλά υπακούει στην αρχή της αναλογικότητας, καθώς: «η γνωστοποίηση ή δημοσίευση εκθέσεων των αστυνομικών αρχών και ανακριτικού υλικού ενδέχεται να εμπεριέχει ευαίσθητα θέματα, πιθανώς επιζήμιες επιπτώσεις σε πρόσωπα ή άλλες έρευνες. Ως εκ τούτου, τέτοια γνωστοποίηση ή δημοσίευση δεν μπορεί να θεωρείται ότι συνιστά αυτόματη απαίτηση του άρθρου 2. Συνεπώς, η απαιτούμενη πρόσβαση του κοινού ή των συγγενών του θύματος μπορεί να προβλέπεται σε άλλα στάδια της διαδικασίας¹⁹⁷».

194. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Hugh Jordan* κατά *Ηνωμένου Βασιλείου*, 04.05.2001.

195. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *S.F.* κατά *Ελβετίας*, 30.06.2020.

196. *Ibid*

197. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Giuliani και Caggio* κατά *Ιταλίας*, 24.05.2011.

Στο πλαίσιο αυτό, η λειτουργικότητα της αρχής της αναλογικότητας είναι διττή: αφενός διασφαλίζει ότι οι αρχές που διεξάγουν την έρευνα δεν είναι υποχρεωμένες να ικανοποιούν κάθε αίτημα περί πρόσβασης στη πειθαρχική διαδικασία, που υποβάλλει συγγενής του θύματος¹⁹⁸, αλλά μόνο όσα είναι απαραίτητα για την προστασία των εννόμων συμφερόντων του, και αφετέρου, η ικανοποίηση των αιτημάτων αυτών πρέπει να γίνεται χρονικά στο στάδιο εκείνο της έρευνας, οπότε δεν εγείρονται ζητήματα νομιμότητας ως προς την προστασία ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, ούτε διακυβεύεται η πορεία της έρευνας.

Με βάση τις διατάξεις 8, 24 και 26 του Π.Δ. 120/2008 του πειθαρχικού δικαίου του αστυνομικού προσωπικού, συνάγεται ότι ως προς την πειθαρχική διαδικασία αφενός θεσπίζεται η αναλογική εφαρμογή των θεμελιωδών αρχών της Ποινικής Δικονομίας, και αφετέρου ότι διέπεται από την αρχή της μυστικότητας. Η συνδρομή της αρχής αυτής απαιτείται, σύμφωνα με το άρ. 241 Κ.Π.Δ., και κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, μετά την ολοκλήρωση της οποίας αίρεται, επιτρέποντας την πρόσβαση στην ποινική δικογραφία και για τον παριστάμενο για την υποστήριξη της κατηγορίας, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρ. 107 και 100 Π.Κ.Δ. Στο άρ. 29 παρ. 1 του 120/2008 οριοθετείται το πέρας των διοικητικών εξετάσεων, το οποίο συμπίπτει με τη σύνταξη πορίσματος από τον διενεργήσαντα την έρευνα. Η σύνταξη, επομένως, του πορίσματος, σηματοδοτεί και την άρση της μυστικότητας της πειθαρχικής διαδικασίας και, κατ' επέκταση, το στάδιο εκείνο της έρευνας κατά το οποίο, σε ακολουθία με τα ανωτέρω, είναι δυνατή η πρόσβαση των συγγενών του θανόντος στην πειθαρχική δικογραφία, και συγκεκριμένα, όπως περαιτέρω επεξηγεί το άρ. 30 του Κ.Π.Δ., στα έγγραφα, τα αποδεικτικά μέσα και το πόρισμα.

Το άρ. 5 του Κ.Δ.Δ. ορίζει αναλυτικά τόσο τις απαιτούμενες προϋποθέσεις, όσο και τον τρόπο, με τον οποίο εξασφαλίζεται το εν λόγω κριτήριο της πρόσβασης των συγγενών του θανόντος στην πειθαρχική δικογραφία, μέσω του οποίου ασκείται και το συνταγματικό δικαίωμα στην πληροφόρηση του άρ. 5^Α Σ. Μεταξύ άλλων, η παρ. 4 του άρ. 5 Κ.Δ.Δ. προβλέπει ότι το εν λόγω συνταγματικό δικαίωμα υλοποιείται πρακτικά δια της χορήγησης αντιγράφων των διοικητικών εγγράφων ή και των ιδιωτικών εγγράφων, που φυλάσσονται σε αυτές, λήφθησαν υπόψη από τη Διοίκηση και αποτέλεσαν τη βάση και την αιτιολογία διοικητικών πράξεων. Στην παρ. 3 του ιδίου άρθρου υπαγορεύεται ότι το δικαίωμα αυτό δεν υφίσταται στις περιπτώσεις που το έγγραφο αφορά την ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή ή παραβλάπεται το απόρρητο ειδικών διατάξεων, ενώ δυνατότητα άρνησης χορήγησης χωρεί εφόσον το έγγραφο αναφέρεται σε συζητήσεις του Υπουργικού Συμβουλίου

198. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *Ramsahai κ.λπ. κατά Ολλανδίας*, 15.05.2007.

ή μπορεί να δυσχεράνει ουσιαστικά την έρευνα δικαστικών, διοικητικών, αστυνομικών ή στρατιωτικών αρχών, σχετικά με την τέλεση εγκλήματος ή διοικητικής παράβασης. Γίνεται επομένως ξεκάθαρο ότι το δικαίωμα στη πληροφόρηση, όπως αυτό ασκείται μέσω της χορήγησης αντιγράφων, υπόκειται σε απόλυτη απαγόρευση, εφόσον το περιεχόμενο του εγγράφου αφορά στην ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή. Και τούτο διότι η προστασία αυτής συνιστά το περιεχόμενο ενός άλλου συνταγματικού δικαιώματος, όπως αντικατοπτρίζεται στα άρθρα 9 και 9^Α Σ. και εξειδικεύεται περαιτέρω στις διατάξεις περί ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων του Ν. 4624/2019, αλλά και στο άρθρο 8 της Ε.Σ.Δ.Α.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να επισημανθούν δύο πράγματα. Το πρώτο σχετίζεται με το γεγονός ότι δεν υφίσταται ιεραρχική σειρά μεταξύ των ανωτέρω δικαιωμάτων και ως εκ τούτου η χορήγηση αντιγράφων δεν συνιστά «παρέκκλιση» του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος περί προστασίας της ιδιωτικής ζωής, αλλά αντίθετα άπτεται της εξασφάλισης και της ίδιας της άσκησης του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος της πληροφόρησης. Το ίδιο ισχύει και αντίστροφα, η απόλυτη απαγόρευση ή η υπό προϋποθέσεις χορήγηση αντιγράφων στις περιπτώσεις που κρίνει ο νόμος και ήδη εκτέθηκαν, συνιστά εγγύηση του δικαιώματος προστασίας του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου.

Το δεύτερο ζήτημα που οφείλει να αναδειχθεί, είναι ότι η πειθαρχική δικογραφία συνιστά, σύμφωνα με τις προαναφερόμενες διατάξεις του Π.Δ. 120/2008, το αποτέλεσμα με το οποίο ολοκληρώνεται η πειθαρχική διερεύνηση. Αντικείμενο δε της πειθαρχικής διερεύνησης, είτε πρόκειται για Π.Δ.Ε., είτε πρόκειται για Ε.Δ.Ε., είναι η διαπίστωση ή μη τέλεσης πειθαρχικού παραπτώματος, σύμφωνα με τις αντίστοιχες διατάξεις των άρθρων 24 και 26 Π.Δ. 120/2008. Η γενική έννοια του πειθαρχικού παραπτώματος, όπως αποτυπώνεται στην παρ. 1 του άρθρου 4 του Π.Δ. 120/2008, συνίσταται σε κάθε υπαίτια και καταλογιστή παράβαση του υπηρεσιακού καθήκοντος (ενέργεια ή παράλειψη). Ο υποβαλλόμενος, επομένως, στον πειθαρχικό έλεγχο αστυνομικός, δεν αποδοκιμάζεται ως άτομο, ούτε ως πολίτης, αλλά ως δημόσιος υπάλληλος ή λειτουργός, επειδή παρέβη υποχρέωση στο πλαίσιο συγκεκριμένης δραστηριότητας¹⁹⁹. Ως εκ τούτου, η χορήγηση αντιγράφων της πειθαρχικής δικογραφίας εκ προοιμίου δεν δύναται να συνιστά «παραβίαση της ιδιωτικής ζωής φυσικού προσώπου», δεδομένου ότι με την εσωτερική διοικητική έρευνα ελέγχεται η υπηρεσιακή συμπεριφορά του εκάστοτε ελεγχόμενου αστυνομικού και, κατ'επέκταση, η σύννομη ή μη άσκηση δημόσιας εξουσίας. Όπως έχει, ήδη, σχολιάσει η Αρχή: «ο προορισμός του αστυνομικού πειθαρχικού δικαίου συνίσταται στην απο-

199. Παπαδαμάκης Α., 2016, *op.cit.*, σελ. 530

κατάσταση της διασάλευσης της δημόσιας ασφάλειας, του δημοσίου, δηλαδή, σκοπού που οφείλει να επιδιώκει με την υπηρεσιακή του δράση ο αστυνομικός...²⁰⁰». Την ίδια άποψη συμμερίζεται και το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους, το οποίο στην υπ' αριθμ. 372/2009 Γνωμοδότησή του αποσαφηνίζει ότι: «...η πειθαρχική διαδικασία κινείται υποχρεωτικά από τη διοίκηση στις υπό νόμου προβλεπόμενες περιπτώσεις και σκοπό έχει την εξασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας των υπηρεσιών, την τήρηση της αρχής της νομιμότητας και την προάσπιση του δημοσίου συμφέροντος».

Στον βαθμό που ο πειθαρχικός έλεγχος υπακούει σε λόγους δημοσίου συμφέροντος, η πρόσβαση στα σχετικά έγγραφα, εκτός από εγγύηση της εξασφάλισης του ατομικού δικαιώματος στην ενημέρωση, συνιστά πρόσθετη εγγύηση δημοσίου συμφέροντος, όπως αυτό αποτυπώνεται στην εξασφάλιση της γενικής αρχής της διαφάνειας στη διοικητική δράση και της συμμετοχής των πολιτών στη διοικητική διαδικασία, που με τη σειρά της εξασφαλίζει τη διατήρηση της δημόσιας εμπιστοσύνης προς την αστυνομία, της εμπιστοσύνης, δηλαδή, που το ευρύ κοινό είναι ανάγκη να τρέφει προς όσους είναι ειδικά εντεταλμένοι από το πολίτευμα να διασφαλίζουν αυτές τις ελευθερίες και δικαιώματα, που εν προκειμένω προσβάλλονται παράνομα. Σε αυτό το πλαίσιο, το δικαίωμα της γνώσης των εγγράφων μέσω της πρόσβασης σε αυτά, που εξειδικεύεται στο άρ. 5 Κ.Δ.Δ., δεν εξαρτάται από την επίκληση εννόμου συμφέροντος αλλά αρκεί και το εύλογο ενδιαφέρον²⁰¹, όπως επιβεβαιώνεται και μέσω της νομολογίας του ΣτΕ²⁰². Ως εκ τούτου, η στενή ερμηνεία της διάταξης του άρ. 23 παρ. 4 του Π.Δ. 120/2008, η οποία υπαγορεύει, ότι «όποιος καταγγέλλει αστυνομικό δικαιούται να πληροφορείται ύστερα από αίτησή του το αποτέλεσμα της καταγγελίας του», επιτρέποντας μόνο τη γνώση του είδους της διαταχθείσας πειθαρχικής έρευνας, της διαπίστωσης ή μη πειθαρχικής ευθύνης και της επιβολής ή μη πειθαρχικής ποινής, εξαιρουμένου του περιεχομένου της λόγω του απόρρητου χαρακτηρισμού του, δυνάμει του άρ. 54 παρ. 8 του Π.Δ. 120/2008, εγείρει μια σειρά από ζητήματα, καθώς επί της ουσίας συνιστά έμμεση απαγόρευση και πάντως αδικαιολόγητη συρρίκνωση του ατομικού δικαιώματος στη πληροφόρηση. Οι εύλογες ενστάσεις περί νομιμότητας, το ενδεχόμενο μελλοντικών καταδικαστικών αποφάσεων σε βά-

200. Ειδική Έκθεση Συνηγόρου του Πολίτη, 2004, *Πειθαρχική Διοικητική Διερεύνηση Καταγγελιών σε βάρος Αστυνομικών Υπαλλήλων*, σελ. 7.

201. Σύμφωνα με την αριθ. 1214/2000 απόφαση του Δ' Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας «ως εύλογο ενδιαφέρον κατ' άρθρ. 16 Ν. 1599/86 δεν νοείται το ενδιαφέρον κάθε πολίτη για την εύρυθμη άσκηση των γενικών καθηκόντων της Υπηρεσίας και την τήρηση των νόμων, αλλά εκείνο το οποίο προκύπτει, κατά τρόπο αντικειμενικό, από την ύπαρξη μιας συγκεκριμένης, προσωπικής εννόμου σχέσεως, συνδεομένης με το περιεχόμενο των διοικητικών στοιχείων, στα οποία ζητείται η πρόσβαση».

202. Βλ. ΣτΕ 841/1997, 3130/2000.

ρος της Χώρας και το οξύμωρο, τελικά, η πρόσβαση στα έγγραφα του πειθαρχικού ελέγχου να απαγορεύεται από τις αστυνομικές αρχές και να επιτρέπεται μέσω των εισαγγελικών αρχών, στις περιπτώσεις παράλληλου ποινικού ελέγχου της υπόθεσης, οπότε η πειθαρχική δικογραφία εμπεριέχεται στη ποινική, συνιστούν μέρος των ζητημάτων αυτών. Αξίζει, δε, να προστεθεί, ότι η ελληνική δικαιοσύνη με την υπ' αριθμ. 402/2000 Απόφαση του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών, υιοθετώντας τις κρίσεις του Ε.Δ.Δ.Α. στην παρούσα απόφαση, αναγνώρισε ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση κατά άρθρο 105 του Εισ.Ν.Α.Κ.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω και για λόγους συμμόρφωσης προς το ερμηνευτικό δεδικασμένο της υπόθεσης, στο πλαίσιο εφαρμογής του άρ. 46 της Ε.Σ.Δ.Α., προκειμένου να αποτραπούν παρόμοιες παραβιάσεις στο μέλλον και ως εκ τούτου να αποφευχθούν μελλοντικές καταδίκες για τη Χώρα, ο Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α., τόσο στις περιπτώσεις καταγγελιών για παραβίαση του άρ. 2, όσο και του άρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α., λόγω του απόλυτου χαρακτήρα του τελευταίου, της παραμέτρου της βίας που το διατρέχει και επειδή, όπως σημειώνει το ίδιο το Δικαστήριο *«υπονομεύοντας την ανθρώπινη αξιοπρέπεια θίγεται η ίδια η ουσία της Σύμβασης»²⁰³*, θεωρεί απαραίτητη τη θεσμική παρέμβαση, ώστε στις προαναφερόμενες περιπτώσεις να εξασφαλίζεται η ουσιαστική πρόσβαση είτε των συγγενών του θανόντος, είτε του ίδιου του θύματος, αντιστοίχως στα έγγραφα της πειθαρχικής δικογραφίας, με τις προϋποθέσεις που ισχύουν για την προστασία των προσωπικών δεδομένων και προβλέπει ο Ν. 4624/2019. Προς την κατεύθυνση αυτή υπενθυμίζεται ότι, η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων έχει επανειλημμένα αποφανθεί ότι οι πειθαρχικές διώξεις και κυρώσεις δεν αποτελούν ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, και ως εκ τούτου, η χορήγηση αντιγράφων επιτρέπεται και χωρίς τη συγκατάθεση του υποκειμένου, εφόσον συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις²⁰⁴.

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, ο Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. πρότεινε είτε την έκδοση σχετικής εγκυκλίου διαταγής από την ΕΛ.ΑΣ. και, σε περίπτωση που συνιστά εμπόδιο στην έκδοση της τελευταίας η υπ' αριθμ. 247/2015 Γνωμοδότηση του Ν.Σ.Κ. – η οποία, όπως προκύπτει από την ιστοσελίδα του Ν.Σ.Κ. έχει γίνει αποδεκτή από τον αρμόδιο Υπουργό και κατά το άρ. 9 παρ. 8 του Ν. 4831/2021 αποτελεί πράξη δεσμευτικότητας για τη Διοίκηση – είτε την ανάκληση της πράξης αποδοχής. Εναλλακτικά, για λόγους ασφάλειας δικαίου, προτάθηκε να προστεθεί αντιστοίχου περιεχομένου πρόβλεψη στις διατάξεις του Π.Δ. 120/2008 για το πειθαρχικό δίκαιο του αστυνομικού προσωπικού.

203. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α *Akin κατά Τουρκία* 17.11.2020

204. Βλ. Απόφαση 57/2009 Α.Π.Δ.Χ.Π., Απόφαση 95/2016 Α.Π.Δ.Χ.Π.

B (1) Η υπόθεση **Φ. 273608** αναφερόταν σε καταγγελία κρατουμένων του Καταστήματος Κράτησης Γρεβενών για βασανιστήρια και κακοποίηση που υπέστησαν κατά τη διενέργεια αιφνιδιαστικού ελέγχου στα κελιά τους, στις 13.04.2013, από σωφρονιστικούς υπαλλήλους και αστυνομικούς της ειδικής αντιτρομοκρατικής μονάδας (Ε.Κ.Α.Μ.). Ειδικότερα, στους ισχυρισμούς τους ανέφεραν ότι υπέστησαν χρήση ηλεκτρικής ράβδου, δηλ. συσκευής ηλεκτρικής εκκένωσης (taser), χτυπήματα και λεκτική βία, τους ανάγκασαν να γονατίσουν και να προχωρήσουν μπουσουλώντας προς το γυμναστήριο του σωφρονιστικού καταστήματος γυμνοί, όπου στάθηκαν κοιτώντας τον τοίχο.

Ο Συνήγορος, λαμβάνοντας υπόψη τη σχετική απόφαση του Ε.Δ.Δ.Α., η οποία κατέληξε στην ουσιαστική και διαδικαστική παραβίαση του άρ. 3 Ε.Σ.Δ.Α., μαζί με τον φάκελο της πειθαρχικής δικογραφίας, αποφάσισε την εκ νέου διερεύνηση της υπόθεσης για μια σειρά από λόγους, οι οποίοι εκτέθηκαν αναλυτικά στην προηγούμενη Ειδική Έκθεσή του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. για το έτος 2020. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΛ.ΑΣ. ανακάλεσε την υπόθεση από το αρχείο και διέταξε τη συμπλήρωση της ήδη διενεργηθείσας Π.Δ.Ε.

Ως προς τη συμπλήρωση του πειθαρχικού ελέγχου, ο Συνήγορος αναφέρθηκε στο έλλειμα οπτικοακουστικού υλικού λόγω καταστροφής του, η αναζήτηση του οποίου ήταν μία εκ των συστάσεων της Αρχής για τη συμπλήρωση της έρευνας, σχολιάζοντας την ανεπαρκή αντιστάθμιση της μη διασφάλισης του υλικού. Αναλυτικότερα, η ανυπαρξία ή ακόμη και η μερική ύπαρξη βιντεοληπτικού υλικού, λόγω διαγραφής του, επιβαλλόμενης από τη σχετικά σύντομη προθεσμία των 30 ημερών, έχει κριθεί από το Ε.Δ.Δ.Α.²⁰⁵ ότι στέρησε στα εθνικά δικαστήρια τη δυνατότητα περισσότερων ευρημάτων κατά τον σχηματισμό δικανικής κρίσης. Το γεγονός, επιπλέον, ότι το βιντεοληπτικό υλικό ζητήθηκε από τον αρμόδιο Εισαγγελέα, μετά την πάροδο της προθεσμίας όπως και εν προκειμένω, οδήγησε το Δικαστήριο στη διαπίστωση ότι η έρευνα δεν είχε την απαιτούμενη επιμέλεια και ταχύτητα, γεγονός που συνιστά παραβίαση του διαδικαστικού σκέλους του άρθρου 3 Ε.Σ.Δ.Α. Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι στις περιπτώσεις μη διασφάλισης του βιντεοληπτικού υλικού, για την πληρότητα και αποτελεσματικότητα της έρευνας είναι αναγκαία η αντιστάθμισή του από άλλα μέτρα έρευνας, όπως συγκεκριμένα είναι η εξέταση όλων των αστυνομικών, που συμμετείχαν σε αστυνομική επιχείρηση και όχι μόνο των επικεφαλής, καθώς και του παραιτητικού προσωπικού, που συνέδραμε άμεσα τραυματία²⁰⁶.

205. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *ΡÓΣΑ κατά Ουγγαρίας*, 07.07.2020

206. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *HENTSCHELAND STARK κατά Γερμανίας*, 09.11.2017

Το πιο ουσιαστικό, ωστόσο, ελάττωμα του συμπληρωθέντος πειθαρχικού ελέγχου σχετίζεται με το γεγονός ότι, αντί η πορεία του να οριοθετηθεί από το περιεχόμενο της συγκεκριμένης απόφασης του Ε.Δ.Δ.Α., λόγω της αυξημένης δεσμευτικότητας που η τελευταία παράγει, κατατείνει προς την ουσιαστική αξιολόγηση του περιεχομένου της και στην προσπάθεια αποδόμησής του, λόγω εσφαλμένων εκτιμήσεων ή παρανοήσεων από πλευράς του Δικαστηρίου. Μια τέτοια επιλογή, όχι μόνο δεν επιδιώκει την επί της ουσίας συμπλήρωση των καταγεγραμμένων πλημμελειών της πειθαρχικής έρευνας, αλλά οδηγεί στο οξύμωρο σχήμα, η Χώρα να έχει καταδικασθεί από το Ε.Δ.Δ.Α., εντούτοις πειθαρχικώς να μην προκύπτει ευθύνη. Αυτό, άλλωστε, συνιστά και τον πυρήνα της εν λόγω απόφασης του Ε.Δ.Δ.Α., η οποία κατέληξε ότι, αν και διαπιστώθηκε από τα ευρήματα της ιατροδικαστικής εξέτασης, σε συνδυασμό με τις καταθέσεις, η κακοποίηση 11 προσφευγόντων με τη χρήση tasers από αστυνομικές δυνάμεις, παραβιάζοντας έτσι το ουσιαστικό σκέλος του άρθρου 3 Ε.Σ.Δ.Α, εντούτοις, δεν συνήχθησαν συνέπειες για τους ελεγχόμενους αστυνομικούς, καθιστώντας ελλειμματική την πειθαρχική διαδικασία και παραβιάζοντας επιπρόσθετα και το διαδικαστικό σκέλος του προαναφερόμενου άρθρου.

Η επιλογή αυτή φαίνεται να επαναλαμβάνεται και με το έγγραφο Ν.Σ.Κ., όπου παρατίθενται εκτενώς οι υποχρεώσεις της Χώρας μας για την πλήρη συμμόρφωση με τις αποφάσεις του Ε.Δ.Δ.Α. Στο ίδιο έγγραφο γίνεται ειδική αναφορά στο γεγονός ότι η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης ενέταξε τη συγκεκριμένη υπόθεση στην ομάδα αποφάσεων κατά της Ελλάδας, που αφορούν άσκηση βίας από όργανα επιβολής της τάξης (ομάδα υποθέσεων «Μακαρατζής»), και μνημονεύονται όσα εξέτασε η Επιτροπή Υπουργών στην 1411^η Σύνοδο για την πρόοδο συμμόρφωσης με τις αποφάσεις επί των συγκεκριμένων υποθέσεων. Η συγκεκριμένη, μάλιστα, υπόθεση αποτελεί μία εκ των τριών, για τις οποίες αποφασίστηκε η συνέχιση της επιτήρησης, συγκροτώντας, εξ αυτού του λόγου, νέο υποφάκελο υποθέσεων με τον τίτλο «Σιδηρόπουλος – Παπακώστας». Παρόλα αυτά, το περιεχόμενο του εν λόγω εγγράφου, ως προς τις υποχρεώσεις συμμόρφωσης με τη συγκεκριμένη απόφαση του Ε.Δ.Δ.Α., δε φαίνεται να ελήφθη υπόψη από τη συμπληρωματική Π.Δ.Ε.

Στο πλαίσιο αυτό, ο Εθνικός Μηχανισμός θεώρησε κατά πρώτον αναγκαίο να υπενθυμίσει ότι, στην καταδικαστική για τη Χώρα μας απόφαση της 25.04.2018 επί της υποθέσεως Σιδηρόπουλος και Παπακώστας²⁰⁷, που συνιστά μέρος του ανωτέρω υποφακέλου, το Ε.Δ.Δ.Α. προειδοποίησε εκ νέου ότι «το ποινικό και πειθαρχικό σύστημα [...] αποδείχθηκε, ότι απέχει πολύ από το να είναι προσηκό-

207. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α. Σιδηρόπουλος και Παπακώστας κατά Ελλάδας 25.04.2018

ντως αυστηρό και δεν ήταν ικανό να ασκήσει την προσήκουσα αποτρεπτική επιρροή, ώστε να εξασφαλίσει την αποτελεσματική πρόληψη έκνομων πράξεων» δεδομένου ότι «η έκβαση των επίδικων διαδικασιών κατά του αστυνομικού δεν προσέφερε την δέουσα επανόρθωση για το πλήγμα, που προκλήθηκε στην αξία, στην οποία είναι αφιερωμένο το άρθρο 3 της Σύμβασης».

(2) Κατά δεύτερον, ο Εθνικός Μηχανισμός έκρινε σκόπιμο να αναφερθεί διεξοδικά στην υπερνομοθετική δέσμευση που συνεπάγονται οι αποφάσεις του Ε.Δ.Δ.Α. για τη Χώρα. Σύμφωνα με το άρθρο 46§1 της Ε.Σ.Δ.Α. – η οποία βάσει του άρθρου 28§1 του Συντάγματος αποτελεί από την κύρωσή²⁰⁸ της αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύει από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου: «Τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συμμορφώνονται προς τις οριστικές αποφάσεις του Δικαστηρίου επί των διαφορών στις οποίες είναι διάδικοι». Η επιλογή των μέτρων συμμόρφωσης σε μια απόφαση εναπόκειται στο Κράτος, χωρίς όμως κάτι τέτοιο να παραπέμπει σε απόλυτη διακριτική ευχέρεια, καθώς το είδος των μέτρων αυτών υπαγορεύεται τις περισσότερες φορές έμμεσα, από την αιτιολογία της καταδικαστικής απόφασης του Ε.Δ.Δ.Α., δηλαδή από τη φύση της παραβίασης που διαπιστώθηκε με αυτή. Εφόσον η άρση της παραβίασης αφορά σε συγκεκριμένο προσφεύγοντα και σε συγκεκριμένη υπόθεση που κρίθηκε από το Ε.Δ.Δ.Α., γίνεται λόγος για συμμόρφωση με το ουσιαστικό δεδικασμένο της απόφασης του Ε.Δ.Δ.Α.²⁰⁹. Μηχανισμός *stricto sensu* εξαναγκασμού προς το ουσιαστικό δεδικασμένο και πολύ περισσότερο προς το ερμηνευτικό δεδικασμένο των αποφάσεων του Ε.Δ.Δ.Α. δεν υπάρχει, και η μοναδική σχετική πρόβλεψη είναι η εποπτεία της εκτέλεσης της απόφασης από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, που προβλέπεται στο άρθρο 46§2 Ε.Σ.Δ.Α. Σε εθνικό επίπεδο, όπως διευκρινίστηκε ήδη, στο πλαίσιο εφαρμογής του άρθρου 46§1 Ε.Σ.Δ.Α. με τον Ν. 4443/2016, ο Συνήγορος του Πολίτη, πέραν της ειδικής του αρμοδιότητας ως Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, συνιστά και Εθνικό Μηχανισμό Εποπτείας της Εφαρμογής των Αποφάσεων του Ε.Δ.Δ.Α.

Με την πρόβλεψη του άρ. 41 Ε.Σ.Δ.Α. καθίσταται έμμεσα σαφές ότι οι αποφάσεις

208. Με το Ν.Δ. 53 της 19/20.09.1974 Περί κυρώσεως της εν Ρώμη την 4ην Νοεμβρίου 1950 υπογραφείσης συμβάσεως «δια την προάσπισιν των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών», ως και του προσθέτου εις αυτήν πρωτοκόλλου των Παρισίων της 20ής Μαρτίου 1952 (Α' 256).

209. Βλ. Κ. Χρυσόγονου, 2001, *Η Ενσωμάτωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην εθνική έννομη τάξη, Οι ελληνικές δυσχέρειες προσαρμογής στην ευρωπαϊκή δημόσια τάξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*, Αντ. Ν. Σάκκουλας.

του Ε.Δ.Δ.Α. δεν έχουν ως αυτόματη συνέπεια την ανατροπή όσων ενδοπολιτειακών πράξεων κρίνονται από το Δικαστήριο ως αντίθετες στη Σύμβαση, αλλιώς δε θα είχε νόημα η αναφορά της συγκεκριμένης διάταξης στο εσωτερικό δίκαιο²¹⁰. Η δέσμευση, όμως, από το αμάχητο τεκμήριο της αλήθειας, που διαθέτει η οριστική απόφαση του Ε.Δ.Δ.Α. κατ' άρ. 46§1 Ε.Σ.Δ.Α., αφορά στα μέρη και στους συλλογισμούς της απόφασης, και άρα είναι δεσμευτική όχι μόνο η ερμηνεία των κρίσιμων διατάξεων της Σύμβασης²¹¹, αλλά και η διαπίστωση των πραγματικών γεγονότων, όπως και η υπαγωγή στους κανόνες δικαίου. Αναμφίβολα, η υπαγωγή στις διατάξεις του Π.Δ. 120/2008 αποτελεί αντικείμενο αρμοδιότητας του πειθαρχικού οργάνου, ωστόσο ο νομικός χαρακτηρισμός του Ε.Δ.Δ.Α. για τις βλάβες δεν μπορεί να παραγνωρίζεται (αντίθετα είναι δεσμευτικός κατά την εθνική μας νομοθεσία) και η πιθανότητα μη υπαγωγής σε πειθαρχικά παραπτώματα δεν μπορεί να βασίζεται σε αμφισβήτηση των κρίσεων του Δικαστηρίου. Αυτή άλλωστε είναι και η ουσία της πρόσθετης ρύθμισης, που εισέφερε η παρ. 6 του αρ. 188 Ν. 4662/2020, κατά την οποία η απόφαση του Συνηγόρου για εκ νέου διερεύνηση της υπόθεσης δεσμεύει της ΕΛ.ΑΣ. *«και διατάσσει νέα έρευνα, σύμφωνα και με όσα γίνονται δεκτά από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και ως προς τον νομικό χαρακτηρισμό της ελεγχόμενης πράξης»*.

Η άρνηση, επομένως, κατά την επανεξέταση της πειθαρχικής διαδικασίας των κρίσεων και των πραγματικών περιστατικών της απόφασης του Ε.Δ.Δ.Α., και η αμφισβήτηση, μέσω του εντοπισμού σφαλμάτων, των διαπιστώσεων του Δικαστηρίου, παραπέμπει σε μια σειρά νομοθετικών υπερβάσεων και παρεκκλίσεων. Μεταξύ αυτών, διαπιστώνεται και υπέρβαση του νομοθετικού πεδίου των αρμοδιοτήτων του πειθαρχικού ελέγχου, καθόσον η συμπλήρωσή του θα έπρεπε να βασίζεται στα όσα διαπίστωσε το Ε.Δ.Δ.Α., επιχειρώντας να τα υπαγάγει στις διατάξεις του εσωτερικού δικαίου. Να πράξει, με άλλα λόγια, αυτό που δεν μπορεί να κάνει το Δικαστήριο και για τα οποία, αντιθέτως, προορίζεται η πειθαρχική διαδικασία από τον συνδυασμό των διατάξεων του Π.Δ. 120/2008, του αρ. 188 Ν. 4662/2020 και του άρ. 46§1 Ε.Σ.Δ.Α.

Η υποχρέωση λήψης υπόψη της νομολογίας του Ε.Δ.Δ.Α. τονίζεται ομοίως, τόσο από την εθνική μας νομολογία²¹², όσο και από το ίδιο το Δικαστήριο, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις καταγγελιών για παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης²¹³. Στις περι-

210. Ibid σελ. 385.

211. Ibid, σελ. 391.

212. Α.Π. 8/2008, ΠοινΔικ2008, σελ. 1180 και ΠλημΔραμ12/ 2009 ΠοινΔικ 2010, σελ. 48.

213. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., IVAN VASILEV κατά Βουλγαρίας, 12.04.2007

πτώσεις αυτές, το άρθρο 13 της Ε.Σ.Δ.Α. απαιτεί έναν αποτελεσματικό μηχανισμό για τον καθορισμό της ευθύνης των κρατικών υπαλλήλων ή φορέων για πράξεις ή παραλείψεις, που συνεπάγονται παραβίαση των δικαιωμάτων των θυμάτων βάσει της σύμβασης και, εάν οι ισχυρισμοί αφορούν βασανιστήρια ή σοβαρή κακομεταχείριση από κρατικά όργανα, αυτός ο μηχανισμός πρέπει τουλάχιστον να εξασφαλίζει μια διεξοδική και αποτελεσματική έρευνα, ικανή να οδηγήσει στον εντοπισμό και την τιμωρία των υπευθύνων. Για το ευκαίριο δε, ενός τέτοιου αποτελέσματος, λογίζεται απαραίτητο ο εν λόγω μηχανισμός να στηρίζεται σε ένα λειτουργικό και κανονιστικό πρότυπο, αντίστοιχο με αυτό που χρησιμοποίησε το Δικαστήριο για την αξιολόγηση συγκεκριμένων καταγγελιών και το ίδιο προτάσσεται να εγγυηθούν και οι δικαστικές διαδικασίες, εάν η υπόθεση παραπεμφθεί σε δίκη. Χωρίς να παραγνωρίζονται οι αρχές και οι κανόνες που διέπουν το εσωτερικό δίκαιο, και οι δεσμεύσεις που αυτό παράγει για τις εθνικές αρχές, εντούτοις, βάσει της διάταξης αυτής, η ερμηνεία τους στις περιπτώσεις πράξεων που στρέφονται κατά του άρ. 3 της Σύμβασης, οφείλει να διαθλάται μέσα από το πρίσμα των αρχών και των κριτηρίων που βρίσκονται στο επίκεντρο της ανάλυσης που επιχειρεί το Δικαστήριο μέσω των αποφάσεών του.

Πολύ περισσότερο, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και να συμμορφώνεται το Κράτος προς τη νομολογία επί της ίδιας υπόθεσης, για την οποία έχει εκδοθεί καταδικαστική απόφαση σε βάρος του. Αντίθετα, όταν οι εθνικές αρχές παραγνωρίζουν τη σχετική νομολογία, αμφιβάλλοντας ή αμφισβητώντας τις επιταγές της, πέραν της διαδικασίας εποπτείας που εισηγείται το άρ. 46 παρ. 2 Ε.Σ.Δ.Α., η παράγραφος 4 του ιδίου άρθρου προβλέπει τη δυνατότητα παραπομπής Κράτους από την Επιτροπή Υπουργών στο Δικαστήριο, λόγω παράλειψης εκπλήρωσης υποχρέωσης συμμόρφωσης. Η επιβεβαιωτική αυτή διαδικασία οδήγησε σε έκδοση μιας καταδικαστικής απόφασης σε βάρος Κράτους Μέρους της Σύμβασης με την από 29.05.2019 Απόφαση του Ε.Δ.Δ.Α.²¹⁴.

Τέλος, υπό το πρίσμα των ανωτέρω, ο Συνήγορος σημείωσε ότι η εκ νέου διερεύνηση της υπόθεσης, εφόσον συνδέεται με ελλείψεις επί της ήδη διεξαχθείσας έρευνας, που κρίθηκαν ισότιμες με ουσιαστική και διαδικαστική παραβίαση του άρ. 3 του Ε.Δ.Δ.Α., όφειλε επιπλέον να αξιολογήσει την αναγκαιότητα και νομιμότητα ή μη της χρήσης tasers βάσει της σχετικής ρυθμιστικής νομοθεσίας και να γίνει υπαγωγή σε αυτή. Όμοια υποχρέωση υπαγορεύει και η συγκεκριμένη απόφαση του Ε.Δ.Δ.Α.

Προς τούτο, ο Εθνικός Μηχανισμός θεώρησε χρήσιμο να αναφερθεί διεξοδικά και

214. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α. *PROCEEDINGS UNDER ARTICLE 46 § 4 IN THE CASE OF ILGAR MAMMADOV v. AZERBAIJAN*, 29.05.2019 (αριθ. Προσφ. 15172/13).

στο περιεχόμενο της 20ής Γενικής Έκθεσης της Επιτροπής Πρόληψης των Βασανιστηρίων του Συμβουλίου της Ευρώπης (CPT)²¹⁵ ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα. Η αξιοποίησή της δε, κατά τον πειθαρχικό έλεγχο είναι αναγκαία, δεδομένου ότι οι συστάσεις της χρησιμοποιούνται ως κριτήρια στις αποφάσεις του Ε.Δ.Δ.Α., που σχετίζονται με τη χρήση όπλων ηλεκτρικής εκκένωσης από τις διωκτικές αρχές, προκειμένου να διαπιστώσει την τήρηση ή μη του άρθρου 3 Ε.Σ.Δ.Α.²¹⁶. Υπό αυτό το πρίσμα και επιπλέον της υποχρέωσης λήψης γενικών μέτρων συμμόρφωσης με την εξεταζόμενη απόφαση, ο Συνήγορος κατέληξε ότι οι εν λόγω συστάσεις της CPT θα πρέπει να λειτουργήσουν και σε εσωτερικό επίπεδο ως μέτρο επάρκειας της εθνικής νομοθεσίας και των σχετικών κανονισμών για τη χρήση τέτοιων συσκευών από τις διωκτικές αρχές.

Κατόπιν τούτων, ο Εθνικός Μηχανισμός αποφάσισε αναπέμψει την υπόθεση για πρόσθετη συμπλήρωση.

215. <https://rm.coe.int/1680696a87>.

216. Απόφαση Ε.Δ.Δ.Α., *KANCIAŁ κατά Πολωνίας*, 23.05.2019

7

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α.
ΜΕ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΦΟΡΕΙΣ

7. Συνεργασία Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. με διεθνείς φορείς

Ο Συνήγορος του Πολίτη μετέχει στη Διοικούσα επιτροπή που αποτελεί το νέο Όργανο Διοίκησης του Δικτύου Ανεξάρτητων Αρχών Διερεύνησης Καταγγελιών κατά της Αστυνομίας (Independent Police Complaints Authorities Network) IPCAN²¹⁷, στο οποίο μετέχουν φορείς από είκοσι δύο (22) χώρες. Στο πλαίσιο του Δικτύου, τη χρονιά αυτή συζητήθηκαν θέματα όπως η επίδραση του κορωνοϊού στην τροποποίηση της νομοθεσίας για την αστυνόμευση των διαδηλώσεων σε πολλές χώρες, η ενίσχυση της ανεξαρτησίας των Αρχών Διερεύνησης με ανάλογο προϋπολογισμό, αλλά και με τη δυνατότητα επιλογής του προσωπικού τους, σύμφωνα με τις αρχές της Επιτροπής της Βενετίας του Συμβουλίου της Ευρώπης, καθώς και οι διαδικασίες και εγγυήσεις λήψης, χρήσης και διατήρησης βιντεοληπτικού υλικού από τα σώματα ασφαλείας. Για το τελευταίο μάλιστα αυτό ζήτημα, διατυπώθηκε ερωτηματολόγιο που συμπληρώθηκε από τα μέλη του Δικτύου²¹⁸.

Στο πλαίσιο της δραστηριοποίησης του IPCAN, Ο Συνήγορος του Πολίτη συμμετείχε διαδικτυακά στο 7ο Σεμινάριο του IPCAN το οποίο είχε ως θέμα *«Εξωτερικοί και Ανεξάρτητοι Μηχανισμοί παρακολούθησης της Αστυνομίας: λειτουργία, αλληλεπίδραση και αποτελεσματικότητα»*, στις 03.12.2021. Η ομιλία του Έλληνα Συνηγόρου του Πολίτη είχε ως θέμα τις εγγυήσεις ανεξαρτησίας των Μηχανισμών ελέγχου της αστυνομίας.

Η αλληλεπίδραση με τους φορείς παρακολούθησης της Αστυνομίας που συμμετέχουν στο Δίκτυο IPCAN, έχει βάλει τα θεμέλια για μια ιδιαίτερα εποικοδομητική συνεργασία μεταξύ του Έλληνα Συνηγόρου του Πολίτη ως Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α., και του αντίστοιχου θεσμού της Βόρειας Ιρλανδίας²¹⁹, ενώ στόχο για τη νέα χρονιά αποτελεί η ενίσχυση αυτής της συνεργασίας με ανταλλαγή τεχνογνωσίας και βέλτιστων πρακτικών, μέσω κύκλου επισκέψεων εργασίας μεταξύ των στελεχών των δύο Μηχανισμών.

Σημαντική ήταν, τέλος, η συμβολή του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. στο συνέδριο που διοργάνωσε το Συμβούλιο της Ευρώπης την 21.09.2021 για τον ρόλο των Εθνικών Μηχανισμών Πρόληψης (NPM) στην εφαρμογή των αποφάσεων του Ε.Δ.Δ.Α. σε

217. Το IPCAN (Independent Police Complaints Authorities' Network) αποτελεί δίκτυο ανεξάρτητων θεσμών, κυρίως των κρατών της Ε.Ε., οι οποίοι έχουν την αρμοδιότητα να δέχονται και να επεξεργάζονται καταγγελίες για βία από τα σώματα ασφαλείας. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. <https://ipcan.org/>.

218. <https://www.synigoros.gr/?i=kdet.el.news.784721>.

219. <https://www.policeombudsman.org/>.

υποθέσεις αστυνομικής κακομεταχείρισης. Στο συγκεκριμένο συνέδριο δόθηκε η ευκαιρία να παρουσιαστεί η εμπειρία του Μηχανισμού σε εισήγηση με θέμα: *«Αντιμετώπιση του δομικού προβλήματος των αναποτελεσματικών ερευνών σε καταγγελλίες κακομεταχείρισης από την Αστυνομία»*.

8

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ – ΕΙΣΕΛΙΞΕΙΣ

8. Νομοθετικές Προτάσεις – Εξελίξεις

1. Η διαρκής κατ' έτος αυξανόμενη ύλη του Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, χωρίς την παράλληλη ενίσχυσή του τόσο σε ανθρώπινο δυναμικό, όσο και σε πόρους, αποτελεί διαρκή και σταθερή παράμετρο διακινδύνευσης της αποτελεσματικότητάς του, ή έστω περιορισμού της πλήρους αξιοποίησης του συνόλου των θεσμικών εργαλείων του.

Για τον λόγο αυτό, η ανάγκη στελέχωσης με το απαραίτητο προσωπικό, η οποία πρόσφατα μάλιστα επισημάνθηκε και από το Συμβούλιο της Ευρώπης, κατά τη θετική αποτίμηση της λειτουργίας του Εθνικού Μηχανισμού για τη Διερεύνηση Περιστατικών Αυθαιρεσίας²²⁰, θα πρέπει να εναρμονισθεί με τις εγγυήσεις ανεξαρτησίας για τον θεσμό του Συνηγόρου, που επεξεργάστηκε η Επιτροπή της Βενετίας²²¹ και ενέκρινε ομόφωνα η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της. Μεταξύ των εγγυήσεων αυτών περιλαμβάνεται και η θέσπιση διαδικασίας επιλογής προσωπικού από την ίδια την Ανεξάρτητη Αρχή, κάτι που άλλωστε δεν αποτελεί καινοτομία, αλλά συνιστά την προβλεπόμενη στον ιδρυτικό νόμο του Συνηγόρου του Πολίτη (Ν. 2477/1997) διαδικασία στελέχωσης της Αρχής. Λαμβάνοντας υπόψη την εμπειρία της προηγούμενης, αλλά και της τρέχουσας διαδικασίας επιλογής προσωπικού²²², η αλλαγή αυτή καθίσταται απολύτως επιβεβλημένη.

2. Πρόταση του Συνηγόρου του Πολίτη αποτελεί περαιτέρω η προσθήκη στο τρίτο εδάφιο της παρ. 4 του άρθρου 1 του Ν. 3938/2011, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 188 Ν. 4662/2020, πρόβλεψης, ώστε σε κάθε περίπτωση διερεύνησης μιας καταγγελίας ή ενός περιστατικού από τον Συνήγορο του Πολίτη, το χρονικό διάστημα ισχύος της αναστολής έκδοσης πειθαρχικής απόφασης από το αρμόδιο πειθαρχικό όργανο επί έκθεσης πορίσματος διοικητικής εξέτασης, δηλαδή έως την έκδοση πορίσματος του Συνηγόρου του Πολίτη, να μην υπολογίζεται στον χρόνο παραγραφής του σχετικού πειθαρχικού αδικήματος. Η πρόβλεψη αυτή θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμη στις περιπτώσεις που, αφενός δεν έχει ασκηθεί ποινική δίωξη σε βάρος εμπλεκόμενου αστυνομικού, η οποία εκ

220. <https://www.synigoros.gr/?i=kdet.el.news.857808>.

221. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)005-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)005-e).

222. Είναι χαρακτηριστικό, ότι ακόμη δεν έχει καν εκκινήσει η διαδικασία πλήρωσης των πέντε (5) θέσεων που, σε αναγνώριση της απολύτου ανάγκης στελεχιακής ενδυνάμωσης του Μηχανισμού, προέβλεψε ο νομοθέτης ήδη το έτος 2020 (άρ. 28 παρ. 2 Ν. 4760/2020, Α' 247).

των πραγμάτων θα είχε ως αποτέλεσμα την αναστολή του χρόνου παραγραφής του αδικήματος, αφετέρου, κατά την κρίση των αρμοδίων οργάνων, όταν υπάρχει κίνδυνος παραγραφής τυχόν πειθαρχικού παραπτώματος. Σημειώνεται, επίσης, ότι από τη στιγμή που ο νομοθέτης με τη διάταξη του άρ. 188 παρ. 5 και 6 του Ν. 4662/2020 έχει ήδη εξασφαλίσει τη σχετική αναστολή παραγραφής επί υποθέσεων που επιλαμβάνεται ο Συνήγορος του Πολίτη και για τις οποίες έχει εκδοθεί καταδικαστική απόφαση από το Ε.Δ.Δ.Α., εμμένοντας έτσι στην απαξία της συμπεριφοράς, η προτεινόμενη πρόβλεψη ευθυγραμμίζεται με τη βούλησή του.

3. Τα προβλήματα που εντοπίζει ο Συνήγορος στις διενεργούμενες διοικητικές εξετάσεις της ΕΛ.ΑΣ. εμφανίζουν κάποια σταθερά χαρακτηριστικά που επαναλαμβάνονται από χρόνο σε χρόνο, παρά τις επανειλημμένες επισημάνσεις του Εθνικού Μηχανισμού για τις αρχές αποτελεσματικής και διεξοδικής έρευνας που προκύπτουν από τον νόμο και τη νομολογία. Προκύπτει συνεπώς η ανάγκη για μεγαλύτερη εξειδίκευση των διενεργούντων τις έρευνες, στη συντριπτική τους πλειονότητα προκαταρκτικές εξετάσεις, προς εξοικείωσή τους με τα πορίσματα του Εθνικού Μηχανισμού και της νομολογίας και οριζόντια εφαρμογή βασικών αρχών για την πληρότητα κάθε εσωτερικής έρευνας για περιστατικά αυθαιρεσίας του άρ. 1 παρ. 1 Ν. 3938/2011, ως ισχύει.

Ο Εθνικός Μηχανισμός προτείνει, αντί της διάχυτης χρέωσης προκαταρκτικών ερευνών (Π.Δ.Ε.) για περιστατικά αυθαιρεσίας σε αξιωματικούς όλων των αστυνομικών διευθύνσεων της Χώρας, να εξετασθεί η τροποποίηση του Π.Δ. 120/2008, προκειμένου το σύνολο των διοικητικών εξετάσεων για τα περιστατικά αυτά, συμπεριλαμβανομένων των Π.Δ.Ε., να ανατίθεται σε εξειδικευμένα στελέχη της Υποδιεύθυνσης Διοικητικών Εξετάσεων της οικείας Γενικής Περιφερειακής Αστυνομικής Διεύθυνσης (ΓΕ.Π.Α.Δ.). Η συγκέντρωση αυτή των διοικητικών εξετάσεων, από το επίπεδο του νομού στο επίπεδο της Περιφέρειας, προϋποθέτει βεβαίως την ενίσχυση σε προσωπικό των Υποδιευθύνσεων Διοικητικών Εξετάσεων των ΓΕ.Π.Α.Δ. σε όλη τη Χώρα.

Επιπρόσθετα, επανερχόμενος σε νομοθετικές προτάσεις, που έχουν τεθεί σε εκθέσεις του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α προηγούμενων ετών και οι οποίες δεν έχουν μέχρι στιγμής θεσμοθετηθεί, ο Συνήγορος του Πολίτη επαναδιατυπώνει και προτείνει εκ νέου τα ακόλουθα:

4. Λήψη και διατήρηση βιντεοληπτικού υλικού από τους χώρους κράτησης.

Η αποδεικτική ισχύς του βιντεοληπτικού υλικού λόγω της αντικειμενικότητάς του, καθιστά τη διατήρησή του απαραίτητη, ιδίως στις περιπτώσεις που υπάρχουν ενδείξεις τραυματισμού ή/και άσκησης βίας εναντίον προσώπου, που

βρίσκεται στη σφαίρα ευθύνης των αρχών. Λαμβάνοντας υπόψη ότι κατά την πάγια νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., τα άτομα που τελούν υπό κράτηση βρίσκονται σε ευάλωτη θέση²²³, η οποία πρόσθετα επιτάσσει την αντιστροφή του βάρους απόδειξης και, κατ' επέκταση, τη μετάθεση της υποχρέωσης απόδειξης στις αρχές ως προς τα αίτια του τραυματισμού και το εύλογο μέτρο της ασκηθείσας βίας²²⁴, ο Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. επαναλαμβάνει την πρότασή του: α) για εγκατάσταση καμερών σε όλους τους χώρους κράτησης των υπηρεσιών των σωμάτων ασφαλείας (μεταξύ άλλων αστυνομικά κρατητήρια ή κέντρα κράτησης σε Λ.Σ. – ΕΛ.ΑΚΤ., Πυροσβεστικό Σώμα), σε γωνία λήψης που να διασφαλίζει την ιδιωτικότητα των κρατούμενων (λήψη διαδρόμων, κοινόχρηστων χώρων και εισόδου θαλάμων κράτησης), β) για λήψη και υποχρεωτική διατήρηση του σχετικού βιντεοληπτικού υλικού σε μέσο αποθήκευσης επί τρίμηνο από την καταγραφή, ή και για μεγαλύτερο διάστημα και μέχρι την ολοκλήρωση της πειθαρχικής διερεύνησης, σε περιπτώσεις που υπάρχει καταγγελία για άσκηση βίας και γ) για διαβίβαση του βιντεοληπτικού υλικού, πέραν των αρμοδίων για την ποινική προανάκριση οργάνων, στο αρμόδιο για τη διοικητική διερεύνηση της υπόθεσης όργανο, ώστε να αποτελέσει τμήμα και του πειθαρχικού ελέγχου. Η διατήρηση του υλικού σε συγκεκριμένο εξωτερικό μέσο αποθήκευσης, θα πρέπει να ακολουθείται από σχετική έκθεση και το υλικό να φυλάσσεται σε χώρο μη προσβάσιμο στο προσωπικό. Με αυτή την επιλογή θα διασφαλίζεται η διατήρησή του, ο περιορισμός της πρόσβασης σε αυτό, αλλά και η αποστολή του στα αρμόδια για τη διοικητική διερεύνηση όργανα.

5. Αναφορά στο πόρισμα των Ε.Δ.Ε των αποδεικτικών στοιχείων στα οποία βασίζεται η κρίση του πειθαρχικού οργάνου.

Πέραν της επισύναψης του καταλόγου των αποδεικτικών μέσων που έχουν συλλεχθεί, είναι σημαντικό να υπάρχει σαφής αναφορά στο πόρισμα της εσωτερικής διοικητικής εξέτασης στα αποδεικτικά μέσα εκείνα, που αξιοποιήθηκαν κατά τη διαμόρφωση της κρίσης του ελεγκτικού οργάνου. Η αναφορά τους είναι απαραίτητη, τόσο για την πληρότητα της έρευνας, όσο και για την αιτιολογία της απόφασης, χωρίς να απαιτείται να γίνεται ειδική αναφορά σε ποιο

223. Ε.Δ.Δ.Α., *Tomasi κατά Γαλλίας*, 27.08.1992

224. «Όταν κάποιος που βρισκόταν σε καλή κατάσταση υγείας, τίθεται υπό κράτηση (ή υπό τον έλεγχο της αστυνομίας και στη συνέχεια διαπιστώνεται ότι φέρει σωματικές βλάβες, το κράτος είναι υποχρεωμένο να παράσχει λογική εξήγηση για τις αιτίες του τραυματισμού, ελλείψει της οποίας σαφώς ανακύπτει θέμα του άρθρου 3 της Ε.Σ.Δ.Α.», Ε.Δ.Δ.Α. *Aksoy κατά Τουρκίας* 18.12.1996, *Μπέκος Κουτρόπουλος κατά Ελλάδας*, 13.12.2005, *Ζελίλοφ κατά Ελλάδας*, 24.05.2007.

αποδεικτικό μέσο αντιστοιχεί κάθε συμπέρασμα του πορίσματος. Με δεδομένο μάλιστα ότι στην πειθαρχική διαδικασία υπάρχει αναλογική εφαρμογή των θεσμών και πρακτικών του ποινικού δικαίου, πρόταση του Συνηγόρου αποτελεί η αξιοποίηση της πάγιας νομολογίας του Αρείου Πάγου²²⁵, που απαιτεί τη λήψη υπόψη και συνεκτίμηση όλων των αποδεικτικών μέσων κατά τον σχηματισμό της πεποίθησης. Ωστόσο, προκειμένου να πληρούται η υποχρέωση της ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας η συνεκτίμηση αυτή του συνόλου των αποδεικτικών μέσων που εισήχθησαν στη πειθαρχική δίκη και στηρίζουν τις δύο αντιτιθέμενες εκδοχές, οφείλει να γίνεται όχι απλά με «κατ' είδος» αναφορά, αλλά με συγκεκριμένη μνεία και αξιολόγηση του αποδεικτικού μέσου, το οποίο λήφθηκε υπόψη κατά την εξαγωγή και θεμελίωση συμπερασμάτων.

6. Κατ' αντιπαράσταση εξέταση μαρτύρων στην πειθαρχική διαδικασία

Βάσει του άρθρου 33 παρ. 1 του Π.Δ. 120/2008, οι διατάξεις που αφορούν την κλήτευση και την εξέταση των μαρτύρων και τον τρόπο εξέτασης του εγκαλουμένου, εφαρμόζονται αναλόγως και στην πειθαρχική διαδικασία. Δεδομένου ότι το Ε.Δ.Δ.Α. έχει επισημάνει τη μη εξέταση κατ' αντιπαράσταση μαρτύρων, παρά το σχετικό αίτημα του προσφεύγοντος σε αυτό, κυρίως για ποινική διαδικασία, θα ήταν σκόπιμο η συγκεκριμένη εξέταση να εφαρμόζεται και στην πειθαρχική διαδικασία υπό ορισμένες εγγυήσεις. Για τον σκοπό αυτό, σε περιπτώσεις υποθέσεων που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του Μηχανισμού, θα μπορούσε να προβλεφθεί η κατ' αντιπαράσταση εξέταση προσώπων στο πλαίσιο της διοικητικής εξέτασης, παρουσία εκπροσώπων του Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α. Κατ' αυτό τον τρόπο θα ελέγχεται η τήρηση όλων των προβλεπόμενων εγγυήσεων και θα αποτρέπεται η δευτερογενής θυματοποίηση των καταγγελλόντων, ενώ θα διασφαλίζεται η αμεροληψία της διερεύνησης. Δεδομένων όμως των δυνατοτήτων και του δυναμικού του Μηχανισμού, θα πρέπει να ζητείται η έγκρισή του για τη διενέργεια της συγκεκριμένης εξέτασης. Η δυνατότητα υποβολής ερωτήσεων θα παρέχεται στον διενεργούντα την εξέταση, ο οποίος θα υποβάλλει και τις ερωτήσεις που του έχουν υποδειχθεί από τον εκπρόσωπο του Μηχανισμού.

7. Έκδοση των κανονιστικών πράξεων που εκκρεμούν σχετικά με το πειθαρχικό δίκαιο των υπαγόμενων στον Μηχανισμό υπαλλήλων – Εκσυγχρονισμός και βελτίωση παλαιών διατάξεων

Στο πλαίσιο τήρησης τόσο των αρχών της καλής νομοθέτησης, όσο και της προστατευόμενης εμπιστοσύνης του διοικουμένου και πειθαρχικά ελεγχόμε-

225. Βλ. Α.Π. 659/2015.

νου, θα πρέπει, εκκρεμότητες σχετικά με την έκδοση κανονιστικών πράξεων και την άσκηση της σχετικής νομοθετικής εξουσιοδότησης, να επιλυθούν και να εκδοθούν οι σχετικές πράξεις. Χαρακτηριστικά, επισημαίνεται ότι το προβλεπόμενο στο άρθρο 51 του Ν. 4504/2007 Π.Δ. για τον Κανονισμό Πειθαρχίας του Α.Σ. – ΕΛ.ΑΚΤ., παρά τη σχετική προθεσμία στην εξουσιοδοτική διάταξη, δεν έχει ακόμη εκδοθεί. Επιπλέον, στο ίδιο πλαίσιο θα πρέπει να επικαιροποιούνται και να βελτιώνονται νομοθετήματα στο πεδίο του πειθαρχικού δικαίου που η παλαιότητά τους γεννά ζητήματα κατά την εφαρμογή, καθώς και να κωδικοποιείται η νομοθεσία που αφορά στο προσωπικό των υπαγόμενων στον Μηχανισμό φορέων. Για παράδειγμα, με το άρθρο 96 του Ν. 4249/2014 προβλέπεται η έκδοση Προεδρικού Διατάγματος για την κωδικοποίηση των διατάξεων που αφορούν το Πυροσβεστικό Σώμα, το οποίο όμως μέχρι σήμερα δεν έχει εκδοθεί.

8. Ζητήματα σχετικά με τη νομοθεσία για τη χρήση όπλων

Ο Ν. 3169/2003 ρυθμίζει τη χρήση πυροβόλων όπλων από αστυνομικούς και στο άρθρο 3 προβλέπει αναλυτικά και σε συμφωνία με τα διεθνώς ισχύοντα για τη χρήση των πυροβόλων όπλων και των αρχών που τη διέπουν. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει η συναφής νομοθεσία για τη χρήση όπλων από τα άλλα σώματα ασφαλείας και το προσωπικό της εξωτερικής φρούρησης, να τηρεί επίσης τις ίδιες αρχές όσον αφορά στη χρήση των πυροβόλων όπλων, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαιτεροτήτων της κάθε περίπτωσης. Η σχετική με τη χρήση πυροβόλων όπλων νομοθεσία θα πρέπει να επικαιροποιείται, ώστε να ανταποκρίνεται στις διαμορφούμενες ανάγκες και να διασφαλίζει την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η οπλοφορία και η χρήση όπλων από το Πυροσβεστικό Σώμα ρυθμίζονται από το Βασιλικό Διάταγμα 656 της 14.10.1972 και ίσως θα ήταν σκόπιμη η επικαιροποίησή του. Η χρήση πυροβόλων όπλων από αστυνομικό γεννά υποχρέωση αναφοράς στις δικαστικές αρχές, αλλά και στην αρμόδια αστυνομική αρχή και κατ' επέκταση κάθε χρήση τους διερευνάται με τη διενέργεια Ε.Δ.Ε.²²⁶.

Οι ηθικές αμοιβές στο αστυνομικό προσωπικό υπό τη μορφή του αστυνομικού βραβείου ανδραγαθίας μπορούν, σύμφωνα με το άρθρο 4 του Π.Δ. 622/1998, να απονέμονται «για έξοχη πράξη ανδραγαθίας, που έλαβε χώρα σε συμπλοκή με συμμορίες ή ένοπλους στασιαστές ή ένοπλα άτομα επικίνδυνα για τη Δημόσια Τάξη και Ασφάλεια ή όργανα ξένης προπαγάνδας, τα οποία δρουν είτε ομαδικώς είτε μεμονωμένα, κατά την οποία εξέθεσε αποδεδειγμένα τη ζωή του σε

226. Βλ. άρθρ. 4 παρ. 10 Ν. 3169/2003 και τις διατάξεις της προβλεπόμενης στο άρ. 2 παρ. 8.

άμεσο και προφανή κίνδυνο και η οποία αντικειμενικά κρινόμενη, υπερβαίνει κατά πολύ την εκτέλεση του καλώς εννοούμενου καθήκοντος». Η βεβαίωση της πράξης ανδραγαθίας γίνεται με τη διενέργεια Ε.Δ.Ε., σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 2 του Π.Δ. 144/1991. Αναμφίβολα, η νομική βάση είναι διαφορετική, όπως και η διαδικασία, θα πρέπει όμως το πόρισμα της Ε.Δ.Ε. που διενεργήθηκε για τη χρήση πυροβόλου όπλου, αναμφίβολα να αποτελεί τμήμα του φακέλου της Ε.Δ.Ε. για την απονομή του αστυνομικού βραβείου ανδραγαθίας ή άλλης ηθικής αμοιβής. Θα πρέπει, μάλιστα, να προβλεφθεί ότι λαμβάνεται υπόψη το πόρισμα της Ε.Δ.Ε. για τη χρήση του όπλου για τη διαπίστωση της πράξης ανδραγαθίας και η σχετική ηθική αμοιβή να μην μπορεί να απονεμηθεί αν το πόρισμα της Ε.Δ.Ε. για τη χρήση πυροβόλου όπλου διαπιστώνει μη ορθή χρήση αυτού.

9. Προστασία υπαλλήλων – μαρτύρων περιστατικών αυθαιρεσίας

Στα άρθρα 26, 110 και 125 του Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ. περιλαμβάνονται διατάξεις για τη διοικητική προστασία των δημοσίων υπαλλήλων, οι οποίες εντάσσονται στο πλαίσιο προστασίας των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος και γενικά όσων προσώπων συμβάλλουν στην αποκάλυψη πράξεων διαφθοράς στον δημόσιο τομέα. Οι συγκεκριμένες διατάξεις αποσκοπούν στην αποφυγή δυσμενούς μεταχείρισης των συγκεκριμένων προσώπων κατά τη διάρκεια του αναγκαίου, για τη δικαστική διερεύνηση της υπόθεσης, χρόνου.

Πέραν του ότι οι συγκεκριμένες διατάξεις αφορούν μόνο την καταγγελία πράξεων διαφθοράς, στις ειδικές διατάξεις των σωμάτων ασφαλείας για τα αντίστοιχα θέματα, όπως επί παραδείγματι ο Ν. 2713/1999 για την Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων, δεν περιλαμβάνονται αντίστοιχες προβλέψεις για το προσωπικό των σωμάτων ασφαλείας και μόνο με τη γενική πρόβλεψη του άρθρου 2 του Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ. θα μπορούσαν να υπαχθούν σε αυτόν και οι υπηρετούντες στα σώματα ασφαλείας. Συνεπώς οι μάρτυρες πράξεων που προβλέπονται στον Ν. 4443/2016 και υπάγονται στην αρμοδιότητα του Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, όταν είναι συνάδελφοι του καταγγελλόμενου ή δράστη τέτοιων πράξεων, όχι μόνο δεν ενισχύονται να καταγγείλουν τέτοιες πράξεις, αλλά και δεν προστατεύονται.

Επομένως, αν πρόθεση του νομοθέτη εξακολουθεί να αποτελεί η αντιμετώπιση των περιστατικών αυθαιρεσίας από το προσωπικό των σωμάτων ασφαλείας και των καταστημάτων κράτησης και αν η παραδοχή ότι η παρακολούθηση και εξιχνίαση της εγκληματικής δράσης υπαλλήλων «από συναδέλφους τους εμφανίζει σοβαρές ιδιαιτερότητες για λόγους συναισθηματικών δεσμών, κα-

κώς εννοούμενης συναδελφικής αλληλεγγύης, παρεμβάσεων από ιεραρχικά προϊσταμένους για επιεική μεταχείριση, άσκηση πιέσεων από κοινούς γνωστούς, απειλές κατά των ιδίων, των μελών της οικογενείας και της παρουσίας τους κ.λπ.», πρέπει να ληφθούν άμεσα νομοθετικές πρωτοβουλίες τουλάχιστον για την προστασία των υπαλλήλων – μαρτύρων περιστατικών αυθαιρεσίας από συναδέλφους τους. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να προβλεφθούν για τους υπαλλήλους – μάρτυρες περιστατικών αυθαιρεσίας από συναδέλφους τους, τα ακόλουθα:

- α) τα αυτονόητα για την προστασία τους, και ειδικότερα:
 - η απαγόρευση κάθε δυσμενούς υπηρεσιακής μεταχείρισης σε πειθαρχικές ή μη διαδικασίες των υπαλλήλων που καταθέτουν ή καταγγέλλουν εγγράφως στα αρμόδια (πειθαρχικά ή μη) όργανα ή στον Μηχανισμό πράξεις αυθαιρεσίας των συναδέλφων τους από τις προβλεπόμενες στο άρθρο 56 του Ν. 4443/2016 και, κατ' αυτό τον τρόπο, η αντιστροφή του βάρους αποδείξεως σε πειθαρχικές διαδικασίες υπέρ των υπαλλήλων που συνέβαλαν ουσιαστικά στην αποκάλυψη και δίωξη πράξεων ή περιστατικών αυθαιρεσίας
 - η τήρηση της ανωνυμίας των υπαλλήλων στην πειθαρχική διαδικασία και η πρόσβαση του καταγγέλλοντος στα στοιχεία τους μόνο κατά την πειθαρχική δίκη ή με εισαγγελική παραγγελία, προκειμένου σε εκκρεμή δίκη να χρησιμοποιηθούν τα στοιχεία τους
- β) η δυνατότητα με αίτησή τους, εφόσον έχουν καταθέσει ή έχουν καταγγείλει εγγράφως στα αρμόδια (πειθαρχικά ή μη) όργανα ή στον Μηχανισμό, κατ' εξαίρεση μετακίνησης ή μετάθεσης σε Υπηρεσία επιλογής τους και η υποχρεωτική ικανοποίηση του αιτήματός τους από τα αρμόδια όργανα.

10. Πρόβλεψη οικονομικού περιεχομένου κυρώσεων σε βάρος απόστρατων-συνταξιούχων

Ο Εθνικός Μηχανισμός έχει προτείνει την τροποποίηση με ανάλογη προσθήκη στο άρθρο 6 παρ. 3 του Π.Δ. 120/2008, ώστε, σε περίπτωση έκδοσης απόφασης του Ε.Δ.Δ.Α., με την οποία η Χώρα μας καταδικάζεται σε αποζημίωση λόγω ελλείψεων της πειθαρχικής ή ποινικής διαδικασίας, να προβλέπονται οικονομικού περιεχομένου κυρώσεις σε βάρος των αποστράτων – συνταξιούχων, οι οποίοι προέβησαν στις ελεγχόμενες παράνομες ενέργειες.

Επιπρόσθετα, ο Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α έχει προτείνει την τροποποίηση του Π.Δ. 120/2008, ώστε σε περίπτωση άσκησης ποινικής δίωξης για διάπραξη εγκλημάτων του άρθρου 137Α (αντίστοιχο πειθαρχικό παράπτωμα του άρθρου 10 παρ. 1 περ. γ' του Π.Δ. 120/2008), να επιβάλλεται ρητά το μέτρο της διαθε-

σιμότητας και στην περίπτωση που διενεργείται Ε.Δ.Ε. (ανεξαρτήτως από την προηγούμενη ή μη άσκηση ποινικής δίωξης) να επιβάλλεται το μέτρο της προσωρινής μετακίνησης σε υπηρεσία, όπου το ερευνώμενο προσωπικό δεν θα ασκεί τα καθήκοντα που το άρθρο 137Α Π.Δ. απαιτεί, και συγκεκριμένα «δίωξη ή ανάκριση ή εξέταση αξιόποινων πράξεων ή παραπτωμάτων ή εκτέλεση ποινών ή φύλαξη ή επιμέλεια κρατουμένων», ακόμη και προσαχθέντων.

Συντομογραφίες

Α.Π.	Άρειος Πάγος
Α.Π.Δ.Π.Χ.	Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα
Αρ.	Αριθμός
Άρ.	Άρθρο
Α.Τ.	Αστυνομικό Τμήμα
Β.Α.Σ.	Βιβλίο Αδικημάτων και Συμβάντων
Βλ.	Βλέπε
Γ.Α.Δ.Α.	Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής
ΓΕ.Π.Α.Δ.	Γενική Περιφερειακή Αστυνομική Διεύθυνση
Δ. Εφ. Αθ.	Διοικητικό Εφετείο Αθηνών
ΔΙ.ΑΣ.	Δίκυκλη Αστυνόμευση
Ε.Δ.Δ.Α.	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Ε.Δ.Ε.	Ένορκη Διοικητική Εξέταση
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
Εισ.Ν.Α.Κ.	Εισαγωγικός Νόμος Αστικού Κώδικα
Ε.Κ.Α.Μ.	Ειδική Αντιτρομοκρατική Μονάδα
ΕΛ.ΑΣ.	Ελληνική Αστυνομία
ΕΛ.ΑΚΤ.	Ελληνική Ακτοφυλακή
Ε.ΜΗ.ΔΙ.Π.Α.	Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας
Επ.	επόμενα
Ε.Σ.Δ.Α.	Ευρωπαϊκή Συνθήκη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
Θ.Ε.Π.Ε.Κ.	Θάλαμος Επιχειρήσεων Παρακολούθησης Ελέγχου Κυκλοφορίας
Κ.Π.Δ.	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
Κ.Υ.Ε.	Κατάστημα Υγειονομικού Ενδιαφέροντος

Λ.Σ.	Λιμενικό Σώμα
Μ.Κ.Ο.	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
Μ.Μ.Ε.	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
Ν.	Νόμος
Ν.Δ.	Νομοθετικό Διάταγμα
Ν.Π.Δ.Δ.	Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
Ν.Σ.Κ.	Νομικό Συμβούλιο του Κράτους
Ο.Η.Ε.	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΛ.	Ολομέλεια
Παρ.	Παράγραφος
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
Π.Δ.Ε.	Προκαταρκτική Διοικητική Εξέταση
Περ.	Περίπτωση
Π.Κ.	Ποινικός Κώδικας
Προσφ.	Προσφυγή
Πρωτ.	Πρωτόκολλο
Σ.	Σύνταγμα
Σελ.	Σελίδα
Σκ.	Σκέψη
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΣτΠ	Συνήγορος του Πολίτη
Τ.	Τεύχος
Φ.	Φάκελος
CPT	Επιτροπή Πρόληψης Βασανιστηρίων του Συμβουλίου της Ευρώπης
NPM	Εθνικοί Μηχανισμοί Πρόληψης

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ
ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

Χαλκοκονδύλη 17, Τ.Κ. 104 32 Αθήνα, Τηλ.: 213 1306 600
e-mail: press@synigoros.gr • www.synigoros.gr

ISSN: 2654-0991